

קובץ גליונות

פרשת בא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח
- דרכי החיזוק
- פניני השוקי חמד
- מציון מכלל יופי
- תורת רבותינו
- שיעור חומש
- רביד הזהב
- ממעין החיים
- דברי השירה
- מים חיים
- מסביב לשולחן
- דובב שפתים
- גאון יעקב
- דברי אמת
- נפשו גחלים תלהט
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יחי ראובן
- מסמרות נטועים
- פתח העירוב

הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אולמן זצ"ל
רבה של משכנות יעקב ב"ב,
ודיין בבית דינא רבא דב"ב
נלב"ע ט' שבט תשע"ח

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

מודעה רבא לאורייתא

הופיעו ויצאו לאור הספרים

עצתו אמונה

והוא ליקוט ענינים בנושאי אמונה מספריהם של בעלי המוסר וגדולי הדורות (280 עמ')

עצה ותושיה

ליקוט ענינים בנושאים שונים המלוכטים מספריו של מרן ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל (380 עמ')

ניתן להזמין בכל מוקדי ההפצה של הקובץ גליונות אצל האחראי במקום במחיר מיוחד לקוראי הקובץ

בסך 10 ₪ לספר בלבד

להזמנות מרוכזות ניתן לפנות למס' 053-3145900

לקיים בנו חכמי ישראל

העתיקו בתפילה ובתחנונים לרפואתו של מרן

פוסה"ד רבי שמריהו יוסף ניסים בן בניה

לרפו"ש בתושח"י

והן קל כביר לא ימאס תפילת רבים

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ה.

להקדשות ע"ג הקובץ

או המעוניינים לפתוח מוקד

הפצה באיזור מגוריהם

ובכל עניני הקובץ

ניתן לפנות למס': 053-3145900

פקס: 077-2092005

או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל

ניתן לשלוח בקשה

למערכת 'קובץ גליונות'

kovetz+subscribe@googlegroups.com

שהשמחה במעונם

ברכת מזל טוב לידידינו היקרים

המסייעים רבות בהוצאת ובחפצת הקובץ גליונות

לא לפי הלומדים ברחבי הארץ

הר"ר רב שפירא - אלעד - להולדת הבן

הר"ר דניאל חגלי - בת ים - להולדת הבת

הר"ר ישראל אונגר - בני ברק - לנישואי הבת

יהי רצון שהשמחה תשרה בביתכם תמיד

ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די

בברכה מרובה

מערכת 'קובץ גליונות'

זוכים אנחנו להגיש בפני התלמידי חכמים החשובים

את הקובץ ה-250 בלעה"ר כ"י

לא קלה היתה המלאכה עד הלום אבל סיפוק גדול ורצון עז להמשיך ולהוסיף עוד ועוד למען חוגי התורה עמליה ולומדיה, יחד עם הסייעתא דשמיא וזכות גדולי הדור שאת תורתם אנו מפיעים וממימיהם אנו דולים כל העת היא שעמדה לנו.

וכפי שהנכם רואים מתווספים לאחרונה ויתווספו עוד ועוד דברי תורה וחיוזוק המביאים תועלת גדולה לציבור הצמא לשמוע ולדעת את הדרך אשר הלכו בה גדולי התורה והיראה בכדי לשמוע ללמוד ולקיים, וכפי המשוב מהקהל, אברכים וצורבים, תלמידי חכמים ובעלי בתים הכל נענו וגמרו כי אין בקובץ זה להטעימם מצוף תורת רבותינו אדירי התורה מעתיקי השמועה מדור לדור, וזוהי שאיפתנו כל העת להגדיל תורה ולהאדירה.

בעוד כמה שבועות נציין את תחילת השנה החמישית להופעת הקובץ, נשמח לקבל מהקוראים החשובים מכתבי הארות והערות, הן חיוזוק על התועלת שיש להם מעצם הבאת הקובץ אל ביתם והתועלת שהושגה בזכות אלו הקבצים, והן רעיונות לשיפור ותוספות שעל דעת הת"ח הקוראים כאן נראה להוסיף.

בברכה שלא תצא תקלה תחת ידינו ונזכה להוסיף חיילים לתורה ולמוסר.

מערכת "קובץ גליונות"

עדיף לשלם ולתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת, יש להחזיק על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות,

או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585-03 שלוחה-486

קהילות 073-2757000-073 שלוחה-4311

או בהעברה לבנק מרכנתיל-17 סניף: 745

מס' חשבון: 71262 ע"ש קובץ גליונות

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א הקדישו ע"ג הקבצים את יקיריכם באחת משבתות השנה ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

ש"ס	י"ט סיון	תצוה	י"א אדר א'		
קרח	כ"ו סיון	כי תשא	י"ח אדר א'		
חוקת	ג' תמוז	ויקהל	כ"ה אדר א'		
בלק	י' תמוז	פקודי	ב' אדר ב'		
פינחס	י"ז תמוז	ויקרא-זכור	ט' אדר ב'		
מטות	כ"ד תמוז	צו	ט"ז אדר ב'		
מסעי	ב' אב	שמיני - פרה	כ"ג אדר ב'		
דברים	ט' אב	תזריע	א' ניסן		
ואתחנן	ט"ז אב	מצורע-שבת הגדול	ח' ניסן		
עקב	כ"ג אב	חג הפסח	ט"ו ניסן		
ראה	ל' אב	קדושים	כ"ט ניסן		
שופטים	ז' אלול	אמור	ו' אייר		
כי תצא	י"ד אלול	בהר	י"ג אייר		
כי תבוא	כ"א אלול	בחוקותי	כ' אייר		
נצבים - ראש השנה	כ"ח אלול	במדבר	כ"ז אייר	בשלח	י"ג שבט
וילך - שבת שובה - יו"כ	ו' תשרי	נשא - חג השבועות	ה' סיון	יתרו	כ' שבט
האזינו - חג הסוכות	י"ג תשרי	בהעלותך	י"ב סיון	משפטים	כ"ז שבט
				תרומה	ד' אדר א'

גיליון מס' 315 פרשת בא
תשע"ט שנה שיטית

גיליון זה נודב ע"י ידידינו החשוב הר"ה ג'
ר' שמואל דוד הכהן פרידמן שליט"א
לע"נ אביו הר"ר יום טוב ליפא הכהן זצ"ל
נלב"ע ג' שבט תש"ס
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

בדידי הוי עובדא

דברים שקבלנו מראש כולל חשוב בב"ב

כה לחי על המדור החדש "בדידי הוי עובדא". שבלי ספק תוכלו לזכות ולזכות את הרבים.
דברים שנחרטו בזכרוני:
לפני הרבה שנים, הוצאתי ספרים על ה' החומשים. - בתחילה ה' על בראשית ולאט לאט יצאו כולם - בזמנו הייתי נכנס הרבה למרן שליט"א אחרי שחרית וכמה וכמה פעמים שאל אותי מה עם שמות? מתי יצא? ולא הבנתי ועניתי האם הספרים כל כך חשובים? התשובה: - הרי כתוב המתחיל במצווה "אומרים" לו גמור. והדגיש אומרים לו - שג"כ דבר זה ה' חשוב למרן שליט"א לקיים. ולמתבונן זה נפלא.
פעם אחרת אמר לי שהטעמא דקרא המפורסם לשבח - הם דברים שהתעורר עליהם בקרה"ת.
בברכה, פ. ב.

פשט על הפרשה

"ויעל הארבה וגו' וינח בכל גבול מצרים" (י, ד)

וכ' בעה"ט ב' בתורה וינח בכל גבול מצרים וינח ביום השביעי מלמד שנח הארבה בשבת. ותמוה מה שייך גבי' מנוחה והלא מניעת אכילה לא חשיב מנוחה אלא צער כמש"כ התוס' בשבת קכ"ב א' (בד"ה מעמיד) מהמכילתא (בפ' משפטים כ"ג י"ב). ויש לבאר עפמ"ש בירושלמי תענית פ"ג ה"ו ולמה נקרא שמו חסיל שהוא חוסל את הכל והיינו שדרך הארבה הוא להשמיד ואוכל הכל גם מה שאין ראוי לאכילה כי כונתו להשמיד ולאבד וי"ל דבאמת אכל הארבה גם בשבת אבל לא השמיד מה שאינו צורך אכילה ובוזה שייך מנוחה. ומה שהיתה למצרים מנוחה בשבת דוקא ממכת ארבה ולא משאר המכות, י"ל עפ"מ דאיתא בשמו"ר פ"ג ס"ו ארבה למה הביא עליהן מפני ששמו את ישראל זורעי חטים ושעורים לפיכך הביא עליהן ארבה ואכלו כל מה שזרעו להם ישראל ובשבת נתנו לישראל לנוח כדאיתא שם פ"ה ס"ח ולכן גם הארבה נח בשבת.

"ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו" (יא, ז)

צ"ב קצת הענין דלא יחרץ כלב לשונו ולכאורה סגי שיאמר והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים וכו' ולכל בני"י יהיה רגוע. ונראה דהנה איתא בגמ' ב"ק ס' ב' כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר וכאן אמר מרע"ה לפרעה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים, ודרשו חז"ל אני ולא אחר ולא שליח וכו', וזה מה שהוסיף לו דמכיון שמכת בכורות תהא ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י מלאך המות, במילא לא יחרץ כלב לשונו, אבל זה רק לישראל אבל למצרים בלא"ה והיתה צעקה גדולה אשר כמוהו לא נהיתה ולא תוסיף.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"סיום בפרסום או בצנעא"

אברך תלמיד חכם הגיע לשאול את רבינו השבוע, כדלהלן:

במשך כמה שנים למדתי כסדר את מסכתות הש"ס, וכעת זכיתי וסיימתי את כולן, כמה ידידים אמרו לי כי ראוי לעשות סעודת מצוה כיאה לגומרה של תורה, וכי אזמין את המשפחה ושאר הידידים ויהיה סעודה הראויה לסיום שכזה, מאידך אני חושב שזה ביטול זמן, וגם לוקח הרבה טירחה וגם עלולים אולי לקנאות בי וכו' ולכן אני רוצה להסתפק בקצת שתיית 'לחיים' ולא יותר, מה הדרך הנכונה לנהוג.

רבינו שליט"א הררה' והשיב לו, כי אינו חייב אבל ראוי שיעשה סעודה מצוה ולא משהו קטן של 'לצאת ידי חובה' והסביר: אם אחרים רואים אחד שעושה סעודה מכובדת, הדבר נוטע בליבם אהבת תורה וגורם להם גם לרצות לסיים את הש"ס, וא"כ מכיון שזה מעודד אחרים, כדאי.

* * *

ורבינו שליט"א עצמו מכיון שכמעט כל כמה ימים מסיים מסכת נוספת ב"ה אינו עושה סעודה בכל סיום רק מנהגו תמיד שאחרי הסיום מברך הגפן וטועם מעט מהיין, ומסופר כי גם בתקופות שהיה נוסע לשמש כסנדק בבריתות בכל רחבי ארץ ישראל, אם ידע שצריך לסיים מסכת בדרך היה נוטל עמו מעט משקה כדי לא להפסיד את הקביעות הזו (ופעם אמר שעל ידי כך הוא יכול גם בט' הימים לשתות יין בסיום, כי מי שאינו עושה סעודה בכל סיום אין לו היתר לזה בט' הימים, ואכ"מ) ובערב פסח שמסיים את הש"ס כולו היו מביאים קצת מיני מאפה ורבינו טועם מזה מעט.

נוסף עוד:

בכל שנה כשבניו של רבינו שליט"א עושים סיום על הש"ס שלומדים בעצמם, הם עושים סעודת מצוה ורבינו טורח ומשתדל לבוא במיוחד לביתם, כדי לייקר בעיניהם את חביבותו למי שמסיים את הש"ס. ויושב בזמן הסיום של סעודת המצוה, ובד"כ אף רגיל לשאול קצת שאלות ממרחבי הש"ס.

בברכת שבת טובה
3167816 חק

להצטרפות לרשימת מקבלי הגיליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com
ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגיליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

פארהף היוםיפא

"בענין רוב הנראה לעינים"

חולין מ"ד א' ופסוקת הגרירת תנא כמה פסוקת הגרירת ברובה וכמה רובה כו'. ע"ל לעיל כ"ט א' דאמר רבא דלגבי טריפות היכא דבעי' רוב היינו רוב הנראה לעינים וכן לענין שחיטה בעי' רוב הנראה אלא דבזה דעת רוב האחרונים דאינו אלא מדרבנן (ע"י פמ"ג י"ד סי' כ"א ושאר אחרונים) חוץ מד' התבוא' ש' דהוא מדאורי' וכן גבי אתרוג י"א דבעי' רובא דמינכר (ע"י מ"ב סי' תרמ"ח סקמ"ד) ועי' בבב"א דאינו אלא מדרבנן וכן מש"כ בשו"ע (סי' ס"ה) לענין ציצית דבעי' רוב הנראה הוא מפני מראית העין וכן הא דברכות מ"ח א' ואיהו סבר דילמא רובא דמינכר בעי' הוא ג"כ מדרבנן דאף להסבורים זימון דאורי' מיהו הזכרת השם בעשרה מדרבנן, ואמנם ע"י בע"ז ל"ז א' העיד יוסי בן יועזר על אייל קמצא (מין חגב) דכן וכו' והכא בכנפיו חופין את רובו ע"י הדחק קמפלגי מ"ס רובא כל דהו בעי' ומ"ס רובא דמינכר בעי' וצ"ל דטעם חכמים דפליגי איננו בן יועזר וס"ל דבעי' רובא דמינכר היינו מדרבנן ואע"ג דלא בכל דבר הצריך רוב הצריכו רבנן רובא דמינכר מ"מ ס"ל דכאן שהוא מסור לכל אדם צריך לגזור דלא ליתי למטעי, אמנם בתוס' הר"י מבירינא (שם) מוכח דס"ל דהוא מן התורה ע"ש וצ"ל דס"ל כד' התבוא' ש' דהא דבעי' בשחיטה רוב הנראה הוא ג"כ מה"ת וכדמצינו לגבי טריפות דלא מטרפא עד דאיכא רוב הנראה, ואע"ג דבמתני' לק' (נ"ט א') תנן כנפיו חופין את רובו סתמא מ"מ ס"ל להר"י מבירינא (אליבא דחכמים) דהיינו רובא דמינכר אמנם מצינו בהרבה מקומות דתנן רובא וע"כ סגי ברוב מצומצם כמו לענין מחיצה דתנן עומד מרובה וסגי במשהו ספי ממחצה וכן בכ"ד ומאיכך גבי שחיטה וטריפה בעי' רוב הניכר אע"ג דתנן רובו סתמא וע"כ דתרווייהו מקרי רובא והמשנה קיצרה בזה וכ"ל ילמד מענינו.

(שיח השדה ח"ב קונט' קרני חגבים סי' ה' ועי"ש עוד באריכות)

מעניני הפרשה - עניני תפילין

בלא תפילין, אף במנחה. ע"כ. ונראה שזה דוקא אם הוא רגיל בתפילין במנחה שאז עדיף תפילין מצבור, אך אם מניח רק לפעמים, צבור עדיף. במה דברים אמורים בשל רש"י אבל ר"ת אף אם מניח בקביעות, צבור עדיף דהעיקר כרש"י (ע"י מ"ב סי' ל"ד סק"ד). הוסיף רבנו: ראיתי לפעמים את החזון איש לומד עם תפילין, אבל סגר את הדלת לגמרי שלא יראו.

סיפר לי הג"ר חנוך ברמן בהגר"ש ששמע מדודתו הרבנית ברזם ששמע מאמה ע"ה כי פעם אחת השכנה של מרן שאלה אותה כי רואה דבר משונה, שכל יום ולפעמים יותר מפעם אחת ביום, החזון איש מוריד תריסים, וכי איזו עבודה עושה בשעה זו האם לומד קבלה או איזו עבודת ה' אחרת. היא שאלה את אחיה החזון איש ואמר לה שפשוט כאשר אוכל סוגר תריסיו כדי שלא יראו.

זה גמרא ומובא בשולחן ערוך שלא יאכל בפני רבים. והיה פעמים נוספות [כנ"ל] שהיה סוגר כי לפעמים היה לובש תפילין ולומד ולא רצה שיידעו ואם בא משהו היה חולץ קודם את התפילין.

(כל משאלותיך)

רגליו, שעל ידי כך ישמר, וביום בבוקר לפני העבודה הורידם מרגליו ומיהר להניח בידו וראשו שלא יתפסוהו, וכך לא עבר יום שלא הניח תפילין. והוא הראה לי תפילין אלו הנמצאות איתו עד היום. הבנים שיחיו רצו לקבור תפילין אלו בקברו, כי בלא"ה הם צריכים גניזה, ושזה יהיה גניזתן.

זה בזיון לקבור את התפילין בקבר.

הרי בקבר הצורה היא שמניחים את המת ואח"כ עליו בלטות ואח"כ מכסים בחול עד למעלה, אם יניחו את התפילין מעל הבלטות ולא למטה, מהו? זה קבר, וגם באופן כזה הוא בזיון.

פלוגי שאל אודות שכינו, ובין הדברים אמר לרבנו כי לשכנו המסכן יש בן אחד נורמלי אך לא מניח תפילין, ובן אחד לא נורמלי בכלל.

רבנו הגיב: לחיפה, בן אחד לא נורמלי כי לא מניח תפילין ובן אחד נורמלי כי שוטה פטור מן המצוות.

מפי השמועה, כי הגר"ש קוסובסקי זצ"ל שאל את החזון איש האם עדיף תפילין במנחה בבית, או בצבור בלא תפילין, השיב החזון איש תפילין עדיף. מהו בתפילין דרבנו תם? ברשימות שלי מהנהגות החזון איש כתבתי נכון להתפלל ביחידות בתפילין, מבציעור

"והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך" היום יום ב', בחור נפל לו תפילין של יד, האם יצום באותו יום דווקא, הרי לא קיבל עליו? לא צריך קבלה, משמאי עשו עליו תענית [ע"י שו"ת מהר"י ברונא סי' קל"ז] אם הוא לא צם באותו יום כי לא ידע, שיש עליו להתענות האם יצום למחרת, או עדיף יום ה' ואנו בשובב"ם? יצום למחרת ולא ידחה. האם לגבי מחר צריך קבלת תענית? כן.

האם נאמר שלגבי בחור ישיבה הצום הוי ביטול תורה ולא יצום. אם יכול לצום יצום, ויידע להזהר פעם אחרת. ועי' מ"ב סי' תקע"א סק"ד.

ראש ישיבה נוהג שלא לדבר בתפילין דברי חול, מה יעשה כאשר באים לדבר עימו הבחורים לא בדברי תורה אלא האם לנסוע הביתה וכדומה? ת: זה דבר מצוה, ודאי שידבר.

רבינו בכה כאשר סימתי לספר את המובא להלן.

אמש נפטר הישיש הצדיק רבי בנימין גרדקא זצ"ל ואני מקונן עליו כך. הרי מצות תפילין ביד ובראש ואני הכרתי יהודי שהניח כל יום התפילין ברגל, והוא רבי בנימין הנ"ל בזמן השואה, הוא רצה לשמור את התפילין שלא יטלו ממנו, מה עשה, קשרם כל היום על

אם יפה מראה פא

הנני מביא מחר ארבה בגבולך (י' ד')

אודות כשרותו של הארבה והחגב כתב רבינו קונטרס הלכתי 'קרני חגבים' בתוך ספרו שיח השדה. וכותב בתוך דבריו (ס"ק י"א) כי במקומותינו נוהגים לא לאכול שום חגב כי אין לנו מסורת, אבל יש ענין לדעת את כל סימני החגב כי אם יהיה מסורת נדע אם אפשר לסמוך על זה.

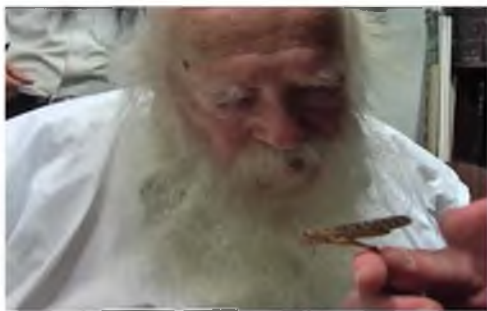
[וידוע המעשה הנורא שזכה לסייעתא דשמיא שבעת כתיבת הספר נתקשה בפרט מסוים והגיע חגב לפניו והביט בו, וכשגמר, פרח לו החגב].

ולפני כמה שנים נכנס מומחה הכשרות הרב זריצקי שליט"א עם כמה סוגי ארבה לפני רבינו שליט"א, ושאל אותו אודות כשרותו לאכילה. רבינו בדק את כשרותו וראה כי אכן יש לו ארבע רגלים וארבע כנפים, וגם שני כרעים לנתר בהם, והראו שיש לו סימן של כמין צורת ח' בגבו, ואמר כי לפי הסמנים הוא כשר, אבל אנו לא אוכלים את זה כי אין לנו בזה מסורת, אבל יש מעדות תימן שסומכים על מסורת בידם ואוכלים את זה.

בתמונות הנדירות:

בתמונה הראשונה: (באדיבות: קול הלשון) רבינו בוחן את צורת קרסוליו של הארבה (המכונה ארבה מדברי), ומספר הרגלים שלו.

בתמונה השנייה: רבינו בודק את צורת האות ח' שבגב החגב.

כל הזכויות שמורות ©

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

🕯 רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

היינו שהקב"ה הקדים ואמר להם תנאי שבו יזכו להבטחת והבאתי אתכם אל הארץ, שיתבוננו ויתחזקו באמונה שלמה לבטוח בישועת השם, ויאמינו שיתקיימו כל הדברים שאמר להם, ובזכות האמונה והביטחון יזכו להיכנס לארץ.

אבל הם לא התבוננו ולא התחזקו באמונה כראוי, כמו שכתוב להלן (פסוק ט"ו) "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה", ופירש בזה הספורנו: **ולא שמעו אל משה**, להתבונן בכל זה בענין שיבטחו בישועת הקל יתברך ויחשבה להם צדקה כענין [האמור] באברהם, לכן לא נתקיים בהם ונתתי אותם לכם, אבל נתנה לבניהם, ע"כ, היינו שהסיבה שלא נתקיימה בהם הבטחת והבאתי אתכם אל הארץ, הוא מפני שלא קיימו את התנאי של "וידעתם כי אני השם" ולא התבוננו באמונה כפי שהיה נדרש מהם.

ולכאורה הרי מפורש בתורה כי מה שלא נכנסו לארץ היה מחמת חטא המרגלים, ויש לבאר כי גם במרגלים סיבת החטא הייתה חסרון אמונה כמו שכתוב (במדבר יד, יא) "ועד אנה לא יאמינו ביי", ואם ביציאת מצרים היו מקיימים "וידעתם" ומתחזקים באמונה כראוי, אזי האמונה הייתה חזקה וקבועה בלבם ולא היו נכשלים בחטא המרגלים, ונמצא שהכל ענין אחד וכדברי הספורנו שחסרון האמונה כעת היה השורש והגורם שלא נכנסו לארץ.

ומבאר הספורנו את המשך הכתוב: **מקוצר רוח**, כי לא נאמנה את קל רוחם ולא נתנו לב להתבונן. **ומעבודה קשה**, כי לולא העבודה הקשה היו נותנים לב לדברי משה והיו מבינים מטענותיו שראוי לבטוח, עכ"ל. היינו שקושי השעבוד ועבודתם הקשה גרם לקוצר רוח וחסרון אמונה שלא התבוננו כמו שצריך.

ואף שהם היו מאמינים כמו שכתוב (שמות ד, לא) ויאמן העם, והקב"ה אמר למשה הם מאמינים בני מאמינים (עיי' שבת צו, א), אבל עדיין זו לא שלמות האמונה במדרגת "וידעתם", ולא הייתה אמונה מספקת בשביל לזכות לבוא אל הארץ.

ואמנם אחר כך בקריעת ים סוף ובקבלת התורה הגיעו לדרגה גבוהה באמונה, כמו שאמרו חז"ל (מכילתא בשלח ג') ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בנבואה, ובקבלת התורה כתוב (דברים ד, לה) אתה הראת לדעת כי השם הוא האלוקים וגוי, ופירש רש"י שהקב"ה פתח להם שבעה רקיעים וראו שהוא יחידי, כזו מדרגה והשגה זכו בקריעת ים סוף ובקבלת התורה, אבל לא נשארו במדרגה זו, ובחטא העגל ירדו ממדרגתם.

האמונה שאין טבע ומנהגו של עולם

והיינו מפני שבאמת אין זה פשוט לזכות למדרגת האמונה, שתהא קיימת וקבועה באדם, ולמשל הנה אנו אומרים בכל יום "משיב הרוח ומוריד הגשם", שכל הרוח הנושבת, וכל הגשמים שיוורדים, אינם בדרך הטבע אלא בהשגחה, והקב"ה הוא שמשיב את הרוח ומוריד הגשם. ונתבונן, האם באמת כך אנו רואים את זה, וכי כשנושבת רוח ויורד גשם מיד נזכרים שזה לא בדרך הטבע, הן היום יש "חזאים" אם יהיו רוחות או גשמים, אבל מיהו הגורם את זה וכיצד הכל מתחיל, הרי זה בהשגחה ולא בדרך הטבע.

וכבר האריך הרמב"ן בסוף פרשת בא "שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שטאמן בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם", וזוהי מצות האמונה, להאמין בהשגחה שהכל בידי שמים, ואין שום דבר שמוכרח להיות בדרך הטבע, אלא הכל רצון השם. ואמנם זו מדרגה להרגיש ולחיות כן.

מצות האמונה תמידית בכל רגע

בספר החינוך בהקדמה כתב "שש מצוות חיונן תמיד, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצות עשה, ואין קץ למתן שכר המצוות", והן מצוות התלויות בלב, שקיומן במחשבה ובהתבוננות.

והמצוה הראשונה שהזכיר שם היא מצות האמונה, להאמין בהשגחה שהכל בידי שמים, וזה לשונו: "להאמין שיש אלוה אחד בעולם שהמציא כל הנמצאות, ומחפצו ורצונו הוא כל מה שהוא עכשיו ושהיה ושיהיה לעדי עד, ושהוא הוציאנו ממצרים ונתן לנו התורה, וזהו מצות עשה דכתיב אנכי השם אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ופירושו: תדעו ותאמינו שיש לעולם אלוה המשגיח, שהרי הוצאתיך מארץ מצרים", עכ"ל, והובא בביאור הלכה סימן א' וכן האריך בזה החי אדם בכלל א'.

הניסים ביציאת מצרים לחיזוק האמונה

וזה תכלית כל הניסים שהיו ביציאת מצרים, כמו שכתוב (שמות י, ב) "ולמען תספר באוזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני השם", היינו שכל האותות והמופתים נועדו להביא לחיזוק האמונה וידעת השם.

ועוד כתוב בתחילת פרשת וארא (ו, ו-ח) "והוצאתי אתכם ממצרים ואתכם ממצרים וגאלתי אתכם מעבודתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים ולקחתי אתכם לי לעם וגוי וידעתם כי אני השם וגוי והבאתי אתכם אל הארץ", ומוזכרים כאן בפסוקים ארבע לשונות של גאולה: והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, וכן וידעתם כי אני השם – והבאתי אתכם אל הארץ.

וענין הלשונות של גאולה, יש לפרש שהם מדרגות באמונה, כי במצרים היו ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה כדאיתא בזוהר (ריש פרשת יתרו), והיינו חסרון אמונה, וביציאת מצרים כשראו את כל הניסים הגדולים קיבלו חיזוק האמונה, ויש הרבה מדרגות באמונה, והלשונות של גאולה הם מדרגות באמונה, של התרחקות מטומאת מצרים וחיזוק האמונה.

והלשון הרביעי "ולקחתי אתכם לי לעם" זו המדרגה הרביעית, וביארו המפרשים שזה הולך על קבלת התורה בהר סיני, שאז זכו לדרגה הגבוהה ביותר, ששמעו קול השם מדבר, בשתי הדיברות הראשונות, כמאמרם (מכות כד, א) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, ואחר כך ראו את משה מדבר והאלוקים יענו בקול (שמות יט, יט), כזו בהירות האמונה הייתה במתן תורה.

מדרגת האמונה תנאי לארץ ישראל

ולאחר כל הלשונות של גאולה כתוב "וידעתם כי אני השם וגוי והבאתי אתכם אל הארץ", הרי שהבטיחם הקב"ה שיוזכו להיכנס לארץ ישראל, אמנם לבסוף לא זכו להיכנס לארץ, רק בני דור השני, ודור יוצאי מצרים מתו במדבר ולא נכנסו לארץ.

וביאר הספורנו, כי להבטחת "והבאתי" קדם תנאי "וידעתם כי אני השם", וזה לשון הספורנו: **וידעתם**, הכירו והתבוננו שכל זה יתאמת כמו וידעתם היום כי לא את בניכם. **כי אני השם אלוהיכם המוציא**, כי בהיותי אלוהיכם, משגיח עליכם בפרט, ואני המוציא ומשתדל עתה להוציאכם, אין ספק שאעשה כל מה שאמרת. **והבאתי אתכם אל הארץ**, כאשר תתבוננו בכל זה תהיו ראויים שאביאכם אל הארץ ואתננה לכם, עכ"ל.

ושמעתי ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל שהביא דברי המפרשים על הפסוק (ישעיה מ, ה) "ונגלה כבוד השם וראו כל בשר יחדיו כי פי השם דיבר", וביארו בזה (עין נפה"ג, יא) כי לעתיד לבוא כשיתגלה כבוד השם ותהיה האמונה גלויה, אזי "וראו כל בשר יחדיו כי פי השם דיבר" – כולם יבינו ויראו בחוש שכל מה שאנו רואים בבריאה הוא דבר השם, הרוח זה דבר השם, והגשם זה דבר השם, כפי שאנו אומרים בתפילה "כי הוא אמר ויהי הוא ציווה ויעמוד", כל מציאות הבריאה וכל מה שקורה בבריאה זה רצון השם.

זוהי מדרגת האמונה, אך במציאות אנו לא במדרגה הזאת.

תפילה לזכות למדרגת האמונה

והעצה לזכות לאמונה היא על ידי תפילה, תפילה לקבל אמונה, וכפי שאנו מבקשים "השיבנו אבינו לתורתך" היינו בקשה על עסק התורה, "וקרבנו מלכנו לעבודתך" עבודה זה אמונה, "והחזירנו בתשובה שלמה לפניך". תפילה על אמונה.

וכבר סיפרתי המעשה באחד מחוץ לארץ שלא היה שומר תורה ומצוות, ופעם הגיע לכותל המערבי, והתחיל לחשוב כי הוא רוצה ומקווה שמן השמים יעזרו לו לדעת אם האמונה היא אמת, ומיד ברגע שחשב כן ניגש אליו אחד מהפעילים שעסקו להחזיר בתשובה ושאל אותו אם הוא רוצה לדעת מה היא יהדות, כך זכה מיד לסייעתא דשמיא על ידי תפילה בלב, וכפי שכבר דיברנו כמה פעמים שגם תפילה בלב מועילה לסייעתא דשמיא.

כח התפילה על רוחניות

ושמעתי ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל בשם רבי ישראל סלנטר שאמר כי **בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת** [ועיין בספר חסידים סימן קל"א שכתב: אם שואל אדם דבר שהוא שבח לבוראו כגון על לימוד תורה או דבר אחר מחפצי שמים, ושופך את נפשו עליו, הקב"ה שומע תפילתו אף על פי שאין בידו מעשים טובים], אבל צריך שתהא תפילה אמיתית.

ושמעתי מעשה שהיה בזמן האחרון בילד בעל כשרון חלש שלא היה מצליח בלימודים בחיידר, ויום אחד השתנה והתחיל להבין ולתפוס מהר, וביררו את הענין ודיברו עם אמו, ואמרה כי לפני ארבעים יום קיבלה על עצמה איזה הנהגה טובה, ולא אמרה מה היא ההנהגה, ועכשיו זה היום הארבעים, ובו ביום ראו את השינוי על הילד, אך הוסיפה ואמרה שגם הילד בעצמו התפלל הרבה על הצלחתו, והתפילה על רוחניות עוזרת.

ובאגרות חזון איש (ח"א עד) כתב **נוסח תפילה לאם על בנה** שיצליח בתורה, שתבקש בברכת שמע קולנו: "יהי רצון מלפניך השם אלוקי ואלוקי אבותי שתרחם על בני... ותהפוך את לבבו לאהבה וליראה שמך ולשקוד בתורתך הקדושה ותסיר מלפניו כל הסיבות המונעות אותו משקידת תורתך הקדושה ותכין את כל הסיבות המביאות לתורתך הקדושה כי אתה שומע" וכו'.

ויועד אני מעשה שהיה, שמרן החזון איש זצ"ל שיתף עימו עוד אחד להתפלל על בחור צעיר שהיה צריך חיוק, שיתחזק ויצליח ברוחניות, ואכן התפילה עזרה והוא התחזק, ואמנם שם היה את כוח תפילתו של ה"חזון איש", אך כאמור זה לא רק החזון איש אלא **כל אחד ואחד שרוצה הצלחה ברוחניות, יכול להצליח על ידי תפילה אמיתית, אם באמת הוא מתפלל בלב שלם, מתוך אמונה שלמה**, והתפילה היא תפילה כעומד לפני המלך, עם תפילה אמיתית זוכים סייעתא דשמיא לקבל את מה שצריך.

יש גם בעלי מדרגה גדולים שמיוחדים בכוח תפילתם, כמו שידוע על אחי הגאון רבי יעקב זצ"ל שהיה מצליח מאד בתפילותיו, והרבה אנשים קיבלו ישועות על ידי התפילה שלו, וגם עכשיו יש בעלי מדרגה כאלה כפי ששמעתי, בעלי מדרגה שיכולים להתאמץ בתפילה ופועלים ישועות בכוח תפילתם, אך זוהי מדרגה, ואין זה פשוט שתהא תפילה אמיתית כזו.

ועל כל פנים כל אחד ואחד שייך שבכוח התפילה יצליח לקבל ברוחניות את מה שצריך, להתעלות עוד ועוד מדרגות, שאין סוף למדרגות שאפשר לקבל ברוחניות, וכדברי הגר"ס הרי זה בדוק ומנוסה שעל ידי תפילה אפשר לקבל! אמנם זה לא פשוט, וצריכים אמונה לזה, וצריכים סייעתא דשמיא לזה גופא שהתפילה תהיה תפילה אמיתית.

והעצה היא כפי שדיברנו תמיד, עסק לימוד המוסר, כשעוסקים בספרי מוסר מתחזקים באמונה, וכבר כתב המשנה ברורה (א, יב) וצריך האדם לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום, אם מעט ואם הרבה, כי הגדול מחברו יצור גדול הימנו, ותבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל, ע"כ, ובישיבות יש סדר קבוע לזה חצי שעה בכל יום, לעסוק בחיוק, ואם החיוק הוא תמיד (כלשון רש"י בברכות ל"ב) זה משפיע, וזוהי העצה הטובה ביותר, ללמוד ספרי מוסר בקביעות, הלוואי שנזכה כולנו לקבל מדרגה בתפילה ונזכה למדרגות רוחניות גדולות מאד בסייעתא דשמיא.

לימוד קבוע במשנה ברורה – הצלת נפשות רוחנית

דברי רבינו שליט"א במעמד סיום משנה ברורה חלק ג' במעונו, במחזור הלימוד שעל ידי "דרשו"

אין כאן צורך לדברי ברכה, שהברכה כבר מובטחת בדברי חז"ל (נדה עג, א) כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא, ואם כן הרי הברכה מובטחת כבר.

אך על עצם הענין יש לדעת כי באמת זהו חיוב גדול מאד ללמוד בכל יום הלכות, הלכה למעשה, וחלק אורח חיים הוא החלק המעשי מדי יום ביומו, כגון הלכות ברכות, ולבישת הבגדים, וגם מה לחשוב, המשנה ברורה מדבר גם על חיובי המחשבה, לחשוב בדברי תורה, ולא להסיח דעת מדברי תורה.

המשנה ברורה כולל הרבה הלכות למעשה שהם חיובים גדולים, ומעשים שבכל יום שאפשר להיכשל ולא לקיים אותם, בפרט בהלכות שבת שעכשיו סיימו ללמוד, עם חסרון ידיעה ח"ו אפשר להיכשל באיסורים דאורייתא, וזה מאד מסוכן, וידועים דברי היערות דבש שהביא המשנה ברורה (בהקדמה להלכות שבת) "כי אי אפשר כלל במציאות שיינצל מאיסור שבת אם לא ילמד כל הדינים על בורים היטב-היטב".

לכן זה חשוב מאד, כל העסק שלומדים בקביעות משנה ברורה, זה ממש הצלת נפשות רוחנית, לקיים את מה שצריך לקיים, ולא להיכשל בדברים אסורים, וזו זכות גדולה מאד לכל העוסקים בזה, והמזכים את הרבים בזה, כל המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, ובעזרת השם נזכה כולנו לקיים את מה שצריך לקיים.

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת

מרת **פריידא טויבא** ב"ר **אברהם חיים** ע"ה

נלב"ע כ"ח טבת - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת

מרת **בילא** בת הר"ר **ישראל** ע"ה

נלב"ע א' בשבט תש"ס - תנצב"ה

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

לנסוע לנכדו לקיים סיפור

יציאת מצרים, כשאשתו תשאר לבד

וּלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאָזְנִי בֶּנְךָ וּבֶן בִּנְךָ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי
בְּמִצְרַיִם וְאֵת אֲתָתִי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בָּם ... (י-ב).

שאלה: אב שכול, ולו רק נכד אחד יתום, הנמצא אצל אמו האלמנה, הסבא משתוקק לנסוע לנכדו כדי לקיים מצות סיפור יציאת מצרים, אך אם ילך, תשאר אשתו לבד בבית. היא מסכימה לכך, אך הוא יודע שתהיה עצובה, איך ינהג?

תשובה: בחשוקי חמד (פסחים דף ק"ז ע"א) הבאנו את הספר ויגד משה (סימן יט אות י) שכתב: יש לחדש להלכה דאף דבני בנים אינם בכלל בנך (כמבואר בתוס' ביבמות דף כ"א ע"ב) וכן לענין תלמוד תורה צריך קרא מיוחד דהודעתם לבניך ולבני בניך, (כמבואר בקידושין דף ל), מכל מקום כיון שנאמר "למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים" (שמות י-ב), יש מצוה בהם יותר מבאחר. ואף דפסוק זה לא נאמר על ליל פסח דוקא, עכ"ז לפי מה שכתבו הפוסקים, דבכל השנה המצוה בזכירה, וליל פסח בסיפור, כיון דכתיב למען "תספר", נראה דיש מצוה מיוחדת בסיפור לבן בנו..., ולא ראיתי בפוסקים שידברו בזה...

והנה לפי דברי הויגד משה הבאנו, בחשוקי חמד (פסחים) שאין לבטל מצוות שמחת יו"ט של אשתו, בשביל הידור בסיפור יציאת מצרים, אכן יעוין בהמשך דברי הויגד משה שכתב: ולאחר זמן מצאתי..., ע"ש שהביא שיש אומרים שהפסוק למען תספר באזני בנך ובן בנך, מלמד שיש חיוב לספר סיפור יציאת מצרים לנכדים, ומאידך כתב הפנים יפות (תחילת פרשת בא) ח"ל: ולמה שנאמר "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך", היינו שחייב כל אחד להזהיר לבנו, שהוא יספר לבנו... וכמו שכתוב "והגדת לבנך לאמר", שהוא יאמר כך לבנו, והיינו, דאמר דוד המלך (תהילים עח) למען ידעו דור אחרון, בנים יולדו יקומו ויספר לבניהם, דהיינו שהם יספרו לבניהם, עכ"ל. הרי שאין מצוה בדוקא לספר לבן הבן, אלא כוונת הפסוק היא לספר לבנו שהוא יספר לבנו, וכן דעת החת"ס.

והנה בעניינו יתכן שלכו"ע יש לו ללכת לבן בנו, מפני שיש אומרים שיש לו חיוב גמור לספר לבן בנו, ואף לחולקים, היינו דוקא כשבנו יספר לבן בנו, אבל כשבנו, אבי נכדו נפטר, ולא יספר לו, יתכן שלכו"ע יש חיוב לספר לבן בנו, וצ"ע.

עוד יש להעיר מדברי שו"ע הרב (הלכות תלמוד תורה ריש פרק א) שכתב: אף על פי שהקטן פטור מכל המצוות וגם אביו אינו חייב לחנכו במצוות מן התורה אלא מדברי סופרים אבל תלמוד תורה מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה, אף על פי שהקטן אינו חייב, שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם.

דהיינו הא דחייב אדם ללמד בנו תורה, הוא מצות עשה מן התורה, ואינו מדין חינוך שהוא רק מדברי סופרים. והוא כעין מה שמצינו בסיפור יציאת מצרים, שהמצוה לספר לבן אינה מדין חינוך הבן, אלא שזהו חיוב גמור על האב מדאורייתא.

ולכאורה יש קצת להעיר על דברי שו"ע הרב, דבגמ' בסוכה (דף מב ע"א) מובאים דיני החינוך במצוות, ובתוך הסוגיא נאמר: יודע לדבר אביו לומדו תורה וקריאת שמע, תורה מאי היא אמר רב המנונא תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, קריאת שמע מאי היא פסוק ראשון, משמע שגם זה מדין חינוך הוא?

אכן יעוין בהמשך דברי שו"ע הרב שכתב: ומאימתי אביו חייב ללמדו משיתחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה וגו' ופסוק ראשון מפרשת שמע ישראל, ע"ש. ומשמע שלמד את הגמרא בסוכה, שענין הלימוד של דברי תורה שונה משאר הדברים שהם רק מדין חינוך.

עוד י"ל דתרי דינים נאמרו בחינוך הקטן. א. מצות עשה מדין ושננתם. ב. גם מדין חינוך, ונפ"מ בדין חינוך, שגם אם האב לא יכול ללמד עמו באופן אישי, ולא יכול לקיים "ושננתם לבניך", וכגון שבנו הקטן בעיר אחרת, אזי חייב לשכור מלמד שילמדו תורה צוה לנו משה מדין חינוך. ולכן הגמרא כתבה דין זה בסוגיא של חינוך להשמיע חומרא, שאף כשאינו יכול ללמדו בעצמו, יש מצוות חינוך. (חשי"ח נדרים לב ע"א).

רופא סטר לאשה ותובעת פיצוי בסך 50,000 ש"ח ויורו כל עבדיך אלה אלי והשתחו לי לאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך ואחרי כן אצא ויצא מעם פרעה בְּחַרִי אֶף (יא-ח).

שאלה: מעשה באשה שהגיעה אל רופא במרפאה ציבורית להתרפאות, האשה לא נזהרה בלשונה, ואמרה לרופא מילה פוגעת, והרופא התרגז ולא שלט ברוחו, וסטר לה בפניה, האשה התלוננה עליו אצל ההנהלה, והרופא הודיע להנהלה אני יודע שעשיתי מעשה אשר לא יעשה, ולכן אני מתפטר מתפקידי. ולאשה אמר אני מוכן לשלם לך פיצוי של חמשת אלפים ש"ח, כדי שלא תתלונני עלי אצל השלטונות, ולא תפרסמי אותי ברבים. האשה השיבה שמוכנה להתפייס ולשתוק רק אם הרופא יתן לה חמישים אלף ש"ח. והרופא שחש שרשיונו ישלל לצמיתות, הסכים ונתן לה חמישים אלף ש"ח.

עתה לכה נוקפה, האם הכסף שבידה ממון כשר הוא, ושואלת האשה האם מותר לה להחזיק בכסף, שמא אינו ממון כשר ועוון גזל בידה, כי הרופא לא שילם רק מחמת פחד שמא תפרסם את הסיפור ברבים וגם תמסרהו לשלטונות, ולא נתן לה את הכסף ברצון כי אם באונס?

תשובה: אסור להכות אדם מישראל (ש"ע חו"מ סימן תכ ס"א), והוא איסור תורה שנאמר 'פן יוסיף' (דברים כה, ג). ואפילו אם חבירו הכעיסו, עליו לשלוט בעצמו ולא להכות את מכעיסו, כמבואר בפתחי תשובה (חו"מ סימן תכא סק"ג) בשם הים של שלמה (ביק פ"ח סימן מב) שאם אחד חירף את חבירו בשם רע וחזר זה והכהו, עבר בלאו וצריך כפרה. וקל וחומר הרופא שקיבל רשות בית דין לרפאות ותפקידו חסד ורחמים, והוא מצווה על מצות 'וחי אחיך עמך' (ויקרא כה, לו), ולא תעמוד על דם רעך' (ויקרא יט, טז), 'ורפא ירפא' (שמות כא, יט), ובוודאי שחייב לשלוט בעצמו, ואסור לו להכות גם אם מטיחים בפניו דברים בוטים, שהרי הוא ממונה על חיי נפשות, ובפרט שהאשה המטופלת חסרת ישע, כשהיא נמצאת תחת ידיו בטיפול אצלו.

משה רבינו סטר לפרעה

ניוצא מן הכלל, הוא מה שמצינו שמושה רבינו סטר לפרעה על לחיו, כמבואר במסכת זבחים (דף קב ע"א) על הפסוק 'יוצא מעם פרעה בחרי אף' (שמות יא, ח). זאת היה על פי ציווי מפורש מפי הקב"ה 'פרעה רשע, והעז פניך בו, ואין לנו ללמוד מכך'.

תשלום בושת לסטירת לחי

הנהגה בסטירת לחי, יש תשלום בושת גבוה, מפני שהיא מכת בזיון, כמו שנאמר 'כי הכית את כל אויבי לחי' (תהילים ג, ח), ופירש"י, מכת בזיון. ושנו חז"ל במסכת בבא קמא (דף צ ע"א) סטרו [על פניו] נותן לו מאתים זוז, שהם חמישים סלעים מ'כסף מדינה' (ש"ע חו"מ סימן תכ סעיף מא). אלא שבימינו נטבת תשס"ט) המחיר יצא נמוך, כ-160 ש"ח בלבד.

ויש להעיר, שלכאורה אין אדם מתפייס בסכום כל כך נמוך, ובזמן חז"ל מאתים זוז היה סכום גדול, והיה אדם יכול להתפרנס במשך שנה ממאתים זוז, כמבואר במסכת פאה (פ"ח משנה ח) מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני. ופירש הר"ש שזהו שיעור הוצאתו במזונות ובמלבושיו לשנה, לו ולאשתו. וא"כ, ביחס לימינו, סך הוצאות אלו עולה לסכום גדול.

ואכן, הש"ך (יו"ד סימן שזה סק"א) כתב שבימיהם היו הפירות והקנינים בזול, ובעד פרוטה היו קונים הרבה פירות, ולכן היה הפרוטה חשוב כממון, ולפי' בזמנינו דאין יכולים לקנות בפרוטה כי אם מעט מזער, אין קידושי אשה סגי בפרוטה ולא פדיון הבן בשני זהובים, עכ"ל. אלא שלמעשה פסקו רוב האחרונים ששיעורי המטבע אינם משתנים בזמן ובמקום היוקר, ושיעורם קבוע על פי המשקל שהיה בימי חז"ל.

אך יתכן שכל זה לענין קידושין ופדיון הבן, אבל לענין פיוס, כיון שאין אדם מתפייס בסכום נמוך כל כך, אולי יש לעלות את הסכום כדי שהאדם יתפייס. ויש לשלם את הצער והבושת של הסטירה, והכל לפי המבייש והמתבייש, וכמו שכתב הרמ"א (חו"מ סימן תכ סעיף מא) שהולכין כזה אחר המנהג, כמובא בתשובת הרא"ש (כלל קא סימן א) הביאו הבאר הגולה (שם אות מ) שיש רשות לקנוס לעשות גדר ותקנה לפי ראות עיני הבית דין.

ואמנם בזמן הזה אין גובין כלל דיני קנסות צער ובושת, כמבואר בשולחן ערוך (חו"מ סימן א ס"ב) אולם מנדין אותו עד שיפייס לבעל דינו, וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו מתירין לו (שם סעיף ה).

ולכן בנידון שאלתינו, מן הראוי שעל האשה היה לפנות לבית-דין, והם ישערו - משני צדדים - כמה שוה הבושת שלה. הן לחומרא מצד עצם המעשה שכאמור סטירת לחי היא מכה של בזיון, ובפרט שהמבייש הוא רופא. והן לקולא, שהרי האשה היא זו שהתחילה לקנטר את הרופא, ואולי נכלל במה שכתב הש"ע (סימן תכא סעיף ג) שאם אחד התחיל להכות את חבירו, והשני החזיר לו פטור. וכן הוא לענין גידופים ובוזשים המתחיל פורע הקנס. והביא הפתחי תשובה (שם סק"ג) שאם אחד חירף את חבירו בשם רע, וחזר זה והכהו, אף שעבר בלאו וצריך כפרה, פטור מהבושת, כיון שיש 'בושה כמדקרות חרב' (משלי יב, יח). ויעוין בערוך השולחן (שם סעיף יט).

וכן אם הדבר אירע באחת מערי ישראל שבדרום, ששם שולחו ונפלו חיצו מוות (בחושים אלו כסלו-טבת תשס"ט שהתנהלה מלחמה ברצועת עזה), יתכן שיש להקל על הרופא יותר, כי האנשים שם לחוצים ומתוחים, וכמו שאומרים בהושענות 'הושענא נפש מבהלה', ובסליחות אנו אומרים 'פדני ממהומת מות, ואחור בל נסוגה'. ולכן אין לאשה ליטול מהרופא סכום ממון רב של חמישים אלף ש"ח, אלא עליה להסתפק בחמשת אלפים ש"ח, שהרופא הציע לה מעצמו, ומסתבר שהדמים גזל בידה, כי לא מגיע לה סכום גדול כזה. כשהצעת דברי לפני מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, אמר: ממידת חסידות נכון הדבר שתשיב את החמישים אלף ש"ח, אולם מעיקר הדין נראה שאין המעות גזל בידה, כיון שהיא סבורה שיש לפרסם את מעשה הרופא אא"כ יקנס בסכום גבוה, ואע"פ שהיא טועה בשיקול הדעת, מ"מ מתחשבים בדעתה, כמבואר בסוגיית 'הנהו קבוראי' (סנהדרין דף כו ע"ב) [שקורבים מתים ביו"ט כיון שחושבים שעושים מצוה אע"פ שמחללים יו"ט אינם פסולים לעדות], והסכום הגבוה שהרופא שילם כדי למנוע את הפרסום ה'מוצדק' לפי ראות עיניה, אין בו איסור גזל, עכ"ד.

ביאור הדברים: הרי לפנינו אדם שעושה עבירה מדאורייתא מתוך מחשבה מוטעית שפעולתו מצוה ורצויה, ודנים אותו לפי שיקול דעתו. הלכה זו היא כעין אסמכתא לנידוננו, שאע"פ שאם היתה האשה באה לשאול האם לפרסם את הרופא או להסתפק בפיצוי המועט ולמחול לו, ודאי שהיינו מורים לה שאסור לה לפרסמו בלי רשות ב"ד, שנאמר (ויקרא יט, טז) 'לא תלך רכיל בעמך', והפרסום הותר רק כשבית דין פסק שזוהי טובת הציבור לפרסמו, ובנידוננו ניכר שהרופא מתחרט בכל לב חו היתה מעידה חד פעמית, והביע מיד חרטה על מעשיו. לכן תסתפק בסכום המועט [שאף הוא 'מנה יפה' ביחס לחיוב מעיקר הדין].

סיכום: א. אסור לה לפרסם את מעשיו של הרופא, בלי רשות בית דין, ובמקרה דנן שזו פעם ראשונה, וניכר שהרופא מתחרט ומצטער, לא ירשו בית הדין לפרסמו. [אם הדבר אירע בערים בהם התנהלה המלחמה, יש להקל על הרופא גם בדמי הפיצויים]. ב. אם האשה רוצה לנהוג בחסידות, תסתפק ב-5,000 ש"ח שהציע הרופא מעצמו ותסלח לו. אולם אם קשה לאשה לשלוט בסערת רוחה, וסבורה שמצוה לפרסמו ולהוקיעו, ולא תשקוט עד שיקנס בסכום גבוה של 50,000 ש"ח, אין לקרא לה גולן. (ספר שיעורי תורה לרופאים חלק ה סימן רצג).

קדשו על פי הראיה, אלא על פי חשבון. וזהו דקדוק לשון המקרא "החדש הזה לכם".

ולפי מה שנתבאר נוכל לבאר עוד, הנה בפרשת ואתחנן (דברים ד, ט) כתיב "ופן תשא עיניך השמימה, וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים" וגו'. וצריך ביאור, דלשון הכתוב משמע שהיה מזהירים משה פן יראו השמש פתאם ויחשבוהו לאלהות ח"ו. וכי עד עתה לא ראו אור השמש והירח, ומהיכי תיתי שמעתה לכשיראום יחשבו ליתן להם כח ח"ו. ורש"י דקדק ופירש ופן תשא עיניך להסתכל בדבר ולתת לב לטעות אחריהם, ומזהירה תורה שמא פתאם יתנו לבם לטעות אחריהם.

אך לפמשנ"ת יש להוסיף, שהרי כל ארבעים שנה במדבר הלא לא ראו מעולם השמש והירח והכוכבים שהרי "ענן ה' עליהם יומם", ומוקפים בענני הכבוד, שהם הסוכות שבהם הושיבנו המקום ב"ה, לדעת רבי אליעזר (סוכה יא, ב), ובסוכות הושיב הקב"ה את ישראל בין ביממא בין בליליא, ואין חלוקים לילות מימים בסוכות. ואם כן, מעולם לא ראו - הבנים הנולדים במדבר - אור השמש והירח. ואם כן, חשש משה, שכשיכנסו לארץ ישראל, ופתאם יראו שיש בעולם שמש וירח, ויחשבו שיש בהם איזה כח. לכן מזהירים משה טרם יכנסו לארץ ישראל שלא יטעו אחרי מאורות שהם שמשים של מעלה, ואין בהם כח כלל.

מה טעם רק פסח מצרים "מקחו מבעשור"

דָּבְרוּ אֶל כָּל עַדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ
שֶׂה לְבֵית אָבִית שֶׂה לַבֵּית (יב, ג)

הנה קיימא לן (פסחים צו, א) שפסח מצרים מקחו בעשור לחדש, ולא פסח דורות, שמקחו דפסח דורות אין צריך להיות בעשור לחדש.

ונראה לבאר מהו טעם הדבר שרק פסח מצרים היה בו דין "מקחו מבעשור",

דהנה יש דעות בחז"ל הסוברות שמכת חושך היתה משמשת ג' מימים, בי"א י"ב וי"ג בניסן, ובי"ד שחטו את הפסח. נמצא מעתה, שבכדי שיראו המצרים שבני ישראל לוקחים העבודה זרה שלהם (והיו שיניהם של המצרים קהות כדאייתא בסדר עולם הובא בטור ריש סי' תל), הרי צריך שיהיה זה בעודם רואים עד אשר לא יבא החושך ואז לא יוכלו לראות, וזה היה בעשור לחדש, כיון שאחר כך כבר לא ראו, שהרי היה מכת חשך.

ביאור הדין ודברים בין פרעה ומשה - "מי ומי ההולכים"

וַיּוֹשֶׁב אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֹהֲרֹן אֶל פְּרַעְה וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם לֵכֶם
עֲבְדוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הַהֹלְכִים: וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה
בְּנֵעֲרֵינוּ וּבְנֵינֵנוּ נִלְךָ בְּבִנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵינוּ פְּצֵאנֵנוּ
וּבְבָקָנוּ נִלְךָ מִי חַג יְהוָה לָנוּ (י, ח-ט)

נראה לבאר הדין ודברים שהיה כאן בין פרעה למשה רבינו, שפרעה שאל "מי ומי ההולכים", כוונתו בזאת היתה, שטען להם וכי למה זאת ילכו גם הָטָף, הן גם בימי אבל יעקב הלכו כולם ללוותו לארץ ישראל לקבורה, אך טַפִּים צאנם ובקדם השאירו, כאמור במקראות (סוף פרשת ויחי), ואם כן, איפה גם עתה כאשר רצונם לצאת כדי לעבוד את ה', ילכו רק הגברים לבדם, וישאירו טַפִּים בארץ מצרים.

ועל זאת השיבו משה, כי המעשים חלוקים, שללוות את יעקב היה זה אבילות, ובאבילות הלא קיימא לן שאין חינוך לקטן בדיני אבילות ר"ל (מו"ק יד, ב יעו"ש היטב), אך עתה "כי חג ה' לנו" לראות לפניו, וביו"ט הלא מחנכין את הקטן בקטנותו, כמבואר בריש חגיגה (ב, א), ולזאת עתה אף בבנינו ובבנותינו וגו' נלך, "כי חג ה' לנו". דקדק משה ואמר לו חג דייקא, שבחג מחנכין אף את הקטן.

החודש הזה לכם - "הזה" "לכם"

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן
הוּא לָכֶם לַחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה (יב, ב)

צריך ביאור מהו הלשון שאמר הכתוב החדש הזה לכם ראש חדשים, ומהו לשון הזה. ואמרו בגמרא (מנחות כט, א והובא ברש"י כאן) "תנא דבי רבי ישמעאל חידוש ראש חודש היה קשה לו למשה, עד שהראה לו הקב"ה באצבע שנאמר החדש הזה", יעו"ש.

ונראה לבאר עוד, והוא שבאמת רק חדש זה דניסן טרם צאתם מארץ מצרים קדשו על פי הראיה, אך כיון שיצאו ממצרים, הרי מעתה שוב לא ראו אור בהיר של הלבנה בשחקים, כיון ש"ה' הולך לפניו בעמוד ענן" (לקמן יג, כא), "וענן ה' עליהם יומם" (במדבר י, לד), וגם בלילה ישבו בסוכות, ושם אין חלוקים לילות מימים, אם כן נמצא דשוב לא ראו הירח, שהרי הענן היה להם לחציצה בינם לבין הירח כל אותן ארבעים שנה שהיו במדבר.

והקב"ה הלא ידע שמשה ואהרן לא יכנסו לארץ ישראל, אם כן נמצא שהחדש הזה דווקא קידשוהו על פי הראיה לכם, ושוב לא

שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, כדי שלא יאמר אותו צדיק ועבדו וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם".

וא"כ הכשרים שמחים בצאתם היו לעשות רצון קונם, ולבקש מהמצרים כלי כסף, אך הרשעים אחר שלא רצו לצאת וכמו שנתבאר, אם כן גם לא שאלו הכלים, אלא שה' נתן את חן "העם" בעיני מצרים וישאלו, ובעל כרחם נדרשו ללא שאלו מהם.

ביאור המקראות אם תואר בני"ה הוא "העם" או "בני ישראל"

וּתְחַזֵּק מִצְרַיִם עַל הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כָּלֵנוּ מֵתִים: וַיֵּשֶׁא הָעָם אֶת בָּצֶקוֹ טָרֶם יַחְמֹץ מִשְׁאֲרֵתָם צָרְרָת בְּשִׁמְלָתָם עַל שִׁכְמָם: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרַיִם כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמָלֹת: וַיְהִי וַתֵּן אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאַלּוּם וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם (יב, לג-לו)

יש לדקדק בלשון המקראות כאן, אשר תואר בני

ישראל במקראות אלו הוא "העם" מלבד המקרא אשר אמור בו "ובני ישראל עשו כדבר משה", שנאמר שם "ובני ישראל" ולא נאמר שם והעם עשו כדבר משה.

עוד יש לדקדק בלשון הכתוב, שמתחילה אמר הכתוב "וישאלו ממצרים", והיינו דמשמע שבני ישראל באו לשאול את הכלים ממצרים. ואילו מלשון הכתוב שאמר "וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלו" משמע לא כן, אלא משמע שהמצרים השאלו בעל כרחם של ישראל, והוא כמו שאמרו חז"ל בעל כרחם דישראל משום משה (ברכות ט. ב). וא"כ צ"ב איך היה הדבר, האם בני ישראל באו לבקש שישאלו, או שהמצרים דחקו בהם בעל כרחם שישאלו מהם, ואכן רש"י רמז לתרץ הסתירה הלזו שכתב רש"י (פסוק לו) "וישאלו" - אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם. אתה אומר אחד, טול שנים ולך". והיינו דלפי זה כלי אחד אכן באו בני ישראל ושאלו מהם, אך את הכלי השני דחקו המצרים בישראל שישאלו מהם.

ויש לבאר עוד דהנה איתא (במדבר יא, א בדברי רש"י בשם הספרי) "אין העם אלא רשעים". ומעתה יש לבאר את המקראות באופן נפלא, "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ" והיינו שהכשרים שבדור שמחו שמחה גדולה לצאת ממצרים, ולא היו המצרים צריכים לחזק ידם עליהם למהר לשלחם. ורק הרשעים שבהם נתעכבו ולא רצו לצאת למקום ציה, עדי אשר הוכרחו לצאת בחוזק ידי המצרים, "כי אמרו כלנו מתים".

"וישא העם את בצקו טרם יחמץ" - היינו שהרשעים רצו להחמץ ולא הספיק בצקם להחמץ, אך הכשרים מלכתחילה לא החמיצו בצקם כיון שנצטוו על חימוץ באותו היום כמבואר בגמרא (פסחים כח, ב), ואדרבה באותה שנה אין חימוצו נוהג אלא יום אחד שיצאו בו בלבד (כמבואר שם בגמ'). אלא רק העם הוכרח לצאת בחוזק ידי המצרים טרם יחמץ הבצק.

"ובני ישראל" - היינו הכשרים שבהם, "עשו כדבר משה" - גם לענין מה שגזרו מלכתחילה מחימוץ שכן נצטוו וכמו שנתבאר. ולא החמיץ בצקם לא מפני שלא הספיק להחמץ, אלא משום שגזרו דלא יחמץ כמשנ"ת.

ועוד עשו כדבר משה "וישאלו ממצרים כלי כסף" וגו' - שהרי הקב"ה אמר למשה דבר נא באזני העם (לעיל יא, ב) ואמרו חז"ל (ברכות ט. ב) "אמרי דבי רבי ינאי אין נא אלא לשון בקשה אמר לו הקב"ה למשה, בבקשה ממך לך אמור להם לישראל בבקשה מכס

חסד הקב"ה עם ישראל שיצאו דוקא בחודש האביב

היום אתם יוצאים בחדש האביב (יג, ד)

כתב רש"י, "וכי לא היו יודעין באיזה חדש יצאו, אלא כך אמר להם, ראו חסד שגמלכם שהוציא אתכם בחדש שהוא כשר לצאת, לא חמה ולא צנה ולא גשמים. וכן הוא אומר (תהלים סח ז) מוציא אסירים בכושרות, חדש שהוא כשר לצאת".

ויש להקשות, דבשלמא אם בחדש זה - חדש האביב שיצאו, היו נכנסים לארץ ישראל, אם כן שפיר היה זה רבואת מה שאמר הכתוב כי הוציאם בחדש האביב. אך כיון שלמעשה, הלא נתעכבו ארבעים שנה במדבר, ועברו עליהם שם ימות החמה וצנה וגשמים משך ארבעים שנה שהיו במדבר, אם כן מאי אכפת להו שבעת שיצאו ממצרים היה זה חדש האביב.

ואף אם לא היו חוטאים, מכל מקום קודם שבעה עשר בתמוז בלאו הכי לא היו נכנסים לארץ ישראל, שהרי קבלו את התורה בהר סיני בששה [או בשבעה] בסיון, ונשתהו שם ארבעים יום ולילה שעלה משה לקבל את התורה, עד שירד בי"ז בתמוז, נמצא שבין כך ובין כך לא היו נכנסין לארץ עד י"ז בתמוז שהוא זמן החמה בתקפה.

וכיון שכן לכאורה, כך להם אם יצאו באביב ונשתהו בימות החמה, וכך להם אם יצאו בימות החמה וישתהו עד חדש האביב, ומהו הרבואת שמשמיע הכתוב שיצאו בחודש האביב.

ונראה לומר בזה דבר מחודש, שאותו הבלא והאזיר שהיה בעולם בשעת יציאתם ממצרים, הוא נשתמר תחת ענני הכבוד כל אותם ארבעים שנה שנשתהו בדרך, שאותו אזיר ממש שהיה בשעת יציאתם, נשתמר בענני הכבוד כל ארבעים שנה בהיות המקום הלזה מקום רוחני, ומעתה אם היו יוצאים בימות הגשמים, שהוא זמן הקור, אזי כל הארבעים שנה היתה שם צינה ורוח, וכן על זה הדרך אם היו יוצאים בימות החמה, ומעתה מבואר היטב הרבואת בזאת שהוציאם הקב"ה בחודש האביב, שהוא זמן שכשר לצאת בו, שאין בו לא חמה ולא גשמים ולא צינה, ואותו הבלא ואזיר נשתמר שם כל הארבעים שנה.

(ואף שכתב הגר"א זי"ע שמחטא העגל עד סוכות נסתלקו ענני הכבוד וחזרו בסוכות, ולזאת זמן מצות הסוכה הוא בט"ו תשרי בדווקא. מ"מ י"ל שכשחזרו הענני כבוד, חזרו עם אותו הבל שהיה בהם טרם שנסתלקו, והיינו שחזרו עם אזיר והבלא של חודש האביב).

לע"נ

ר' אהרן זכריה ב"ר יהודה לייב זצ"ל
עבד את ה' בכל כוחו מתוך יסורים שקבלם באהבה

לע"נ

ר' אהרן יהודה ב"ר דוד צבי ז"ל

נלב"ע ו' שבט תשכ"ו
מסר נפשו על קדושת השבת והמצוות בגלות אמריקא

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורה רבתינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

בא תשע"ט

אשר יצרו הרע אינו עומד כנגד הגילוי שיש גם לו בהופעת משה ואהרן לפניו.

כאשר יש להם אמירה של ה': שלח את עמי ויעבדוני, גם פרעה הכיר בוודאות שיש "משהו" בדבריהם.

על כן, כל כחו של היצירה היה רק להפוך את לבבו, ולשנות את הנהגתו מצד אל צד כדי שלא ישמע וכדי שלא יתעורר אל דבריהם לעוררו כלל וכלל.

כי בתחילה אמר (שמות ה, ב) **'מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח'.** וכאשר חזרו ואמרו לו (ה, ג) **אלקי העברים נקרא עלינו.** אז הבין שיש גילוי אלוקי בדבריהם והוא נמס לפני זה, לכן השאיר את משה ואהרן חיים, ונזכר להשיב על הבקשה הראשונה ולהתעלם מהבקשה השניה ואמר להם **למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלותיכם.**

וכאשר השליך אהרן את מטתו ויהי לתנין ובלע מטה אהרן את מטות החרטומים, נאמר (ז, כב) **ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם.** הוא לא ערער על אמיתת המופת, רק התחזק לבלתי לשמוע אל ההתעוררות המעוררת...

ולאחר מכת דם כתוב (ז, כב) **ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם.** אבל הוסיף הכתוב (ז, כג) **ויפן פרעה ויבא אל ביתו ולא שת לבו וגם לזאת.** לא התחדש לו ספק וערעור, אלא הוסיף נטיית לבו, לא רק שלא לשמוע, אלא גם לא להשית על הלב.

ובמכת צפרדע נאמר (ח, ד) **ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אל ה' ויסר התפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את העם ויזבחו להשם ...** ולאחר שמתו הצפרדעים, לא התחדש לו משהו, כלום. אלא, שוב הוא לא שומע... והיה בלבו עוד 'משהו' **הכבד את לבו.**

במכת כנים אמרו לו החרטומים (ח, טו) **אצבע אלוקים היא. ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם.**

במכת ערוב נאמר (ח, כא-כד) **ויקרא פרעה אל משה ולאהרן ויאמר לכו זבחו לאלוקיכם בארץ.** ויאמר משה לא נכון לעשות כן ... ויאמר פרעה אנכי אשלח אתכם וזבחתם לה'

מצרים, הוא הגוף. פרעה, הוא היצר-הרע. ישראל, השכל האנושי. משה רבנו, השכל האלוני.

הנהגת פרעה במכות מצרים

שח מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל יש להתבונן בכל אריכות לימודי-התורה הק', בפרשות אלו, חוץ מאל עצם המכות המופלאות, גם יש לימוד-התורה הק' בהתייחסותו של פרעה הרשע אל המכות הללו. כל תשובה ומענה שונה שהשיב או לא השיב אל משה, וכל הנהגה שלו לאחר בא המכה ולאחר שסרה המכה, בכל פעם הנהגה אחרת, את הכל לימדה אותנו התורה הק'.

ויש להבין, וכי הלכות יש כאן? ומה יש לנו ללמוד מהרשע הזה. וכי חסר לנו ללמוד מהרשעים ח"ו?

אלא, כבר כתב הרמב"ם (באגרת המוסר) **'יש לך בני לדעת, כי פרעה מלך מצרים, הוא יצר הרע באמת ... וישראל כולם ... השכל האנושי ... ומשה רבנו ע"ה הוא השכל האלוני. ומצרים בכללו, הוא הגוף'.**

והנה, אנו מורגלים לחשוב שהיצר הרע בא אל האדם בדברים חכמים ומושכלים, או בתחבולה מאין כמוה, עד שלא נוכל להאדם הרגיל לעמוד כנגדו. לא כן הדבר. אלא כל כחו של היצירה, להפוך את האדם מצד אל צד, ואף ההתהפכות הזו, היא רק בגלל שהאדם העלים עיניו מלשמור עצמו עם האמת, אל הדמיון הכוזב המוליכו שובב בדרך לב רצונו (לשון רבנו ישראל מסלנט באגרת המוסר). כי יודעים הרשעים שדרכם למיתה אלא שיש חלב על כסלם, (שבת לא:).

ועלינו לצייר בכל מה שאירע כאן.

משה ואהרן אינם שונים משאר בני ישראל המעונים בעבודת פרך בעת בואם אל פרעה המלך.

ואיך לא נתבונן אנו, בעובדה, שני אנשים מבוגרים נכנסים אל המלך ואומרים שלו בשם ה' לשלח את בני ישראל ממצרים. איך פרעה נשאר על עומדו ולא פוסק עליהם מיתה, וחסל!

בהכרח שמיד בבואם חש פרעה שיש לפניו, שכל אלוקי,

הנשמע.

ועד כדי כך היצר הרע הופך את הלב, כתבה התורה (ר"פ בשלח) **ויהי בשלח פרעה את העם.** אומרים חז"ל מגילה י': אין 'ויהי' אלא לשון צער. ואומרים חז"ל במדרש (שמות רבה כ, ז) הוא הצטער שאיבד קשר שהיה לו - דרך משה ואהרן - עם ה' ! (רשימות הרה"ג ר' יוסף צבי רינהולד שליט"א) [א.ה. כאשר אמר מרן זי"ע שיחה זו, חשנו התלמידים היטיב בדברי הרמב"ם, שלימדה אותנו התורה הק' בכמה פרשות ארוכות את הדרכים והעלילות הריקות של פרעה - זה היצר-הרע שאצלנו, עד שכמה תלמידים סיכמו את הדברים אצלם כמו בשיחה הנאמרת בחודש אלול !]

הטעם שנענש פרעה

שח מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל המפרשים מקשים, למה נענש פרעה, הרי ה' חיזק לבו ?

הרמב"ם (הל' תשובה פ"ו ה"ג) מפרש, שזה היה עונשו שלא יועיל תשובה.

והרמב"ן (פרשת וארא ז, ג) מפרש, שהקב"ה ידע שאינו רוצה לעשות תשובה, אלא שישלחם רק מפני שלא יכול לסבול המכות, ולזה חיזקו ה' שיסבול המכות.

מכל מקום, אחרי המכות הראשונות כבר נתמלא סאתו. ומשמע, דלאחר המכות האחרונות נוסף פשע. וצריך טעם, מה הוסיף פשע יותר על ידי המכות ?

והנה, מבואר שאחרי כל מכה, טען פרעה שזה נעשה בכישוף. והחרטומים גם הם עשו קצת מזה. ועל כרחך, שב'שכל' אין מקום להכחיש האותות, כיון שהיה אחרת ממה שהמכשפים עשו, וגם שהמטה של אהרן בלע את המטות של החרטומים. וכן במכת דם, דאיתא (במדרש וארא רבה ט, י) שבספל אחד יהודי ומצרי היו שותים, ושל היהודי היו מים טובים ושל הגוי נהפך לדם, הרי שזה מופת שאין להכחיש שיד' ה' עושה זה.

תאוות האדם ומידותיו מוצאים לו תירוצים לסלף את ה'אמת' הגלויה

אלא, באמת תמיד רואים בבריאה התגלות כבוד-ה'. והאדם מחמת התאוות והחמדות מחפש תמיד תירוצים ואמתלאות עד שהוא מסלף את האמת.

וזה עבירת קשיות-עורף עד לכפירה

וכן כתב הסמ"ק (עיין סימן ט) דכאשר יש להאדם צרות ואינו שב בתשובה, עובר על: וערפכם לא תקשו עוד. היינו, דבלי קשיות-עורף, האדם היה צריך לשוב ולא היה מקום לכפור ביד' ה'.

אלא שכאן היה השחתה גדולה מאוד, שגם בעיצומם של המכות עדיין היה מסלף וזאת מפני שאיננו רוצה להאמין, בכדי שיוכל להמשיך ולשעבד ולצער ששים רבוא איש לעבדות בחינם בכל מיני יסורים ולא היה כדאי לו להאמין.

וכך כל מכחיש בה', זהו, מפני תאוותו הוא בודה לו כל מיני תירוצים.

אלקיכם במדבר רק הרחק לא תרחיקו ללכת העתירו בעדי. הוא מתחיל לנהל משא ומתן רק על מקום העבודה היכן יזבחו. וכאשר הוסרה המכה, נאמר (ח, כד) **ויכבד פרעה את לבו גם בפעם הזאת ולא שילח את העם.** שוב משהו אחר מתחולל בלבו.

במכת דבר נאמר (ט, ז) **ויכבד לב פרעה ולא שילח את העם.** ולאחר מכת שחין נאמר (ט, יב) **ויחזק ה' את לב פרעה ולא שמע אליהם.**

ולאחר מכת ברד כבר אמר פרעה (ט, כז-כח) **חטאתי הפעם ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים. העתירו אל ה' ורב מהיות קלות אלקים וברד ואשלחה אתכם ולא תוסיפון לעמוד.** כאן כבר היה לו פחד, הוא אומר "חטאתי" מרוב פחדו שיכחד (אבן עזרא). ומשה מוכיח אותו על יראתו **ויאמר משה ... ידעתי כי טרם תראון מפני ה' אלקים.** ומיד אחר כך **וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקולות ויוסיף לחטוא ויכבד לבו ... ולא שילח את בני ישראל.**

וכאשר התרו בו על מכת ארבה (י, ז-יא) **ויאמרו עבדי פרעה אליו עד מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את האנשים ויעבדו את ה' אלקיהם הטרם תדע כי אבדה מצרים.** נאמר **ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אליהם לכו עבדו את ה' אלוהיכם מי ומי ההולכים.** ויאמר משה **בנערינו ובזקננו נלך ... ויאמר אליהם ... לא כן לכו נא הגברים ...** הוא עושה משא-ומתן מי ילך. ומיד **ויגרש אותם מאת פני פרעה.**

וכאשר עלה הארבה על כל הארץ ותחשך הארץ ויאכל את כל עשב הארץ, נאמר (י, יז) **וימהר פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי לה' אלקיכם ולכם. ועתה שא נא חטאתי אך הפעם ...** שוב היתה כאן כבר הכנעה של פרעה, אבל **ויחזק ה' את לב פרעה ולא שילח את בני ישראל.**

ובמכת חושך נאמר (י, כד) **ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את ה' רק צאנכם ובקרכם יוצג גם טפכם ילך עמכם.** שוב הוא מנהל משא-ומתן בענין הצאן והבקר. **ויחזק ה' אל לב פרעה ולא אבה לשלחם.** פה התחדש 'לא אבה'. ומיד **ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר לך אל תוסף עוד ראות פני כי ביום ראותך פני תמות.** הוא כבר לא רוצה לראות אותם.

ובמכת בכורות נאמר (יב, לא) **ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את ה' כדברכם. גם צאנכם גם בקרכם קחו ולכו וברכתם גם אותי. ותחזק כל מצרים לשלחם מן הארץ כי אמרו כולנו מתים.** ולאחר שכבר שילחם עדיין לא ניצל מהיצר הרע ותהפוכות יצרי **ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו. וירדוף אחרי בני ישראל ... וירדפו מצרים אחריהם ...**

הנה, לאחר שנה ארוכה מלאת יסורים, במכות מופלאות, הוא נותר כפי שהיה מלפני שנה, ולאחר שכבר החליט לשלוח אותם, ושילח אותם, הוא אומר שהוא "טעה".

כל האריכות הזו, הוא "לימוד" לנו, מה הם מהלכיו של היצר-הרע. אין לו מושכלות וחכמות וידעיות, כלום. רק להפוך את הלב מצד לצד, לא לשים לב, לא לשמוע את

התוצאות כאשר ר' זליג הביא לו את התוצאות בכתב אמר לו החזו"א שלו יצא אחרת רבינו חישב בעל פה והלך ובדק ואכן היה כפי שחישב החזו"א בעל פה.

*

רצה ונהנה שלא יבלוט דבר בספריו וכגון בספר ע"ז פסח שהדפיס בחייו כי עדיין לא סודר אז בצורת או"ח יו"ד כו' היו שם בסופו ליקוטים בענינים שונים ובתוך הליקוטים היה סימן הארוך של קידוש החודש שרק יחידים מבינים בזה וגם אין כ"כ ספרים ע"ז והיה שם כתוב במפתח סי' ל"ט בחשבון ראיתי הלבנה לדעת הרמב"ם ונהנה מזה שהדפיסו כענין זה.

כבוד האדם - באכילתו

ועצם לא תשברו בו (י"ב, מ"ו)

ידועים דברי החינוך (מצוה ט"ז) במצות 'ועצם לא תשברו בו' שמטעמי המצוה הוא שהיות ובני ישראל בני מלכים נכבדי ארץ הם, אין זה מכבודם לשבור עצמות ככלבים. האיר מרן **ראש הישיבה רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל** בדברי החינוך: נמצא לטעם זה, דאף דגופו של לאו זה אינו נוהג רק בזמן המקדש בקרבן פסח אבל ענינו ותוכנו נוהגים תמיד בכל עת ובכל שעה. שמחובת אדם מישראל לנהוג בנכבדות גדולה, כדרכם של בני מלכים.

ודבר זה מחייב אל כל המלך החיים שלו, בשכבו ובקומו, בשיחו ובשיגו, בעמדו ובלכתו. כל דבר יש לו משקל ומדה, כל תנועה יש לה משמעות. ואם ח"ו אין נוהגים כן הרי זה כהגדרת החינוך: גורר עצמות ככלב. ויכולה הנהגה כזו להוות תהום שכל הרוחניות נטמעת שם. (זכרון שמואל עמ' תקמ"ט)

בדין שריפת נותר בשבת

העיר מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל במכילתא פרשת בא איתא עד בוקר מגיד שאינו נשרף עד אור ששה עשר ר' ישמעאל אומר אינו צריך הרי הוא אומר כל מלאכה לא יעשה בהם שריפה מעין מלאכה היא ומה ת"ל עד בוקר אלא אם חל אור ט"ז להיות בשבת מגיד שאינו נשרף אלא עד אור י"ז ע"ש והדברים קשים להבנה כיון שביו"ט אי"צ קרא מאחר ששריפה מעין מלאכה ק"ו שלא ידחה בט"ז את השבת וא"כ אף לשריפת נותר בשבת אי"צ קרא.

ובפרק במה מדליקין שבת כד בעינן למימר בגמ' שעשה דשריפת קדשים ידחה ל"ת דיו"ט והקשה הרמב"ן שהרי אפשר לקיים שניהם ע"י שישרפנו לאחר יו"ט ותירץ שבדוחה קיום העשה אי"ז אפשר לקיים שניהם כיון שחביבה מצוה בשעתה ולפי"ז נראה דס"ל לר' ישמעאל שאילו כתיב ולא תותירו ממנו עד בוקר ודין שריפת נותר שמעינן ממילא א"ב שפיר אפשר לקיים שניהם משום שדין שריפה בבוקר יהא רק מדין זריזים מקדימים ולכך מסבירא לא ידחה יו"ט אלא מאחר שאמרה תורה והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו קבעה תורח זמן שריפתו בבוקר שני וא"כ אם חל בשבת הוי מצוה בשעתה והוא דוחה את השבת דחביבה מצוה בשבת

ובזה נחתם גזר דינו של פרעה, שהקב"ה ירד לסוף מדותיו של פרעה ושל עמו, שהם כל כך מושחתים שאפילו בהתגלות כזה, בצירוף מכות, אינם מסוגלים לרצות ולדעת את האמת הגלויה.

צריך להתחזק לגלות האמת, אז נראה פלאי ה' והשגחתו על כל דבר

ובעצם, גם אנחנו רואים מעשים נוראים שזה מראה על השגחה, אלא שלא רוצים להתחזק ולגלות את האמת, ולא נשתדל לסלק ולטהר את המדות הרעות, ונביט על כל מה שמתרשח לעינינו בעינים בהירות וטהורות, ונראה פלאות ה' והשגחתו בכל דבר. (ערוך ע"י הרה"ג רי"צ רינהולד שליט"א מתוך 'ימלא פי תהלתך' חלק ראשון, עמוד קלב, נדפס מחדש בשנת תשעד)

עניני קידוש החדש ממרן החזון איש

החודש הזה לכם.

ביום ג' ו' לחודש שבט תש"ו הגיע רבינו לירושלים עיה"ק לשמש סנדק בברית מילה לבנו של הגר"ח גריינימן שליט"א אך קודם לברית סר לבקר במעונו של מרן הרב מברסק זצ"ל פרשת השבוע היתה פרשת בא והם נכנסו בסוד שיח של תורה בענין קידוש החודש מאוחר יותר התבטא רבינו אה כמה רוח"ק חופפת על הבית כשהגיעו הדברים אל הרב מברסק הניף ידו בביטול נו כשהיה פה החזו"א שרתה כאן רוח"ק...

*

מחידושיו של רבינו להלכות קידוש החודש רואים עד היכן הגיעה חכמת לבו בעניינים אלו מספר הגרמ"צ ברגמן שליט"א הלכנו עמו בטיול היומי שלו והיה זה בשעת לילה מאוחרת קרוב לחצות הלכנו במקום הר גבוה ברחוב יהודה הלוי ובדרך שאל רבינו למי יש שעון מה השעה ומיד אמר לא לא אינני רוצה להסתכל בשעון הוא נעצר ונשען על מקלו הביט בלבנה והחל מדבר ומחשב לעצמו מתי היה המולד איזה יום בחודש ספר וחישב והביט בלבנה ולאחר כמה רגעים אמר את השעה המתאימה.

*

החשבונות של קידוש החודש כתב מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בהקדמה לספרו שקל הקודש אמרו בשם מרן החזו"א זצ"ל שאף על פי שהרמב"ם העתיק החשבונות שבפרקים האחרונים של קידוש החודש מהגויים כמו שכתב בסוף פרק י"ז מכל מקום אחר שהרמב"ם כתבם נעשה תורה ממש והלומדם לומד תורה גם אמרו שכל הפתקאות שכתב עליהן את החשבונות של קידוש החודש צוה לגונזם אחר כך כי אמר שיש עליהם קדושה.

*

מספר רבי מאיר מונק שמעתי מר' זליג שפירא ז"ל שפעם אמר לו רבינו לאחר תפילת ערבית שבעוד שעה יבוא אל חלון חדרו בביתו שבגבעת רוקח שהיה בקומת קרקע כשהגיע בשעה היעודה אמר לו רבינו שהוא עוסק בחישובים של קידוש החודש והחשבונות מסובכים על כן הכתיב לו את המספרים לאור הירח וביקשו לחשב בביתו ולהביא לו את

וכמ"ד בפרק קמא ביבמות ז' שעשה דוחה ל"ת שיש בה כרת וא"כ שפיר צריך קרא שאינו דוחה את השבת.

לסדר מתניכם חגורים

פעם בא סוחר אחד לעיר פראג למכור גבינה והיה בידו הכשר טוב אמנם לתמהון רבים פירסם הנודע ביהודה זצ"ל מודעות ברחבי העיר שהגבינה היא טריפה בא אליו הסוחר וטען הרי יש לי הכשר טוב ולמה אסרתם את גבינותי ענה לו הנודע ביהודה זצ"ל הרי בכתב ההכשר גופא כתוב שהגבינה אסורה נשתומם הסוחר שהרי הוא עצמו קרא את כתב ההכשר ולא הרגיש בו שום רמז שגבינתו אסורה באכילה הראה לו הנו"ב שבראש ההכשר היה כתוב התאריך יום פלוני לסדר מתניכם חגורים היה זה בפרשת בא ולכאורה יש לתמוה מדוע לא כתב נותן ההכשר בפשטות לסדר פרשת בא והוצרך לכתוב לסדר מתניכם חגורים אלא בודאי כיוון לרמז שהוכרח עפ"י הממשלה ליתן ההכשר ובאמת הגבינה אסורה וכוונתו היתה לתרגום של מתניכם חגורים חרציון יהון אסיריו" חריצי חלב היינו גבינה וכתב זאת בדוקא בכדי שאבין את זאת. מדברי הגרמ"ד הלוי סאלאוויציק שליט"א

התורה מביאה לתפילין

הצדיק ר' יעקב גלינסקי זצ"ל בהספידו בלונדון את הסטייפלר זצ"ל אמר בשם החזון איש זצ"ל שבתורה והיה לאות על ידיך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ד' בפ"ך שעל ירי מצות תפילין תהיה תורת ד' בפ"ך אולם בזמנינו הדברים הם להיפוך שאם יהיה תורת ר' בפ"ך שנשלח את בנינו ללמוד תורה בהשיבות אז ורק אז נוכל להיות ממוכים ובטוחם שוהיה לאות על ידיך וגו' אבל בלא זה גם על מצות תפילין אין ערב

ענין הנסים

ששמעתי ממון ראש ישיבת סלבודקא הגרמ"ה הירש שליט"א דהנה איתא במס' תענית כד ע"א יומא חד הוו אגרי ליה אגרי בדברא נגה להו ולא אייתי להו ריפתא אמרו ליה לבריה כפינן הוו יתבי תותי תאינתא אמר תאנה תאנה הוציא פירותיך ויאכלו פועלי אבא אפיקו ואכלו אדהכי והכי אתא אבוה אמר להו לא תינקטו בדעתיכו דהאי דנגהנא אמצוה טרחנא ועד השתא הוא דסגאי אמרו ליה רחמנא לישבעך כי היכי דאשבען בך אמר להו מהיכא אמרו הכי והכי הוה מעשה אמר לו בני אתה הטרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה שלא בזמנה יאסף שלא בזמנו ע"כ והיינו שיש ביקורת על מי שגורם שישתנה הטבע בשבילו ולכאורה קשה שבגמ' שם בסמוך כה ע"א מביאה הגמ' כמה עובדות אודות רבי חנינא בן דוסא שעשה נסים גדולים המעשה שגרם לחומץ לדלוק כשמן ועוד ובכולם לא אמרו שהיתה טענה ואף לא רמז של טענה על התנא הקדוש בזה שהטריח להקב"ה וצ"ב ויש לומר דהנה השריש לנו הרמב"ן סוף פר' בא שאין טבע כלל והכל נס בין מה שנקרא נס בין מה שנקרא טבע וז"ל מן הנסים הגדולים

המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם וכו' ובהגדרת הדברים כתב מרן החזו"א ז"ל אגרות' ח"א לה כך כי מה שאנו קורץ טבע המכוון בזה רצון היותר מתמיד של המהוה כל הויות ית"י והיינו שרק לענין זה יש חילוק בין נס וטבע מתמיד ואינו מתמיד ולכן מי שמבין דבר זה ומתנהג ע"פ אמונתו לגביו אפשר לומר שכשם שאין טענה עליו כשסומך על הקב"ה בעניני טבע כמו"כ אם אמונתו מחייבת שאין חילוק בין טבע לנס הרי שמה שסומך על הנס אין בזה שינוי ממהלך חייו ולכן הענין של אתה הטרחת את קונך' תלוי בדרגת המאמין ומי שחש שיש שינוי כלשהו בין נס לטבע הרי הוא בכלל מטריח משא"כ מי שחי באמונה חושית שהכל הוא רק בורא עולם וכרבי חנינא בן דוסא הרי שאין כל טענה על מה שגורם לנסים גלויים עכ"ד.

דרגת ישראל במצרים

מרן החזו"א באגרותיו (חלק א ר"ח) האריך באופן מיוחד לתאר את מצבם הרוחני של ישראל במצרים מהרבה מקורות מסודרים להפליא לפי סדר מקרא גמרא מדרשים זוהר ורמב"ם.

וז"ל כתוב בילקוט דברים רמז תתכ"ח גוי מקרב גוי מלמד שהיו אלה ערלים ואלה ערלים אלו מגדלי בלורית ואלו מגדלי בלורית ומידת הדין לא היתה נותנת לגאלם לולא שאסר הקב"ה עצמו בשבועה.

ובשמות רבה פט"ז וכן אתה מוצא בישראל כשהיו במצרים היו עובדים עבודה זרה ולא היו עוזבין אותה שנאמר יחזקאל כ' איש את שיקוצי כו' לך ואמרת להן שיניחו מעשיהן כו' ועוד מבואר שמות רבה פכ"א בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג כו' עד עכשיו היו אלו עובדי עבודה זרה ואתה קורע להם את הים וכו' רבשמות רבה על הפסוק ויקם מלך חדש ללמדך כשמת יוסף הפרו ברית מילה אמרו נהיה כמצרים וברמב"ם כתב ספ"א מה' ע"ז עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהם הרעים של המצרים וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר וחוזרין בני יעקב לטעות העולם.

ממשך החזו"א ועדיין יש לדעת אם ששים רבוא שיצאו ממצרים ג"כ היו רובן בטומאת מצרים או שהיו צדיקים מעיקרא והנה הדבר מבואר בשמות רבה פ"א מכאן אתה למד שמשם מל אותם ביציאת ממצרים ואם אותן שהפרו ברית מילה כולן מתו בג' ימי אפילה לא היה לו למשה למולן והדבר יותר מבואר שם פ"ט כיון שראו ישראל שפסל לערלים לאכול בפסח עמדו כל ישראל לשעה קלה ומלו כל עבדיהם ובניהם וכו' ורבנותינו אמרו לא בקשו ישראל למול כו' חוץ משבטו של לוי כו' מה עשה הקב"ה קרא למשה וא"ל לך ומול אותם וכו' והרבה מהן לא היו מקבלים כו' למדנו שרוב ישראל היוצאים מל משה בשעת יציאתם וע"ז נאמר ואראך מתבוססת בדמייך וגו' שבזכות מילה נגאלו וכמו שפירש"י יחזקאל סו ו רכן אמרו בגמ'

בפדיון בכור בהמה והבן שואל את האב מה זאת לכאורה חייב האב מדאורייתא לספר לו סיפור יציאת מצרים אף אם שואלו במשך כל השנה ולא רק בליל ט"ו בניסן וכפשוטו הכתוב שמות י"ג א' דכתיב קדש לי כל בכור וגו' זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים והיה כי ישאלך בנך מחר נשם פסוק יד אמנם אף חוב של את פתח לו שיהא חוב לספר לבנו אף כשאנו שואלו דבזה אינו חייב אלא בליל ט"ו כיון דילפינן חוב זה מקרא דזהגדת לבניך נשם י"ג ח' דמיירי רק בליל פסח והראוני שכ"כ האור החיים שם עיי"ש.

היכן מרומז יציאת מצרים במזוזה

שח האדמו"ר מסטריקוב זצ"ל פעם בהיותי אצל מרן הגרי"ז זצ"ל בביתו בשעות אחר הצהריים דברתי עם אדם אחד בכניסה לבית אודות השאלה המובאת בספר מדרש משה להאדמו"ר רבי משה מפילווא זצ"ל על דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא שתפילין ומזוזה הם זכר ליציאת מצרים וז"ל הרמב"ן שם פסוק ט"ז והנה שורש המצוה הזאת שנניח כתב יציאת מצרים על היד וזכר שנצטוו בהם לעשות יציאת מצרים טוטפות בין עינינו וזכר ולהלן שם כתב וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישכחו ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים כי הקונה מזוזה בזו אחד וקבעו בפתחו ונתכוון בענינה וזכר והקשה שם בספר מדרש משה היכן נזכר בתפילין ובמזוזה ענין יציאת מצרים והרי לא כתיב במזוזה אלא שתי פרשיות הראשונות של קריאת שמע כך שאלתי בפתח בית מרן הגרי"ז וכנראה ששמע מרן הגרי"ז זצ"ל חלק מהדברים וקרא לי ושאל אותי מה שאלתם שם. וכשאמרתי לו השאלה אמר בואו ונראה מה כותב הרמב"ן על הפסוק שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד והלך להביא חומש דברים ופתחו בפרשת ואתחנן והקריא מדברי הרמב"ן שם בפרק ו' פסוק ד' וז"ל ה' אלוהינו ה' אחד ה' שהוא אלוהינו ולא אלהי האומות ועתיד להיות ה' אחד כמ"ש ביום ההוא יהיה ה' אחד וגו' לשון רש"י ואתה צריך להתבונן בזה כי שנה הכתוב בכאן לומר ה' אלוהינו ולא אמר אלהיך כמו שאומר בכל מקום שמע ישראל אתה עובר היום כי ה' אלוהיך שמע ישראל אתם קרבים היום כי ה' אלהיכם וכן בכל הפרשיות שידבר עם ישראל יזכיר ה' אלהיכם או ה' אלהיך וגם בכאן אמר ואהבת את ה' אלוהיך אבל הזכיר ביחוד ה' אלוהינו כי עשה עם משה את הגדולות ואת הנוראות לעשות לו שם תפארת וזכר עכ"ל הרמב"ן ואמר מרן הגרי"ז זצ"ל הרי אומר כאן הרמב"ן אבל הזכיר ביחוד ה' אלוהינו כי עשה עם משה את הגדולות ואת הנוראות לעשות לו שם תפארת וא"כ שפיר כתיב בשמע ישראל גופא את הענין של יציאת מצרים כי הכוונה בגדולות ונוראות הוא הניסים של יציאת מצרים ומיושבת שפיר קושיית המדרש משה ע"כ דברי מרן הגרי"ז זצ"ל

מקור קשיות העורף- גאווה

מבאר מרן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל: יציאת

כריתות ט א וכן אמרו במדרש שם ונתערב דם פסח בדם מילה וכו' שנאמר ואראך וכו' ובזוהר פר' בא כתב שמה שלא פרע להם שלא קיימו מצות פריעה אחרי המילה בגין דלא יתעכבון ישראל עד שיתרפאו ובזוהר פ' אמר וספרתם לכם וגו' מאי קא מיירי כו' ישראל כד הוו במצרים הוו ברשותא אחרא כו' בתר דאתגזרו עאלו בחולקא קדישא פירוש אחר שמלו נכנסו בחלק הקדושה כו' מה כתיב וספרה וגו' אוף הכא גם כאן כיון דמלו כו' ע"כ

ר רכוב"ם פי"ג איסורי ביאה בג' דברים נכנסו לברית אחד מהם במילה כו' מל אותם משה שכולם ביטלו מילה במצרים לבד משבט לוי שנא' ובריתך ינצורו ע"כ עיין באורך בספר בית הלוי על התורה פ' שמות בענין מילה ופריעה רידוד הדבר מבואר במדרש ש"נ פט"ו מיד גילו הצדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה שנאמר הניצנים נראו בארץ אלו הן שבטו של לוי שהיו צדיקים כולן ע"כ ואם היו ס' רבוא צדיקים ושבט לוי אחוז קטן מהם לא יתכן לסיים אלו הן שבטו של לוי אלא ודאי צדיקים שבשאר שבטים היו מתי מספר אבל בענין העריות כותב החזו"א מה שכתבת דהיו ישראל מתחתנים עם המצרים במצרים זו הוצאת שם רע ואדרבה זו זכותם של ישראל שהיו גדורים בעריות וכדאיתא שמות רבה שם ובויקרא רבה פל"ב שרק מקרה אחד של שלומית בת דברי היה וגם זו כשגגה שסבורה שהוא בעלה.

ומה שנראה לך השואל שאי אפשר שהתקלקלו ישראל כיון שראו הנסים של ילדי הצדקניות זה אינו דהרי ראו נסים ונפלאות ביציאת מצרים ובים ובאר ומתן תורה ואעפ"כ עשו העגל והיו י' נסים במקדש והרבה נסים ונפלאות ע"י הנביאים ומ"מ לא הכריחו כל אלו את הבחירה ועבדו עבודה זרה ואל לנו לדרוש במופלא ממנו שהיו הדורות הראשונים באופי בלתי אפשר לנו להשיג שום מושג מהם אבל היו בבחירה חפשית שזו עיקר עבודתו ית' גם יש לדון לכף זכות כמו שדן הקב"ה על הים כשקיטרג שר של מצרים וביקש שרו של ים לטבען והשיבו הקב"ה וכי לדעת עבדו לא עבדו אלא מתוך טירוף ע"י השעבוד ואתה דן שוגג כמזיד ואותה חימה השיבה על מצרים וזו מידה מרובה של רחמים מדרש עכ"ל

ממשיך החזו"א בתיאור סוף הגלות ובשמות רבה ספ"א הבינונים עשו תשובה והרשעים הרהרו לעשות תשובה והיינו היוצאים וכן הוא ברבה שיר השירים (ב, יג) דהנשארים עשו תשובה הוא על הפסוק התאנה חנטה פגיה שהוא נפילת הפרח שקדם לפרי אלו פושעי ישראל שמתו בג' ימי אפילה והגפנים נתנו ריח אלו הנשארים שעשו תשובה ונתקבלו [כך נדרש בפסיקתא לשון רש"י] אמנם ע"י יציאת מצרים עשו כולן תשובה ונתעלו עליה אחר עליה עד שהגיעו למעלת נבואה שראו על הים וזכו לשמוע מפי הגבורה בשעת מתן תורה עכ"ל.

חוב סיפור יצ"מ לבן השואל בשעת פדיון הבן

הורה מרן פוסק הדוק הגר"נ קרליץ שליט"א אב ובנו שנמצאים בשעת פדיון הבן של בכור אף של אחרים או

בדיני פדיון הבן - ממרן החזון איש

אירע ונולד בכור בליל שלישי ויען כי בלשון בני אדם נקרא יום שני טעו בני המשפחה והזמינו אנשים לסעודת פדיון הבן שאמורה להתקיים ביום רביעי אחר הצהריים כשעמ' דו על טעותם לא ידעו לשית עצה לנפשם כיצד יבטלו את סעודת פדיון הבן הג"ר דוד שמידל שליט"א ניגש לשאול לרבינו והשיב אין עצה שיעשו את הסעודה בזמן שקבעו וימשיכו עד הלילה ואז יפדו את הבכור כשנשאל הרי יש מנהג שלא לעשות פדיון הבן בלילה נתן לשואל להבין שאין להם לחשוש לכך.

נשאל כשנותנים לכהן ה' סלעים במתנה על מנת להחזיר סם יאות עבדי והשיב מסתמא אין יוצאים ידי המצוה כשה' בחורים שנכחו במקום זכרו את הגמרא בקדושין דף ו' ע"ב ההראו פנים תמוהות חיך רבינו ואמר הגמרא בקדושין כש' נשאל על כהנים שנוהגים מעצמם להחזיר המטבעות לאחר הפדיון למרות שקיבלו במתנה גמורה היה נראה שאינו שבע רצון מכך. (מעשה איש מהג"ר דוד שמידל שליט"א).

לא יחרץ כלב לשונו

מספר הרב מקלב: אני נזכר שפעם דובר על לקיים כנס חיזוק בירושלים מרן רשכבה"ג הגרי"ש אלישיב זצוק"ל נועד ליטול חלק בכנס הוא התעניין בפרטי הכינוס שאל מי ידבר ומי יבוא אמרנו לו שמרן ראש הישיבה רבי אהרן לייב שטיינמן זצ"ל יגיע וידבר בהמשך דברו עמו על מקום עריכת הכנס ואמרו שהרצון הוא לערוך באזור מאה שערים דדי להקל על בואו אבל אמרנו שהיות ובאותה עת היו קיי צוניים בירושלים שהיו מסוגלים להגיע ולפגוע בכבוד מרן רה"י זצ"ל אולי לא כדאי לקבוע את הכנס באותו איזור אחד הנמצאים אמר שמרן ראש הישיבה זצ"ל אינו חושש מהם ומהמונם אז מרן רשכבה"ג הגרי"ש אלישיב וצוק"ל הגיב וסיפר במתינות ובנועם שבאחד מספרי הפוסקים מובא בהקדמה שהוא סבל מהצקות וגידופים של רשעים והוא כתב על זה רעיון מעניין מצינו שהכלבים קיבלו שכר על כך שבעת שיצאו ממצרים הם לא נבחו ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו והוא שאל לכאורה מה מגיע להם שכר תארו לעצמכם מיליוני אנשים יוצאים וכמה כלבים נובחים נו מי שהוא יתייחס אליהם בסך הכל כלבים אלא מה זה קצת לא נעים ועל האי נעימות הזו שנמנעה מגיע שכר אז וודאי שגם את זה צריך למנוע.

עם שלם ממלכות מצרים צריכה לזעזע את כל האומות שהיו תחת המצרים א"כ זו כבר סיבה עבור להוצאת העם. לכאורה סיבות רבות לכפירה, או חסרון אמונה או בעל תאווה. אך ברמב"ן מביא סיבה אחרת והיא "עד מתי מאנת ההכנע מפניהם". שהסיבה היא- אי רצון להכנע, זאת אומ' רת גאווה. קשה עורף יש לו כוח לעמוד נגד כל מיני שכנועים שבאים לשכנעו. והתורה לא אומרת שהסיבה לאי שילוח העם מחוסר אמונת פרעה בה', אלא בגלל הגאווה.

וזה מה שאמרו (קידושין מ' ע"ב) חוטא אחד יאבד טובה הרבה, שמעשה רשע אחד יכול להאפיל על טובות הרבה. ז"א חוטא אחד- מדה אחת באדם שהיא רעה, יכולה לשלוח תוצאות מרחיקות לכת, וטבע האדם הוא לאהוב את עצמו, וכאשר משהו יבוא כנגד טבעו הרי דוחה אותו בקש.

ממכאן לאי הרצון לשמוע ביקורת או לשמוע דעה שניה מה' זולת.

וכשהתורה מדברת על התוכחה, וזה מה שכתוב אז יכנע ליבם הערל, רוצה התורה שכל עצם התוכחה יהיה אמצעי לתכלית, והתכלית היא הכניעה.

ולקבל מצות ההכנעה אינה באה תיכף ומיד. אלא בתהליך ארוך מאוד, וזה מה שכתוב: אז יכנע וגו'. (מתוך שיחה ר"ח שבט תשכ"א, מכתבי הגר"א טהרני שליט"א).

בא אל פרעה. ולא כתוב 'לך' אל פרעה.

העיד הרב אברהם טברסקי ז"ל בן הרה"ק רבי משה מרדכי מטריסק-לובלין זצ"ל, שהיה חתנו של דודו התפארת-א"י ש' ננובומינסק זצ"ל, ורבי אברהם סיפר, שנלווה לחותנו בא' סיפת הצדיקים שהתקיימה בעיר ורשא בחודש שבט תש"ג, עם מרן בעל החפץ חיים זי"ע, וכיבדו אותו לומר דבר-תורה. והוא אמר: למה כתיב, 'בא' אל פרעה, ולא 'לך' אל פרעה ? אלא כי כאשר גדול הדור, משה רבנו, הלך אז אל המלך ררעה לבטל גזירת השעבוד, אמר לו הקב"ה: בא. אני, כבי' כול, בא איתך. וכך כעת, כאשר החפץ חיים, גדול הדור, הולך אל ראש ממשלת פולין לבטל גזירה. אומר לו הקב"ה, בא. אני כביכול בא איתך. אחר כך, כאשר דיבר האדמו"ר מסוקולוב, ובתוך דבריו אמר: "זקני השרף מקאצק זי"ע אמר, למה כתיב 'בא', ולא 'לך'. כי לית אתר פנוי מיניה... עד כאן סיפר מהאסיפה הנ"ל.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת בא תשע"ט

דבר נא וגו' וישאלו איש מאת רעהו וגו'. ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים. (י"א, ב' ג').

הכתוב תולה את נשיאות החן של ישראל בעיני מצרים, שהיה זה דבר מיוחד שה' נתן את חנם. ויש לומר בזה, דהנה באמת הוא דבר פלא שעל אף שהמצרים סבלו מאוד מחמתם של ישראל, ובאו עליהם כל המכות, ואף על פי כן נתן הקב"ה את חן העם בעיני מצרים.

ויש להוסיף בזה, דהנה קי"ל דגזל עכו"ם אסור, והפקעת הלוואותו מותרת, אבל במקום דאיכא חילול ה' גם הפקעת הלוואתו אסורה. ויש לומר, דלכן הוצרך ליתן את חן העם בעיני מצרים, כדי שישאלו את כליהם, שלא יהא זה גזל עכו"ם, רק הפקעת הלוואתו.

וחילול ה' לא שייך כאן, שהרי איתא בגמ' שכשבאו מצרים בזמן אלכסנדר מוקדון לתבוע את מה שלקחו ישראל מהם ביציאת מצרים, אמר להם שישלמו לישראל שכרם על מה שעבדו אצלם ונסתלקו להם, ואם כן חילול ה' לא שייך כאן.

החדש הזה לכם ראש חדשים. (י"ב, ב').

וברש"י כתב, דמלבד דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, דבפרשה זו נאמר בה שחודש ניסן הוא ראש לסדר מנין חדשי השנה, נדרשת פרשה זו גם שהראה הקב"ה למשה לבנה בחידושה, ואמר לו כשהירח מתחדש, יהיה לך ראש חודש.

והנה נאמר בכתוב החודש הזה לכם, דהחודש הוא רק לישראל. ונראה לבאר בזה, דהנה איתא בגמ' בסוכה דף כ"ט ע"א דעובדי כוכבים מונין לחמה, וישראל מונין ללבנה, והנה מנין החמה הוא מנין של שנה, ומנין הלבנה הוא מנין של חדשים, ומבואר דישראל מונין ללבנה, ומניינם הוא מנין של חדשים, ואומות העולם מונין לחמה, ומניינם הוא מנין של שנים.

ולפי זה יש לבאר דזהו שאמר הכתוב החודש הזה לכם, דכל ענין החדשים ומנין לפי הלבנה וחידושה, ניתן רק לישראל, דרק ישראל יש להם את ענין החדשים ומנין חדשי הלבנה, ולא לאומות העולם.

והנה איתא במדרש (פט"ו, כ"ג), החודש הזה לכם, הדא הוא דכתיב, יהיו לך לבדך, ואין לזרים איתך. ועוד שם להלן איתא במדרש, לא נתתי ראשי חדשים אלא לכם, שנאמר החודש הזה לכם. הנה מבואר דדרשו חז"ל דלכם בא לומר דהחדשים ניתנו רק לישראל ולא לאומות העולם, והיינו כמו שנתבאר.

ובזה יש לפרש מה שאומרים בתפלת מוסף של ראש חודש, 'ראשי חדשים לעמך נתת', דרק לישראל יש את כל ענין החדשים, ולא לאומות העולם.

ויש לפרש בזה את סיום הברכה, מקדש ישראל וראשי חדשים,

דמה ענין קדושת ישראל לקידוש ראשי חדשים. ולפי המבואר יש לומר דכל ענין החדשים ניתן רק לישראל, וזהו מקדושתם של ישראל, ולכן תולים ענין החדשים בכך שהקב"ה מקדש ישראל.

עוד יש לומר בזה, דהנה בברכת הלבנה אומרים, שהלבנה היא עמרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים, ובאור הדבר, דכמו שהלבנה היא מתמלאת והולכת ונחסרת עד שנעלמת, ואז שוב היא מתחדשת, כמו כן ישראל בגלותם, שאע"פ שהם הולכים וחסרים, מ"מ הם עתידים להתחדש ולפאר ליוצרים. ומבואר דענין הלבנה רומז הוא לגאולתם של ישראל.

ולפי זה יש לפרש דהחודש הזה לכם, ר"ל שענין חידוש הלבנה, רומז הוא לכם, שמהלך חודשי הלבנה, הוא כנגד מהלך עם ישראל לעתיד לבא.

מכת חושך

בתהלים (ק"ה כ"ח) כתוב, שלח חושך ויחשיך ולא מרו את דברו. ואיתא במדרש, מהו שלח חושך ויחשיך, למה הדבר דומה, למלך שסרח עליו עבדו, אמר לאחד לך והכהו חמישים מגלבים, כך אמר הקב"ה לחושך, והוסיף החושך משלו, הדא הוא דכתיב, שלח חושך ויחשיך. ומבואר דהחושך הוסיף משלו להכות, יותר מכפי שנצטווה מאת הקב"ה.

ובביאור מה שהוסיף החושך משלו, יש לומר שהכונה למה דמבואר שבג' ימים האחרונים נכפל החושך, ולא כמו איש מתחתיו, ויש לומר דזה היה התוספת שהחושך הוסיף משלו, יותר ממה שנצטווה, 'זוהי היה בג' ימים הראשונים.

ויש לבאר הטעם למה הוסיף החושך משלו להכות את מצרים טפי ממה שנצטווה, דהנה הרי מבואר בדברי הראב"ד בהלכות תשובה דהעונש של מצרים הוא משום שעינו את ישראל יותר מכפי שנגזר עליהם בברית בין הבתרים כגזירת ועבדום ועינו אותם, ועל התוספת שהוסיפו לענות את ישראל מכפי שנגזר על ישראל, על זה נענשו המצרים.

ולפי זה יש לומר, דלכן גם הוסיף החושך משלו להכות את המצרים, שיהא זה מדה כנגד מדה, דכמו דהמצרים הוסיפו לענות את ישראל יותר מכפי שנגזר על ישראל, אז גם הם נענשו שיוסיפו להכותם יותר מכפי שנצטוו.

מכת בכורות

בברכת אמת ואמונה אומרים, העושה לנו ניסים ונקמה בפרעה אותות ומופתים באדמת בני חם המכה בעברתו כל בכורי מצרים. וצריך ביאור למה חילקו את מכת בכורות משאר כל המכות ונקמהו ביהוד, והרי גם מכת בכורות הוא בכלל הניסים ונקמות והאותות והמופתים.

גם צריך ביאור מה שאמר דמכת בכורות היה הכאה בעברתו, והרי בכל המכות היה עברה, כמבואר בהגדה של פסח דדורשים הכתוב 'שלח' בם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים, על כל המכות, ומה נתייחד מכת בכורות שהזכיר שהיה זה בעברה.

ונראה לבאר בזה, והנה כל המכות היו בתוך גבול מצרים, אבל מכת בכורות מתו גם בכורי מצרים שהיו בארצות אחרות, וכדאיטא במכילתא דדריש כן מהקרא בתהלים למכה מצרים בבכוריהם. ונמצא דמכת בכורות הייתה חלוקה משאר כל המכות, שהם היו רק בתוך גבול מצרים, ומכת בכורות הייתה בכל הארצות.

ולפי זה יש לפרש דלכן חילק את מכת בכורות משאר כל המכות, דאותות ומופתים היו באדמת בני חם, דהם היו רק בתוך גבול מצרים, אבל במכת בכורות, הוכו כל בכורי מצרים, ר"ל גם אלו שלא היו באדמת בני חם.

ובזה יש גם לפרש דהזכיר העברה ביהוד על מכת בכורות, דיש לפרש דהכונה בזה הוא לחומר המיוחד שהיה במכת בכורות, שמכה זו לא הייתה רק בתוך גבול מצרים, אלא בכל הארצות, וזה היה תוספת עברה, שלא הייתה בכל המכות.

פסח מצרים – הודאה על הנם

הנה הטעם של מצות פסח מצרים הוא בשביל שעל ידי זה ינצלו, כמו שכתוב ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכותי את מצרים, והטעם של מצות פסח דורות, הוא לזכרון והודאה על שנגאלו מצרים, ונמצא דטעם שפסח מצרים וטעם דפסח דורות, הם שתי טעמים נפרדים, והדבר צריך ביאור, והרי שתיהם נכתבו בפרשה אחת, ודיניהם נכללו יחד.

ונראה לבאר בזה, והנה הגר"ח ביאר את הכתוב בתהלים, ואני בחסדך בטחתי וגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי, דאף דבחסדך בטחתי ויש לי בטחון גמור שתבוא הישועה עד כדי שיעור של וגל לבי בישועתך, מ"מ הבטחון אינו מספיק בשביל לומר 'שירה', דלזה צריך את הישועה בפועל, והוא שסיים אשירה לה' כי גמל עלי, דהגדת השירה תהיה רק כשתהא ישועה בפועל, דהבטחון בישועה אינו מספיק לומר 'שירה'.

אולם נראה דיש אופן של 'שירה' על הנם, אף קודם הנם, דהנה במדרש איכה (ד', ט"ז) איתא, ארבעה מלכים היו, מה שתבע זה ולא תבע זה, דוד, אסא, יהושפט, וחזקיהו. דוד אמר ארדוף אויבי ואשיגם, אמר לו הקב"ה אני עושה כן וכו', עמד יהושפט ואמר, אני אין בי כוח להרוג ולא לרדוף, אלא אני אומר 'שירה' ואתה עושה וכו'.

ומבואר בדברי המדרש גדר חדש בענין השירה, דבפשוטו השירה באה בהודאה על הניצחון והנם שכבר נעשו, אמנם בדברי המדרש מבואר שעל ידי אמירת השירה קודם הנם, זה גופא סיבה שיבא הנם, ויהושפט תלה את נצחונו, שעל ידי אמירת השירה יבא לו הניצחון, וזה שעל ידי שמעמיד עצמו במדרגה של אומר 'שירה' אף קודם הניצחון, זה גופא הוי סיבה

שיבוא הנצחון והנם, כדי שיהא לו על מה לומר 'שירה', דכך היא ההנהגה שאם האדם מתעלה ומוגיע למדרגת אומר 'שירה', ומתהלל בקב"ה תמיד, נותנים לו סיבה להגדת 'שירה', ולא הנם הוא סיבה להשירה, אלא השירה היא סיבת הנם.

וכן מבואר בכתוב בתהלים (פרק י"ח), מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושע, ופירשו המפרשים שם דדוד המלך אומר, דאף קודם הנצחון אני מהלל את ה', ועל ידי זה אני נושע, יעו"ש באבן עזרא וברד"ק, ומבואר דאמירת ההלל והשירה היא גופא סיבה וטעם להביא את הנצחון והישועה.

ובזה יש לבאר את הכתוב בירמיה (י"ז, י"ד) רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהילתי אתה, ופירש רש"י, כי תהילתי אתה, כך אני מתהלל ומתפאר תמיד לומר 'שאתה מושיעני'. ונוסח התפלה 'שואמרים בתפלת שמו"ע, רפאנו ה' ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה, מיוסד הוא על פסוק זה. והנה הכתוב תולה את סיבת הרפואה והישועה, במה שתמיד אני מתהלל 'שאתה מושיעני', וצריך ביאור איזה טעם הוא זה שתקבל תפלתו ותבא הישועה, מחמת מה שתמיד אני מתהלל 'שאתה מושיעני'.

ונראה הביאור כמו שהבאנו מדברי המדרש, דהכתוב אומר דכיון שתמיד אני מתהלל כך לומר 'שאתה מושיעני', היינו שאני מעמיד עצמי אף קודם הישועה במצב של אומר 'שירה' והלל, ואין אני אומר 'שירה' רק אם יעשה לי ישועות, אלא כל מצבי ועניני בעולם הוא הגדת השירה, וממילא עושה לי ניסים כדי שיהא לי על מה לומר 'שירה'.

ולפי זה נראה לבאר, דהטעם דפסח מצרים היה סיבה שעל ידי זה ינצלו, הוא משום דבזה שנהגו את הקרבת הפסח שעיקרו הוא לזכרון והודאה על הנם וההצלה, והם נהגו את ההודאה על הנם, גם קודם שנעשה להם הנם, זה גופא הוא סיבה להביא להם את הישועה ולהצילם מיד מצרים, דע"י שכבר עתה קודם הגאולה, הם נוהגים את ענין הצלתם וישועתם, זה יהיה טעם שלא יתן המשחית לנגוף.

ונמצא דבאמת ענין הפסח במצרים ופסח דורות אחד הוא, שפסח מצרים הוא גם הפסח של הודאה על הנם והגאולה, וזה גופא שעשו אותו גם קודם שנגאלו, היא הנותנת הזכות שיגאלו, וכדרך שכתוב אצל דוד מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושע.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-1-5-7-5 (מס' חדש)

השיעור נדפס לרפואת הבח"ח
אברהם בן ציון בן חיה אריאלה
בתושח"י

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת בא תשע"ט

מי ומי ההלכים (י. ח')

בבעל הטורים כתב "דמי ומי ההלכים" הוא בגימטריא "כלב ובן נון", וביאר דפרעה אמר להם דמה הטעם שאתם רוצים לצאת, והרי בסוף רק כלב ויהושע יכנסו לארץ, ומשה ענה לו "בנערינו וזקנינו נלך", שלא נגזרה גזירה על פחות מעשרים ולא על יותר משישים. ובטעמא דקרא הוסיף ע"ז, מה שכתוב "בבנינו ובבנותינו", דבנינו הכונה לשבט לוי דעליהם לא נגזרה הגזירה, "ובנותינו" הכונה לכלל הבנות שעליהם לא נגזרה הגזירה.

ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים (י. י"ד)

בבעל הטורים כתב דנח בשבת, וילייע מ"ט הוצרך לנוח, והא מה שהוצרך לעשות הוא רק לאכול, ואין כלל איסור לאכול בשבת, וביאר הגרייז [ומובא שכן הוא להדיא בפסיקתא] דהארבה כלל לא הוצרך לאכול, וכל מה שאכל הוא רק כדי לקיים את ציווי הקב"ה, וא"כ אכל רק כדי ללכות, ועבודה זו אסורה בשבת, [וכע"ז ביאר אחי הגרייז שליט"א דגם הברד ירד רק ע"י ציווי הקב"ה, ולכן כשפסק הברד לא ניתך ארצה להראות שהברד לא ירד באופן טבעי]. ובטעמא דקרא ביאר דבאמת הארבה אכל הרבה יותר ממה שנצרך, בשביל ללכות את כל היבול, [ומהאי טעמא הוא נקרא "חסיל" דמכלה הכל], ועבודה זו באמת אסורה בשבת. וי"א דכוונת הבעל הטורים שהמכה החלה בשבת, ומה שכתב שנח בשבת, כוונתו על מאי דכתיב וינח בכל גבול מצרים.

לפניו לא היה כן ארבה כמהו ואחריו לא יהיה כן (שם)

כתב הרמב"ן וז"ל "כתב ר"ח בפירוש התורה שלו, מעת עתרת משה ועד עכשיו אין ארבה מפסיד בכל מצרים, ואם יפול בארץ ישראל ויבא ויכנס בגבול מצרים, אינו אוכל מכל יבול הארץ כלום עד עכשיו, ואומרים כי זה כבר ידוע הוא לכל, בא וראה כי בצפרדע אמר רק ביאור תשארנה ולפיכך נשאר אלתמס"ח עד עכשיו, אבל בארבה כתבו לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים, וע"ז נאמר (תהילים ק"ה. ב.) שיחו בכל נפלאותיו ע"ל הרב".

מסופר שהג"ר בנימין מנדלזון זצ"ל רבה של קוממיות סיפר קמיה הגרייז על נס שהיה שהסתובבו ארבה והשחיתו שדות אמנם במקומות ששמרו שמיטה לא נכנסו כלל הארבה, והגרייז הוציא חומש והראה לו את דברי הרמב"ן הנ"ל "ידע"ז נאמר שיחו בכל נפלאותיו" דהיינו על מכת הארבה.

אמנם מובא שהגרייז ליס זצ"ל סיפר שהיה נוכח שם, ואמר שלא הכי הוי עובדא, אלא שהגרייז אמר לו שהיום א"א כלל ללמוד ממופתים, והביא לו ע"כ את הפסוק (תהילים ע"ד. ט.) "אותותינו לא ראינו אין עוד נביא ולא אתנו יודע עד מה", ואח"כ הראה לו את דברי הרמב"ן הנ"ל דדוקא "ע"ז נאמר שיחו בכל נפלאותיו" ולא על ניסים אחרים.

וימש חושך (שם)

צ"ב מ"ט פרעה לא בקש ממשע שיתפלל בעדו שיסור ממנו החושך, ובדעת זקנים כתב בשם הריא"ז שפרעה חשב שגם לישראל היה חושך, ויש לדון אם כוונתו דלפרעה היה לב רע, ולכן כשסבר שגם לישראל יש חושך לא רצה לחזור בו, או דכוונתו דכיון דסבר שהמכה גם אצל ישראל הבין שבדאי היא לא תימשך הרבה זמן.

והנה ברש"י [לקמן כ"ב] מבואר ב' טעמים מ"ט הקב"ה הביא מכת חושך, וצ"ב מ"ט ביאר דוקא במכה זו ולא בשאר המכות, אמנם לפי דברי הדעת זקנים מבואר היטב, שבכל המכות ראו שהמכה באה רק עליהם ולא על ישראל, אבל במכה זו שסברו שבא גם על ישראל, הוצרך רש"י לבאר מ"ט הקב"ה הביא מכה זו.

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו (י"א. ב')

הגרייז ביאר "דדבר נא באזני העם" אי"ז ציווי אלא בקשה, [וכדאיתא בברכות (דף ט.) "בבקשה מכס"], והיינו שיש מצוות שאין חיוב לעשותם, אבל יש מצוה למי שמקיים אותם, והאדם צריך להיות חכם ולקיים את המצוה, וכמו שכתוב "חכם לב יקח מצוות".

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו (שם)

יש לעיין למה נהגו כרמאים שאמרו שלוקחים בהשאלה, ולא בקשו במפורש שיתנו להם במתנה, [ולא מסתבר שחששו שאם יבקשו במתנה הם לא יתנו להם, דהא נתבאר לעיל שע"פ דרך הטבע המצרים כלל לא היו נותנים להם, אלא שהיה נס, וא"כ גם יבקשו במתנה היה

נס שיתנו להם], ובאמת ברשב"ם וברא"ש בשם י"מ כתבו דהיה מתנה וישאלו מלשון בקשה, אמנם מפשטות לשון הגמ' בברכות (דף ט.) נראה שהיה בהשאלה ממש.

ובחזקוני ביאר שהטעם בכך, שע"י שבקשו בהשאלה המצרים היו יותר להוטים לרדוף אחריהם, ועוד נראה לבאר בזה, דהנה בברכות (דף ט.) איתא שהקב"ה ביקש מישראל שישאלו כלים מהמצרים, כדי שלא יאמר אותו צדיק "ועבדום וענו אותם" קיים בהם, אבל "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קיים בהם, וקשה מ"ט הוצרך ל"ישאל יאמר אותו צדיק", והרי בלא זה ג"כ הקב"ה שומר הבטחתו, וביאר הגרייז דבאמת מה שאמר הקב"ה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" הכוונה היא לקריעת ים סוף, אלא כיון שיש חשש שכשיצאו ממצרים אברהם יאמר שהקב"ה לא קיים את ההבטחה, לכן ביקשם שישאלו.

ומעתה נראה לבאר דבאמת לקחו בהשאלה עד קריעת ים סוף, דהא עדיין לא הגיע זמן ההבטחה, ולקחו רק בשביל שלא יאמר אותו צדיק, ולזה סגי שיקחו בהשאלה עד קריעת ים סוף, וזמן ההשאלה היתה לזמן הלכה של ג' ימים וחזרה, דהיינו ו' יום, וכך גם היה דעד זמן קריעת ים סוף היה ו' יום.

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה (י"ב. י"ב)

פירש רש"י כמלך העובר ממקום למקום ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין. המהרי"ל דיסקין כתב דכיון שבכל מקום החצות משתנה, לכן כתב "ועברתי", דבכל מקום יהיה הזמן של החצות שלו, אמנם הגרייז אדלשטיין שליט"א העיר, דכיון שזה היה עונש לפרעה, א"כ המכה צריכה להיות בזמן החצות של פרעה.

במשאת המלך הקשה דכיצד המכה היתה בחצות, והא חצות אי"ז זמן, אלא דעד שעה זו היה לפני חצות ומשעה זו ואילך אחר חצות, ותיירץ דגם למיתה אין זמן, אלא דעד שעה זו היה חי ומשעה זו ואילך מת, [והגרייז רונטל זצ"ל אמר ששמע כן גם מהגרייז].

והנה בזבחים (דף ט.) בברכות (דף ט.) יש מ"ד דזמן אכילת הפסח הוא עד חצות, דילפי בגזירה שזה בלילה הזה ממה שהקב"ה עבר בחצות, ומקשים דא"כ היו צריכים לאכול בחצות ממש, ולמה אוכלים עד חצות, ותיירץ בלילה השחר דכיון דחצות אין זה זמן וכנ"ל, א"כ לא שייך לומר דזמן אכילת הפסח הוא בחצות.

ונראה לתרץ באופן אחר, דהנה ברש"י ברי"ה (דף כ.) מבואר דליל פסח מחולק לשנים, חלק א' עד חצות שהוא זמן הפסח, וחלק ב' אחר חצות שהוא שייך לחג המצות, ולפי זה דזמן אכילת הפסח עד חצות כיון דקרא כתיב בלילה הזה ולא כתוב בשעה הזאת, ולילה הוא עד חצות.

אני ה' (שם)

פירש רש"י אני בעצמי ולא על ידי שליח. ובביאור הענין, דהנה בבריאה יש הנהגה של טבע, ויש הנהגה למעלה מן הטבע, אבל זה גם מהלך, וכמו שמצאנו בתשובה, שע"פ מהלך של חכמה, ושל נבואה, אין תשובה, אלא נפש החוטאת תמות, עד שהקב"ה אמר שיש תשובה, דהיינו שזה מהלך של למעלה מהטבע, אבל זה ג"כ מהלך, וביציאת במצרים לא היה שייך לצאת ממצרים בדרכי הנהגת הבריאה, גם למעלה מהטבע לא היה שייך לצאת ממצרים, וזהו "לא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י שליח", שזה דרכי ההנהגה בבריאה, אלא ה' בכבודו ובעצמו היה צריך להוציאם ממצרים, דהיינו דבר מחודש, שאינו ע"פ הנהגת הבריאה, וזהו שאמר פרעה, לא ידעתי את ה', דהיינו את ההנהגה הזו, שהיא לא לפי כל דרכי ההנהגה בבריאה.

וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלו וינצלו את מצרים (י"ב. ל"ו)

הנה יש להתבונן במקרא זה מה שהראה הקב"ה את גודל שליטתו על הבריאה בכך, דהלא מצד הטבע היו המצריים צריכים לשנוא את עם ישראל על מה שסבלו מחמתם, ונתענו בעשרת המכות מכה אחר מכה, ועכשיו כבר באה עליהם המכה האחרונה הקשה שבכולם, שמתו בכוריהם ואין בית אשר אין שם מת.

ואולם באותם רגעים של אחרי הלילה בו מתו בכוריהם בני ישראל נכנסו לתוך בתי המצריים ומבקשים מהם כלי כסף וכלי זהב ושמלות, ובתוך כל הצער והקושי שהם שרויים בו במיתת בכוריהם, ואמרו חז"ל (אבל רבתי בהקדמה) שהיתה נפשן של הבכורות מפרפרת עד הבוקר, ומתו רק בבוקר, ובתוך כל המהומה הזו נכנסו ישראל לבקש

מהם, "וה' נתן את חן העם". לא זו בלבד שהם הסכימו ליתן להם את בגדיהם וכליהם, אלא אף מצאו חן בעיניהם ומתוך כך הוא שהשאלים.

וביאר מרן בעל הקה"י זצ"ל, שכאן הקב"ה הראה שגם מציאת חן שאדם סבור שזה תלוי בו, גם זה מיד הקב"ה, והיינו דאחר שהראה הקב"ה ע"י עשרת המכות את שליטתו המוחלטת על כל חלקי הבריאה בעליונים ובתחתונים, הוסיף עכשיו והראה את גודל שליטתו גם על ה"חן" שמוצא האדם בעיני אחרים. כאשר במצב זה שמצד דרכי טבע האדם הוא הזמן שהיה מתאים שיגרשו אותם מבתיהם ולא יתנו להם כלום, ולא רק שנתנו להם את כל רכושם כדקאמר "וינצלו את מצרים", אלא גם "ה' נתן את חן העם", ומתוך החן שמצאו בעיניהם נתנו להם.

ויאפו את הבצק וכו' כי לא חמץ כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צידה לא עשו להם (וי"ב ל"ט).

צ"ב מ"ט הוצרך לומר שלא אכלו חמץ משום שגרשו ממצרים, והרי בלאו הכי היה אסור משום בל יראה, וביאר הרמב"ן דהוא רק טעם מ"ט לא אפו במצרים, אבל מה שהיה אסור הוא באמת משום בל יראה, אולם הר"ן בפסחים (דף כה: מדפ"ר) כתב שבאמת במצרים לא היה בל יראה והיה רק איסור אכילה דחמץ, [ובהגדה של פסח אומרים "שלא הספיק בצקם להחמיץ", ולכאן הוא כדברי הרמב"ן].

ליל שמרים הוא (וי"ב מ"ב).

פירש רש"י משמר ובא מן המזיקין. יש נידון בהלכה לגבי מה סומכים על הליל שימורים, דלענין קריאת שמע שעל המטה כתוב שאין

אומרים בגלל שזה ליל שימורים, ויש נידון מי שקיבל לשמור חפץ, אם יכול להשאיר את הדלת פתוח, מחמת שזה ליל שימורים, וי"א דליל שימורים קאי רק לגבי בני אדם, ולא לענין שמירת חפץ.

וי"א דאע"פ שאין מזיקים אבל רוח רעה יש, ובמרדכי (פסחים תקצ"ג) כתב שאם יש מת צריך לשפוך את המים, אבל "מים שלנו" אי"צ לשפוך כיון דכתוב בקרא "ליל שימורים", וזה חידוש שהרי זה קודם פסח, והוסיף המרדכי דגם מים שלנו בשאר לילות אין צריך לשפוך, משום שומר מצוה לא ידע דבר רע.

והיה לאות על ידכה וגו' (וי"ג ט"ז).

יש להסתפק אם במדבר הניחו תפילין, וזה תלוי במחלוקת, דחלק מפרשת תפילין כתוב במשנה תורה, ומשנה תורה נאמר בערבות מואב, והרשב"א במנחות (דף לב.) כתב דהפרשיות האלו ניתנו להם מקודם ושפיר יכלו להניח תפילין, ואולי אפשר לומר דבתפילין ובמזוזה אין דין לכתוב את פרשיות התורה, אלא יש דין של פרשת תפילין, אמנם במב"ט כתב דלא היה להם תפילין במדבר, [וכן יש להסתפק אם קראו קריאת שמע במדבר, שגם זה נאמר במשנה תורה], וי"א דזה תלוי במחלוקת (גיטין דף ס:) אם תורה חתומה ניתנה או מגילה ניתנה.

והיה לאות על ידכה (שם).

כתב הרמב"ן דצריך לכתוב יציאת מצרים על התפילין והמזוזות, והקשו קמיה הגר"ז היכן אנו כותבים יציאת מצרים במזוזות, והשיב שכותבים "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", דהוא פסוק המרמז על יציאת מצרים.

דברי רבינו ראש הישיבה שליט"א

בסיום מסכת מנחות - בשיעור הנמסר בישיבה הקד'

יומא טבא לרבנן, אחד מהשיעורים הוותיקים בישיבה שלומדים כסדר את הש"ס.

בגמ' כתוב אמר רבא כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא אשם, כל העוסק בתורה כאילו הקריב, כתוב את זה בקרבנות אבל כתוב שאינו צריך זה הולך על כל התורה, מבואר שהתורה זה העבודה עד שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו, מיום שחרב ביהמ"ק אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, התורה זה העבודה שיש לנו.

במנחה יש שני דברים שאין בשאר הקרבנות, דבר ראשון כתוב נפש, למה נפש, כתוב כיון שמי מביא מנחה אחד שהוא עני, עני שמביא זה כאילו מביא את נפשו פה זה מסירות נפש הביא את נפשו, יש עוד דבר שיש במנחה זה לא בא בשותפות כל הקרבנות אפשר להביא בשותפות אבל מנחה לא מביאים בשותפות, ובפשטות שני הדברים זה הולך ביחד, בן אדם מביא קרבן הוא ממונו שלו ממון יכול להיות בשותפות, שנים עושים עיסקה יש להם שותפות יכולים להביא קרבן ביחד מביאים מהשותפות, אבל במנחה נפש כי תקריב לא מביא את הכסף מביא את הנפש, אין שותפות בנפש, כל אחד יש לו הנפש שלו כל אחד את הרצון שלו.

שלומדים בחבורה הלימוד הוא בציבור, אבל השאיפות אין שאיפות בציבור, כל אחד יש לו את השאיפות שלו, רוצה לעלות רוצה לנצל את הזמן, כל אחד יש לו את המעלה שלו את השאיפות שלו, חלקנו בתורתך, את החלק שלו בתורה, כל אחד לומד ע"פ דרגתו ע"פ הבנתו, אבל בפועל הלימוד זה בשותפות בציבור, הלימוד זה בציבור, [האמת הוא שנסכים כן מביאים בציבור שנים מביאים קרבן איך הם מביאים את הנסכים צריך להביא בשותפות הנסכים של הקרבן כן מביאים בשותפות].

עכ"פ זה המעלה מה שלומדים מחוץ לסדרים ומחוץ למסכתות הנלמדות בישיבה, זה בדרגה של נפש, כל אחד יש לו את השאיפה ככה גודלים, ידוע שהיו אומרים בשם החזון איש הישיבות זה תיקון גדול בשביל הכלל איך היה נראה כלל ישראל בלי הישיבות, אבל בשביל הפרט לפעמים אם אדם מתחבר לכלל זה קצת ירידה עבורו, ככה יש לו עם עצמו שאיפות גדולות אבל כשנמצא בתוך הכלל הוא משועבד לכלל, באמת זה חשוב מאד לחבר את שני הדברים, אדם צריך להיות בתוך ציבור, לדברים הטובים זה טוב, אבל אם אדם יש לו שאיפות משלו אז צריך לנצל אותם.

ברוך השם פה בישיבה יש הרבה הרבה יחידים שהתקבצו ביחד ולומדים, זה הדרך לגדול, מסיימים וחוטפים עוד מסכתא עוד מסכתא ועוד ידיעות עוד ידיעות, כמובן הזמן מצומצם, טוב שיש מגיד שיעור שמשקיע הרבה בהכנה של השיעור, ואז אפשר בזמן קצר להספיק יותר כפי ההכנה ככה ההספק יותר, כמובן שצריכים לחזור, וכן דברים שלא לומדים בשיעור ללמוד אחרי זה, אנחנו אומרים בדף היומי יש בזה שני חלקים יש כאלה שלומדים את הדף ויש כאלה שעושים את היומית, צריך ללמוד את הדף יש סדר כל יום אבל הסדר זה "ללמוד" את הדף.

הקב"ה יעזור, התחילו חולין, בעז"ה חולין יש הרבה ענינים וגם בסופו של דבר כולנו לומדים חולין יגיע הזמן שילמדו את זה בעיון אז היינו מציעים ממש לכל אחד שזה הזמן להכנה ללמוד בעיון, אברכים מתחילים בגיל שלושים פעם ראשונה ללמוד חולין זה משהו אחר לגמרי, ככה שלומדים כבר פעם אחת את המסכת יש כבר את הידיעות יודעים כבר על מה מדובר אחר כך שמגיע לכולל שלומדים את זה בעיון זה לימוד אחר לגמרי, יש בזה ברכה גדולה, הקב"ה יעזור שיסיימו חולין ויסיימו את הש"ס בעז"ה וכל בניך לימודי ה'.

לע"נ הגאון רבי יוסף בן הגאון רבי יהושע זליג דיסקין זצוק"ל

נלב"ע ו' שבט תשע"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

דברי השירה

ויזכר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (דברים לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רב ביהכ"נ 'דברי שיר' ואזור מרכז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל 0036194741@gmail.com

פרשת בא

הכרת הטוב

"ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו" (י"א - ז').

רש"י כותב (להלן כ"ב - ל"ב) למדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, אמר הקב"ה תנו לו שכר [שאת הנבילה נותנים לכלבים שנאמר "לכלב תשליכון אותי"].

כתוב בדעת זקנים מבעלי התוס', והיינו הנס, דאע"ג דאמרין כלבים צועקים מלאך המות בא לעיר. וא"כ הכלבים היו צריכים לצעוק בשעת מכת בכורות אפילו הכי "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו".

לכאורא, זה פלא כי הכלבים לא ידעו מכלום, הם לא שתקו בגלל עם ישראל או לכבוד שמו יתברך ואפילו לא כבשו יצרם. ה' עשה בטבע שלהם שישתקו באותו זמן, אז מה שייך שכר על זה?

רואים מכאן יסוד שאף שהכלבים היו רק המקל וה' הוא זה שעשה שלא ינבחו, אבל סוף כל סוף ה' עשה נס ע"י הכלב, הכלב עזר בזה שהוא שתק, גם על זה מגיע שכר. ועוד, שהרי כתוב במהרש"א שלבמהמה אין נפש. אם כן הכלב זה רק 'לבוש חיצוני', ואעפ"כ מגיע להם שכר.

כל זה מלמד אותנו שאם בן אדם עזר למישהו, אפילו שהוא רק סייע ועשה רק משהו צדדי [והעיקר נעשה ע"י מישהו אחר], בכל זאת יש חיוב הכרת טוב.

ומצינו במכת בכורות שבכורי ישראל התקדשו ונקראים 'קדש' כמו שכתוב (י"ג - ב') "קדש לי כל בכור", שזהו שכר שה' מקדש אותם בזכות שבמכת בכורות היו ונשארו חיים ובה נהיה קידוש ה'.

ויש מקום לשאול, הרי בכורי ישראל לא עשו כלום מצדם והקב"ה הוא זה שהפריד בין בכורי ישראל לבכורי מצרים, אז למה מגיע להם שכר להיות מיוחדים?

התשובה היא שסוף כל סוף התקדש שמו יתברך בעולם על ידם, שע"י המציאות שהיו נהיה קידוש ה', לכן מגיע להם שכר.

מספרים שרבי אליהו לופיאן זצ"ל היה משקה חלב לחתולים שהיו בחצר ישיבת 'כנסת חזקיהו' [רכסים]. שאלוהו תלמידיו למה המשגיח טורח להשקות אותם חלב? ענה רבי אליהו "יש לי הכרת הטוב לחתולים בזה שהם אוכלים את העכברים". רבי אליהו חשב שאפילו שהחתולים לא כווננו לאכול את העכברים כדי שיהיה יותר נח לבחורים הלומדים בישיבה או למטבח אלא כווננו רק לעצמם [לאכול כדי לחיות], ובכל זאת חשב שעשו מעשה טוב ויש הכרת הטוב כלפיהם.

גם אצל משה רבינו ראינו שהיה לו מידת הכרת הטוב בזה שלא רצה להכות את המים במכת דם וצפרדע.

אומר הגרא"א דסלר זצ"ל שמידת הכרת הטוב זה לא בשביל השני לתת לו גמול ותשלום על שעשה מעשה טוב, אלא בשבילי [בשביל המידות של] אני חייב להכיר לו טובה.

לפעמים רואים ברחוב גוי זר שמנקה את הרחובות, מגיע לו שנגיד לו 'תודה רבה' כי הוא עובד כדי שהעיר תהיה נקייה ואפילו שהוא מקבל משכורת על זה אבל אין זו סיבה שלא יקבל מילה של הכרת הטוב. וכן מתי שיוצאים מהמוניטין או מהאוטובוס יש להגיד 'תודה רבה' אפילו שהנהג לא עובד בשבילך אלא לפרנסתו.

כתוב בגמ' שכשאורח אוכל אצל מישהו והבעל הבית נותן לו לאכול, אורח טוב מה הוא אומר? כל מה שבעל הבית טרח בשבילי הוא טרח. וכי באמת הוא טרח בשבילי? הרי יש לו עצמו משפחה ובנוסף הזמין גם אותו, האורח לא ביקש כלום! והבעל הבית לא עשה כלום עבור האורח כי גם מתי שאין אורח הוא מבשל כמעט אותה כמות, ואעפ"כ הגמ' אומרת "אורח טוב...".

היה מעשה פעם שהגבאי קרא ללוי היחיד שהיה בבית הכנסת לעלות לתורה ולאחר קריאת התורה אמר הלוי לגבאי 'תודה רבה'. הגבאי אמר ללוי "אתה לא צריך להגיד לי 'תודה רבה' כי היה כאן כהן ולא היה לוי אחר חוץ ממך אז הייתי חייב ליתן לך את העליה". הלוי ענה לו "אני חייב להגיד לך 'תודה רבה' ומה שיצא בחשבון שלך שמגיע לי זה רק נוגע אליך אבל במה שנוגע אלי אני צריך להכיר טובה.

וכן כתוב בפסוק (דברים כ"ג - ח') "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו".

כתוב בתורה שאסור לצער מצרי כי היינו במצרים. ותמוה הרי המצריים עשו לנו צרות, יותר ממאתיים שנה היינו עבדים, ולא רק שנתנו לנו לעבוד 'כרגיל' אלא זו היתה עבודת פרך וכווננו רק לעצמם ולצער אותנו, אז במה מגיע להם הכרת הטוב לאורך כל הדורות?

התשובה היא שגרנו בארצם ולכן צריך להכיר טובה.

פעם שמעתי ממרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שכתוב בתורה שמתי שמצאו את הגביע של יוסף באמתחת של בנימין אמרו לאחים (בראשית מ"ד - ד') "למה שילמתם רעה תחת טובה?". לכאורה היו צריכים להוכיח אותם על הגניבה כי זה עבירה חמורה ביותר. מוכרח מכאן שכפוי טובה יותר גרוע מהכל.

הלימוד בשבילנו מכל זה שמתי שחבר עושה טובה, אפילו הכי קטנה שיכול להיות שלעצמו עשה כן, בכל זאת מגיע לו הכרת הטוב.

מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה

"ושמרתם את המצוות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חוקת עולם" (י"ב - י"ז).

כתוב ברש"י, שלא יבאו לידי חמוץ מכאן אמרו תפח תלשוש בצונן. רבי יאשיה אומר אל תקרי את המצות אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצווה אלא אם באה לידך עשה אותה מיד.

מבואר בגמ' יומא (דף ל"ג ע"ב) שהדין שאין מעבירים על המצוות זה חיוב דאורייתא.

ויש לשאול, וכי אין מקום אחר שאפשר ללמוד את הדין הזה, מדוע הוצרכו ללמוד מכאן ע"י דקדוק במילים?

שמעתי פעם לתרץ בדרך דרוש שהרי כולם יודעים שבאפייט מצות כולם נזהרים להיות זריזים כמה שאפשר, ואם יהיה בן אדם שרק ידבר עם חברו כמה דקות ולאחר מכן יחזור ודאי יפטרו אותו מהעבודה כי בהפסקה כזו המצוות נעשים חמץ גמור. אבל מה הפשע כאן? הרי המצה נראית אותו דבר? התשובה היא שאולי מבחוץ זה נראה אותו דבר אבל בפנים זה אחרת לגמרי וזה חמץ גמור. אותו דבר אם בן אדם עושה מצוה בלי זריזות, יכול להיות שהפעולה המעשית נראית אותו דבר בצורה החיצונית שלה אבל התוכן יוצא אחרת לגמרי, לכן אנו לומדים זריזות מכאן ללמוד אותנו שהזריזות במצווה הופכת את המצווה לגמרי כמו מחמץ למצה.

ויש מוסיפים שבאור החיים הקדוש כתוב וז"ל "כשם שאני שמרתי היום ולא אחרתי יום אחד, ובעצם היום הזה הוצאתי אתכם, מטעם זה אתם גם כן לא תאחרו המצווה עד שתחמיץ". זאת אומרת כמו שביציאת מצרים הקב"ה לא איחר ברגע [אחרת בני ישראל כבר היו מגיעים מתחת למ"ט שערי טומאה...] אותו דבר גם כן במצוות, שאנו צריכים לדעת לתפוס את המצוות מיד.

יש סיפור ידוע שלפני שנים רבות הגיע לארץ גביר מאמריקה שהיה גלמוד בלי קרובים וביקש מרבי חיים זי"צ'ק זצ"ל מירושלים להיפגש אתו במלון בעניני צדקה. בפגישה אמר הגביר שיש לו הרבה כסף ליתן לצדקה וגם אין לו משפחה ושהוא רוצה שהרבי זי"צ'ק יהיה הגבאי לחלוקת הכסף למוסדות של תורה. אמר לו רבי חיים "אתה כעת נמצא בארץ, אסדר שיגיע אליך עורך דין ותחתום לי כל מה שדיברנו וכך נוכל לסכם שהכל יהיה כרצונך". הגביר אמר שהוא לא מוכן היום לכתוב כי כל מה שהוא מדבר זה לאחר מאה ועשרים שנה. לאחר כמה שנים רבי חיים זי"צ'ק מקבל מכתב מהגביר הזה נפטר ונתן סמכות לעורך דין גוי להחליט במקומו מה לעשות בכל כספו ולצערנו הגוי חילק את כל הכסף לכל מיני דברים שלא קשורים כלל לדת, והמוסדות של תורה [שהזו היה רצונו בחייו] לא קבלו כלום. הנה האדם הזה היה לו אפשרות כשפגש את רבי חיים זי"צ'ק להיכנס ישר לגן עדן בזכות הצדקה שלו אבל לצערנו הוא נתן למצוה לברוח לו...

מספרים שבאותו ערב שמרן ראש הישיבה הגר"ל שטיינמן זצ"ל הגיע לארצות הברית כדי לחזק את היהדות היה קבלת פנים אצל אחד מראשי ישיבת לייקווד. היה שם הרבה אנשים שחיכו זמן רב עד שעה מאוחרת כדי להיכנס ולקבל עצתו של מרן ראש הישיבה זצ"ל. סמוך לחצות לילה בני הבית החליטו לסגור את הדלת כי מרן ראש הישיבה זצ"ל היה לאחר טיסה ארוכה וזה הגיוני שהוא צריך לנוח. לאחר כמה דקות כולם הלכו משם חוץ מילד אחד שחיכה ליד הדלת ולאחר שראה שאין כבר הרבה אנשים שנמצאים בסביבתו דפק בדלת ואמר למי שפתח את הדלת "אני לא הולך מכאן כל זמן שאני לא נכנס לראש הישיבה". הגבאים ניסו להסביר לו שמרן ראש הישיבה צריך לנוח מהטיסה, ולאחר כמה דקות כשראו שהילד מתעקש, ספרו זאת למרן ראש הישיבה והורה להכניסו מיד. כשנכנס הילד לקודש פנימה סיפר למרן ראש הישיבה שהוא חוזר בתשובה ושמשפחתו עדיין חילונים ושהוא רוצה ברכה. מרן ראש הישיבה בירך אותו בחום ואמר לו דברי חיזוק. לאחר כמה שנים סיפר אותו ילד שקיבל הרבה חיזוק מזה שהכניסו אותו ובאותו רגע אם לא היו נותנים לו להיכנס מי יודע איפה הוא היה הולך באותו ערב ואיפה הוא היה עומד היום...

לפני כמה שנים הגיע לדלת ביתו של מרן ראש הישיבה הגר"ל שטיינמן זצ"ל זוג שהיו נראים מחוץ לעיר עם ילד בן שלוש בשעה שתיים עשרה בלילה. רבי יצחק לוונשטיין זצ"ל שפתח את הדלת הסביר להם שהשעה מאוחרת מאוד ובכל זאת הוא שואל מה רצונם. ענו שהם הגיעו לחלאקה. אמר רבי יצחק "עכשיו?". הם ניסו בכל זאת להסביר שזה חשוב. אמר רבי יצחק שישאל את מרן ראש הישיבה מה לעשות. מרן ראש הישיבה ביקש להכניסם מיד ועשה חלאקה עם תמונות ודיבר איתם ויצאו לשלום. לאחר זמן מה התברר שהיו הרבה בעיות בזוג הזה ועצם הדבר שמרן ראש הישיבה זצ"ל קיבל אותם ודיבר איתם זה חיוק אותם והסתדרו כל העניינים.

~~~~~

לחיות באמונה

כותב הרמב"ן בסוף הפרשה וז"ל "ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד כל התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכר".

כתוב כאן יסוד באמונה, אדם צריך לחיות ולהתרגל שלא רק הנסים הגדולים אלא כל דבר בא מהרבונו של עולם, מכל הפרשיות אלו רואים שה' מנהיג כל פרט קטן בעולם ושהכל בא ממנו.

כותב הרמב"ם (בסוף מסכת ברכות בפירוש המשניות), וז"ל "אבל דברי הפילוסופים המומחים בפילוסופיא בענין זה הוא דבר נפלא מאד ועמוק מאד, שצריך להקדמות רבות והכשרה בלמודים... אלא שדרכי תמיד בכל מקום שיש איזה רמז בענייני אמונה אבאר משהו, כי חשוב אצלי להסביר יסוד מהיסודות יותר מכל דבר אחר שאני מלמד". רואים מכאן שהרמב"ם כותב שאחרי כל מה שהוא כתב [אפילו כל ההלכות - מדע, אהבה, זמנים וכו'] העיקר זה אמונה.

ידוע שהגיע תלמיד שהתקרב לתורה ומצוות לרבי ישראל סלנטר זצ"ל וסיפר שיש לו חבר שאמר לו שהוא עושה הרבה עבירות ולא קורה לו כלום [שהוא ממשיך לחיות כרגיל...]. באותו רגע נכנסה ילדה קטנה שהיתה בת של בעל האכסניה עם תעודה בידה על איזה תוכנית שהיא למדה בבית הספר. רבי ישראל שאל אותה "אולי תראי לנו שאת יודעת את מה שכתוב בתעודה?" הילדה ענתה "יש לי תעודה! וכי אני צריכה להוכיח את עצמי לכל אחד ואחד בזה?!!". זאת אומרת שכבר עשתה המבחנים וכבר ידוע ע"י התעודה שקבלה שהיא למדה ויודעת את החומר הנלמד. אמר רבי ישראל "זה ילדה קטנה, וכי הקב"ה צריך להוכיח לכל אחד ואחד את כוחו כדי שאותו יהודי יחזור בתשובה לחיות על פי דרך התורה?!! יש לנו עשרה מכות ויציאת מצרים ועוד הרבה נסים ונפלאות, זה שהוא לא מראה לחבר שלך הוא לא חייב כי יש לנו כבר 'תעודה' שהיא התורה שהיא מסבירה שהקב"ה הוא ה'בעל הבית'".

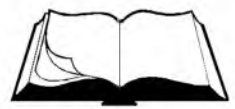
וכן כתוב ברמב"ן בסוף הפרשה וז"ל "ובעבור כי הקדוש ברוך הוא לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון".

כתוב בעשרת הדיברות (שמות כ' - ב') "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". ויש שואלים, למה לא מוזכר מעשה בראשית? התשובה היא שבמעשה בראשית רוב עובדי ע"ז מודים שה' ברא את העולם אבל הם חושבים שכביכול הקב"ה נתן לאחרים למשול על הארץ.

ורואים מיציאת מצרים ההשגחה פרטית שה' בעצמו ממשיך ומנהיג ומשגיח על כל אחד ואחד בכל מקום ומקום במשך כל הזמן.

מִי יֵרֵא

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 356

שבט תשע"ט

הלכות ברכות ושאלות המצוות

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

עניני קדימה בברכות

סדר הברכות

▲ בטי"ו בשבט אוכלים הרבה מיני "פרי העץ", ויש לדעת על איזה פרי יברך כדי לפטור את השאר.

כשיש לפניו הרבה מיני פירות, אם כולן ברכותיהן שוין, ויש בהם משבעת המינים, יש לו לברך על הפרי שהוא משבעת המינים, ועי"ז פוטר הברכה לכל שאר הפירות (שו"ע סי' רי"א ס"א). ואפילו אם הוא רק חצי פרי, והשאר הם פרי שלם - מברכים עליו (משנ"ב סק"ד).

אם שניהם ממין אחד, משבעת המינים, או ששניהם אינם מין שבעה, מקדים השלם, ואפילו החצי חביב יותר בכל זאת השלם עדיף (משנ"ב שם), וכששניהם שלמים, מקדים המין שרגיל להיות חביב אצלו, אפילו עכשיו חפץ במין השני (שו"ע שם ומשנ"ב ס"ק י"א).

ואם גם שניהם שלמים, או שניהם אינם שלמים, וגם שניהם חביבים ואחד גדול מחברו, הגדול עדיף ("דעת תורה"). וכמש"כ השו"ע סי' קס"ח סעיף ב' לענין פת.

כשיש כמה פירות משבעת המינים, כל מין הסמוך בפסוק למילת "ארץ" קמא או בתרא הוא קודם למין השני, וסדר חשיבות ב' מינים הוא (חיסה ושעורה אינו מצוי אצלנו לאכול כמות שהם): זית, תמר, ענב (גפן) תאנה ורימון (שו"ע שם ס"ד). (יש שנותנים רמז לדבר לפי הגרעין שבו: זית, יש לו גרעין אחד. תמר, יש לו גרעין אחד שנראה כשתיים. ענב, יש לו כמה גרעינים. ותאנה, יש בו יותר גרעינים. ורימון יש בו מאות גרעינים).

▲ **ולסיכום:** כשיש הרבה מיני פרי העץ, סדר ברכתן הוא ז' מינים (לפי קדימה בפסוק סמוך ל"ארץ"), שלם, חביב, גדול. ואין צורך לאכול כל הפרי החשוב תחילה, אלא אחר שכבר אכל ממנו קצת, יכול לאכול שאר הפירות ("כף החיים" סי' רי"א ס"ק ט').

"שהכל" ממין שבעה וברכת "האדמה"

▲ **שאלה:** יש לפניו בירה (שבעת המינים) ובוטן, והבירה חביבה יותר על איזה יברך קודם?

תשובה: יברך תחילה על הבוטן כיון ש"האדמה" היא ברכה מבוררת יותר מברכת "שהכל", ואף שהבירה היא ממין שבעה (שו"ע סעיף ג', משנ"ב ס"ק י"ב, שעה"צ ס"ק ט').

מיץ רימונים ומיץ שזיפים

▲ **שאלה:** יש לו מיץ שזיפים וגם מיץ רימונים (שניהם ברכת "שהכל"), על איזה יברך קודם?

תשובה: כיון שמין רימונים הוא משבעת המינים אע"פ שברכתו "שהכל", עדיין יש לו מעלה של ז' מינים, וכמבואר בשעה"צ (סי' רי"א ס"ק ט') בשם פמ"ג, שדבש תמרים יש לו מעלת מין שבעה הגם שהוא "שהכל", עי"ז שם. וה"נ מין רימונים יש לו מעלת מין שבעה והוא קודם למיץ שזיפים (עי' ט"ז סי' קפ"ב ס"ק א', דשכר יש מעלת ז' מינים, אבל עי' "מגן אברהם" שם ס"ק ב', שכתב מכיון שברכתו "שהכל" אין לו מעלת ז' מינים).

חשב שאגוזים הם מן האדמה

▲ **שאלה:** היו לפניו פרי העץ ופרי האדמה, וכיון להוציא בברכת "פרי העץ" את כל מיני העץ שהיו שם, וחשב שאגוזים הם מן האדמה, ולאחר ברכתו נודע לו שאגוזים הם פרי העץ, האם צריך לברך עליהם "פרי העץ" כיון שלא היה בדעתו לפוטרים?

תשובה: כיון שהיה בדעתו לפטור את כל פירות העץ שהיו שם, ולמעשה היו שם גם אגוזים שהם מיני העץ, שפיר נפטר ולא מתחשבים בזה שטעה וחשב שאגוזים הם אדמה (הגר"ע א').

ברכת "המוציא" על עוגה

▲ **שאלה:** טעה ובירך ברכת "המוציא" על עוגה (שברכתה ודאי מזונות), האם יצא יד"ח?

תשובה: כיון שיש עליו שם פת (דהרי אם היו קובעים עליה סעודה ברכתה "המוציא") בדעיגה יצא בברכתו, אבל תבשיל מחמשת מיני דגן (אפילו היו קובעים עליו סעודה, ברכתו "מזונות") אין עליו שם פת,

ואפילו בדעיגה לא יצא ("חיי אדם" כלל נ"ח אות א', קישו"ע סי' נ"ו סעיף א', "כף החיים" סי' קס"ח ס"ק מ"ג).

בירך על סוכריה של חברו

▲ **שאלה:** ילד ראה סוכריה ביד חברו ובירך עליו "שהכל" (כדי להכריח את חברו לתת לו את הסוכריה כדי שלא תהיה ברכה לבטלה), האם חברו חייב לתת לו את הסוכריה?
תשובה: כיון שלא היתה לו רשות לאוכלה כלל, אין חברו חייב לתת לו, ובכל זאת אם הסכים ונתן לו, יצא בברכה זו ולא צריך לברך פעם שניה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

אוכל תמר (דבש) להמתיק תה

▲ **שאלה:** שתה כוס תה ובמקום לערב סוכר אוכל תמר בפיו כדי להמתיק את המשקה, האם צריך לברך עליו?
תשובה: אם גם בלי התה היה אוכל את התמר, צריך לברך ברכת "העץ" על התמר וברכת "שהכל" על התה, אבל אם אוכל את התמר רק כדי להמתיק את המשקה, הר"ז נעשה טפל לתה, וברכת "שהכל" של התה פוטר גם את התמר. ואם אוכל את התמר לפני שמתחיל לשתות את התה, מברך עליו ברכת "שהכל" ופוטר בזה את התה (אע"פ שהוא משבעת המינים, בכל זאת נעשה טפל, כמש"כ ה"ביאור הלכה" סי' קע"ד סעיף ז' ד"ה ופת, שאפילו על פת בכה"ג מברך ברכת "שהכל").

החליט באמצע הסעודה לאכול בשר

▲ **שאלה:** נטל ידיו והחליט לאכול בסעודה רק דגים, לאחר שגמר את הדגים החליט לאכול גם בשר, האם צריך לברך על הבשר?
יסוד השאלה הוא, שפת פוטר את כל המאכלים שבסעודה, מכיון שדעתו עליהם, אבל בזה שהוא פירש בדעתו לאכול רק דגים ולא בשר, שמא אין הפת פוטרתו, ויש צורך לברך על הבשר ברכת "שהכל" באמצע הסעודה.

תשובה: איתא בשו"ע (סי' קע"ז סעיף ה' וברמ"א שם), אם בירך על הפת, ואח"כ שלחו לו מבית אחר, אפילו לא היתה דעתו עליו, לדעת השו"ע צריך לברך ולדעת הרמ"א אינו צריך לברך, משום שמסתמא דעתו על כל מה שיביאו לו, ולכן גם בזה אפילו היה בדעתו לאכול רק דגים ולא בשר, סו"ס מונח בדעתו שבמשך הסעודה כל מה שיחליט בהמשך נכנס בברכתו מתחילת הסעודה, ואין צריך לחזור ולברך (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

החזיר שתיה לארון:

וכעין זה, אפילו שתה משקה והחזיר את הבקבוק לארון, בכל זאת אם חזר ולקחו אינו צריך לברך עליו, כי אדם דעתו להחליט לכאן ולכאן, ותמיד נשאר לו צד שיחזור וישתה עוד (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

ברכה על אוכל גזול

▲ **שאלה:** גזל חטים וטחנם, ואפאם, קנאם בשינוי אבל אינו יכול לברך עליהם משום שאין זה מברך אלא מנאץ (עי' משנ"ב סי' קצ"ו ס"ק ד'). יש לדון האם מותר לאוכלם בלי ברכה היות שאסור לברך עליהם?

תשובה: יש סוברים שסו"ס אסור ליהנות מעולם הזה בלי ברכה, ואסור לאוכלו בלי ברכה (הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל, והגר"ח קניבסקי שליט"א), ויברך על משהו אחר, ואח"כ יאכל.

ויש סוברים, כיון שאסרו חז"ל לברך, ה"ל כמו אונן שאסור לברך וממילא מותר לאכול בלי ברכה, כמו כן בזה כיון שאסור לברך, ממילא יכול לאוכלו בלי ברכה (הגר"א גניחובסקי זצ"ל).

ברכה אחרונה

▲ מצוי מאד בטי"ו בשבט, שאוכלים מיני פירות שהם משבעת המינים, וברכה אחרונה שלהם הוא מעין ג', וכן אוכלים שאר מיני פרי העץ, שברכה אחרונה שלהם הוא "בורא נפשות", ואם אוכל משניהם, אין צריך לברך "בורא נפשות" על שאר הפירות, מכיון שגם הם בכלל ברכת "על העץ", שגם הם פרי העץ.

אבל אם אכל פירות משבעת המינים ביחד עם פרי האדמה, או עם שאר מאכלים שברכתם "שהכל", צריך לברך מעין ג' על הפירות של שבעת המינים, וברכת "בורא נפשות" על שאר הדברים (שו"ע סי' ר"ח סעיף ג').

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'-ה'):

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

שיעור אכילת פרס

יש להזהר מאוד, דלפעמים אוכלים קצת מכל פרי, ונמצא שלא אכל ביחד כזית כדי שיעור אכילת פרס, ואם מברך עליהם "ברכה אחרונה", הרי זו "ברכה בטלה".

הקיא את האוכל

אם הקיא את האוכל ולא נשאר בו שיעור, הוי כלאחר זמן עיכול, ולא יברך עוד ברכה אחרונה ("שערי תשובה" ריש סי' ר"ח).

ברכת המזון על ירקות

שאלה: בארוחות הצהריים אכל תפוח, ירקות וקציצות דגים, וברך ברכת המזון כמו בכל יום, ונזכר שלא אכל לחם, האם יצא בזה ידי? **תשובה:** כיון שחיוב ברכה אחרונה הוא "בורא נפשות" אין ברכת המזון פוטרתו, וצריך לברך ברכת "בורא נפשות" (עי' משנ"ב סי' ר"ב סי"ק נ"ה).

בירך "בורא נפשות" במקום מעין ג'

ברכת "בורא נפשות" אינו דומה לברכת "שהכל" שהוא ברכה ראשונה וכוללת כל המאכלים, אלא ד"בורא נפשות" מועיל רק על מינים מסוימים, ולכן אם בירך "בורא נפשות" על דבר שברכתו מעין ג' לא יצא (משנ"ב סי' ר"ב סי"ק נ"ה).

מעין ג' או "בורא נפשות"

שאלה: אכל מזונות ושהכל, איזו ברכה אחרונה יברך קודם, ברכה מעין ג' שהיא חשובה יותר או ברכת "בורא נפשות" שהוא תדיר? **תשובה:** מסתבר שיש לברך מעין ג' שלוש קודם מכיון שהוא חשוב, אע"פ שהוא לא תדיר כ"כ ("ביאור הלכה" סי' ר"ב סעיף י"א ד"ה ובורא).

ברכת "אשר יצר" או "בורא נפשות"

שאלה: אכל דבר שחייב ברכה אחרונה ושכח לברך והטיל מים, ונזכר בזה קודם ברכת "אשר יצר", איזה קודם? **תשובה:** ברכת "אשר יצר" קודם שהיא תדירה (משנ"ב סי' ז' סי"ק ב' בשם רש"ל), וכאן אין חשיבות בברכה אחת יותר מהשנייה.

ברכה אחרונה על שומשום

שאלה: אכל גרגרים של שומשום, האם יש להם דין של 'בריה' שלכתחילה אין לאוכלם פחות מכזית (כמבואר בשו"ע או"ח סי' ר"ט) משום ספק ברכה אחרונה? **תשובה:** שומשום נחשב ל'בריה', ולכן אין לאוכלם לבדם פחות משיעור כזית, ועכ"פ כשאוכלם ביחד עם עוגה בודאי נחשב טפל לעוגה וברכת העוגה פוטרתו ("שבת הלוי" חלק ח' תשי"ד אות ב'). אולם כל זה כשיש שיעור כזית בעוגה, ואז הטפל פטור, אבל כשהעיקר הוא פחות מכזית והטפל הוא כזית, חייבים ברכה על הטפל (כמבואר בשו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ד תשי"ב). וא"כ לכתחילה אין לאכול עוגה או בייסקוויט פחות מכזית כשיש עליה גרגרי שומשום, כיון שיש ספק חיוב ברכה על השומשום משום 'בריה'.

עניית "אמן" על ברכה דרך הטלפון

שאלה: המדבר בטלפון, ושומע את חברו מברך "שהכל", האם יש לענות אמן על הברכה?

תשובה: כיון ששומע את הברכה בטלפון, אע"פ שלהוציא דרך הטלפון אי אפשר, מ"מ הרי יש כאן ידיעה שהוא מברך, וכעין שהיה באלכסנדריא במצרים שהרימו דגל להודיע שיענו אמן, הגם שלא שמעו את הברכה, ולכן בנד"ד יש חיוב לענות אמן (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ב סי' צ"א אות ד'), ויש סוברים כיון שאין זה אותה רשות אין חיוב לענות אמן אבל מותר לענות (הגר"נ קרליץ שליט"א).

שיעור אכילה בניתוח לקיצור קיבה

שאלה: מצוי היום שעושים ניתוח לקיצור קיבה (ועי' יורדים במשקל) ולעיתים אוכלים פחות מכזית, וכבר מרגישים שובע, האם יש לברך ברכת המזון?

יסוד השאלה, שבכל המאכלים שיש בהם חיוב ברכה אחרונה מדרבנן לא תיקנו שביירך רק אם אכל שיעור כזית, אבל באכילת פת שיש חיוב ברכת המזון מן התורה כשאכל שיעור שביעה ככתוב: "ואכלת ושבעת", האם כשיש שביעה בלי כזית אפשר גם לברך.

תשובה: גם בפת שהחיוב הוא שיעור שביעה, בכל זאת דוקא כשאכל שיעור כזית, ואם אכל פחות מכזית אפילו מרגיש שובע לא מברך ברכת המזון (עי' משנ"ב סי' ר"י סי"ק א' בשם פמ"ג, ושע"צ שם סי"ק י', ובספר "אמרי בינה" או"ח סי' ט"ו, אולם עי' שו"ת "חתם סופר" או"ח תשי"ט שנקט שחייב לברך ברכת המזון אם שבע בפחות מכזית).

תשובות מהגאון רבינו נסים קרליץ שליט"א

שאלה: מצוי היום שמוכרים פירות חתוכים לפרוסות ומסוכרים בסוכר, ולא ניכר צורת הפרי, האם נשתנה ברכתם?

תשובה: זה נחשב שניכר צורת הפרי, והרי אם יגידו לו מהו הפרי יבחין שזה הפרי ולכן יש לברך ברכתו הרגילה של הפרי.

שאלה: פירות כתפוחי עץ, בננות וכדומה שריסקום או שעשו מהם ריבות, האם יברך ברכתם כרגיל?

תשובה: כל זמן שניכר תואר וצורת הפרי מברך ברכתו הראויה, אבל אם ריסקם עד שאין ניכר תוארם וצורתם, ובפרט כשעושה מהם ריבות, יברך עליהם "שהכל".

שאלה: רסק פירות שברכתו "שהכל" האם מועיל לקחת חתיכת פרי ולברך עליו ברכת "בורא פרי העץ", ולפטור ע"י זה את הרסק?

תשובה: כיון שמעיקר הדין אם בירך "בורא פרי העץ" יצא, מועיל לקחת פרי וע"י זה לפטור את הרסק.

שאלה: שקדים או בוטנים שרוב העולם אוכלים אותם קלויים ולא חיים, האם נחשבים כפרי שכך הרגילות לאוכלו דווקא קלוי ולא חי, ולפי"ז נשתנה ברכתו, שאם יאכלנו חי יברך "שהכל"?

תשובה: כיון שעל ידי הקלייה זה לא משתנה לדבר אחר אלא רק עושה אותו ליותר טוב, ואפשר לאוכלו כך וכך, מברך עליהם בין חיים ובין קלויים אותה הברכה.

שאלה: הדין הוא שיין פטור כל מיני משקים, האם זה פטור גם משקים כדוגמת מרק שיש לו חשיבות בגלל הירקות שהתבשלו בתוכו?

תשובה: כיון שלמעשה המרק הוא משקה גמור ושיעורו לברכה אחרונה הוא ברביעית ככל משקים, א"כ ברכת היין פוטרת את המרק.

שאלה: סלט פירות המעורב בדברים שברכתם "בורא פרי העץ" ו'בורא פרי האדמה', והדין בתערובת שמברך לפי הרוב, איך ניתן לקבוע אם זה מוגדר כתערובת?

תשובה: גדר תערובת הוא שאם יקח את האוכל בכפית יעלו לו בכפית משני המינים, אבל אם אוכלים כל חתיכה בפני עצמה אין זו תערובת.

שאלה: האוכלים פירות ט"ו בשבט בתוך הסעודה ומביאים גם זיתים, האם יברך עליהם בתוך הסעודה, או שנחשב כדברים הרגילים לאכול בסעודה שאין מברכין עליו?

תשובה: מסתבר שיברך על הזיתים בתוך הסעודה כיון שמביאים את הזית לשם מנהג אכילת פירות ולא מחמת הסעודה, ע"כ יש מקום לברך על זה אף שהוא באמצע הסעודה. ואמנם אם אוכל הזית בלחם ודאי א"צ ברכה.

שאלה: מי שביירך על פרי "בורא פרי העץ", והיה על השולחן עוד מין פרי שברכתו ג"כ "בורא פרי העץ", שלא ראה אותו ולא כיוון עליו, האם צריך לחזור ולברך עליו?

תשובה: אין צריך לחזור ולברך על הפרי השני כיון שהיה על השולחן.

שאלה: אם עוסק באכילה והחליט בדעתו שאינו רוצה לאכול מין פרי אחד ממניי הפירות שלפניו, ואח"כ חזר בו ורצה לאכול אותו הפרי, האם צריך לחזור ולברך "בורא פרי העץ"?

תשובה: אין צריך לחזור ולברך, כיון שעדיין עוסק באכילה, וכך הדרך שלפעמים נמלך ואין זה היסח הדעת גמור.

שאלות המצויות

הפיל את שמעון ונקרע בגדו של לוי

שאלה: ראובן שם רגל לפני שמעון על מנת להפילו, ושמעון נפל על לוי וקרע את בגדו של לוי, מי חייב לשלם?

תשובה: אי אפשר לחייב את ראובן דאי משום אדם המזיק, הר"ז גרמא בעלמא, ואי מדין בור (שרגלו נחשבת לבור), הרי בור פטור מכלים. ואת שמעון אי אפשר לחייב מדין אדם המזיק מכיון שזה היה בגדר אונס כעין גניבה שפטור (עי' תוספות ב"ק כ"ז:), נמצא אי אפשר לחייבם.

יארצייט בשבת (הוספה לגיליון 352)

שאלה: אם חל היארצייט בשבת, איזו עליה ראוי לעלות, האם עדיף לעלות לאחד מבין שבעת הקרואים שזו עלייה של חיוב או למפטיר?

תשובה: יש לעלות למפטיר שגם זה נחשב לעלייה ("שער אפרים" שער ט"ו סעיף מ"ב, וכן הורה הגר"ח קניבסקי שליט"א), והטעם שיש בזה ריבוי ברכות לזכות הנפטר.

ויש נוהגים שיקבל דוקא אחד משבע העליות, שזוהי עלייה של חיוב, משא"כ מפטיר שהיא עלייה שאפשר אפילו לקטן (הגר"נ קרליץ שליט"א).

להחזיר בשבת פרחים שהוצאו מאגרטל

שאלה: קנה פרחים לכבוד שבת והכניס אותם לתוך אגרטל עם מים עוד בערב שבת, באמצע השבת עבר ילד והוציא משם פרח אחד, האם מותר להחזירו למים בשבת?

תשובה: אגרטל שיש בו פרחים עם מים אינם מוקצה ואפילו יש בו פרחים שעדיין לא נפתחו ומותר לטלטלו ממקום למקום והר"ז כלי שמלאכתו להיתר ("ארחות שבת" פרק י"ט סעיף ק"ד).

לכתחילה אסור להכניסם לתוך המים בשבת, אבל אם היו בתוך המים מלפני שבת מותר להחזירם לשם, ובתנאי שהפרחים כבר נפתחו (עי' משנ"ב סי' של"ז סי"ק נ"ד, וב"חוט שני" ח"א פרק י' סי"ק ג'), ורק אם יש שם פרחים שעדיין היו סגורים עד עתה, ועכשיו הם נפתחו בראשונה אסור להחזירם (רמ"א שם סעיף י"א).

המקור בפרשה: ושחטן הפסח (יב כא) נשחט שלא לשמו פסול (מכילתא).

מסביב לשולחן

עורך – הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עקרי הענין

עיקרי העניין לשמה במצוות

א מקור העניין. בפרשתנו נשנו ב' דינים בלשמה, א. לשמה במצה שלמדו בגמ' פסחים [ל"ח ב']: מן הפסוק (יז) ושמרתם את המצות - תניא, יכול יצא אדם ידי חובתו בחלות תורה ורקיני נזיר, ת"ל ושמרתם את המצות, מצה המשתמרת לשם מצוה, יצאו אלו שאין משתמרות לשם מצוה אלא לשם זבח, ב. יש דין לשמה בקרבן פסח. ואמרתם זבח פסח הוא - זבח פסח - שתהא זביחה לשם פסח, פסח הוא - לעכב [זבחים ז' ב']. והנה מלבד זאת יש בכל המצוות דין שיעשה אותן לשמה - דהיינו לשם מצוה. בכמה מסוגיות הש"ס נחלקו תנאים ואמוראים האם "מצוות צריכות כוונה", במסכת ראש השנה (כז,ב) שלחו לאבוא דשמואל "כפאו ואכל מצה, יצא", ולמד מכך רבא: "זאת אומרת, התוקע לשיר יצא". ומדייקת הגמרא: "אלמא קסבר רבא, מצוות צריכות כוונה". אולם בהמשך הסוגיא הובאו דברי רבי זירא שאמר לשמשו "איכוון ותקע לי", ופירש רש"י: "תתכוון לתקוע בשמי להוציאני ידי חובתי", וכתב הטור בהלכות ראש השנה (סי' תקפט) "אלמא בעי דעת שומע שיכוון לצאת, ודעת משמיע שיכוון על זה להוציא", והיינו כי לדעתו מצוות צריכות כוונה. ובסוגיית הגמרא במסכת פסחים (קיד) מבוארת דעתו של רבי יוסי, שמצוות צריכות כוונה. והנה בכתב בספר קיצור חרדים (פרק א' אות י') מדכתיב ולעבדו בכל לבבכם ולמ"ד א"צ כוונה סובר דאין מצוה זו מעכבת, אבל אם לא כיון אה"נ דעבר על מ"ע של ולעבדו בכל לבבכם, והביאו בספר זכרו תורת משה על ה' שבת להחייב אדם.

ב ההכרעה להלכה. להלכה, הביאו הטור והבית יוסף (שם בסי' תקפט, וכן הטור בסי' ס') את דעת בעל ההלכות גדולות והרא"ש, שהכריעו כי "מצוות צריכות כוונה", ולעומתם את דעת "הרבה מן הגאונים" והרשב"א, שפסקו להלכה כי "מצוות אין צריכות כוונה", יעו"ש בדבריהם. והשו"ע (בסי' ס') פסק: "יש אומרים שאין מצות צריכות כוונה, ויש אומרים שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה, וכן הלכה". ומבואר בדברי המשנה ברורה ס"ק ח' והביאור הלכה ד"ה ויש אומרים, כי דין "מצוות צריכות כוונה" הוא מהתורה, כמפורש בדברי הרשב"ם בפסחים, ולכן "אם לא כיוון לצאת ידי חובתו בעשיית המצוה, לא יצא מהתורה, וצריך לחזור ולעשותה" [וראה סיכום השיטות בנדון זה, בשו"ת שבט הלוי ח"ד סימן סח)].

ג ביאור סוגי הכוונה במצוות. המשנה ברורה (ס"ק ז), הגדיר את ב' סוגי הכוונה שיש בכל

אחת מהמצוות: **א** [לצאת ידי חובת המצוה - קודם עשייתה, והיינו שיכוון לקיים במעשה זה את המצוה כאשר ציווהו השי"ת. ב] כוונת הלב למצוה עצמה - בשעת עשייתה, והיינו שיכוון בלבו למה שהוא מוציא מפיו, ואל יהרהר בלבו לדבר אחר, כגון בקריאת שמע ותפילה וברכת המזון וקידוש וכדומה. ובדין כוונה זו, כתב המשנ"ב: "דזה לכו"ע לכתחילה מצוה שיכוון בלבו, ובדיעבד אם לא כיוון, יצא, לבד מפסוק ראשון של קריאת שמע וברכת אבות של תפילה". ומחלוקת התנאים והאמוראים והפוסקים בדין "מצוות צריכות כוונה", היא בנדון הראשון "בענין אם חייב לכוון קודם שמתחיל המצוה לצאת בעשיית אותה המצוה". והוסיף המשנ"ב: "ולמצוה מן המובחר כו"ע מודים דצריך כוונה, כדאיתא בנדרים רבי אליעזר בן צדוק אומר, עשה דברים לשם פועלם, ונאמר ותהי יראתם אותי מצוות אנשים מלומדה". וכאמור, נפסק בזה להלכה כי "מצוות צריכות כוונה", ואם לא כיוון קודם עשיית המצוה, לא יצא ידי חובה, וצריך לחזור לעשותה [ובהלכות ציצית הביא במשנה ברורה (סי' ח' סק"ט) את דברי הב"ח, כי מצוות ציצית, תפילין וסוכה, שונות מכל שאר המצוות שיוצא ידי חובה אף שאין מכוון בה דבר, כי אם שעושה המצוה לשם ה' שצוה לעשותה", בכך שבכדי "לקיים את המצוה בשלמותה", יכוון בציצית "למען תזכרו", ובתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך", ובסוכות "למען ידעו דורותיכם"]].

ד אימתי צריך לכוון. הביא בפסקי תשובות (אות ד) "ולאחר שכבר כיוון כוונת המצוה לפניו, שוב אין זקוק מדינא לכוון בכל המשך קיום המצוה כלום, וכגון בטלית ותפילין, מזוזה וסוכה. ובדיעבד, אם לא כיוון כוונה זו קודם עשיית המצוה, כל זמן שעדיין עוסק במצוה, שפיר דמי לכוון, ויוצא ידי חובתו. אבל לאחר גמר המצוה, אין מועלת כוונתו זו על למפרע".

ה כוונה במצוות התלויות במחשבה בלבד - ראה בדברי הבני יששכר בספרו דרך פיקודיך (הקדמה). [ובשו"ת להורות נתן הקשה, למאן דאמר מצוות צריכות כוונה, היאך מקיים בכל רגע את "שש המצוות התמידיות" [ידעת השי"ת, להאמין בו ולאהבה אותו וכו'] - והרי אינו מכוון לקיימן, יעו"ש בדבריו].

ו חיוב כוונה במצוות דרבנן. המשנה ברורה (ס"ק י) הביא את דברי המג"א בשם הרדב"ז, שפסק השו"ע ש"מצוות צריכות כוונה", נאמר רק על מצוות דאורייתא, אבל במצוות דרבנן אין צריך כוונה, וכתב: "ולפי זה, כל הברכות שהם גם כן דרבנן, לבד מברכת המזון, אם לא כוון בהם לצאת, יצא בדיעבד. אך מכמה

מין ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

בדיו לשמה בדבר שלא בא לעולם

בגמ' בעירובין יג ע"א מבואר גבי מגילת סוטה, דמוחקין לה מן ספר תורה, וחשיב לשמה, כיון דתורה סתמא כתיבה, וסתמא לשמה. והנה מסתימת הדברים משמע דמהני אף אם זה נכתב קודם שהיה הסוטה בעולם כלל, ולכא"ל יל"ע כיצד יחול הלשמה בכה"ג דאכת"ל לא שייכא מעשה ההשקאה, ומ"ש מהא דמצינו גבי גט, דלא מהני לכתבו קודם הנישואין לכשאכנסנה אגרשנה, והיינו משום דכיון דעתה לא מצי לעשות את מעשה הגירושין, לא שייכא הך הלכה של לשמה, דלשמה היינו לשם המעשה גירושין, ולכן כל זמן דלא מצי לעשות את מעשה הגירושין לא שייכא הך הלכה של לשמה, [ורק לר"מ דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם דאפשר לו לעשות את מעשה הגירושין עכשיו שיחול לאחר שישאנה, שפיר שייכא הך הלכה דלשמה, וסגי לזה במה דמעשה הגירושין שייך עכשיו, וא"צ שיהיה שייך גם החלות גירושין].

והנראה דצ"ל בזה, דמה דמצינו דלא שייכא הלשמה קודם דמצי לגרשה, לא הוי חסרון מצד חלות הלשמה שלא מצי חייל קודם דמצי לגרשה, אלא הוי חסרון מצד כח עשיית הלשמה, דאין כח באדם לעשיית חלות בדבר שלא בא לעולם, ולהכי אפשר דכל זה שייכא דוקא להצד דסתמא לאו לשמה, דאין הלשמה חייל ממילא, אלא לעשותו, ומשא"כ להצד דסתמא לשמה, דא"צ בעשיית הלשמה, וחיל ממילא, שפיר מצי חייל הלשמה אף קודם דמצי לגרשה, ושפיר יכול לחול חלות בדבר שלא בא לעולם.

(שיעורי רבי גרשון גיטין כ"ב ע"ב)

לשמה בגט לב' נשים

הנה נראה לומר דשייכא לכתוב לשמה בגט לשם ב' נשים, ולא הוי סתירה, והיינו דשפיר שייכא שיהיה דין הלשמה לשם ב' נשים, וכדמצינו דאם היה הדין גבי גט דסתמא לשמה, והיינו דממילא חשיב לשמה, ואית ליה השם גט, דהיה בזה דין לשמה לשם כל הנשים שבעולם, וכדמצינו כמ"כ בתוס' גיטין (כ) גבי מצי לשמה, כיון דסתמא דאיכא דעות דסתמא לשמה, דאית ביה הדין לשמה לשם כל הסוטות שבעולם.

וכמ"כ מצינו ברמב"ן בגיטין כד ב שהק' בהא דאמרין שאמר לבלל כתוב איזו שארצה אגרש פסול לגרש בו, דלא מיקרי לשמה מיקרי, והק' הרמב"ן דהא לגבי מגילת סוטה אמרין שמוחקים לה מן התורה, אע"פ שבעינן לשמה, כיון דסתמא כתיבה, ות' הרמב"ן, דכיון דס"ל אין ברירה שמא דעתו היה משעה ראשונה לגרש האחרת ולדעתה נכתב ואין סומכין על דעת זו שיש לו עכשיו אלא כאלו לשם שתייהן ממש נכתב, והיינו דסתמא הוי לשמה לכל הנשים שבעולם, אבל התם דאמר לאיזה שארצה היה דעתו רק לאחת מהם, והוי ניתוק לשניה, ולהכי זהו שייכא לשאלה של ברירה. ומבואר מדבריו דכל זה דוקא משום דאינתיק לשניה, אבל אם היה כותב זאת לשם שניהם דשפיר היה מהני.

(שיעורי רבי גרשון גיטין כ"ב ע"ב)

מקומות בשו"ע משמע שהוא חולק על זה, וכן מביאור הגר"א משמע גם כן שאין לחלק בין מצוה דאורייתא למצוה דרבנן. וכתב בפסקי תשובות (אות ד) "וטוב לחוש לדברי המחמירים ולהיזהר בכך מאד. אמנם מאידך יש לחשוש לדברי האומרים שמצוות דרבנן אין הכוונה מעכבת, לענין שאם שומע הברכה מפי חברו [הן ברכת הנהנין והן ברכת המצות, זולת ברכת המזון וקידוש ליל שבת שחיובם מהתורה], ורוצה לברך בעצמו ברכות אלו, שיכוון בלבו להדיא שלא לצאת על ידי שמיעה זו, שאם לא כן יצא בעל כרחו ע"י שמיעה מחברו, שלדברי הסוברים מצוות שדרבנן אין צריכות כוונה, הוא הדין שאין צריך כוונה לצאת ולהוציא".

ז' אמירת "לשם יחוד" לפני קיום מצוות. ברוב סידורי התפילה, מודפס נוסח אמירת "לשם יחוד", קודם קיום מצוות וידועה הערתו של הגאון הנודע ביהודה (מהדו"ק צג) אודות אמירת ה"לשם יחוד", עד כדי שכתב "ועל הדור היתום הזה אני אומר, ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם וחסידים יכשלו בם". וכתב שאין כל צורך להוציא מפיו שעושה הכוונה, שכן דין המצוות כ"קדשי גבוה", ובתחילת מסכת זבחים אמרו חז"ל כי הקרבנות "סתמא לשמן עומדים". ובהמשך דבריו הוסיף, שיש לחלק בין מצוות שמברכים לפניהן, שאין צורך לומר דבר, למצוות שאין עליהן ברכה, שהיה נוהג לומר בפיו "הנני עושה דבר זה לקיים מצות בוראי". אולם כבר כתבו החיד"א בספרו מורה באצבע ובעל הבאר מים חיים ליישב מנהגם של ישראל לומר "לשם יחוד", ועי"ש בחילוקו בין קדשים, שכבר היתה כוונה ודיבור "לשמה" בעת הפרשתם, ועל כן סתמא לשמה, ברם בכל המצוות, אדרבה, יש לדמותן לחיוב לומר בפיה שעושה "לשמה" בכתובת סת"ם, עשיית ציצית וכתובת גט - ומכאן שבכל מקום שהמחשבה הכרחית, אין די במחשבה אל צריך גם אמירה בפיה. ועי"ש בדבריו שמלבד כוונת המצוה עצמה לקיים מצות בורא, יש גם כוונה בפנימיות ענייני המצוה וטעמיה, וגם זה מחיובי המצוה

הגאון רבי אביעזר פילץ שליט"א ראש ישיבת תפרח

בגדר דין לשמה בגט

גמ' גיטין כב ב, והא לאו בני דעה נינהו, א"ר הונא והוא שהיה גדול עומד על גביו וכו', ורב יהודה אמר שמואל והוא ששייר מקום התורף. והנה יש מן הראשונים שפירשו דר' יהודה חולק על יסוד דברי ר' הונא וסובר דבאמת גדול עומד על גבי הקטן לא מהני, ולכך הוצרך להעמיד אוקימתא ששייר מקום התורף. ויש לעיין מהו יסוד המחלוקת דסבר ר' יהודה דלא מהני גדול עומד על גביו בכתובת הגט אף בדמקומות אחרים כגון שחיטה וכדו' יודה דמהני גדול ע"ג.

ובהקדם יש להביא יסוד האחרונים [הגר"ח ביבום וחליצה וקובה"ע סי ע"ן] דישנם ב' סוגי חלויות בתורה, הא' חלות שהאדם הוא המחיל ע"י מעשה שעושה, וכגון גיטין וקידושין שע"י המעשה קידושין, הגביר מחיל את הקידושין, וכן בכל הקנינים של ממון, והאופן הב' שהאדם רק עושה את המעשה (והחלות נפעלת ממילא או שכלל אין חלות) ואינו מחיל את החלות, וכגון שחיטה שהוא רק עושה מעשה, וממילא ע"י מעשיו מתיר את הבשר, וכן זנות שאוסרת, הגביר עושה את המעשה, והחלות חלה מעצמה, ואף שגם באופן זה יש דינים של כונה וכו' במעשה, כל זה דוקא בצורת המעשה, אבל אין הגביר מחיל. וכתב הגר"ח דדין גדול ע"ג דמהני, זהו רק באופן השני דאין הגביר מחיל עצם חלות הדבר, אבל באופן הראשון דהגביר הוא המחיל בזה לא מהני גע"ג [וביאור הענין עיין בדברי הגר"ח שם ובקובה"ע ולכאורה מפרשים בתרי אנפין].

עוד חקרו האחרונים בדין לשמה בגט שמבואר בגמ' לקמן בהשולח ששייר ע"ז ביטול, דאפ"ל דהפשט הוא דיש דין שהכתיבה של הגט מתחילה עד סוף תהיה מיועדת לגירושין, ולכן אם ביטל הרי שאי"ז מיוחד לגירושין, אבל לעולם אין דין בכתובת הגט לשמה חלות מסוימת שצריך להחיל. ויש אופן אחר שנתבאר באחרונים שדין לשמה בגט היינו דהאדם בכתובתו מחיל ע"ז שם של גט כריתות, והפשט בזה הוא משום דיש כאן חלות גט לשמה שהבעלים מחיל.

והשתא הנ"ל יש ליישב, דבזה נחלקו ר"ה ור"י, דר"ה סבר דדין לשמה הוא כהאופן הראשון ואין כאן שום חלות שהגביר מחיל, ולכן מהני גע"ג וכמו שנתבאר, ור' יהודה סובר כהאופן השני שיש כאן חלות שהגביר מחיל וע"ז לא מהני גע"ג וכמש"ב. ובזה נבא ליישב ע"פ היסודות הנ"ל נמי דברי הרמב"ם שכתב הטעם דעבד פסול לכתובת משום שאינו בתורת גו"ק, ולבעכו"ם כתב הטעם משום דאדעתיה דנפשיה עבד. ולכאורה קשה דהיה יכול לפרש משום דאינו בתורת גו"ק, וע"ז ישבו המפרשים דהרמב"ם כתב טעם זה משום שטעם זה מהני גם על ישראל מומר שהוא בתורת גו"ק. אלא דקשה ע"ד הרמב"ם מדברי הגמ' שר"נ שאל את ר"ה אלא מעתה עכו"ם וישראל עומד ע"ג כשר וכ"ת הכי נמי וכו', ולדברי הרמב"ם מאי קושיא היא, הא אפ"ל דעכו"ם פסול משום שאינו בתורת גו"ק.

וע"פ הנ"ל א"ש דר"ה שסבר שמהני גע"ג, א"כ ע"כ הוא דלא האדם הוא המחיל, והיינו שאין כלל חלות בכתובת הגט, וממילא אפ"ל שגם חסרון של אינו בתורת לש"ז בזה, דכל מה ששייר לומר חסרון שהוא אינו בתורת גו"ק, זהו רק במעשה שהגביר הוא המחיל החלות, דבכה"ג אכפ"ל שיהיה בתורת חלות המעשה, וא"ש קושיית הגמ' דבעכו"ם אמאי פסול [ובזה א"ש נמי לשון הגמ' אלא מעתה עכו"ם וכו', דבתוס' נתבטאו אמאי הקושיא היא מעתה דוקא ולא בסתמא, ולפ"ז הדברים מבוארים, דרק מכח שמהני גע"ג מוכח שהאדם אינו המחיל, ולכך עכו"ם יהיה כשר ולא יהיה בזה חסרון שהוא אינו בתורת]. אלא שכו"ז הוי בשו"ט בד' הגמ', אבל להלכתא דעת הרמב"ם היא דלא מהני גע"ג, והיינו טעמא דפסק כר' יהודה, ולפ"ד ע"כ דהגביר הוא המחיל, ושוב איכא נמי חסרון של אינו בתורת, אלא שבעכו"ם הוסיף הרמב"ם טעם נוסף של אדעתיה דנפשיה לומר דמהני כן אף במומר, וכמש"נ.

(ספר הזכרון אהל יצחק גיטין)

מחשבת חולין בפסח

כתב הר"מ פט"ז פסוה"מ ה"א הפסח ששחטו במחשבת שינוי השם, בין ששינה שמו לשם זבח אחר בין ששינהו לשם חולין פסול שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה'. חידוש דין הוא, דאף שאמרו בזבחים [דף ג.] שהשוחט קרבן לשם חולין כשר, ואף בחטאת [שמחשבת שינוי קודש ושינוי בעלים פוסלין] מחשבת חולין אינה פוסלת, פסח שאני דאף מחשבת חולין פוסלתו.

ובברכת הזבח זבחים [דף ג.] נתקשה בזה מאד, דהנה בזבחים שם מבואר בטעם מה שמחשבת חולין אינה פוסלת את הקרבן, דכל שאינו בר מיניה לא מחריב בה, ומדמה דין זה לדין הצלת טומאה בכלי חרס, דכל שאינו מינו אינו מחריב, וזהו שאמרו שם דמחשבת חולין לאו מינא דקרבן היא, ולא מחריב בה, ומעתה קשה מאד, למה לא נזכיר נגד כלל זה מהך דינא דמחשבת חולין פוסלת בפסח, וצ"ע.

ובאור שמח ביאר דברי הר"מ, דהלא יסוד מה שאין מחשבת חולין פוסלת בקרבן, מפורש בסוגיא שם שהוא משום דלאו בת מינא הוא ולא מחריב בה, ומעתה י"ל דהיינו דוקא בכל הקרבנות אשר עיקרן לצורך גבוה ולכפרה הן עומדין, ושחיתת חולין הוא רחוק מענין הקרבן ולכן חשיב לאו בר מיניה, משא"כ פסח שעיקרו לאכילה עומד, א"כ שחיתת חולין קרוב ענינו לשחיתת הפסח, וא"כ מחשבת חולין נחשבת מיניה דק"פ.

והנראה בזה בישוב דעת הר"מ, בהקדם שמעתא זבחים [דף ג.] דהשוחט קרבן לשם חולין כשרה, דמחשבת קדשים דהוי מינה מחריב בה, ואילו מחשבת חולין דלאו מינה לא מחריב בה, ופרש"י [ד"ה דלאו] חולין אין שמו נתפס על הזבח לעקור שמו ממנו, ע"כ, ותמוה דהלא בלא חשב לשמה כל הכשר הקרבן הוא רק מדין סתמא לשמה, ובחשב לשם חולין, אף דאין כאן מחשבה הפוסלת מ"מ הא אין כאן הכשר סתמא.

ובחידושי מרן רי"ז הלוי [פ"ד מעה"ק ה"א] ביאר וז"ל, כיון דזבחים סתמן לשמן הם עומדים א"כ גם בחשב בהדיא שלא לשמן ג"כ נעשין מעצמן לשמן, והוא חלות דין בגוף הקרבן דהוא קרב ממילא לשמן, ולא מהניא ע"ז גם מחשבתו שחשב בהדיא להיפוך, והא דמחשבת שלא לשמן פוסלת, הוא זה דין בפ"ע מדין פסול מחשבה, ובה אמרו דלשם חולין כשרה 'ללאו מינה דקדשים' לאשוויי פסול מחשבה, ע"כ.

ובכתבי הגר"ז זבחים [דף ב.] הכריח דב' דיני 'סתמא לשמה' איתנייהו, א. בקרבן דין סתמא לשמה ענינו משום עצם קדושת הקרבן, וכל ששוחט ומתקיים דין שחיתת הקרבן ממילא נעשה לשמה, ב. בשאר כל דיני התורה דבעינן בהו לשמה, גם בהו אמרינן סתמא לשמה, והתם אין זה אלא כאילו חשב לשמה דסתמא לשמה, דמאחר שייחודו לכך הוי כל מה שעושה על דעת זה.

וחלוקים המה בדין המחשב לשם חולין דאינו בר מיניה, דכלפי דין סתמא לשמה שבקרבנות חדית לן הגר"ז דאף בזה אמרינן סתמא לשמה הואיל ועצם קדושתה גרים לה דכל שנעשה בה עבודתה סתמא לשמה, משא"כ בדין סתמא לשמה האמור בכל דיני התורה, התם עיקרו רק משום דהוי כאילו חשב לשמה הואיל ועומד לכך מצ"ע, אך בגוונא שחישב להיפוך הרי ע"כ דאין לומר כאילו חשב לשמה, ופשוט.

לשמה בזבח פסח

המשנה הראשונה בזבחים אומרת: 'כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים' כלשון הרמב"ם: 'כל הזבחים' כולל כל הקרבנות הקרבים מבעלי חיים שנוהגים בו לדורות כאשר צוונו השם' שעבודת השחיטה או קבלה הולכה וזריקה היו 'שלא לשמן' כדמפרש רש"י: 'שנשחט עולה לשם שלמים' כשרים ויכול להמשיך בכל עבודות הקרבן 'ולאכול את הנאכלים'.

'חוץ מן הפסח ומן החטאת' שאם 'נזבחו שלא לשמן' הם פסולים לגמרי. קרבן פסח צריך להיות לשמה לשם קרבן פסח. הגמרא לומדת את זה משני פסוקים. 'שמור את חודש האביב ועשית פסח' שיהיו כל עשיותיו לשם פסח ופסוק נוסף: 'ואמרתם זבח פסח הוא' 'שתהא זביחה לשם פסח'. בהקרבת קרבן פסח צריכה להיות כוונה מיוחדת שאני הבעלים של השה הזה מקריב אותו לשם קרבן פסח.

רבנו הגרי"ז זצ"ל מבאר את ההבדל בין המשנה של 'כל הזבחים' לבין המשנה בסוף פרק ד' בזבחים שם למדנו: 'לשם ששה דברים הזבח נזבח לשם זבח לשם זבח לשם זבח לשם השם לשם אשים לשם ריח לשם ניחוח והחטאת והאשם לשם חטא' ולא מצאנו שם חילוק בין כל הזבחים לבין קרבן פסח וגם אם לא כיוון כראוי אין בזה לעיכובא.

וביאר שהמשנה של 'כל הזבחים' מדברת בדין החפצא של הקרבן שצריך להיות קרבן לשם פסח ומחשבת פסול שחושב להקריב קרבן אחר היא כמו מחשבת פיגול של חוץ למקומו וחוץ לזמנו. מה שאין כן במשנה של 'לשם ששה דברים הזבח נזבח' המדברת על חובת הגברא לכוון בשעת עבודת הקרבן שתהיה העבודה לשם השם שהיא מדין כוונת המצוות של 'מצוות צריכות כוונה'.

הנפקא מינה תהיה, מבאר רבנו הגרי"ז אם בשעת עבודת הקרבן לא הייתה הכוונה הראויה ליצור את החפצא של הקרבן. וזה אם אני מקריב שלמים ואני חושב על עולה. או לא הייתה כוונה נכונה לשם הבעלים של הקרבן. במקרה כזה ב'כל הזבחים' הדין הוא שהקרבן יהיה כשר 'אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה'. 'חוץ מן הפסח' שבו הדין שונה ואם נעשה שלא לשם פסח או שלא לשם הבעלים זה כמו מחשבת פיגול של חוץ למקומו או חוץ לזמנו ונפסל הקרבן.

מה שאין כן בדין שהביאה המשנה של 'לשם ששה דברים הזבח נזבח' שם אם אין לי את הכוונה הנכונה בשעת העבודה אם לא כיוונתי שעבודתי היא לשם ד' זה לא מעכב. מפני שהדין הוא שבדיעבד מצוות אין צריכות כוונה.

הרמב"ם כותב בהלכות פסולי המוקדשין: 'אסור לחשוב בקדשים מחשבה שאינה נכונה כפי שיתבאר לפיכך זבח ששחטו שלא לשמו. חייב להשלים שאר עבודות לשמן' ובהמשך כותב הרמב"ם: 'ונאמר בפסח ועשית פסח לד' אלקיך שתהיה כל עשייתו לשם פסח ונאמר ואמרתם זבח פסח הוא לד' שתהיה זביחתו לשם פסח הא אם שינה שמו או שם בעליו פסול'.

על הגמ' בזבחים: 'אמר רב ינאי מנין למחשב בקדשים שהוא לוקה שנאמר לא יחשב' דנו הפוסקים בשיטות הראשונים האם זה נחשב למחשבת פיגול או למחשבת איסור. מכל מקום ברור שלקרבן פסח חשיבות מיוחדת שמחשבת שינוי הקרבן או שינוי במניין יש בה חומר יותר מאשר בשאר קרבנות.

ננסה כדרכנו להבין משמעות הדברים על פי המובא משמו של הרש"ר הירש זצ"ל על מחשבת פיגול בקרבנות, מחשבה לאכול חוץ למקומו או לאכול חוץ לזמנו עליהם למדנו בפסוק: 'המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האוכלת ממנו עוונה תשא'. עונש חמור של כרת שלא מצאנו אותו בפסול מחשבה אחרים.

עם זאת, רק מחשבת 'חוץ לזמנו' גורמת לעונש כרת ואילו מחשבת 'חוץ למקומו' פוסלת ואין בה עונש כרת. יתרה מזאת, גם במחשבת 'חוץ לזמנו' יענש בכרת רק אם בסוף יאכל את הקרבן תוך זמנו אבל אם יאכל לאחר זמנו, כמו שחשב, יהיה פטור.

מבאר הרש"ר זצ"ל, אדם הבא לאכול בשר חולין עושה זאת בשני שלבים. שלב הכנה, שחיטת הבהמה, ושלב האכילה שהיא מימוש רצונו. אם נתבונן נמצא כי גם בעבודות הנעשות בקרבן יש את שני שלבים אלו. שלב השחיטה והשלב השני שלב ההקרבה

ענייני לשמההיטול

ידוע ומפורסם מה שהסתפק העונג יו"ט אם נפלו ציציות שנטו לא לשמה ונתערבו עם ציציות שנטו לשמה, אם שייך היטול והציציות שנטו לא לשמה יהיה בהם דין לשמה, וכבר נודע בשערים שספקן זה הוא מח' ראשונים, והיה מי ערצה לדון שאם התערבו הדסים פסולים בהדסים כשרים יחול דין היטול.

יצירה

ונראה כי מתרי רכשי לא שייך היטול בהדסים אלו, א. משום שאפשר להרין להדסים הפסולים וידוע מש"כ הגליון מהרש"א יור"ד צ"ט, שדבר שאפשר להרין לא שייך בו היטול. ב. כיון שפסול הדס שאינו משולש משום שאין לו עלים לא שייך שהיטול יצר עלים כי דין היטול נאמר לגבי דינים והלכות ולא נאמר לגבי מהות.

ציצית

ידוע מש"כ המשנ"ה ס"ו ט', בגד שרובו צמר ומיעוטו שאר מינים נחשב בגד צמר, ויש לתמוה, וכי שייך לבטל מציאות, וי"ל דלענין ציצית עם ההגדר קובע וכוון שרובו צמר עמו בגד צמר, וחייב הציצית מן התורה.

חזרה מלשמה

לענין חבורה שאפו מצות עבור אדם אחד, כיון שידעו שהמעביד מתעתע ויש חשש שלא ישלם להם, חשבו על עצה טובה ללוש את המצות לשמה, על תנאי, שאם ישלם להם הנה מה טוב, ואם לא ישלם יבטלו את מחשבתם, נמצא שהמצות לא לשמה ופסולות לאכילה.

והנה זה פשוט עצדקן שאי אפשר לחזור מדין לשמה, כמבואר בתוס' גיטין לה: משום דדין לשמה נקבע ואי אפשר לזוז ממנו זולת בגט שיש לדון בזה, אבל לענ"ד מה שעשו אלו לא מהני.

הסיבה דלא מהני

יש לדון לפסול מתרי טעמי: א. אפשר שאי אפשר לעשות לשמה על תנאי, כי דין לשמה חייב להיות ברור ומוחלט ולא מותנה. ויש לדון בזה מדין בית כנסת על תנאי דמהני. ב. ידוע שנחלקו רבותינו הראשונים אם תנאי מילתא אחריתא, וראה בזה באבנה"מ ס"ו ל"ח סק"ג, ענין מחילת תנאי. והשו"ת רעק"א ס"ו ל"ז לענין ספק תנאי, ששורש דבריהם בנוי אם תנאי מילתא אחריתא, ומעתה נמצא שדין לשמה חל ותנאי הוא דבר המבטל, ואפשר דלא שייך דין היטול רק לקניינים והדומה ולא לדבר שחל בפועל.

הכולל זריקת הדם, הקטרת אמורים ואכילת הבשר. השלב הזה נקרא בגמ' 'אכילת מזבח' המצטרפת לאכילת הבשר על ידי הבעלים והכהנים.

שני שלבים אלו הם 'אבני היסוד' של עבודת הקרבן, שכשמו כן הוא, התקרבות האדם אל בוראו. השחיטה והוצאת הדם מסמלים את 'ביטול היש' התבטלות האדם במהותו הגשמית בפני הקב"ה. הגוף החוטא ותאוותיו חייבים לבטל את ישותם העצמית. אחרי שנגמר שלב זה בא תורו של שלב האכילה המסמל את יצירתו של האדם מחדש. בנין של חיים המקודשים לקב"ה.

שני השלבים, המנוגדים זה לזה בתכלית, חייבים לבוא כאחד. מפני שאם יבוא כל אחד מהם בפני עצמו לא תושג התכלית. שחיטה ללא הקרבה ואכילה אין בה תועלת. 'ביטול היש' בפני עצמו הוא 'סיגוף' לשם סיגוף' הוא שלילת החיים ללא תכלית. בניגוד למה שהתורה דורשת מאתנו.

הקרבה ללא שחיטה, גם היא אינה לרצון לפני ד'. התנאי הראשון להתקרבות לד' הוא 'לב שבור' 'זבחי א' רוח נשברה לב נשבר ונדכא א' לא תבזה'. אי אפשר להלביש מעטה של 'קדושה וטהרה' מבלי לבטל את הגוף. זה 'פיגול'. מי שמקריב קרבן על מנת לאוכלו חוץ לזמנו או חוץ למקומו מגמתו להפריד בין שני מרכיבי הקרבן. הוא מכריז ואומר אין קשר בין 'ביטול היש' להקמת בנין החדש'.

לשמה ושלא לשמה בצדקה ביבום ובקרבות

מצות צדקה

מובא בגמ' פסחים ח' ע"ב ובר"ה ד"ד ע"א שמצות צדקה היא כה גדולה עד כי אפילו כשהיא ניתנת שלא לשמה ג"כ מועיל כגון 'האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני הר"ז צדיק גמור'. רש"י בפסחים ח' ע"ב כתב על דברי הגמ' בפסחים הנ"ל וז"ל 'הר"ז צדיק גמור בדבר זה ולא אמרין שלא לשמה עושה אלא קיים מצות בוראו שציוה לעשות צדקה ומתכוון אף להנאת עצמו'. ז"א דבאמת עיקר כוונתו לקיים מצות בוראו אלא דמתכוון גם להנאת עצמו, וכוונת ההנאה אינה אלא טפילה לעיקר כוונתו, וכן משמע מדברי הגמ' בפסחים הנ"ל גבי אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין ולסדקין לבדוק חמץ מפני הסכנה, והגמ' (שם) שואלת הרי שלוחי מצוה אינן ניזוקין 'אמר רב אשי שמא תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה'. וממשיכה הגמ' 'וכה"ג לאו מצוה היא (דמתכוון לצרכו ולהנאתו לא נקרא שליח מצוה) והתניא האמר סלע זו לצדקה הרי זה צדיק גמור' אעפ"י שמתכוין גם להנאתו לא גרע. ומתרתת הגמ' שחוששים שאחרי שיבדוק יבוא לחפש אחר המחט בלבד, וא"כ יוצא שלא מעורב כאן גם כוונת מצוה אלא רק להנאתו גרידא. וא"כ יוצא לפי רש"י דאם מתכוין רק להנאתו גרידא לא נחשב צדיק גמור (עי' ס' להורות נתן (גשטטנר) פרשת וירא).

מצות יבום

מובא בגמ' יבמות ל"ט ע"ב לגבי מצות יבום 'אבא שאול אומר הכונס את יבמתו לשם נוי ולשם אישות כאילו פוגע בערוה וקרוב בעיני להיות הולד ממזר. וחכמים אומרים יבמה יבוא עליה מכל מקום'. ז"א לפי אבא שאול מצת חליצה קודמת למצות יבום שמא יכוון לשם נוי. ונפסק להלכה בשו"ע אבן העזר סימן קס"ה כדברי רבנן שיבום קודם. בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק חלק אבן העזר סימן נ"ד כתב לחדש דמה דאבא שאול אומר דהיבום לשם נוי כאילו פוגע בערוה היינו בבא עליה בפירוש שלא לשם מצוה רק לשם דבר אחר, אבל בסתמא כל שאינו מכוון בפירוש למצוה מסתמא לשמה קאי. ומשמע מדברי הנוב"ז דלפי רבנן שחולקים על אבא שאול אפילו אם אומר במפורש לשם נוי ג"כ מקיים מצות יבום. וכן משמע בפירוש המשניות מסכת בכורות סוף פרק ראשון וז"ל 'ודבריו כאן בחליצה והיבום כדעת מי שאומר שאינו מותר בשום אופן שיתכוון היבם בביאת היבמה שלא לשם מצוה אבל אם לקחה לשם ממון או לשם נוי הרי הוא כאילו פוגע בערוה, **זה בלתי נכון אלא משנסתלק ממנו איסור ערוה כאשר מת אחיו בלי בנים הרי היא מותרת ואפילו נתכוון שלא לשם מצוה וכן הלכה**', וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהלכות יבום וחליצה פ"א ה"ב.

בס' קובץ הערות [מהגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד] מציין שכך כתב הרמב"ם בשו"ת הנדפס מחדש (ירושלים תרצ"ב) בסימן ק"ע דלפי רבנן אפילו אם יאמר במפורש שאינו מכוון לשם יבום אלא לשם נוי מקיים מצות יבום והרי היא עליו כשאר אשה בעלמא משום דאיסור ערוה נסתלק. ולדעת אבא שאול אם נושא אותה לשם נוי לא נסתלק האיסור והוי כפוגע בערוה.

המשך – עיון חלימוד

הלא מעתה נבוא לדברי הר"מ בדין מחשבת חולין בקרבן פסח, ומקורו מדכתיב 'ואמרתם זבח פסח', אשר נראה דחדית לן הירושלמי בזה דדין מחשבה זה הנלמד מדכתיב 'ואמרתם זבח פסח', אין זה דין עשייה לשמה כדין לשמה שבכל הקרבנות דיליף לה בזבחים [דף ד:]: מדכתיב ואת האיל יעשה זבח שלמים, אלא דין כוונה נוספת הוא על הגברא לחשב לשם פסח, כדכתיב ואמרתם זבח פסח.

אשר למש"נ חלוקים המה ביסודם לענין מחשבת חולין, דכל מה דמחשבת חולין אינה עוקרת את הסתמא הוא רק משום דדין לשמה האמור בו הוא זה שתהא עשית הקרבן נעשית מצ"ע לשמה, ובזה אף במחשבה להיפוך לא ישתנה,

כתב בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סימן קל"ה) לגבי המחלוקת בין רבנן לאבא שאול בענין אם אפשר קודם לייבם, וז"ל 'יש פוסקים דמצות יבום קודם למצות חליצה, ואף לדעת הסוברים דמצות חליצה קודמת, היינו היכא דאפשר בחליצה ולא לדחות המצוה לגמרי וכן משמע לשון הש"ס והפוסקים חליצה קודמת, ואע"ג דקאמר אבא שאול חושש אני שיהיה הולד ממזר, לא שיהיה בשביל זה חשש איסור חס ושלום, רק דהוא חששא רחוקה. וכן כתב להדיא הבית-יוסף בתשובותיו. ותדע שכן הוא מהא דאיתא (יבמות ק"ט ע"ב): 'אמר רב קפרא לעולם ידבק בג' דברים, בחליצה כאבא שאול' ולא שיתרחק מן היבום, אלא ודאי דליכא איסור רק חששא בעלמא משום דישאל בחזקת כשרים הם עומדים אף שמכוונים לנוי, מ"מ מכוונים גם לשם מצוה, מתוך שלא לשמה בא לשמה, דאף אבא שאול לא קאמר אלא היכי שאין כוונתו רק לשם נוי או לשם ממון, אבל אם כוונתו גם לשם מצוה, ומזה אל תנוח ידו אין קפידא. וראה ברורה לזה, דכה"ג אמרין כל הנושא אשה לשם ממון או לשם נוי הו"ל בנים שאינם מהוגנים, וא"כ קשה אתה מוציא לעז ח"ו על יוסף ובנימין שיעקב אבינו נשא את רחל בשביל שהיתה יפת תואר ויפת מראה, כאשר מוכיח המקראות ע"ז, ויעקב איך עשה זאת וכל העולם נכשלו כזה כי כולם בני אדם הם נושאים נשים המוצאים חן בעיניהם, ונותנים ג"כ עיניהם בממון, ולא ימצא כלל בנים שאינם מהוגנים, אלא ודאי עיקר כמ"ש דבשיתוף אין קפידא'.

לשמה ושלא לשמה בקרבות

בס' גליוני הש"ס (מהגאון ר' יוסף ענגיל) במס' יבמות ל"ט כתב להקשות על דברי השבו"י, דהדין בקדשים דלשמה ושלא לשמה ג"כ פוסל, וכן משמע מהתוס' (מנחות מ"ב ע"ב) ד"ה מה טעם, וז"ל: 'אם צבע לשם ציצית ולשם נסיון פסולה, מדי דהוי כמנחה שקמצה לשמה ושלא לשמה עכ"ל, וא"כ רואים דאפילו אם כיוון לשמה היות ומונה בכוונתו שלא לשמה מגרע, ונראה ליישב הקושיה עפ"י דברי הגר"ח מבריסק זצוק"ל שהקשה על דברי תוס' אלו, דאין ראיה ממנחה לציצית, דפסול אינו לשמה בקדשים אינו משום חסרון מחשבת לשמה, דאין צורך לחשוב לשמה בקדשים, והא דמיפסל במחשבה שלא לשמה משום דהוי מחשבה הפוסלת כמו מחשבת פיגול וחוצ' למקומו, ומש"ה במחשב לשמה ושלא לשמה ג"כ פסול, כמו בחשב לאכול בזמנו ושלא בזמנו דהוי פיגול. אבל בציצית שצבען שלא לשמן כל פיסולו הוא משום חסרון לשמה, ואין הטעם משום דמחשבה שלא לשמן פוסלת בהן, וכיון שצבען לשמן ושלא לשמן יש בהם מהשבה לשמה וסגי בהכי. [עי' בחידושי מרן ר"ז הלוי על הרמב"ם פ"ד הלכה י"א הלכות מעשה הקרבנות באמצע דבריו]. ולפי"ז מיושבים היטב דברי השבות יעקב דבקדשים זה דין מיוחד שלשמה ושלא לשמה פסול משום דמחשבה שלא לשמה היא מחשבת הפוסלת משא"כ בשאר המצוות. (עי' מנחת ברוך סימן ג' ענף ב' ס' גבורות שמונים (להגר"י ענגיל) אות מ"ט קובץ שיעורים ח"ב סימן כ"ג חידושי רבי אריה לייב (מאלין) ח"ב סימן א' חזון יחזקאל זבחים קהילות יעקב זבחים בסימן ב' אבי עזרי פסולי המוקדשים פט"ו ה"ד).

דע"כ עבודותיה לשמה בהחפצא כדברי הגר"י, משא"כ בהך דין מחשבה הנלמד מקרא ד'ואמרתם זבח פסח' עיקרו חובת הגברא לעשות לשמה, ולכן אף דאמרין בזה סתמא לשמה, מ"מ בחשב להיפוך אין כאן עשייה לשמה.

הלא מעתה מבוארים היטב דברי הר"מ דאם שחט קרבן פסח לשם חולין פסול, דכתיב ואמרתם זבח פסח, והיינו דאין זה מצד עצם הכשר הפסח, דכלפי זה סגי לן בההלכתא של סתמא לשמה שמתייחד לכך מצ"ע, אך בפסח נתחדש דין נוסף וכוונה נוספת בעשית הפסח שיהא עושה לשם פסח, וממילא דכל שחשב לשם חולין לא נתקיימה כוונה זו, ואין שייך בזה דין סתמא לשמה [בלא אמירה], ולכן הפסח פסול, וכמש"נ.

הנושאים הבאים

בשלח- הודאה ושירה על הנס, אז ישיר (טו א).
יתרו- איסור לא תחמוד, לא תחמוד בית רעך (כ ד).
משפטים- נזקי אש, כי תצא אש (כב ה).

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשיג בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נכתב,
ראשונים, אחרונים, חסידות

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

שכשנכנס לבוכן הוא יודע איך לצאת ממנו. ואמר שיותר חכם הוא האיש שיודע לשמור את הסוס שלא יכנס לבוכן. בחיים בעולם הזה החכם עיניו בראשו ויש לו להיזהר בתחילה לא להכנס לבוכן.

ההרגל במידות ובפרט במידת הצניעות

הגמרא^א אומרת על כמה נביאים שקבעו דברים עקריים: **כתוב** 'תורה צוה לנו משה וכו' 'תורה' בגי' תרי"א ועוד שתי מצוות שמענוס מהקב"ה בעצמו, 'אנכי' ו'לא יהיה לך', 'הרי תרי"ג, בא דוד המלך והעמידן על י"א, [מפורטים במזמור ט"ו, אחד לאחד]... מיכה הנביא העמידן על ג' מצוות – ככתוב בנבואתו "הגיד לך אדם מה טוב, ומה השם דורש ממך, כי אם עשות משפט, ואהבת חסד, והצנע לכת עם אלקיך".

מידת הצניעות היא מדה יסודית השומרת על האדם שלא יכשל ולא יפסיד את היעוד של עם ישראל בעולם, ואת המטרה של הלימודים של עשר מכות מצרים והמטרה של מעמד הר סיני. את המידה הזו צריך האדם לאמץ לעצמו להרגיל את עצמו בה. למשל האדם צריך ללמד את עצמו ולעשות 'תרגילי שליטה', למשל להתאפק ולא לצעוק, אם פעם או פעמיים מתאפקים זה הופך לקל אפילו שבפעם הראשונה זה קשה מאוד. מדת הצניעות בכל דבר.

עיקר דמות האדם נקבעת עפ"י מדת השקפתו

אשרינו שיש בעם ישראל אנשים שקיבלו מרבתינו את ההשקפות הנכונות ודרכי לימוד המוסר, חשוב שאנחנו נשמע דברי תורה ומוסר. כמו שחשוב מאוד ללמוד את הפרק 'שור שנגח את הפרה' ו'מאימתי קוראין את שמע' ופסקי הלכות, כך חשוב ללמוד את הדעות וההשקפות הנכונות. **עיקר דמות האדם נקבעת על פי השאיפה.** אם השאיפה היא לעלות למעלה אז האדם שייך ל'אדם עליון', זו כוונת התורה 'סגולה מכל העמים', שנדע שאנו עם ישראל אחרת מכל העמים.

פעמים "בכל" - 'ואהבת את השם אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך'. הראשון הוא 'לבבך' בכל הלב ואם לא שומרים אותו, אזי אבוי לו לאדם.

הנסיגות במכשירי התקשורת בימינו

לפני כמה עשרות שנים המציאו מכשיר ששמו טלוויזיה. לכאורה דבר שנותן תועלת, אם אדם רוצה לראות מה נשמע במקום אחר, זה יכול לעזור. אבל העולם הוא חומרי והשולטים בטכנולוגיה הזו הם אנשים בעלי שאיפות חומריות, והם הגיעו למסקנה שאם מראים דברים שמעוררים את היצר הרע, אנשים נהנים יותר ומרוויחים מכך המפעלים יותר כסף. יש יצר הרע של עריות, גזל וכבוד של הצופים בטלוויזיה. וכבר יצאו הרבה חכמים ואמרו להיזהר מפני ההירדרדות הגדולה.

כמו כן, המציאו בתקשורת דבר כזה שאעפ"י שאף פעם לא ראיתי דבר כזה, אך כך אומרים, שאפשר לדבר עם מישהו ממרחק ולכתוב לו. קוראים לזה אינטרנציונאל... או אינטרנט... אני מכיר הרבה משפחות שעברו אסונות נוראיים, כיון שזה דבר שכשמתחילים אתו נגררים. הרהורי עבירה קשים מעבירה. עבירה במעשה גם היא גוררת עבירה, רוח טומאה הגורר לעבירה. אבל את הרהורים קשה יותר להפסיק. סיפור לי על זוג אחד שבן הזוג לא ידע מה עושה השני. הוא סיפר לה שהוא נשאר לעבוד שעות נוספות... אבל שם הוא מסתכל ויש לו כבר קשר אחר, כעבור שנה היא כבר מקבלת תביעה לגירושין, מה קרה, יש לו כבר אשה אחרת. יש מקרים גרועים יותר, כשהבעל גילה שהצד של האשה מסתכל. הוא גילה שהיא עוברת איסור אשת איש, וחייב לגרש אותה.

חכם הוא הנזהר לא להכנס לבוכן ולא מי שיודע לצאת ממנו

זה קורה עם אנשים שלפני שהיה להם את זה בבית, היו ממש נקיים. אבל כמובן מי שהוא באמת נקי יודע להיזהר מראש. הולכים למומחים ויועצים איך לצאת מהבוכן. וכבר ידוע מה שאמר הגאון ר' חיים מבריסק ששיבחו את מישהו שיש לו סוס טוב

שובבי"ם

הנסיגות בדורנו, ולימוד ההשקפה הנכונה

מתוך הספר 'גאון יעקב' ג' חלקים על התורה והמועדים

אנחנו נמצאים בימים האלה^א שעליהם כתוב בספרים הקדמונים, שיש בעם ישראל 42 ימי רצון שהשבתות שמות, וארא, בא, בשלה, יתרו ומשפטים, ראשי תיבות שובבי"ם, (למי שמעוניין לקדש את עצמו יותר, ואם כבר רוצים לצום קובעים אותו בימים אלה) לתיקון. עיקר השאיפה של עם ישראל היא לתקן ולהיות מדויק בהשקפה המובהקת שלו, שהמחשבה תהיה נכונה. ולדוגמא נביא מה שסיפר לי מו"ר ר' אלי' מישקובסקי ז"ל, שר' אלי' לופיאן גם בזקנתו ושיבתו היה צם כל יום שני וחמישי בעונת השובבים. **וכן המחשבה היא השאיפות.** הגמרא אומרת שהרהורי עבירה קשים מעבירה. לכאור' העבירה זה המעשה שעשה ממש והרהורי העבירה הם רק מחשבה בלא מעשה. אבל אם ישנה עבירה בלי הרהורי עבירה זה מעשה חד פעמי בלבד. כמובן שעבירה זה אסון גדול והקב"ה מקבל בעלי תשובה, וכל אחד המתחרט מהעבירה ומקבל על עצמו שלא יעשה שוב מסתמא שלא יעשה שוב. אבל המחשבה זה דבר מתמשך. ממשיך היום וממשיך גם בעוד שעה, ולכן ההרהור הוא דבר ממושך ולא רגעי. ולכן כשנשארים אצל האדם הרהורים לא טובים, ישנה סכנה של התפרצות העבירה.

אם אין יראת שמים אמר אברהם אבינו לאבימלך, ההרהור יכול להביא לפשעים הכי חמורים. אם יש יר"ש האדם עוצר את עצמו, אבל אם ההרהורים והמחשבות הן הפקר זה יכול להתגלגל, הקב"ה מביא בכל דור ודור נסיגות כדי לעבוד את השם ולעמוד בנסיון. הנסיון הוא לטובתנו כדי שנעמוד בו. כתוב ג'

^א שיחה שנאמרה בכ"ה טבת תש"ע

^א מכות כ"ד, ע"א

^ב יתר ביאור בנושא ראה 'גאון יעקב' גליון ק"א, לפ' וילך תשע"ז

ככל הגויים בית ישראל

החזו"א אמר שאלה שהרסו את הקדושה של עם ישראל במשך כשלושה דורות והכניסו את ההשקפות הפסולות לעם ישראל להפוך אותו לעם ככל העמים, בהתחלה היו אלו חסידי ההשכלה של ברלין לעשות את עם ישראל עם ככל העמים. להיות מעורב עם הגויים ולהתחבר איתם ולחנך את הילדים ללמוד את לימודי הגויים. כמו שהייתה פעם סיסמא 'היה יהודי באהלך ואדם בצאתך', שאדם יסתיר את עצמו כביכול כיהודי ויתחבר לאומות העולם. משם נוצרו הרבה דברים כאלה שנתחברו לאומות העולם ומשם הגיעו לרפורמה ונישואי תערובת. לאחר מכן באה תנועה אחרת שאמרה אמנם אנחנו לא מתערבים עם הגויים ולא מתחתנים, אך מבחינה לאומית אנחנו עם ישראל אבל אין לנו קשר עם העבר שלנו, אנו עם ככל העמים כמו שיש בולגרים, פנים וכו' יש גם עם ישראלי.

תנועות ההשכלה, הרפורמה והלאומיות

בתור דוגמא סיפר לי חבר שפגש יהודי שהיה מהמייסדים של קיבוץ והוא בן שמונים או תשעים. וסיפר זכרונות שבילדותו הוא למד בתלמוד תורה, למד גמרא. החבר שסיפר לי שאל אותו מה למדת, אמר לו בע"פ דפי גמרא... אמר ומה עכשיו? הוא בקיבוץ שאוכלים שם שפנים ומחללים שבת ויום הכיפורים. ושאל אותו למה אתה לא מנסה לחזור לחיים הקודמים שהיו לך. אמר לו הקיבוצניק, כשבגרתי ראיתי שעם ישראל סובל בגלות וחשבתי לעצמי שאני אהיה חלק מ-עם חופשי. ונדבקתי עם בן גוריון, מה שהוא אומר זה הכי חשוב, והוא אומר לשכוח את העבר ואין קשר עם העבר. 'אנחנו עם חדש', כך ב"ג לימד אותי, ולכן לא אשנה את אורח החיים שלימד אותי ב"ג.

אתה בחרתנו - היהודים הם מין אחר ממין האדם

זה אחד מהיצרים של ימינו שעם ישראל הלכו להיות עם ששייך לחבר העמים. אבל כתוב 'אתה בחרתנו מכל העמים' אנו נבחרנו. וכמו שהחמורים ובני אדם הם שני סוגים שונים, חמורים הם בע"ח ובני אדם הם בני אדם, כך גויים ויהודים הם שני סוגים, **הגויים והיהודים הם סקטורים אחרים לגמרי**. כמו שיש מין אחר בין בעלי חיים, אלה עופות ואלה שאר החיות.

פעולה טובה למטה, מעוררת השפעה מלמעלה

השאיפה שלנו היא להשלים את אורח החיים שלנו עם תיקון המידות שהתורה מחייבת אותנו לעשות. כי כשיש מידות רעות,

וכשחסרה מידת החסד והעזרה לזולת אז חסר יסוד בעבודת השם יתברך וחסר ביסודות של י"ג העקרים של הרמב"ם. מי מנהל אותנו, לא הרכבת מנהלת את הגוף שלנו אלא הרצונות שלנו, ומעל כולם הקב"ה. ואם נעשה את רצון השם נזכה באמת שנזכה את כל עם ישראל, ושללא נחשוב, מי אנחנו, והפעולות שלנו כלום הן. וכך אומר ר' חיים מוולוז'ין שכל פעולה שאדם עושה כאן משפיעה השפעה עד העולמות העליונים להחזיר שוב השפעה טובה. **והשפעה טובה מעוררת הרבה רצונות של חזרה בתשובה של הרבה רחוקים ע"י מאמצים שאנו עושים להתקרב יותר להקב"ה, כן י"הר ונאמר אמן.**

כתוב בתוה"ו שלאחר השעבוד הקשה ישראל יצאו ממצרים לחרות ועם ישראל קיבל את העצמאות. וע"י מה חוגגים את המאורע הזה של קבלת העצמאות? לא ע"י ריקודי עם ומצעד צבאי, אלא ע"י הקרבת קרבן פסח, שחיטת האלוהות של מצרים. וכל אחד חוגג עם בני ביתו ומשפחתו, כמו שכתוב "וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁהָ לְבִית אֲבֹתָ שֶׁהָ לְבִית" וניסן זהו תאריך קבלת העצמאות של עם ישראל ואין הדבר משתנה גם עתה, ולא כמו שחוגגים באייר, שזה לא קבלת העצמאות האמיתית, אלא בניסן שאז יצאנו ממצרים ככתוב "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם" ואין הבדל אם אנו בחירות תחת שלטון זה או בשלטון מדינת ישראל.

חגיגת יום העצמאות ע"י שחיטת כבשים

לאחר מכן כתוב על אותו עניין קרבן פסח, "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את

^ה נפש החיים, שער א' י' ערב ש"ק פרשת בא תשכ"ט
^י שמות יב, ג'

מצרים ואת בתינו הציל", וכן מובא בהגדה שזו שאלת הרשע, מה העבודה הזאת לכם, מה אתם חוגגים את העצמאות ע"י שחיטת כבשים בבית תחגגו אחרת, צאו לרחובות, תרקדו ותעשו מצעד צבאי והופעות בידור וכן שאר דברים ומה אתם מסתגרים בבתים. "ואמרתם זבח פסח הוא לה'" שאנו זוכים את אלוהות מצרים. שאז מצרים היתה מפותחת ביותר מבחינה תרבותית יותר מכל המדינות של אז, ובכל המדעים הצטיינו מצרים, ובחכמת הטבע היו בקיאים כל כך עד שגם בימינו לא יודעים איך ידעו לחנוט המתים, וגם בתכנון והנדסת בנין היו מומחים. כמו שרואים את הפרמידות הענקיות שעד היום לא מבינים איך ידעו באותו דור שבנו את הפרמידות לפי רוחות העולם שכל צד פונה לרוח אחרת, וזה עד כדי כך מפותח היה, שבימינו לא הצליחו לעשות בדיוק באותם זוויות כמו שעשו אז.

האקדמיה דהיום היא אלהי מצרים של אז

ובני ישראל שקעו גם בדברים אלו, וכשיצאו שחטו את אלהי מצרים, והכוונה גם להסיר את העבודה זרה של מצרים, את התרבות הזו. ואני חושב שזו לא טעות אם אומר שאלו ששמים להם למטרה את ה'יגרות' וההשכלה הגבוהה, זו היא העבודה זרה של מצרים. אבל הלומד את התורה כראוי, לא רק שיודע את התורה ומקיים המצוות, אלא שגם יודע את שאר הדברים מתוך התורה.

המעשה בחזו"א ופרופ' אשכנזי

כמו שמסופר על החזקן איש זצ"ל שפרופסור אשכנזי, חלוץ ניתוחי המוח בארץ, היה בא להתייעץ איתו על אופן ביצוע הניתוח, ופעם באו אל החזו"א בקשר לאיזה חולה והוא שלחו באופן דחוף לפרופסור אשכנזי כדי שיעשה לו ניתוח באיזור המוח, אבל הפרופסור הודיע שהניתוח מסוכן ואם יבצע את הניתוח יש סכנה שהחולה יתעורר, מיד הודיעו על כך לחזו"א, ואמר החזו"א שאין מה לחשוש ושהוא יעשה את הניתוח בצורה כזו וכזו וזה יהיה בסדר. וכשאמר לפרופסור, אמר שאינו מבין מה החזו"א מתכוון ומבקש שיכתוב לו על דף את כוונתו. לקח החזו"א דף ושרטט בדיוק את המוח והגולגולת ושרטט בדיוק את דרך החיתוך ואם יעשה כך לא יפגע בראיה. המנתח ראה את השרטוט ואמר שהבין את כוונת החזו"א ונהג לפי דבריו ולא נפגע כושר הראיה של החולה.

באיזו אוניברסיטה למד החזו"א

ושאל פעם פרופסור אשכנזי, באיזה אוניברסיטה למד החזו"א, וכאשר אמרו לו שבכלל לא למד, לא האמין ואמר שלא יתכן שבלי אוניברסיטה אפשר להבין כ"כ. אבל לנו ידוע שאפילו בבית ספר עממי לא למד החזו"א ומאיפה השיג כ"כ הרבה ידיעות בכל השטחים, מלימוד התורה

דברי אמת

מאמרי חזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מנחם הגדול יפה זצוק"ל

גיליון מס' 117 ■ בא

הניסים הגדולים מלמדים על הניסים הנסתרים

ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשאת התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה' (י, ב). כבר הבאנו במקום אחר (שמות יב, יט) את דברי הרמב"ן (סוף פרשת בא), שהקב"ה עשה במצרים מופתים מעל לדרך הטבע, כדי לברר ולהודיע לכל באי עולם שיש לעולם בורא, אשר גם יודע מה נעשה בעולם, גם משגיח עליו – להביא גאולה לצדיק, ולהעניש את הרשע, וגם שולט בעולם לעשות בו כרצונו ולשדד את מערכות הטבע, כדי להשיג את התכלית שחפץ בה.

מוסיף הרמב"ן (שם) יסוד גדול: "ומן הניסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בניסים הנסתרים – שהם יסוד התורה כולה. שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריזו עונשו, הכל בגזירת עליון..."

הלימוד העיקרי שעל עם ישראל ללמוד מהניסים הגלויים, אינו רק שיש בידו של הקב"ה לשדד את מערכות הטבע, אלא שביחס לעם ישראל אין כלל טבע ומנהגו של עולם, והכל נקבע על פי מעשיו של האדם – אם יעשה המצוות יצליחו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריזו עונשו. התנהלותו של העולם במסלול טבעי, עלולה להשכיח מאתנו את העובדה שהקב"ה הוא המנהיג את העולם באופן של השגחה פרטית על כל צעד ושעל, לפיכך תפקידנו הוא לראות את הקב"ה גם בתוך הטבע, ולהשריש בעצמנו את הידיעה, שהאדם במעשיו קובע את גורלו – מעשים טובים יביאו להצלחתו, ומעשים רעים יביאו לחילול את ההיפך.

מורנו הגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצ"ל היה אומר, שראוי ללמוד את דברי הרמב"ן שבסוף פרשת בא, כל חודש.

הנזק שנגרם מכלי התקשורת

מצוי, שאנשים מביעים דעתם על אירועים שונים, והם אומרים איש לדעהו: "אמנם יודעים אנו שהכל מונהג על ידי הקב"ה, אך הבה ננתח את העניין מצד דרך הטבע".

הרב דסלר זצ"ל היה אומר על כך, שאנשים אלו משולים לשני אנשים שיאמרו זה לזה: "הבה נדבר כמו משוגעים..."

ובאמת, אחד הנוקים הגדולים הנגרמים מכלי התקשורת, נובע מהיותם עמוסים בדברי פרשנות אשר תולים את הסיבה למאורעות השונים, בחוק מחוקי הטבע ("מלחמה פלוגית הצליחה בזכות תכנון מבריק של מוציא פלוגי, ומבצע צבאי אחר נכשל בגלל מחדליו של מפקד אלמוני", ועוד כהנה וכהנה...) – ההיפך הגמור ממה שלמדנו מדברי הרמב"ן, שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, וסיבת הצלחותינו וכשלונותינו הם לא חוקי הטבע, אלא עשיית מצוות מביאה הצלחה ועשיית עברות מביאה עונשים.

הגדרת הרב דסלר למושג 'טבע'

הגרא"א דסלר זצ"ל, אמר לי בשם חמיו זצ"ל, שהמשיל את העניין של 'טבע', לאדם שרואה דרך סדק צר בקיר, עט כותב. והנה אם ירחיבו את הסדק שבקיר הוא יראה שלא העט כותב, אלא האדם הוא הכותב, באמצעות העט.

כך גם בעניין הטבע – מי שראיתו מצומצמת רואה את הטבע כאלו הוא זה שפועל, אך הראיה הרחבה והנכונה היא שרצונו של הקב"ה הוא שפועל, באמצעות הטבע.

הגד"א דסלר הוסיף על דברי חמיו, שבמבט עמוק עוד יותר, אין בכלל טבע, אלא רצונו של הקב"ה בלבד הוא הפועל בעולם, והטבע רק מהווה כסות למעשיו של הקב"ה. (דוגמא לדבר: לנו נראה שהשמש מחממת ומאירה, אך האמת שרצון הקב"ה הוא שמאיר ומחמם, והשמש היא כסות לרצון ה').

שאלתי אותו, הרי מהרמח"ל בספר 'דרך ה' מושמע בכמה מקומות, שהקב"ה אכן נתן כוחות לטבע לפעול, אלא שכוחם תלוי ברצונו של הקב"ה? והשיב לי, שהרמח"ל דיבר במבט של 'נגלה'.

כל אחד יכול להצליח – מתוך הספר 'במחיצתו של בן המלך'

פעמים רבות מאוד אבא חזר ואמר בשיחותיו 'זכיתי לשמוע ממנחם החזו"א שכמעט כל בן ישיבה הוא בספק להיות מגדולי הדור... הרבה מאלו שציפו מהם לא הגיעו לזה, והרבה שלא ציפו מהם הגיעו לזה.

אחד היסודות עליהם אבא זצ"ל היה נוהג לחזור רבות, הוא – אין אחד שלא יכול להצליח! היה חשוב לאבא מאוד להחדיר את המסר הזה בשומעי לקחו, גם בשתי שיחותיו האחרונות חזר והדגיש זאת.

הוא נהג לומר בשיחותיו, כי בחורים מסתובבים בתחושה של 'מה כבר יצא ממני?' אני לא אהיה לא 'סטייפלער' ולא 'חזון איש'. האמת היא שלכל אחד שיעסוק בתורה כראוי לו, מובטחת לו הצלחה כבר בעולם הזה, ועל אחת כמה וכמה בעולם הבא. גם להיות תלמיד-חכם אמתי בלי להתפרסם ולהיות 'מגדולי הדור' הוא דבר גדול שאין ערוך לו בכל חמודי תבל.

כל יהודי בעולם קיבל משמים את האפשרות לתכלית העושר האמיתי, לכל אדם יש את חלקו שאם יתמקד בו יהיה עשיר מופלג. כל מי שיעשה בעולם את מה שיש ביכולתו, אין זה משנה כלל מה הם כישורותיו או מהו יחוסו, הוא יהיה החשוב ביותר בעולם העליון, ששם היא החשיבות האמתית!

וצריך לדעת, שקיום תפקיד אדם כולל אכילה ושינה כראוי, לימוד ועבודת ה' מתוך שמחה ופנים מאירות ולהנות במידה הראויה. לא כפי שיש החושבים שעליה בעבודת הבורא מחייבת חיי סגפנות.

חנה הנביאה ביקשה בתפילתה: "ונתת לאמתך זרע אנשים". אמרו חז"ל (ברכות לא, ב): 'זרע מובלע בין אנשים... לא חכם ולא טיפש'. מהפסוק מוכח כי תפילתה נתקבלה במלואה, שהרי חנה אמרה לאחר מכן: "אל הנער הזה התפללתי ויתן ה' את שאלתי אשר שאלתי מעמנו" (שמואל א, כז). שמואל הנביא, הוא בבחינת "לא חכם ולא טיפש".

ראש הישיבה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל למד מדברי חז"ל אלו יסוד עצום. אפילו מי שהוא "מובלע בין אנשים – לא חכם ולא טיפש", אדם שאינו מתבלט מתוך שאר הבריות, אדם שאינו "החכם" מלידה, יכול להגיע למעלת שמואל הנביא השקול כנגד משה ואהרן.

חשיבותה של תורה אינה מתחילה רק במי שהוא גדול הדור, אלא אף בכל אדם העוסק בתורה – ובכל דיבור ודיבור של תורה שהוא מוציא מפיו!

בפירוש 'שנות אליהו' כותב הגר"א על משנה א' במסכת פאה: בדברי חז"ל האומרים ש'תלמוד תורה' הוא מהדברים שאין להם שיעור, נכללו בזה שני דברים: א. מצות תלמוד תורה אין לה שיעור למעלה – שהרי צריך להגות בה יומם ולילה. ב. מצות תלמוד תורה אין לה שיעור למטה, וכל מילה בתורה היא מצוה בפני עצמה. ונקט התנא הא דתלמוד תורה אין לה שיעור למטה להורות שצריך האדם מאד מאד לחבב את התורה, דבכל תיבה ותיבה שלמד בה הוא מצוה בפני עצמה שהיא שקולה נגד כל המצוות! עכ"ל.

אבא סיפר על אבא של אחד התלמידים בישיבה שביקש להוציא את בנו לעסקים. הוא הסביר לראש הישיבה שהוא רואה שבנו אינו עתיד להיות ראש ישיבה גדול או פוסק הלכה מפורסם, כיוון שכך מעדיף הוא שישקיע את כוחו בפרנסה ובעסקים. שאל אותו ראש הישיבה: 'האם נראה לך כי בנך עומד להיות עשיר כמו רייכמן?' האב ענה, 'לא סביר שיתעשר עד כדי כך...!'

'עכשיו הכל מובן', אמר ראש הישיבה לאב. 'אתה רואה ענין בהרוחת כסף גם אם לא מצליחים להגיע לפסגת העושר, אבל אינך רואה ענין בלימוד תורה שלא מוביל להצלחה מסחררת. אתה מעדיף כסף אבל אינך יודע את גודל ערך ויקרת התורה! אם היית יודע להעריך עד כמה גדול וחשוב כל קניין קטן בתורה, אם היה לך מושג כמה שוה מצוה אחת של תלמוד תורה, שווי שהוא יותר מכל העולם כולו, הרי שהיה חשוב בעיניך גם תלמיד חכם שאינו ראש ישיבה, בדיוק כמו שהינך מחשיב אדם בעל ממון, גם אם הוא לא עשיר בקנה מידה עולמי'.

נועם הקדושה

הקב"ה מצידו נתן לנו - "ים של תענוגים קדושים" כתורה, תפילה, ברכות, חסד ועוד, כפי שרואים שישנם המתענגים על ד' בתפילה ובלימוד וכיו"ב. וכאשר האדם קדוש הוא נהנה מדברים קדושים, ויש לו תענוג גדול מאוד בעסק לימוד התורה הקדושה, בהתגברות על היצה"ר' ובקיום המצוות. נמצא שאין צריך לחכות לעולם הבא כדי להנות מתענוגים רוחניים, אלא אפשר לטעום ולהנות מכך כבר בעולם הזה!

תענוגים מדומים

ואמנם בעוה"ז יש גם "תענוגים" מדומים שהם הפך הקדושה, וניתנה לאדם הבחירה, לקיים "ובחרת בחיים" להתענג בנועם הקדושה ולהטיב עם נפשו, או לחילופין להתפתות לעונג מדומה וחולף, וידע שאם יקח הנאות פסולות המכלכלות את הנפש, אפשר שבנוסף יפסיד גם את ההנאה מקדושה, ואז עלול להמנע ממנו אח"כ מלהתענג באהבתו וביראתו, בלימוד התורה"ק, בתפילה, ובשמירה מעבירות, משום שאחת הסיבות הגורמות להסיר את חשקת הלימוד, הוא מה שאדם נכשל בעניינים של קדושה, מחמת שהדבר מלכלך את הנפש.

וחשוב לדעת זאת, שאי אפשר להנות גם מזה וגם מזה, כיון שהמתענג מדברים שהם הפך הקדושה, מלכלך את נפשו, וממילא זה ממנע או גורם שבכלל לא ירגיש בתענוגות קדושים! העולה מזה ש"ע"י שאנחנו נזהרים מהתענוגים שאינם רצויים, אנו לא מפסידים כלל אלא אדרבה רק מרוויחים, שנזכה להתענג מאוד בתענוגים קדושים.

ראיתי פעם מודעה: "רוצים לחקות אותנו - הזהרו מחיקויים!" וחשבתי - הרי כך הוא בעצם גם אצל הסטרא אחרא, שהיא רוצה לחקות את צד הקדושה, ואומרת: לכם יש תענוגים, גם לי יש "תענוגים", לכם יש חכמות, גם לי יש "חכמות" [חכמות חיצוניות חוץ מחכמת התורה]. לפיכך יש להיות ערני ולהזהר שלא ללכת אחר תענוגים מדומים. אלא רק בקדושה - ההנאות הרוחניות הם ההנאות האמיתיות המתאימות לנו, ואילו ההנאות הגשמיות, אינן אלא דמיון של הנאות שהיצה"ר מספק לאדם - כדי למנוע ממנו את הרצון להנאות הרוחניות.

הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל המחיש באופן נפלא את הסתירה בין רדיפה אחרי גשמיות, לבין אחיזה ברוחניות: קבצן גוי שהתקנא בשני יהודים שהצליחו במיוחד בקיבוץ נדבות. ניגש לאחד מהם ושאלו: גלה לי את סוד הצלחתך. ענה לו: אני אומר שהנני נכד הבעל שם טוב הקדוש, וכשיהודי שומע זאת, הלב נפתח ונותן סכום מכובד. ניגש הגוי ליהודי השני, וביקש גם ממנו שילגה לו את סוד הצלחתו, ענה לו: אני אומר שגר צדק אני, והרי התורה הק' הזהירה פעמים רבות לסייע ולחמול על הגר, ויהודים כאשר עומד לפניהם גר צדק, נותנים הם יותר מכדי יכולתם, החליט אותו גוי - אני אהיה יותר חכם משניהם, יצא לרחוב וצעק: "רחמנות! על גר צדק! נכד של הבעש"ט..."

ובזה הרי כולנו מבינים ש'גר צדק' ו'נכד של הבעש"ט' הם תרתי דסתרי, כך אדם צריך לדעת, שאם הוא רוצה גשמיות "לשמה" זה על חשבון הרוחניות - על חשבון החשק ללמוד, על חשבון הבנת התורה, [כל אחד ואחד לפי מדרגתו] זה פשוט לא הולך ביחד!!! כיון שהקדושה וההיפך מקדושה הם אויבים זה לזה, ואין אפשרות להשלים ביניהם, כשם שאין המים והאש יכולים להמצא יחד בלב האדם, והוא כשתי נשים הצרות זה לזה - שאם אתה משביע את רצונה של אחת מהם השנייה רוגזת [חובות הלבבות].

רבנו הס"ק ר' אלי' לאפיאן זצוק"ל ה'י' אומר דמכיון שאדם נברא להתענג על ד', אם אינו מוצא עונג בענייני קדושה, הוא נמשך לעונג שלא בא מהקדושה, ולכן צריך לעמוד על המשמר לענג את הנפש בתענוגים קדושים. **הספרים** הקדו' מביאים שנשמת ישראל באה ממקום עונג גדול - היכל התענוג, ולכן היא במיוחד נמשכת לתענוגים, ואם אינו מוצא תענוגים ברוחניות, נמשך לתענוגים אחרים רח"ל, ואז ח"ו מטמטם את נפשו ולא מוצא תענוג בקדושה. ואולם יש לדעת שכח התשובה

שקדמה לעולם עצום מאוד... ואם יתחרט ויקבל עליו להבא, יוכל למרות כן לקבל תענוגים בקדושה!

כללו של דבר: הציווי של "קדושים תהיו", אינו ציווי לוותר על תענוגות, אלא להמיר תענוגות גשמיים חולפים שאינם משביעים את הנפש אלא יוצרים רעב לתענוגות נוספים, בתענוגות רוחניים שמעניקים סיפוק אמיתי לנפש, ונותנים את האפשרות לאדם להדבק בקדושתו של הקב"ה - כדאיתא במס"י (פ"א) ש"זהו התענוג האמיתי מכל העידונים שיכולים להמצא..."

מעלות שמירת הקדושה

גדולה מאוד מעלתו של האדם השומר על עצמו בקדושה, עד כדי כך שמובא בספרה"ק שהשומר על עצמו בקדושה 'כל העולם קיים בזכותו!' וכן כאילו קיים את כל התורה, ולאחר פטירתו יזכה לראות את השכינה, וגופו מאיר וכו'.

וכן זוכה ע"י להדבק בקב"ה והוא שומרו מכל רע ושום דבר אינו יכול להזיקו, והקב"ה [שיועד את הקושי בדבר] מתפאר בו כששומר על עצמו [בספר טהרת הקודש כתב שיש דברים שאדם מצד עצמו ראוי לכך שיזכה בהם, ואעפ"כ שייך שאינו זוכה, בגלל מצב הדור, ואולם הוא עתיד לזכות בכך לאחר מכן!].

יעקב אע"ה אומר על יוסף הצדיק "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין", ופרש"י ז"ל: בן חן, חנו נטוי על העין הרואה אותו, וכן מובא בזה"ק: כי השומר על עצמו בקדושה, יש עליו חן מיוחד. ויוסף הצדיק זכה לחן זה, ע"י שעמד בנסיון עם אשת פוטיפר, וכך כל אדם שישמור ברצינות על הקדושה יזכה לחן.

ועוד איתא שבשכר שעמד יוסף בנסיון - ומלך על יצרו, נעשה מלך על מצרים, ומה גם שבכוח התגברותו על יצרו הוא הטביע באותו הדור את אותו כוח התגברות, ומתוך כך לא הושפעו ישראל מדרכיהם המקולקלות של המצרים. ועד היום עם ישראל ניזונים מאותו הכוח להתגבר על נסיונות.

כשאדם מתגבר על יצה"ר זה הוא זוכה לכל טוב, לשלמות, לגילויים בתורה, ולהתענג בעבודת ד' - שתה"י לו מתיקות של קדושה, בלימוד התורה ובעבודת ד' ועוד. וכך זה בכל התגברות על הנאות גשמיות [שאינן לצורך, וכ"ש כשהדבר אסור או לא ראוי], ע"י נעשים כל הדברים הרוחניים ועבודת ה' מתוקים ונעימים. וא"כ כל אדם יכול להלהיב את עצמו להתגבר - כשיתבונן במה שזוכה ע"י התגברותו, וזה יעזור לו להתגבר על שפלותו.

אדם רוצה שהכל ילך בקלות, אבל האמת היא שע"י שאדם מתגבר, הוא לא רק לא נכשל, אלא זוכה לדרגה אחרת ע"י עצם ההתגברות. ועוד, שע"י שמוותר על הנעימות מצד הטומאה, זוכה לנעימות מצד הקדושה, ואין לשער כמה נעימות זו יותר גדולה, ובזכות זה שהתגבר ע"י יזכה להרגיש את נעימות התורה המתוקה מדבש ונופת צופים...

יש לקב"ה הרבה מלאכים שהם שכל נבדל, רחוקים מכל ההבלים והצרמים הגופניים, אבל הם לא תכלית הבריאה, אלא דווקא בשר ודם שיש לו יצה"ר - ע"י שמתגבר ומתקדש הוא 'תכלית הבריאה!' וע"י שאדם מתגבר ע"י בשמירת הקדושה לא רק שהוא ניצל מהאסון והנזקים הנוראיים שבזה, אלא זוכה להוסיף בעצמו הרבה קדושה.

גורם להנהגה ניסית למעלה מדרך הטבע

"וידבר ד' אל משה לאמר, דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ד' אלקיכם" (ויקרא יט, ב). ומהי קדושה אצל הקב"ה? פ"י המלבי"ם: כשהקב"ה מתנשא על ההנהגה הטבעית, ונוהג הנהגה ניסית למעלה מדרך הטבע. והנהגה זו תלויה בישראל, שבאותה מידה שעם ישראל מתנשא מעל לחומריה, מתנשא הקב"ה מעל ההנהגה הטבעית ומנהיג את ישראל באופן של הנהגה ניסית. וזו הכוונה "קדושים תהיו כי קדוש אני ד' אלקיכם" - אם אתם תנהגו בקדושה ותתנשאו על החומר, אף אני אתנהג עמכם בקדושה - היינו בהנהגה ניסית למעלה מדרך הטבע

נפשו גחלים תלהט

גליון 215 בא תשע"ט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 או במייל 1nafsho@gmail.com

דבר המערכת

על פי דברי הרמב"ן המפורסמים בפרשתן נכנסים אנו להבנת עומק עבודת התפילה. גישת רבינו היתה שהבנת יופי הסוגיא בכל פרטיה מאפשר להפנים את הדברים ולרומם את עבודת הלב [מאמר זה נכלל מכמה מקורות: הערות רבינו לספר "דעת תפילה", בסוד ישרים בראשית תשנ"ה, יתרו תשמ"ח, חיי שרה תשנ"ט]. במסגרת הובאו ב' קטעים קצרים המשלימים את הדברים.

המאמר השני הוא קטע יסודי מאוד הנוגע לעבודת התפילה מתוך התכתבות מרתקת בין רבינו לגאון ר' גרשון ויזנפעלד ז"ל. ניתן לקבל עליו להב מפיו תצא בענין המדובר כאן – תפילה. בבקשה במייל.

הבהרה: מחמת סגנונו הייחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. כל הערה תתקבל בברכה.

המערכת

מעליונים ותחתונים דוקא, על כן רק בידו להמשיך מהעולמות העליונים שפע שיפיע בתחתונים. הרכבתו היא, נשמת חיים מצד אחד וגוף מן האדמה מצד השני, ובזה הוא מסוגל להמשיך חיות מסוג הנשמת חיים שלו ל"אדמה" ממש. על הפסוק "ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה" תרגם אונקלוס, והוא באדם לרוח ממללא. אין פירושו שנעשה האדם בגדר חי על ידה, אלא שהנשמת חיים נהייתה (והוא) בהתקשרות בגוף, למדבר. היינו שהתגלות החיות שלה מתבטא בדיבור. ופשוט הוא שאין המדובר על דיבורים רגילים, אלא על דרך מה שכתב בזוה"ק, שגדלות האדם הוא "דיכיל למללא קמיה מלכא" [א.ה. הארכנו בזה בגליון 16 עיי"ש כי הדברים משלימים זה לזה]. היינו בהיות שנכתב שמקור ה"נשמת חיים" הוא מ'ויפח באפיו', ואמר ז"ל "מאן דנפח מתוכו נפח", פי' כמו שבנפחת אויר יוצאת עצמות החיות הטבעית של האדם (משא"כ בהוצאת דיבור שהוא רק החיצוניות של אויר הנשימה ולכן יכול להמשיך בדיבור זמן ארוך יותר מאשר בנפחת אויר שמוציא עצם החיות הטבעית אינו יכול להוציא לזמן ממושך), כך גם נשמת האדם נחצבה ממהות החיים למעלה, וכמ"ש כי "עמך" מקור חיים. ובהיותה נלקחת מה"רומו של עולם" לכן ה"ממללא" שלה הם גם כן דיבורים ה"עומדים ברומו של עולם". דיבורים אלו הם תפלה, שהם דברים העומדים "ברומו של עולם", למללא קמיה מלכא. ואף שמן הארץ עד רומו של עולם יש מיליארדי עולמות, כל א' לפנים מחבירו, ואם כן יש כאן מחיצות עד אין שיעור בין מקום המלך לאדם, ואף על פי כן בשעת תפלה הכל מתבטל והאדם עומד לפניו ית"ש בלי שום חציצה, ומדבר דיבורי התפילה העומדים ברומו של עולם, הרי שברוח ממללא שלו הוא מעיד על ה"רומו של עולם" הזה. וכאן במחיצתו ית"ש ב"דברים העומדים ברומו של עולם" אין חלל ו"חוץ מיראת שמים", ובזה נשלמה נקודת החסרון בבריאה.

[א.ה. נמצינו למדים שבעצם העמידה בתפילה ובדיבורי התפילה חוזר האדם למקור צור מחצבתו ומתרום מעל עולם הטבע אליו שקע בחטאו וכאשר מתעלה לתפיסה זו מעלה את העולם כולו עמו. ידיעה זו יכולה להפיח חיים חדשים בעבודת התפילה בראות המתפלל מה נפעל בדיבורו].

תפילה - יציאה ממהלך הנהגת הטבע

א. ביאור ענין הנסים הנסתרים והקשר לתפילה

דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא שגורים בפי כל. וז"ל ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דבריו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכר, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר, עכ"ל. ובמאמר תורה תמימה מרחיב הרמב"ן את הדברים וז"ל לפי שמעולם לא התפלל אדם לקב"ה שיתן לו טובה או שיצילו מרעה עד שהאמין בניסים כולם. כי בשנוי טבע העולם נעשה הכל ולא ענין אחר זולתו. ובאלו הנסים הקבועים אין שנוי מפורסם לרבים כי הם נסים נסתרים, עכ"ל.

אין כוונת הרמב"ן כפי הנראה משטחיות לשונו שאדם מתפלל על "נסים" – כלומר יציאה מגדרי הטבע. אלא כוונתו ש"ניסים" היא השגחה המיוסדת על מעשי האדם דווקא שהם הסיבות המסובבות תוצאות כי כל רגע של חיי האדם הוא נפגש רק עם פירות מעשיו דוקא ולא בסיבות שהונחו בטבע מעשה בראשית. ורק מי שמאמין בכך יכול להתפלל אבל מי שלא יאמין ביסוד זה שמעשי האדם הם סיבות, אין מקום לתפילה כי אז לדעתו חי הוא סיבות שהם נוסדו בטבע מעשה בראשית ובטבע זה "חק נתן ולא יעבור". וכשאדם חוטא בתורת עונש יורד ליחס של הנהגת הטבע כי הרי בחטא אומרים לו יתוש קדמך. וזו ירידה שצריכים לצאת ממנה בתפילה ניתנת אפשרות לכך. כיצד?

ב. בטוי הנשמת חיים, דבורים שעומדים ברומו של עולם

עיקר יחודיותו של האדם כדי שיהיה בעל בחירה היא מ"ש רז"ל הכל בידו שמים "חוץ" מיראת שמים [א.ה. היינו שנמסר בידו בכח הבחירה לרכוש יראת שמים], וזו היא גם נקודת חסרונו כי מטבעו חסר זה. כל שאר החסרונות בבריאה הם רק תולדות וענפים מחסרון זה. והנה מהות ענין התפלה הוא "יראה" כי יסודה היא עמידה לפני המלך, אשר במצב זה הוא כולו יראה. נמצא שבתפילה [א.ה. שבו נעמד לפני המלך ביראה] מתמלא חלל הבריאה שנדמה שיש בו "חוץ מיראת שמים" ביראת שמים ונקודת החסרון שחובקת את כל הבריאה נתקנת [א.ה. כלל גדול מסור בידנו שכל השגה רוחנית של האדם מתפשטת בכל חלל הבריאה בהיות והאדם הוא עולם קטן וכל שעובר עליו משפיע מיד על העולם כולו]. זאת ועוד, בהיות האדם, הנברא היחיד בין כל מעשה בראשית שהוא מחובר

התפילה הופכת את האדם לעבד ה'

האדם אשר במצבי היום שלו מוחש אצלו שהוא ברשות עצמו והוא יכול להסתדר ע"י חכמתו, הנה ח"י הוא מנותק מהקב"ה ואז בהגיע זמן התפילה צריך הוא לצייר שאינו ברשותו רק ברשות אדון הכל, וזהו היפוך רשותו שחייו הסדירים מתנהלים בה. וממילא לא נתפסים אצלו תיבות התפילה כמדבר לפני המלך רק כאמירת תיבות סתם בינו לבין עצמו. ואין לו טעם קרבת ה'. ודוד המלך אומר טעמו (טעמו טעם התפילה) וראו (ותראו) כי טוב ה' (כי קרבת ה' היא הטוב האמיתי)..... בתפילה מצויר אמיתת ציור הבריאה שמונהגת רק מאתו ית"ש, ועל ידה מתפרצים מהאדם כל סיגי ההשקפות הרעות. התפילה הופכת את האדם לעבד ה' [כשהיא בעמידה כעבד קמיה מאריה]. [אגרות דעת ס' מ"ה]

לב נשבר ונדכה להכנס לפני המלך

אמרו חז"ל עה"פ ויהי האדם לנפש חיה, דיכול למלא קמי מלכא, היינו מה שנתן הקב"ה כח בהאדם שפיו יהיה כל כך חשוב כדי שדיבורו יהיה לפני ה' ממש. והיינו אף שהאדם נמצא בעולם התחתון, ובדרך הטבע להגיע עד השמים עד הרקיע הוא מהלך חמש מאות שנה. ומרקיע לרקיע וכו' ואח"כ כנגד החיות וכו' וקסול החיות ארכובות החיות גופי החיות, ואח"כ ראשי החיות וכו', והיה צריך לעבור **לפחות מליון שנה** עד שיגיע לשמים עד לכסא הכבוד, והאדם היהודי עומד כאן למטה בעוה"ז ואומר דברי תפילה, ומיד הרי הם לפני כסא הכבוד, בקפיצה ובדלוג ברגע אחד דבריו הגיעו לפניו יתברך. זוהי חשיבות כח פיו של האדם שיש בו נשמת חיים ורוממות וגדלות בכזו חשיבות שיכול לומר דברי תפילה קמי מלכא, והרי הוא אצל המלך ממש. וח"ו לזלזל בחשיבות זו של כח פינו בתפילתנו, דעומד לפני המלך, ובחוש ממש אתה בידיו ממש בקש והתחנן לפניו, משום שרק זה אשר יכול להצילך, ובקש ממנו. ומה שאתה מפחד, שעבירות שבידך מעכבים ע"י מידת הדין שמקטרגת רח"ל, גם ע"ז יש עצה. התחרט על מעשיך ותקל מעליך דין קשה, וע"י לב נשבר ונדכה, אלקים, מידת הדיו, לא תבזה. וכאן המקום לרצות ולפייס לפניו יתברך, ואפילו אם האדם לא עומד עדיין במדרגה שכזו, מ"מ אם יבקש מלבו בתחנונים, כמ"ש תחנונים ידבר רש, יתמלאו עליו מהשמים ברחמים, דהרי מרובה היא מידת הרחמים לפניו יתברך, ועומד לפניו כעני ורש לפני בוראו, בתחנונים וברחמים. כך היא מידתו יתברך, החונן ומרחם עליו ויש לו תקוה. [עניי ישראל ח"א עמ' קנ"ו]

ישוה הסתירה במצב הנפש לעומד בתפילה

בתפלתו יכול לעמוד מול פניו ית' ולבקש מילוי צרכיו הגשמיים, כי בזה מתגדלת הכרת חסדו ית' המקיף את כל החלל הבריאה.

אמנם במה דברים אמורים, כשזהו תוכן בקשתו, הכרת גדולתו ית', אבל הסתירה שהרגיש כבודו היתה במה שהבקשה באה למלאות את נגיעות עצמו והיותו נמשך אחר דעת הנחש הקדמוני לעשות את עצמו רשות בפנ"ע כדכתיב והייתם כאלקים. בגישה זו בודאי כבר יש תערובות טוב ורע בתוכן הבקשה. כי מחד גיסא יש כאן הכרה שרק ממנו ית' יכול לקבל צרכיו, והכל בידו, ולאידך גיסא כשיגיעו לרשותו הוא יהפכם רק לנכס שלו ולא שיעשה מהם צרכי גבוה בחזרה ואה"נ במראה זה שמחד גיסא הוא עומד לפני השכינה ואז הכל הוא רשות היחיד, רשותו ית"ש, ולאידך תהיה בו הנטיה דעבדא בהפקרא ניחא ליה וערק מקמיה מריה, הוא סתירה גמורה. וזה שכיח אצל מי שאין בחייו זיופים להרגיש סתירה הזו.

אבל כ"ז הוא אם מטרת תפלתו היא הקבלה של צרכים. אבל מי שצורת תפלתו היא כספר הכרה עליו ית"ש, ומשתוקק הוא להכיר את אדון הכל, אז אין שייכות סתירה זו. כי אצלו הרי מנוי וגמור שיתלמד ע"י תפלתו כיצד **לעקור** רגש העריק מקמיה מריה בהיות מכיר את הרה"י הנ"ל. ולאט לאט כשיתרגל לחיות ברשות זו אזי יכיר טובתו ית"ש עליו, דהרי אינו לוקח שום דבר מכאן, כל רגע שהוא ח"י. ואז התגובה הראשונה הטבעית בנפש תהיה בחינת נושא בעול עם השכינה, כנשיאת עול עם חבירו האהוב אצלו עד מאד באופן טבעי. ומה שאנו רחוקים מהרגשה זו באמת נובע בעומק מחוסר הכרת טובתו ית' עליו, וממילא צרכיו רחוקים מלהיות צרכינו, וזה פשוט. אמנם כמובן שיש הרבה בחינות בזה, כשהם בנויות זו ע"ג זו, לפי ערך כניסת האדם לרשותו של הקב"ה. [א.ה. במאמר הבא נראה בס"ד עצה להכשיר את הלב למצב נכון בתפילה]

הגאון ר' גרשון ויזנפלד זצ"ל, [מגדולי תלמידי ישיבת מיר בליטא ושנגחאי ואח"כ מגדולי ראשי הישיבות בארה"ב. חליפת מכתביהם נדפסה ב**נפש אליהו הקדמות ושיעורים**, ורבינו היה ממליץ לתלמידיו לעיין במכתבים אלו באשר שהרבה יסודות נתבארו שם] שלח שאלה מצויה בענין התפילה לרבינו זצ"ל.

עיקר הקושי שמצאתי בגישה לתפלה הוא משום שהרגשתי בה דבר והפוכו. הנה מחד גיסא, מוטל על האדם להתייבב לפני מלכו של עולם וכמדבר לפניו כביכול, והוא לעיכובא, כמו שהזכיר כת"ר אבל מאידך גיסא מה שענין התפלה הוא בקשת צרכיו הוא ג"כ לעיכובא כמבואר בכתר ראש. לצייר דבר זה, לגשת לתפלה בכל החומר שלו של בקשת צרכיו, ומאידך גיסא להתפשט מתוך החומר כאלו הוא יכול לעמוד לפניו היה כמעט אצלי דבר והפוכו. ידעתי שאצל מי שהוא זך השכל ובר לבב הקושי מעיקרא ליתא, דהלא בשכלו הרי הוא מכיר שאין בירה בלא בעל הבירה וכל מה שנוטל ממנו הוא נוטל, כל פרס ופרס שלו, אבל עדיין לא הגעתי למדה זו, וכל זמן שאדם במצבי ניגש לתפלה, הרי הוא גס מתוך כל החומר שלו, והוא כלוא בו, עד שכמעט נמצא בבחינת מדבר אל עצמו ועל עצמו.

תשובה. על נקודת הסתירה שהרגיש בנפשו בגישתו אל התפילה, יעוין ברש"י על מה שכתוב כי לא המטיר ה' אלקים וכו' ואדם אין לעבוד וכו' שכתב בשם רז"ל דכיון דלא היה מי שהכיר בטובתם של גשמים עד שבא אדה"ר והכיר זה ומתפלל עליהם, לא ירדו יעו"ש. מבואר שצורת התפלה הראשונה, בטהרת קומת האדם בבריאה, היתה על צרכיו כי אין מקרא יוצא מדי פשוטו [הגם שודאי היה בתפלה זו גם צרכי רום גבהי מרומים כרום קומת אדה"ר שהתפלל אותה ואכמ"ל].

כללות ענין התפלה היא תחנונים כמאמרם ז"ל באבות "אלא תחנונים לפני המקום". ופירושו הוא **בקשת חנינה** אשר שרשה הוא חן [מגזרת חנם כידוע מדברי הגר"א ז"ל בפ"י למשל]. ז"א בקשה על לפני מכל מהלך שורת הדין המוכרת לנו. ויסוד בקשה זו בנויה על הכרת חסדיו ית', בטובתם של גשמים. והכרה זו בטהרתה היא על יכלתו ית"ש להטיב למעלה מהמשוער והמוגבל על דרכי האדם.... וא"כ אה"נ, העומד

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת בא תשע"ט -

עדים שחיללו שבת כדי להעיד

החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה (וי"ב)
הנה בגמרא ראש השנה (כ"ב א') ילפינן מקרא ד'לכם', דעדות
דקידוש החודש תהא מסורה לבית דין. וקיימא לן (שם) דשרי לחלל
שבת כדי להעיד עדות לקידוש החודש.

ואיתא בספר חידושי מהרא"ל צינץ (ראש השנה כ"ה ב') דהקשה לו
הברוך טעם, שאם העדים חיללו שבת כדי להעיד על קידוש החודש,
היכי מקבלינן עדותם, הא הוה עדות שאי אתה יכול להזימה, דהרי
כשיוזמו הא אשתכח שבאמת לא העידו עדות של קידוש החודש,
נמצא שלא היה להם היתר לחלל שבת, ואם כן נפסלו לעדות מחמת
החילול שבת, ואם כן אגלאי שלא היה עדות כלל, ויהיו פטורים
ממלקות דלא תענה.

והיינו להמבואר בסוגיא בבבא קמא (ע' א') דבהעידו על גניבה
ואחר כך על טביחה, והוזמו על הגניבה ועל הטביחה, יהיו פטורים
מלשלם על הטביחה, כיון דאשתכח דהיו כבר פסולים מקודם
מחמת הזמנת הגניבה, ועדים פסולים שהוזמו פטורים אע"פ
שבשעת עדותם לא ידענו מפסולתם.

[וזהו לתירוץ קמא דתוספות (ריש מכות) דבעינן מלקות למישוי
עדות שאי אתה יכול להזימה, וזה טעמא דעדי בן גרושה וכן חלוצה
לוקין, אמנם לאידך תירוצא (שם) דאם לא עושים כאשר זמם אלא
רק לוקין, לא בעינן יכול להזימה, אם כן לא תקשי].

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

תירוץ א' - ליכא חילול שבת

כתב במהרא"ל צינץ (שם) וזה לשונו, יש ליישב דודאי אפילו לא
ראה [נהייה], כיון שהחודש מתקדש על ידו והועיל עדותו נמצא שאין
כאן חילול כיון שהועילה עדותו. עד כאן לשונו.

א. חידושא רבנא

הנה זה חידושא רבנא למימר דבכהאי גוונא שגרם לקידוש
החודש אע"פ שלא כדן, ליכא חילול שבת, דהרי בפשוטו לא נאמרה
היתר חילול שבת אלא למיעבד העדות כדנו.

ב. לקבץ הדיינים

הנה יש לעיין אי שרינן לחלל שבת גם שלא על מנת להעיד, כגון כדי
לקבץ הדיינים ביחד היכא דאי אפשר להם להתאסף בלא חילול
שבת. וכמדומה דלא מפלגינן ושרינן לא רק לענין העדות אלא גם בכל
גוונא, אך כל זה לעדות כשירה ולא לגרום שיתקדש החודש שלא
כדן.

והיכא דחיללו שבת לקבץ הדיינים ואחר כך אשתכח שהעדים היו
שקרנים, בזה בפשוטו לא נימא דחיללו שבת בשוגג, ואם כן זה מורה
כמהרא"ל צינץ. וצריך עיון.

אך יש לחלק בין היכא דפעולת החילול לצורך דבר היתר, כגון
לקבץ הדיינים לקדש החודש, דאז לא הוה חילול שבת, לבין היכא
דהוה לצורך דבר שאינו היתר, כגון להעיד עדות שקר, דאז חשיב
חילול שבת.

[אך באמת הא אם המקבץ יודע שהעדים שקרנים, הא בפשוטו
חייב סקילה. אך אפשר דאינו כן. וצריך תלמוד].

ג. סבר שלא הוה חילול שבת

העירוני דאולי יש לתרץ עיקר קושיין, דעכ"פ נימא דאיהו יוכל

לומר שסבר שבכהאי גוונא לא חשיב חילול שבת, והלכך לא נפסל
לעדות. אך לא נראה לי, דאם אין הדין כמהרא"ל צינץ, מנא לן
למימר דיעלה בדעתו לטעון כן. ועיין.

תירוץ ב' - באמת ראו הירח

יש לדון ליישב, שאם באמת העדים ראו הירח במקום אחד, אבל
הם העידו שראו הירח היום במקום אחר, נמצא דעצם החילול שבת
היה בהיתר שהרי ראו את החודש והם רשאים לילך בדרך בחילול
שבת, אלא הא שהעידו על מקום אחר היה שלא כהוגן וילקו עלה
מפאת לא תענה, אבל לא נפסלו לעדות, וכיון דמשכחת לן הזמנה
בכהאי גוונא, אם כן שפיר הוה עדות. ויש לדון כך מכח כמה הנחות:

א. חשיב זוממין אף כשבאמת ראו

חדא, דאם עדים מעידים על פלוני שהרג את הנפש, והוזמו, ואגלאי
שבאמת ראוהו שהרג את הנפש, אלא שבהא דקאמרי שהיה במקום
פלוני, בזה הוזמו, אע"פ דבאמת הוא הרג את הנפש במקום אחר והם
ראו זאת, מכל מקום נקיים בהם כאשר זמם ויתחייבו מיתה.

וטעמא דמילתא דהרי חזינן בסוגיא במכות (ה' א') דאם מעידים
שהרגו את הנפש והוזמו, אע"פ שנתברר שבאמת הרג את הנפש, מכל
מקום הזוממין חייבים מיתה, דמכל מקום העידו שקר על מי שעדיין
פטור ממיתה, ואם כן הוא הדין נימא הכי אף כשהעדים עצמם ראו
זאת אבל עדותם בשקר על החקירות.

ב. סגי באפשרות של הזמנה

שנית, דדינא דיכול להזימה סגי לן באפשרות של הזמנה, אף אם
אינה בכל גוונא.

וכך מבואר בתוספות בסנהדרין, דהנה אמרינן בגמרא סנהדרין
(פ"א א') מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין נידון בחמורה. ומקשינן
פשיטא וכי אתגורי אתגר, [נהיינו וכי הרויח במה שעבר שתי עבירות, דאילו
לא עבר אלא על החמורה היה נדון בה, ועכשיו שהוסיף לעבור גם על עבירה
אחרת נדון בקלה], וקאמר רבא דהכא במאי עסקינן כגון שעבר עבירה
קלה ועמר דינו על עבירה קלה וחזר ועבר עבירה חמורה, דסלקא
דעתך דמינא כיון דעמר דינו לעבירה קלה האי גברא קטילא הוא,
קא משמע לן דלא אמרינן כן.

והקשו בתוספות (שם ד"ה וגמר) אמאי נידון בחמורה, הא הויא ליה
עדות שאי אתה יכול להזימה, דהרי מי שחייב מיתת בין דין חשיב
גברא קטילא, כמבואר בגמרא מכות (ה' א'), ואם כן כיון שנתחייב
במיתה הקלה, הוה גברא קטילא וכבר אין חייבין עליו.

ותירצו תוספות ב' תירוצים, חדא, דאיירי בפני בית דין. ושנית,
דכיון דאי מיתזמי קמאי או מיתכחשי, מהני סהדותיה דבתראי,
עדות שאתה יכול להזימה קרינן ביה.

שמעינן דאע"פ דיכול להזימה רק באופן מסויים, מכל מקום חשיב
עדות שאתה יכולה להזימה.

ג. מעתה יש ליישב הקושיא

מעתה יש לדון ליישב קושיין, דאם העדים יעידו שראו הירח היום
במקום אחר, נמצא דעצם החילול שבת היה בהיתר שהרי ראו את
החודש והם רשאים לילך בדרך, אלא הא שהעידו על מקום אחר היה
שלא כהוגן וילקו עלה מפאת לא תענה, אלא לא נפסלו לעדות, וכיון
דמשכחת לן הזמנה בכהאי גוונא, אם כן שפיר הוה עדות.

ד. הוכיח סופו על תחילתו

אבל באמת האי תירוצא לא מחזור, דהנה אם הוה ידעינן דבשעה

שחילל שבת, דעתו היתה להעיד על מקום אחר לא כמו שראה, ודאי נפסל לעדות, דהרי חילל שבת על מנת לא להעיד עדות נכונה, ואם כן הוא כמחלל שבת על מנת שלא להעיד כלל.

נמצא דכדי להכשירו לעדות בעיני לומר שבשעה שהלך בשבת חשב להעיד אמת, ואחר כך נמלך שלא להעיד אמת, ובה יש לומר בפשוטו שהוכיח סופו על תחילתו שזה חשב בתחילה.

וכי תימא דמפאת חזקת כשרים נימא דתחילה חשב להעיד כהוגן ואחר כך נמלך, צריך עיון אם נימא לה, דנהי דלא יפסל למפרע משום עד שקר מפאת מחשבתו, אבל מכל מקום יש לומר דהוכיח סופו שזה היתה דעתו מתחילה.

[ולומר דהוה עדות שאתה יכול להזימה אם יתברר שאמנם רצה להעיד כהוגן ואחר כך שינה דעתו, צריך עיון אם משום הא חשבינן לה יכול להזימה].

ה. הואיל

תו יש לדון דאם ראה במקום אחר, לא יהא כאן חילול שבת מפאת הואיל והיה אומר האמת, וכדחזינן בתוספות בפסחים (מ"ו ב' ד"ה רבה) שהקשו דבכל חילול שבת נימא שאינו חייב הואיל וחזי לחולה שיש בו סכנה. ותירצו דחולה שיש בו סכנה לא שכיח.

אך האחרונים דנו על דברי תוספות דרק במלאכות יום טוב שהתירה תורה לצורך יום טוב אמרינן הואיל, ובר מן דין, הא ניחא לרבה דאית ליה הואיל, אך אכתי תיקשי לרב חסדא דלית ליה הואיל.

תירוץ ג' - חילל שבת לצורך

הנה יש לדון ליישב כעין תירוץ הקודם, דשפיר הו' ראוי להזימה, דהא אף לכשיוזם יש לומר דלא יפסל לעדות, דיאמר דהא דחילל שבת היה לשום צורך. כגון שהיה לו פיקוח נפש.

א. בפשוטו נאמן

דהנה יש לעיין במי שחזינן מחלל שבת וקאמר דעשה כן לפיקוח נפש האם נאמן להתיר עצמו לעדות. ובפשוטו נאמן.

[מיהו בהתירו בו והתיר עצמו למיתתו, לא יוכל לטעון כן מדהתיר עצמו למיתתו, ותליא במה שכתבנו באורך (מובא בגליון של פרשת דברים תשע"ז) אם מצינן למילף מהא שאומר שאף על פי כן אעשה העבירה].

ב. לא דמי לחוטף חפץ

אך לא דמי למי שלקח חפץ מבית חבירו וקאמר דדידיה חטף, דהתם כיון דחבירו טוען דאינו כן אם כן נאמן חבירו. ובאמת יש לעיין בלוקח מבית חבירו שלא בפניו מהו, ויש לומר דאין הכי נמי כשר לעדות.

ג. הוציא הסכין למילה

וכן המחלל שבת וקאמר דחילל כדי להעיד בקידוש החודש יהא נאמן, וכן לר' אליעזר דמכשירין דמילה דוחין שבת, יהא נאמן לומר שהוציא הסכין לצורך מילה.

[ועיין בגמרא שבת (ריש פרק ר' אליעזר דמילה, ק"ל א') דאיכא צד בגמרא דצריך להביא הסכין של מילה מגולה מפני נחשד, משמע דמדינא אין צריך אלא נאמן שמביא לצורך מצוה וכמו שכתבנו].

ד. האם מיושב קושיין

מעתה אתי שפיר מה שכתבנו ליישב דאף לכשיוזם יש לומר דלא יפסל לעדות דיאמר דהא דחילל שבת היה לשום צורך.

אמנם יש לעיין, דאף דבעלמא נאמן לתרץ עצמו, אך היכא דהדברים מראים שמשקר אינו נאמן. ואם כן הכא כיון דהסיבה הראשונה דקאמר הוכחשה, לא יהא נאמן בסיבה אחרת.

תו יש לעיין, דהאי תירוצא נמי תליא בפלוגתת תוספות ורמב"ם אם סגי באפשרות של יכול להזימה, או דילמא בעינן דקמן יהא ראוי להזימה. [א"ה. שיטת הרמב"ם הוכיח רבינו מהסוגיא בסנהדרין פ"ו ב' בענין עד מכירה בנפש שהוזמו. עיין שם].

תירוץ ד' - מכח ההזמה

עוד כתב במהרא"ץ צינץ (שם) וזה לשונו, מיהו כבר השבתי להגאון הנ"ל [הברוך טעם] בפשיטות, דלא איכפת לן בפסול שבא על

ידי ההזמה עצמה, כמו שבלאו הכי נפסל מכח ההזמה, והארכתי בזה עוד. עד כאן לשונו.

והיינו דסבירא ליה דהא דחזינן דבהוזמו חייבים אע"פ דנעשו פסולים לעדות, אין הטעם דפסולם בא ביחד עם הגדת העדות, אלא הטעם דפסולם נוצר מפאת ההזמה, ומהו ילפינן לכל גוונא דהפסול נודע לן על ידי ההזמה, אע"ג דכלפי שמיא גליא דהיו פסולים מקודם, מכל מקום נענשים.

א. בסברא

אך בסברא צריך עיון גדול, דאטו אם העידו עדויות אחרות אחרי שחיללו שבת בדרכם להעיד, ואחר כך הוזמו על עדות קידוש החודש, הא ודאי דלא ישלמו תשלומי הזמה על העדויות שבינתיים, דהא איגלאי דפסולים הוו, ואם כן אמאי על האי עדות ישלמו. וצריך תלמוד.

ב. עדות לפני ג' ואחר כך לפני כ"ג

הנה דעת רמב"ן (דברים י"ז ו') דקבלת עדות של דיני נפשות מהני רק בבית דין של כ"ג, ופליג על רבינו סעדיה גאון דסבירא ליה דקבלת עדות נפשות מהני אף בבית דין של ג'. [ועיין בתשובות חתם סופר (אה"ע סי' ק"י, ועוד עיין שם סי' צ"ד) שכתב ליישב דעת רבינו סעדיה גאון, וכתב שאינו מחליט הדין, ועיין פני יהושע (מכות ה' ב)].

מעתה דן בתשובות השיב משה (מהשימח משה, אה"ע סי' ס"ה אות כ"ו) לדעת הרמב"ן, היכא דהעידו בפני בית דין של ג' לענין מילתא אחריתא שאינה דיני נפשות, היאך מהני שיחזרו ויעידו אותה עדות בפני סנהדרין של כ"ג כדי לחייבו מיתתו, הא הוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה, שאם יוזמו יפסלו למפרע מקודם זמן עדותם. וכן דן נמי באור שמח (פ"ג מהל' סנהדרין ה"ז). [א"ה. איירי התם בעדות של מוציא שם רע, שמתחילה מעיד בפני שלשה לחייב מאה סלע ומלקות, ואחר כך מעיד בפני כ"ג לחייב סקילה].

ועיין עוד בישועות ישראל (סי' א' סק"ד) שהקשה נמי האי קושיא, ואיירי התם על הירושלמי בסנהדרין (פ"ק סוף ה"ב) דמעידין על כופר לחייבו ממון בבית דין של ג' ולחייב סקילה בבית דין של כ"ג, ועל חידושי הר"ן בסנהדרין ח'. [בהשיב משה כתב דדבריו למאי דקיימא לן כאב"י דלמפרע הוא נפסל, ובאור שמח כתב דאף לרבא דהרי הוה כמו לאותו דבר דנפסל למפרע. והנה נפקא מינה בזה אם קושיית מהרא"ל צינץ וברוך טעם הנ"ל הוא רק לאב"י או גם לרבא]. אמנם אם נימא כמהרא"ל צינץ יתיישב, דהרי לא איכפת לן בפסול שבא על ידי ההזמה עצמה, ואם כן מכיון דנודע לנו פסולם רק על ידי ההזמה, נענשין מדין עדים זוממין.

ג. העידו בקרובים ואחר כך נתרחקו

הנה דן בעל העיטור (אות ק קבלת עדות, עיין שו"ע חו"מ סי' ל"ג סע' י"ב ונו"כ שם) דעדים שראו עדותם בהיותם רחוקים, ואחר כך נתקרבו [כגון שנשא אשתו], והעידו בהיותם קרובים, ושוב נתרחקו, האם עכשיו יכולים לחזור ולהעיד. [וכתב בעל העיטור, שאינו יכול לחזור ולהעיד, שבדאי יאמר כדבריו הראשונים שלא יהא מוחזק כשקר].

מעתה דן בהשיב משה, דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה, דאם יוזמו יהיו פסולים מעת עדותם הראשונה.

אמנם אם נימא כמהרא"ל צינץ לא יהא כן, דהרי לא איכפת לן בפסול שבא על ידי ההזמה עצמה.

תירוץ ה' - אימות אחד

יש לדון לתרץ, דלא אמרינן דנפסל על ידי החילול שבת, דחשיבא אימות אחד, והיינו דהולך ומאמת דבריו ומסתיים בעדות וממילא יענשו. [א"ה. היינו דבשלמא לענין עדות דגניבה ועדות דטביחה, הוה ב' דברים נפרדים, משא"כ הכא דהליכה בחילול שבת הוה חלק מהעדות, שמחמת שהעדים רצו להעיד בשקר, חיללו שבת כדי להגיע].

א. עדים שנשבעו בשקר

היינו דכמו אם קודם עדותם נשבעו העדים שידברו אמת, לא אשכחן דהעדים יפסלו בזה, [ועיין בתשובות ריב"ש (סי' ק"ט) דדן אם למיעבד הנהגה שהעדים ישבעו], והא נימא דהוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה דאם יוזמו יפסלו למפרע מחמת שבועת שקר, אלא חזינן דלא אמרינן דבאמצע נפסלו מחמת השבועה שהיה בתחילה,

וטעמא דשבעה עם העדות הוה אימות אחד. והכי נמי בנידון דידן.

ב. יתיישב קושיית השיב משה

הנה לפי זה נמי יתיישב קושיית ההשיב משה ואור שמח בגוונא דעדי נפשות שהעידו בבית דין של ג', וכן בגוונא דבעל העיטור, דלהאמור לא נפסל מחמת העדות הראשונה מכיון דחשיבא אימות אחד. אמנם גם זה מחודש.

ג. חוזר ומעיד כשעדותם הראשונה נפסל

הנה בפוסקים (חו"מ סי' ל"ג סעי' י"ב) כתבו כמה חילוקים אימת חוזר ומעיד אותו דבר כשעדותם הראשונה בפסול. נעין בהגות ברוך טעם ובקצות החושן ובנתיבות המשפט שם.

ותיקשי אכולהו הא הוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה, דאם יוזמו יפסלו מקודם, ויהא מוכרח מכאן כתירוצ' הנ"ל או כתירוצ' הקודם, [ובהשיב משה (שם אות כ"ה) כתב דמה שכתב משום לאחזוקי דבריו אינו אלא סניף בעלמא], אלא אם כן נימא כהשיטות דבדיני ממונות לא בעינן יכול להזימה (נמוקי יוסף סנהדרין י' ב' בדפי הרי"ף, ועוד).

אמנם מכל מקום חזינן דדעת השיב משה והאור שמח דלא כתירוצ' הנ"ל, דהרי הקשו על הרמב"ן ולא תירצו כהנ"ל.

ד. נתגלה שקרם באופן אחר

הנה תירוצ' זה הוא כעין הקודם, אך הינם אחד רק מפאת הנפקותות, אך הסברא אחרת לגמרי.

אך באמת איכא נפקותא גדולה, היכא דחיללו השבת כדי לקדש החודש, והוזמו, אך זולת זאת נתגלה שקרם על ידי בחינה של בא הרוג ברגליו, דלפום התירוצ' הקודם, בכהאי גוונא יהיו פסולים, דהרי לא הוה פסול על ידי ההזמה, משא"כ לתירוצא הנ"ל, לא יהיו פסולים, דהרי נתגלה שקרם על ידי בירור אמיתת דבריהם, ואם כן לא חשיב שנפסלו באמצע ונענישים במלקות. ודו"ק.

תירוצ' ו' - לא בעינן יכול להזימה

בספר זכרון שמואל (להג"ר שמואל רוזובסקי זלה"ה, סי' מ' אות ד')
כתב ליישב האי קושיא, דבעדות קידוש החודש כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' קדוש החודש ה"ב) דבר תורה אין מדקדקין בעדות החדש, שאפילו קדשו את החדש על פי עדים ונמצאו זוממין בעדותו זו הרי זה מקודש, לפיכך היו בראשונה מקבלין עדות החדש מכל אדם בישראל, משקלקלו הביתוסים תקינו שלא יקבלו בית דין עדות החדש אלא מעדים שמכירין בית דין אותם שהם כשרים ושיהיו דורשין וחוקרין בעדות.

חזינן דמן התורה לא בעינן דרישה וחקירה בעדות דקידוש החודש, ואם כן הכי נמי לא בעינן שיהא עדות שאתה יכולה להזימה. [ואפילו לבתר דתיקנו חכמים דרישה וחקירה מכל מקום יש לומר דלענין דינא דבעינן עדות שאתה יכולה להזימה אקמוה אדאורייתא, ועכ"פ לענין עדות דקידוש החודש בשבת אוקמוה אדאורייתא].

א. פלוגתא לחם משנה ותומים

הנה נחלקו הלחם משנה (שם) והתומים (סי' ל' סק"ג) אם כוונת הרמב"ם שמתחילה לא היו דורשים וחוקרים היינו על שאר חקירות שהיו מרבית ושואלים עליהם כמו כמה היה גבוה, אבל באיזה יום ובאיזה שעה באמת בעינן, וזהו דעת הלחם משנה.

אמנם דעת התומים דכוונת הרמב"ם דמן התורה לא בעינן כלל דרישה וחקירה. והביא פלוגתתם בבית הלוי (ח"ג סי' ו' אות א').

מעתה מה שכתב בזכרון שמואל, היינו לדעת התומים, דלדבריו גם עדות שאתה יכול להזימה לא בעינן.

ב. הוכחה מאב ובנו שפסולים

אבל בבית הלוי (שם) הכריח דגם לדעת התומים, בעינן עדות שאתה יכול להזימה, מהא דסלקא דעתך בגמרא סנהדרין (כ"ה א') דעדים הקרובים זה לזה פסולים משום דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה, ומכל מקום הא תנן (ראש השנה כ"ב א') דאב ובנו פסולים בעדות החודש, חזינן דגם לענין עדות דקידוש החודש בעינן שיהא יכול להזימה. ואסיק מינה דאף להתומים בעינן בקידוש החודש עדים היכולים להזימם, ואם כן ליה לן האי תירוצא.

אך בזכרון שמואל תירץ קושיית בית הלוי על התומים בענין אחר, ואם כן אתי שפיר התירוצ'.

אך כל זה רק לדעת התומים ולא לדעת הלחם משנה, ולדידיה הדרא קושיין. וצריך לומר כתירוצי דלעיל.

ג. יש מפרשים בתוספות בכתובות

בקהלות יעקב (כתובות סי' י"ח, מהדו"ח סי' כ"ד, ד"ה ואעיקרא) מוכיח דלדעת היש מפרשים בתוספות בכתובות (כ"א ב' ד"ה הנח) דטעמא דאין עד נעשה דיין היינו מפאת דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה, הרי חזינן דגם בעדות קדוש החודש אין עד נעשה דיין, אם כן על כרחך דבעדות דקידוש החודש בעינן יכול להזימה ומקיימא בעלמא במלקות, ודלא כתירוצ' הנ"ל. [נסברי האי יש מפרשים כתירוצ' קמא בתוספות בריש מכות].

תירוצ' ז' - חילל שבת לצורך

העירני דיש לדון דנאמנות המזימים רק כלפי העדות, אך לא למילי אחר, שהרי באמת מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני, אלא דגזירת הכתוב היא, ואם כן יש לומר דהמזימים נאמנים רק לענין העדות ולא לענין שיפסלו לעדות. ומיושב שפיר קושיית הברוך טעם.

א. קושיית החזון יחזקאל

הנה דכירנא מכבר הימים דהגאון בעל החזון יחזקאל זלה"ה קאמר בהא דמקשים בקרא דכאשר זמם ולא כאשר עשה, דתיפוק ליה דהוינן רוצחים דהא יד העדים תהיה בו בראשונה, [נעין בתשובות בית יצחק (אה"ע ח"א סי' צ"ח אות ג')], וקאמר ליישב כיסוד הנ"ל, דלענין נידון דרציחה לא מהימנינן למזימים. [נעין מה שהבאנו בזה בפרשת מסעי תשע"ו].

אך צריך תלמוד בעיקר הדבר, דהרי מכיון דמאמינים למזימים בפשוטו מהימנינן להו אכולה מילתא, דלא מפליגין בזה.

וכן חזינן מקושיית רבנן בתראי הנ"ל בקידוש החודש, שלא תירצו כהנ"ל, ועל כרחך דפסיקא להו דנאמנות בתראי לכל מילי.

ב. נפקא מינה כשנשבעו שאמת

הנה נפקא מינה בזה בעדים שהוזמו, ונשבעו המוזמים שאמת אמרו, ומפאת ההזמה אין לפוסלם, כגון שהוזמו גם על דבר אחר ונפסלו בודאי מחמת הזמה שניה ועשו תשובה, באופן שהשתא כשרים, ונשבעו השתא על האי עדות שהוא אמת. ובפשוטו כיון שהוזמו אמרינן דמהימנינן לבתרא לכל מילי ופוסלים לעדות.

ג. פסולים מחמת הזמה ולא מחמת הכחשה

הנה תיקשי דבכל הכחשה נאמין לבתראי דמעדין שהראשונים פסולים, וכדאמרינן דמהימנינן לעדים שפוסלים משום גזלנותא.

ובפשוטו כיון דהנידון על המאורע, והמאורע בספק, אם כן לא נוקטין בתראי לענין לפסול קמאי.

ולפי זה הדין נותן דהיכא דהוי הכחשה, והראשונים נשבעו שדבריהם אמת, ומעידים המכחישים שנשבעו שקר, לא יפסלו הראשונים, דאכתי חשיבא נידון על המאורע, ואף היכא דהמאורע אינו נוגע השתא.

הלכך על כרחך קושיית רבנן בתראי לא מפאת נאמנות המזימים לפוסלם לחילול שבת מדין גזלנותא, דמשום הא הוי בספק, אלא משום הזמה, וחזינן מזה דפסיקא להו דנאמנות הזמה לכל מילי.

תירוצ' ח' - לא מאמינים שחיללו

יש לדון לתרץ, דהיכא דבית דין לא יודעים דהעדים חיללו שבת אלא על פי העדים, אין העדים נאמנים לומר לאחר שהוזמו שחיללו שבת, דאין העדים נאמנים לפסול עצמם ולפטור עצמם ממלקות.

[אך האי תירוצא אינו מספיק היכא דיש עדים דחיללו שבת, ובכהאי גוונא הדרא קושיית הברוך טעם].

א. הם העדים מעידים

הנה לפי זה תיקשי היאך העדים עצמם יכולים להעיד, הרי הם

יודעים בעצמם שהם חיללו שבת ונפסלו לעדות.

אך שתי תשובות בדבר, חדא, דלדעת הגרע"א (תניא סי' קכ"ט עין שם) אזלין בעונש הזמה בתר המציאות של הבית דין ולא בתר הנידונים.

שנית, דאף אם נימא דלא כהגרע"א, וכדציידנו במקום אחר, אך הכא ממה נפשך לפי דיעתם דידהו, הא אינם פסולים והזמתם היא בשקר. ועיין בחזון איש (בבא קמא סי' י"ח ס"ק י"ב) ודו"ק.

ב. יוזמו זוממיהם

אך באמת אינו מעלה ארוכה, דמכל מקום כיון דלדבריהם חיללו שבת, הרי אם יוזמו זוממיהם, לא נוכל לחייב הזוממין מלקות, כיון דהודו דהמלקות שחייבו אותם היה שלא כדין.

ובאנו לפלוגת ראי"ש וריטב"א אם הודאת בעל דין פוטרת ממלקות, (א"ה. לא מצאתי. ועיין רש"י יבמות כ"ה ב' ד"ה ואין), ואם כי קיבלו מלקות בפועל, מכל מקום יש לומר דלא חשיבי מלקות. ועיין.

ג. לדחות הנ"ל דמכל מקום חייבים

אך באמת זה אינו, דהא חזינו בגמרא דאע"ג דהודה הבעל דין שהעידו כנגדו, דהעדים היו פסולים מקודם, מכל מקום חייבים

עניני שבת

באמצע שבת, וכתב לאסור.

ונראה דלפום הא דהבאנו לעיל מבואר היטב פסקא דהמנחת יצחק, דזה דמי לחוץ לתחום, דהרי נוסע רק בשביל הישראל.

ד. הנכרי יפוש באמצע

תו דן בבצל החכמה (ח"ו סי' י"ב) האם מותר לומר לנכרי להביא לו דבר מרשות היחיד לרשות הרבים, כאשר ידעין שהנכרי יפוש באמצע, האם דמי להך דנר, או דילמא דמי לחוץ לתחום. וכתב דאינו מוכרע.

[ונלעני"ד דכעין זה יהא במי שאומר לנכרי לשמור פירות, והנכרי נמצא בתחום עם הפירות, אך יודע הישראל דעד שהנכרי יבוא לשמור, הנכרי יצא חוץ לתחום, וכתוצאה מאמירתו יחזור].

וכתב דכל זה אם הוה ודאי, אבל אם ספק יש להתיר משום ספיקא דרבנן לקולא. [ויש לעיין דהוה דבר שיש לו מתירין, ותליא בספיקו בכמה מקומות אם ב' פעולות אמרין דבר שיש לו מתירין].

ה. יכול בלא המלאכה

הנה אף להמור וקציעה הנ"ל (שהבאנו לעיל באות א') שאוסר, מכל מקום אם הנכרי יכול למצוא החפץ גם בלא להדליק, משמע דשרי. [וכדמוכח מהשולחן ערוך (סי' רע"ו סעי' ג').]

מעתה לענין גוונא הנ"ל שהנכרי יפוש באמצע, אם הנכרי יכול בלא לפוש אלא שבאמצע החליט לפוש, יש לדון להיתירא.

אך יש לדון לא כך, דהרי אחרי שנפש, הא מחוייב להתקדם והוה ליה כידעין שילך חוץ לתחום ויחזור אע"פ שאינו מחוייב לעשות כן.

ולפי זה הלוקח מונית של נכרי למירון בערב שבת, ומתנה שיחזירו במוצאי שבת, וידעין שבתוך השבת ילך הנכרי למקום רחוק ואחר כך יחזור, יהא אסור, ולא משמע כן כלל, ובפשוטו מותר.

ועל כרחק דלא דמי להך דמנחת יצחק, דהכא במונית הנכרי גרם לעצמו, ויש לחלק בין זה לבין לפוש, דהתם הנפשה הוה חלק מהמלאכה, משא"כ במונית זה שהנכרי הולך אינו חלק, ולפי זה שוב כאשר אינו מוכרח לפוש, יש להתיר אף כשידעין שיפוש. ואולי כשידעין שיפוש הוה ליה חלק מהמלאכה.

אמירה לנכרי

הנה קיימא לן דאין לומר לנכרי לעשות מלאכה, בין איסור דאורייתא ובין איסור דרבנן, אך לדבר מצוה שרינן שבות דשבות.

ויש לעיין מהו באופן שאומר לנכרי שיעשה בשבילו דבר המותר, אבל כדי שהנכרי יעשה בשבילו הדבר המותר, חייב הנכרי לעשות מלאכה, כגון שאומר לו להביא לו משהו מהחדר, אבל החדר חשוך ולא ימצא החפץ אלא אם כן ידליק נר.

א. להתיר

הנה בתשובות בצל החכמה (ח"ד סי' ס"ב) הביא דהראנ"ח התיר בזה ועבד עובדא בנפשיה. והובא בשו"ת קנסת הגדולה (סי' ש"ז בהגהות הטור אות ג'). ובפרי מגדים (סי' ש"ז א"א סק"ד) כתב לחזק דברי הראנ"ח. [אבל במור וקציעה (סי' ש"ז דף י"ז) נחלק].

והביא בבצל החכמה מהמתבאר בשולחן ערוך (סי' רע"ו סעי' ג') כדברי הראנ"ח, דהנה איתא התם שאם אומר אדם לעבדו או לשפחתו לילך עמו והדליקו הנר אע"פ שגם הם צריכים לו אין זה לצורך האיני יהודי כיון שעיקר ההליכה בשביל הישראל.

[והך דאסור לומר לנכרי לקנות בשבילו כשאפשר לקנות רק בשבת, שאני התם דגוף הענין לקנות הוא איסור בשבת, ואינו רק היכי תמצא להביא החפץ].

ב. נכרי הנמצא מחוץ לתחום

תו כתב בבצל החכמה, דיש לדקדק מהרשב"א (שבת קנ"א א') דאסור לומר לנכרי לשמור פירותיו של ישראל, אם הנכרי נמצא מחוץ לתחום הפירות, ועיי' אמירתו יבוא הנכרי להפירות. ותיקשי מהנ"ל.

וכתב לחלק דהנר אינו לצורך הישראל, אלא הוא רק כדי שהנכרי יוכל למצוא החפץ, משא"כ הא שהנכרי הולך חוץ לתחום, הוה רק לצורך הישראל. [וכן העירו באומר לנכרי שביא מים חמים ויודע שאין מים חמים, ויצטרך הנכרי לחמם, יהא אסור, וכמו שיש לדקדק מסוגיא בעירובין (ס"ז ב').]

ג. להזמין מונית שיבא מיד במוצאי שבת

הנה דן במנחת יצחק (ח"ו סי' כ"ה) האם מותר להזמין מונית של נכרי מיד לאחר צאת השבת, כגון שאומר לו שיבוא במוצאי שבת למירון להביא את האנשים, כשיודע שהנכרי יצטרך להתחיל לנסוע

בשורה טובה

בסייעתא דשמיא הופיע ויצא לאור הספר הנפלא

"עמודיה שבעה" כללי הנהגת הבית

שנערכו ביד אומן מתוך שיעורי הדרכה לחתנים

שנאמרו על ידי רבינו זצ"ל בישיבת טשעבין

כמאתיים חמשים עמודים מלאים עם תוכן עשיר, עם מפתח ערכים מפורט

ניתן להשיג בבני ברק: משפ' אלטמן רחוב אביי ורבא 4 כניסה ב, חנות סטמר רחוב קדושת יו"ט 7

ירושלים: ספרים ווינקלר רחוב עלי הכהן 25 ספרי הישיבה רחוב בית ישראל 1

לפרטים נוספים ולפתוח נקודות הפצה, בטלפון 035780134 0527601844

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן
אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל,
מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב
בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן
הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר.
הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה
דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים
עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום
שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון

המערכת סוקולוב 17 א' דירה 7 בני ברק

L5703949@gmail.com

שלמים מציון

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת בא

עד מתי מאנת לענות מפני

"ויבא משה ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו כה אמר ה' אלוהי העברים עד מתי מאנת לענות מפני שלח עמי ויעבדני". (פ"י פ"ג).

לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים וכו', כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו וכו' מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד".

ובזה הרמ"א מתחיל את האורח חיים, משום שכאשר יש לאדם את השורש שהוא נכנע מלפני ה', שוב לא יהיו לו שום תירוצים הפוטרם אותו מקיום המצוות, וממילא יוכל לקיים את כל התורה והמצוות באמת ובלבב שלם ולעלות מעלה מעלה במעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים.

ויקנאו אותו פלשתים

והנה בפרשת תולדות מצינו כעין זה שיש תירוצים וסברות שהם לא אמיתיים, אלא רק מחמת שיש איזה שורש מסויים נולדים כל ההסברים הללו. ומצינו זאת ביצחק אבינו שכאשר ישב בגרר נאמר (בראשית, פרק כ"ו פסוק י"ד ט"ו) "ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה ויקנאו אותו פלשתים, וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר".

ופרש"י, "סתמום פלשתים, מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגייסות הבאות עלינו". וכתב השפתי חכמים, "ולוי נראה דמפני הקנאה סתמו וכדי שלא להראות הקנאה אמרו תקלה וכו'". מבואר בזה שכל התירוצים שהצדיק את ענין הסתימה שהוא דבר מוכרח מפני הגייסות וכיוצא בזה, שורש הדבר היה תירוצים מפני הקנאה, ואחרי שקנאו בו המציאו תירוצים וסברות שבאמת כך ראוי להיות.

שיחו בכל נפלאותיו

"ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וגו', כבד מאוד לפניו לא היה כן ארבה כמוהו ואחריו לא יהיה כן". (פרק י' פסוק י"ד).

נפלאותיו, ומצווה לפרסמם".

ובהמשך מביא עוד מעשה נפלא שגם על זה אמר הרב מבריסק שמצווה לפרסם, ובסוף כותב "אלא שהגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל אמר לא לפרסם את המעשים הללו מחשש עין הרע ל"ע, ואמרנו זאת למרן זצ"ל, ולא אמר עוד לפרסם, ולכן לא פרסמנו, אמנם להעלות על ספר אין חשש".

*

חסדי ה' כי לא תמנו

ובאמת "חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו", ומי שמתבונן יראה את נפלאות חסדי ה' בכל דבר וענין בין בכלל ובין בפרט, גם כאשר המצב בתחילה לא נראה טוב והאדם חושב "מאי יבוא עזרי" וכאילו נסתמו דרכי הישועה, מכל מקום בסוף רואים שהרבה דרכים למקום והקב"ה מושיע את ישראל מתוך צרתם. ולפעמים מתוך הצרה עצמה הקב"ה מפליא לעשות ומצמיח ישועה.

ובהגדה של פסח נאמר, "בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם", ויש לפרש "מצילנו מידם" שמידם של אלו שעומדים לכלותינו הקב"ה ממציא לנו את הישועה, ש"ידם" היא היא התשועה שבה הקב"ה מושיענו. עלינו רק להשתדל לעשות את רצונו יתברך באמת ובלבב שלם, וכך נזכה לחדש ה' להושיענו מכל מבקשי רעתנו.

וידועים הם דברי יעב"ץ בתחילת הסידור שכתב, "מי שיעיין ביחוד עניינו ומעמדנו בעולם, אנחנו האומה הגולה שה פזורה, אחר כל מה שעבר עלינו מהצרות והתמורות אלפים מהשנים, ואין אומה נרדפת בעולם כמונו מה רבים היו צרינו, מה עצמו נשאו ראש הקמים עלינו מנעורינו להשמידנו לעקרנו לשרשנו, מפני השנאה שסיבתה הקנאה רבת צרורנו, גם לא יכלו לנו לאבדנו ולכלותינו, כל האומות הגדולות העצומות אבדו זכרם בטל

ובתרגום מתרגם, "עד אמתי מסרב את לאתכנעא מן קדמי, שלח עמי ויפלחון קדמי". מבואר בתרגום שהטעם שפרעה אינו שומע בקול ה' להוציא את כלל ישראל ממצרים הוא משום שאינו נכנע מלפני ה', "מסרב לאתכנעא מן קדמי".

והגר"מ פיינשטיין זצ"ל הוסיף ואמר בזה, שבוודאי כאשר שאלו את פרעה מדוע אחרי כל המכות הללו שקיבל עד עתה הוא וכל עמו אינו משלח את כלל ישראל, הרי היו לו הרבה תירוצים והסברים הגיוניים למה לא טוב ולמה אסור לשלח אותם במצב הזה ובצורה הזו. אבל הפסוק בא ואומר שכל אלו היו תירוצים בלבד, ואילו הסיבה האמיתית שאינו משלח הוא מפני שאינו נכנע מלפני ה' יתברך, ואחרי שאינו נכנע נולדים לו התירוצים הללו, אבל אילו היה נכנע היו ממילא מסתלקים כל התירוצים והיה רואה כמה זה טוב וראוי לשלח את ישראל.

שורש עבודת ה'

ויש ללמוד מזה על כל אחד ואחד, שכאשר נשאל כל אדם למה אינו זהיר במצווה זו או בהלכה זו, למה אינו מזהיר ומקפיד יותר על דברי תורה, הרי הוא יסביר ויתרן את מעשיו בהרבה תירוצים. אבל האמת והשורש של הכל הוא מפני שאינו נכנע מה' יתברך, אלא מידת הגאווה וכח ההתנצחות גוברים עליו ומכח זה הוא ממציא ומחדש תירוצים להצדיק את צדקת דרכו, ואילו היה נכנע מהקב"ה היו מסתלקים ובטלים כל התירוצים והטענות שלו.

ולכן כתב הרמ"א בסעיף הראשון של השו"ע באורח חיים, "שויתי ה'

כתב הרמב"ן, "וכתב רבינו חננאל בפירוש התורה שלו מעת עתירת משה רבינו ועד עכשיו אין ארבה מפסיד בכל מצרים, ואם יפול בארץ ישראל ויבא ויכנס בגבול מצרים אינו אוכל מכל יכול הארץ כלום עד עכשיו, ואומרים כי זה כבר ידוע הוא לכל. בא וראה כי בצפרדע אמר רק ביאור תשארנה ולפיכך נשאר אלמנצח עד עכשיו, אבל בארבה כתיב לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים וע"ז נאמר שיחו בכל נפלאותיו, עכ"ל הרב".

בפתיחה לספר "משנת יוסף" על מסכת שביעית מביא מכתב מהגר"ב מגדלסון זצ"ל רבה של קוממיות שמספר מעשה נפלא שאירע בשנת השמיטה תשי"ט בקוממיות, וכך כותב "בחדשים הראשונים של שנת השמיטה היה זרוע בשדות מאכלי בהמה שנזרעו לפני שביעית, שמותר לקצור בשביעית ולאכול בקדושת שביעית כשיטת הרמב"ן שנוהגים כן בארץ ישראל. והנה ביום שישי אחד בא ארבה לרוב, לכפרים הסמוכים, ואנשי מקומינו באו אלי בחרדה שיש סכנה גדולה של אכילת כל הנזרע על ידי הארבה, ואמרתי נראה ישועת השי"ת בשמיטה!

והנה בא מחנה גדול של ארבה עד לגבול "קוממיות", וכשאך הגיעו לגבולנו תקף פנו לנו עורף וכלעומת שבאו כן הלכו, ולא נשאר ארבה אחד בכל גבולינו ולא הזיקו מאומה.

וכשסיפרתי זאת למרן הרב מבריסק זצ"ל, אמר זה מופת שצריכים לספר! וצויה להביא את הרמב"ן על שמות וקרא לפנינו את דברי הרמב"ן בשם רבנו חננאל שכתב "מעט עתירת משה רבינו ועד עכשיו אין ארבה מפסיד בכל מצרים וכו', וע"ז נאמר "שיחו בכל נפלאותיו", עכ"ל. ולמדנו כוונת מרן ז"ל שמדברי הרמב"ן ז"ל מוכח שנפלאות הארבה צריכים לספר.

ואע"פ שאין מפרסמים אותות כמו שכתוב בתהילים (פרק ע"ד) "אותותינו לא ראינו", מכל מקום על האות הזה של נפלאות הארבה נאמר "שיחו בכל

סברם סר צלם, ואנו הדבקים בה' כולנו חיים היום לא נפקד ממנו בכל תוקף אריכת גלותינו אפילו אות וניקוד אחד מהתורה שבכתב וכל דברי חכמים קיימים ולא יטה לארץ מגלם, לא שלט יד הזמן ולא כלם. מה יענה בזה פילוסוף חריף, היד המקרה עשתה כל אלה? חי נפשי כי בהתבונני בפלאות אלה, גדלו אצלי יותר מכל ניסים ונלאות שעשה השי"ת לאבותינו במצרים ובמדבר ובארץ ישראל, וכל מה שארך הגלות יותר נתאמת הנס יותר ונודע מעשה תוקפו וגבורתו."

ובספר "חיי עולם" מדבר על הענין הזה (חלק א' פרק כ"א), וכתב "והנה אנחנו נרדפים זה קרוב לאלפים שנה, ובכל דורו ודור עומדים עלינו לבלותינו, בגזרות נוראות הריגות וגירושים מעיר לעיר וממדינה למדינה, והקב"ה מצילנו מידם. ויותר מהמה מזימות שונאי ישראל בסתר לכל מיני צרות וגזירות אשר מתבטלים טרם צאתם לחוץ, וקצת ממזימותם נודעו אחר כך, ורבים מאוד שלא נודעו כלל, כי אין בעל הנס מכיר בניסו כדאיתא בנדה דף ל"א א'."

כי גבר עלינו חסדו

ומעשה היה עם רבי איצלה מוולואזין, שפגש אותו שר אחד מממשלת רוסיה ושאלו איך אתם אומרים בתהילים (פרק קי"ז) "הללו את ה' כל גוים שבחיהו כל האומים, כי גבר עלינו חסדו", הגויים צריכים להלל ולשבח את ה', ולמה? כי גבר עלינו חסדו! מפני שגבר עלינו על כלל ישראל חסדו של הקב"ה, ותמה ושאל למה הגויים צריכים לשבח את הקב"ה על חסדו שעושה עם כלל ישראל, הרי כיון שהחסד נעשה לישראל הם צריכים להודות על זה ולא הגויים, ולמה הפסוק אומר שהגויים צריכים להודות על החסד שהקב"ה עושה לכלל ישראל.

רבי איצלה השיב לו מיד, אתם הגויים יושבים במלכות בפרלמנט שבפטרבורג, ואתם זוממים עלינו בחדרי חדרים כל הזמן גזירות על גזירות קשות ומרות, אבל בסוף כאשר אתם באים לבצע ולהוציא לפועל את הגזירה, אתם רואים שלא שווה ולא משתלם לעשות את הגזירה ההיא ומבטלים את הגזירה. מי צריך להודות להקב"ה על החסד שעשה עימנו? אנחנו כלל ישראל לא יודעים את מה שאתם זוממים עלינו, אבל אתם שרואים את ההשגחה הזו אתם צריכים להודות!

ושמעתי מהגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל משל נפלא על זה, היה אדם עיוור שכל בוקר היה יוצא מביתו והולך עם צרור כספו בידו וקונה בחנות לחם וחלב לאותו היום, כך נהג שנים רבות בלא שינוי.

יום אחד חבורת גנבים חמדה את צרור כספו והחליטו לגנוב ממנו את כספו, אבל חשבו איך יגנובו לו את הכסף הרי כשיבואו לגנוב יתחיל לצעוק ואנשים יבואו לעזור לו. אשר על כן זממו עצה לחפור בור באמצע הדרך שבה העיור הולך לחנות, והעיור כיון שאינו רואה, ילך בדרך ויפול בבור. וכאשר יפול, מהר יבואו כביכול לעזור לו ואז יגנובו ממנו את צרור כספו, והוא כמובן יתחיל לצעוק אבל כולם יחשבו שצועק מחמת המכה שקיבל כשנפל ולא מחמת הכסף, ועד שיסביר לכולם שגנובו לו את הכסף הם יברחו וצרור כספו בידם. וכאשר חשבו כן עשו, חפרו את הבור ועמדו בסמוך לו והמתינו לעיור שיבוא ויפול שם.

העיור שלא ידע דבר, יצא מביתו כדרכו יום יום והלך והלך... והנה הגיע מטר אחד לפני הבור ונעצר, פתאום הוא התחיל לחשוב שאתמול לא הרגיש כ"כ טוב ולא אכל הרבה וממילא נשאר לו מספיק אוכל ואינו צריך לקנות היום אוכל חדש, הסתובב וחזר לביתו. הגנבים עמדו והשתוממו למה חזר, נגשו אליו ושאלוהו למה חזר, וסיפר להם את הסיבה.

מי צריך להודות להקב"ה על הנס בגדול שנעשה לו? העיור הרי אינו יודע כלום, אלא הגנבים שהם ראו איך הקב"ה שומר ומשגיח עליו הם אלו שצריכים להודות לה'. כך "הללו את ה' כל גוים שבחיהו כל האומים", למה? "כי גבר עלינו חסדו", מפני שהם רואים את חסד ה' ששומר על כלל ישראל בלי שישאל יודעים מכל הגזירות. זה ענה רבי איצלה לשר הרוסי.

שמעתי מהגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל בשם הרב מפונבז' זצ"ל, שסיפר מרבי איצלה מוולואזין שהיה בא הרבה למלך הרוסי ניקולאי

בשביל להשתדל בעבור כלל ישראל. וסיפר שבארמון המלך היו כלבים גדולים מאוד מאולפים והם היו מלקקים את רגלי האדם שהיה נכנס לארמון. והתפלא מאוד על הדבר הזה איך כלבי טרף כאלו אינם טורפים בני אדם, ועוד יותר נכנעים לכל אדם שנכנס למלך ומלקקים את רגליו. ושאל את המאלפים המטפלים בהם על הפלא הזה, אמרו לו שכל זה הוא רק בזמן שהם כבולים בשרשראות, אבל אם מתירים את השרשראות מיד הם טורפים בני אדם.

אמר רבי איצלה אותו הדבר זה גם בהנהגת המלכות, הגויים במלכותם רוצים כל הזמן להרע ולטרוף את כלל ישראל, אלא שהקב"ה כובלם באזיקים והם מוכרחים להטיב, וכל מה שרואים שהמלכות מטיבה עם ישראל אין זאת מטוב ליבם אלא מחמת שהם "כבולים" מהשי"ת ומוכרחים להטיב, אבל בלאו הכי היו טורפים ח"ו.

*

גדול הרועה שמצילם

והנה בגמרא ביומא (דף ס"ט ב') אמרו, "אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה, אתא משה אמר הקל הגדול הגיבור והנורא, אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו לא אמר נורא, אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו לא אמר גיבור, אתא אינהו ואמרו אדרבה זו היא גבורתו שכובש את יצרו שנותן ארך אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקב"ה היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות וכו'".

ובתוספות ישנים כתב, "האיך אומה אחת יכולה להתקיים בין כל האומות, במדרש רבי תנחומא אדרינוס שאל את רבי יהושע גדולה הכבשה שעומדת בין שבעים זאבים אמר לו גדול הרועה שמצילה!"

זה הכלל הצלת כלל ישראל הוא רק בכח זה של "גדול הרועה שמצילה".

שה פזורה ישראל

והנה בפסוק בירמיה (פרק נ') כתוב, "שה פזורה ישראל", כלל ישראל נמשלו לשה. המשל בזה הוא לשה קטן בין שבעים זאבים רעבים אשר רוצים לטרוף ולאכול את השה, ולכאורה בדרך הטבע אין שום אפשרות לכזה שה קטן וחלוש להנצל ולשרוד מידי הזאבים הטורפים הללו. אבל מה קרה למעשה הזאבים התחילו לריב ולהתקוטט אחד עם חברו מי יזכה לאכול את השה, המריבה גדלה וגדלה, ובסופו של יום נהרגו בריב חמישים זאבים, חמש עשה נפצעו קשה, חמש נפצעו קל עם שברים בינוניים, והשה הקטן נותר שלם!

כך האומות עומדים עלינו לבלותינו, ובדרך הטבע אין שום אפשרות להניצל מידם, ומה הקב"ה עושה "סכסכתי מצרים במצרים" מטיל מריבה ומלחמה בין האומות וכך הם טורדים במלחמותם וכלל ישראל ניצל.

ומרן בעל הקהילות יעקב זצ"ל אמר את זה בשעתו על אירן ועירק שכל אחד הכריז שרוצה לעלות לירושלים למלחמה ולהרוג את כלל ישראל, מה עשה הקב"ה עשה מחלוקת ביניהם על הנפט ועל הרכוש והם התעסקו ונלחמו זה עם זה ונהרגו מאות גויים, ולמעשה כלל ישראל ניצל. "גדול הוא הרועה שמצילים".

ובספר נס ההצלה של ישיבת מיר (פרק ל"ג) מביא מעשה נפלא מעין זה כאשר בזמן המלחמה ישיבת מיר היתה ביפאן בשנחאי, שלקראת סוף המלחמה הגרמנים שלחו ליפאן שני מומחים להכין שם תאי גזים להרוג את כל היהודים שנמצאים שם, ותכננו לומר ליהודים שהם צריכים לצאת לעבודה ושם יכניסו אותם לתאי הגזים.

וכתב, "כשהודיעו לנו היפאנים שבעוד כשבועיים הם יוציאו אותנו ל"עבודה", הם קיבלו מפלות נוראות בחזית עד שהם לא ידעו מה נעשה איתם, ואז עזבו אותנו לזמן קצר. כשהם התאוששו, הודיעו לנו שוב שבעוד כשבוע שבועיים נצא לעבודה, אז שוב קיבלו מפלות קשות בחזית עד שבעל כרחם הסיתו דעתם מאתנו. וכך חוזר חלילה בכל פעם שהודיעו לנו שנצא לעבודה קיבלו מפלות שהוציאו אותם משוויץ נפשם. כך נמשך מצב זה מפלות אחרי הודעה לצאת לעבודה עד סיום המלחמה."

הוציאנו ה'

"והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך, כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים". (פרק י"ג פסוק ט"ז).

ומנהגו של עולם, בין ברכים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכור, ואם יעבור עליהם יכריחנו ענשו, הכל בגזרת עליון וכו'."

נביא בזה מכתב ששלח הגרב"צ זצ"ל, אל אחד מידידיו שהוצרך מסיבות מסוימות לזור בחו"ל, ואלו הם דבריו:

אור ליום ד' פרשת בהעלותך סיון תשכ"ט

בעזרת"ש

למע"כ הרב ר' ... שליט"א

שלו וברכה וכל טוב סלה

א) הנה נוסח זה של הברכה, הוא הנוסח הרגיל שנוהגים בו לפתוח את דברי האגרת וכמו שאמרנו פתח דברך יאיר, ובמקום שיש אור שם ברכה. ומצינו עוד נוסחאות אחרות כיוצא בזה, כמו "שלומכון יסגא לעלם" באגרת דרבנן גמליאל בסנהדרין דף י"א ב, או "שלום לכם עד אין חקר" באגרת ששלח הנזן לכל העמים כדאיתא במדרש רבה אסתר פרשה ז' ע"פ שם, רק אני כותב את הנוסח הנחוג כאן. ומכל מקום יהי רצון שתזכה שיקויים כך ובבני ביתך כל האמור בהני ג' נוסחאות, ומאן דתני הכי לא משתבש ומאן דתני הכי לא משתבש.

ב) אודיעך כי בערב חג השבועות קבלתי את מכתבך היקר ושמחתי לקבלו, את הצ"ק סידרתי בת"ת של הכולל על הצד היותר טוב ושכרך מלא מן השמים, ובמה שכתבת שאתה מטריד אותי בזה ערב חג, בעו"ה לא זכיתי להבין זאת, ויהי רצון שכל הטרדות שיהיו לך יהיו רק מעין זה.

ובמה שכתבת אודות הסוגיא דקשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף ושאתה עמל הרבה בסוגיא זו, בזה לא כל כך נעם לי לקרוא זאת, וזה הנסיון של רוב אברכי דורנו היקרים, ובעו"ה הרבה לא עומדים בנסיון זה, אבל מאן דיהיב חיי יחיב מזוני, וצריך הייטב להתחזק במירת הבטחון ושהכל ממנו יתברך, והוא זן ומפרנס לכל אחד ואחד, "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון". רק בתחילה הכל בא בקושי, ועל זמן זה הוא עיקר הנסיון שלא ליפול. ואמר דוד המלך ע"ה "שבע יפול צדיק וקם", שעיקר תקומת הצדיק לעד היא על ידי זה ששבע נפל, שהיו עליו כסדר נסיונות והוא התגבר עליהם ולא שם לב לנפילות, ועל ידי זה זכה לסייעתא דשמיא לעמוד על רגליו.

ג) וכתב הגר"א בפירוש לספרא דצניעותא (דף נ"ה ע"א) וז"ל, "והכלל, כי כל מה שהיה והיה עד עולם, הכל כלול בתורה מבראשית עד לעיני כל ישראל. ולא הכללים בלבד אלא אפילו פרטיו של כל מין ומין, ושל כל אדם

בפרט, וכל מה שאירע לו מיום הולדו עד סופו, וכל גלגוליו ופרטיו ופרטי פרטיו. וכן של כל מין בהמה וחיה, וכל בעל חי שבעולם, וכל עשב וצומח ודומם וכל פרטיהם ופרטי פרטיהם, בכל מין ומין, ואישי המינים עד לעולם, ומה שאירע להם ושרשם. וכן כל מה שאמרנו באבות ומושה וישראל, כולם הם בכל דור ודור, שכולם מתגלגלים ניצוצותיהם בכל דור ודור כידוע. וכן כל מעשיהם מאדם הראשון עד סוף התורה, הוא בכל דור כידוע למבין. וכן הוא בכל אדם ואדם לבד, כמו שהתחיל לכאר במדרש הנעלם ברמז. וכל זה נכלל כולו בפרשת בראשית עד נח, כמו שאמרנו כאן בספרא דצניעותא. וכללו נכלל בפרשה הראשונה, עד ברא אלוקים לעשות כנ"ל. וכלל כללי הכללים בפסוק ראשון, בו' תיבות ז' אלפי שנה כמו שאמרנו בפרק א', שתא אלפי שנים בשתא קדמאי בו'. והן ד' כללים נגד ד' עולמות, בכל עולם שלמעלה יותר בכלל והולך ומתפרט, והן נגד (יותר חסר), "עב"ל הק' אות באות.

ד) ובמה שכתבת שתחזור לבני ברק, וכמו שאמרנו חזרה תורה לאכסניא שלה, זה דבר עצום, בפרט לילדים וגם לך, כי האדם נמשך אחר אנשי מקומו וכמו שכתב הרמב"ם בפרק ו' מהלכות דעות.

ובמה שכתבת שמוטב לא בהוראה, לענ"ד צע"ג בזה כי כל זמן שמקושרים בתורה חיים אחרת. ובפרט בדורנו שכשעוסקים בענין גשמי, יש עסק עם בני אדם שונים ומשונים וק"ל. ואף בעסק ההוראה צריך סייעתא דשמיא להסתדר עם השותפים וכיוצא בזה... מכל מקום כשקשורים בתורה יש ויש יותר חיות דקדושה בלב, מה שאין כן כשעוסקים בענין אחר או נכבית רח"ל הגחלת קצת.

ה) על כל פנים, יהי רצון שתזכה לסייעתא דשמיא בכל דרכך ומעשיך, ויקויים כך "נחני במעגלי צדק למען שמו", ותזכה לשבת על מבועי התורה והיראה במנוחה ובשלחה, ולזכות לנחת רוח אמיתי מבני ביתך שיחיו מעתה ועד עולם. כברכת חברך דורש שלומך שלו' בן ציון

לרגל היארצייט של הגרב"צ זצ"ל החל ביום שישי הבעל"ט – י"ב בשבט, נביא בזה עוד עובדות והנהגות מתוך הספר הנפלא העומד לראות אור בקרוב (בס"ד בראש חודש אדר ב').

היתכן?!

עוגת דבש?....

התשובה הייתה, "הוא ביקש שתי פרוטות לעוגת דבש".

חי"ך רבי בנימין: אם כן, הערתך אינה הערה, ואין סתירה בין הדברים. כי אמא שלנו ציוותה על אחי הגאון השקדן רבי זלמן, כי כל יום, שעתיים לפני ארוחת צהרים שיאכל עוגת דבש, לחזק את ליבו, ואכילה זו נחשבה אצלו למצווה דאורייתא, ואכן לפני שאכל את העוגה שינן לעצמו הלכות כיבוד אב ואם, ואם כן שני המספרים דוברים דברי צדק, מנהגו שלא לבקש מפורש עניני הגוף, נכון, וגם אמת שביקש לקנות עוגת דבש.

המשיך ר' בן ציון וסיים: "אני חושב, שגם היום בדורנו יש אנשים שנוהגים כך, עד היום הזה שלא מבקשים צורכי הגוף". נקל היה לשער, כי כוונתו הייתה לאנשים בדורנו כמו מרן הרב קנייבסקי שליט"א או מרן הרב שטיינמן זצוק"ל וכדומה.

ומניין לר' בן ציון מנהגיו בקודש של הרב שטיינמן, כי כידוע ליודעים, במחיצתו של ר' בן ציון פלמן, הרב שטיינמן היה פותח לפעמים את סגור ליבו ואת הנהגותיו, ומתייעץ עמו עליהן בעיקר אליבא דהלכתא, ושניהם בסוד שיח יהלכון. לכן, אולי התכוון עליו.

והשיעור המשיך מפי ר' בן ציון בנושא שהתחיל בו, שצריך לדעת כי גם לפי מה שהכריע הישולחן ערוך' כהשיטה האחרת שהקידוש לא תלוי בנר שבת, עם כל זאת המשנה ברורה כתב (בסקל"א) שזה דווקא אם מצטער הרבה לאכול בבית במקום הנר, אבל אם לא מצטער צריך לאכול דווקא במקום הנר.

*

הכל החל לפני שבע שנים.

השיעור של רב"צ התחיל ככל השיעורים – בהתלהבות. הנושא היה, הדעה המובאת בשולחן ערוך סימן רע"ג כי הדלקת נר שבת היא לצורך הסעודה, ודעה זו סבורה, שכדי שהסעודה תחשב 'סעודה חשובה', חייבים שיהיו בה נרות מאירים, ולכן, אין לקדש על היין אלא במקום הנר.

ואז, ר' בן ציון הגיע בדרך אנב לנושא תורני מוסרי, ואח"כ סיפר עובדה ואמר, כי מנהגו של הגאון המופלא רבי זלמל'ה מוולאזין היה שלא לבקש מפורש בפה את צורכי הגוף, רק ברמז או בהערה מדברי תורה, לדוגמא, אם הגיע הזמן של האוכל היה משנן את מאמר חז"ל במדרש "אמר ר' יוסי כתיב ויהי אדם לנפש חיה – נשמה שנתתי בך החיה אותה" וכך הבינו בני הבית כי הוא מעוניין לאכול, וערכו את השולחן, וכאשר הגבאי שמע כי הוא לומד את הדרוש על הפסוק 'והנה טוב מאד זו שינה' ידע כי הגאון מעוניין לישן, ומיד הציע לפניו את המיטה. עד כאן חלקו הראשון של הסיפור.

והנה – המשיך ר' בן ציון וסיפר, כאשר סיפרו לרבי ישראל משקלוב על מנהגו הנ"ל של רבי זלמל'ה, דחה מיד את הדבר, ואמר: יש לכם טעות. אני מעיד כי לפני כמה שנים ר' זלמן ביקש ממני בהלוואה שתי פרוטות כדי לקנות עוגה לאכול, ביקש מפורשות ולא ברמז את צרכי הגוף....

אחיו של רבי זלמל'ה – רבי בנימין מוולאזין, ששמע את ההערה, שאל את רבי ישראל משקלוב: "האם הוא ביקש סתם עוגה, או

הכל הקשיבו להמשך השיעור, חוץ מהחברותא של ר' בן ציון, שלא היה מסוגל להמשיך להקשיב. מדוע?

הוא נדהם מעוצמת המשפט שהוזכר קודם לכן "אני הושב, שגם היום בדורנו יש אנשים שנוהגים כך".

כי היה בדוק ומקובל אצלו מימים ימימה, שכאשר רב"צ מתבטא "יש אנשים גדולים" הכוונה לאחד מגדולי ישראל, אבל אם מתבטא "יש אנשים", גם הוא עצמו נחשד על כך, רק שהוא מסתתר ומתנסח: יש אנשים, יש הנוהגים וכדומה...

מיד אחרי השיעור צירף אליו ב' מבניו של ר' בן ציון, והם ערכו חשבון האם מי מהם זוכר שאבא ביקש צרכי הגוף מאמא או מאחד הילדים.

לאחר כחצי שעה של הרהורים, בהם ניסו להיזכר ולחשוב מחשבות, העלו חרס בידם. אכן לכאורה לא יפקד ולא יזכר – בקשה על צרכי הגוף.

רק, שמאז, הם היו רגילים שאבא לא מבקש כלום כיון שלא חסר לו כלום, ועתה, הם מתחילים לחשוב יחד עם החברותא – שזו הנהגה עם כוונה נוספת, בכוונה תחילה: לא לבקש בענייני הגוף. הם שיחזרו לעצמם את סדר יומו מאז. וכך היה סדר יומו בילדותם:

בחמש וחצי לפנות בוקר קם ללמוד תורה. לפני השעה שבע, יצא להתפלל, אח"כ שב וטעם משהו ואכל ארוחת בוקר, ומשם לתוך סדר א' ברציפות עד מנחה. אבא שב מהכולל בשעות הצהריים. נכנס לבית "שלום וברכה". ניגש מיד לסייע להאכיל את הילדים. (כי למרות שקיעותו בלימוד תורה הקפיד תמיד לסייע!). ואז: "אבא, אולי תשב לאכול ארוחת צהרים" – הייתה הרבנית מציעה, או שאחד הילדים אמר לאבא: "אמא הכינה על השולחן". ואבא נענע בראשו כמסכים, וניגש לשולחן, להחיות את נפשו. אבל לבקש מנת אוכל?

הילדים היו רגילים לכך.

ולא רק בני הבית.

האברכים בכולל שם כיהן שנים רבות, סיפרו כי מעולם! לא ביקש ספר או כוס תה, או כל בקשה שיביאו לו. גם בתקופה האחרונה שהיה כבר חלש מאד, וההליכה הייתה קשה, התחיל תמיד לקום בעצמו ואפילו הספיק לפעמים ללכת כמה פסיעות לעבר ארון הספרים או לכיוון המטבח להכין לעצמו כוס שתיה, מיד מיהרו לעברו ושאלו לחפצו ורצונו, ואז הוא הסכים ואמר מה להגיש לו, כרצונו.

הפלא היה. כי לא הייתה לו "הנהגה" כזו, "מנהג" כזה או אחר, חלילה, מי אני מה אני, אין לי מנהגים, אין לי הנהגות. החיים פשוט התנהלו בסתר ובטבעיות. עד שגם הילדים לא הבחינו בשעתו, שאולי זו הנהגה מתוכננת ומחושבת.

בשקט, בהעלם, ללא אומר בלי נשמע קולם התרחק וגמגע מבקשת דברים גשמיים, מעידים הסובבים – "כוס קפה, ארוחת צהרים, ארוחת ערב, האם אפשר לגהץ חולצה" – דבר טבעי שבעל הבית יהודי מבקש מרעייתו, מבנו או מבתו – "אולי מישהו יכין לי כוס קפה, יביא לי כוס מים" – כל זה לא הזכיר הגרב"צ.

אם הדברים היו נכונים, במהלך כל החיים שלו, בצעירותו ואח"כ בימי הביניים.

הנה גם בהיותו בן שבעים שנה ויותר, נשאר איתן ולא ביקש. מה שכל יהודי מבוגר חייב לכאורה לבקש: "אולי תסייע לי לקום מהכסא, שמא תוכל להגיש לי כוס מים פושרים, אינני חש בטוב" לא ביקש. איזה אבא לא מבקש בנימה כזו או אחרת – "פנו דרך, בני הביבי, לאבא שלכם אביכם הדגול, הזקוק כרגע למנוחה, לאכילה, לשינה ולרחיצה". אבל הוא לא ביקש. פלא.

וורדאי שהוא ביקש

אבל עניני מצוות ידע היטב לבקש, כשזקק להם. לדוגמא.

כאשר גברה עליו חולשתו, והוא שכב שעות רבות בחדר הפנימי. וגם הרבנית ע"ה הייתה חלשה וחולה אחרי ניתוח, לפתע ר' בן ציון לא הסך במילים וביקש מבנו שליט"א שיסדר שיהיה להם מהפעמון החיצוני בדלת הראשית חוט חשמל וצלצול שיגיע גם לחדר הפנימי היכן שהוא שוכב. הוא התעניין האם זה דבר מורכב וקשה, הבן השיב "אין בעיה למשוך חוט ולסדר את הענין, אבל מדוע יש צורך בכך, והרי קשה לאבא לקום לצלצולי מבקרים למיניהם?".

התשובה שקיבל: "כיון שגם אני וגם אמא מוגבלים כעת וזמנים ממושכים שאנחנו נמצאים בחדר הפנימי, הוששני שמא יגיע איש עני ואביון לאסוף כסף, ולא אשמע שדופקים או מצלצלים, ונאמר בגמ' בבא בתרא דף ז', כי אליהו הנביא היה רגיל לבוא לפקוד את אחד החסידים, והנה אותו חסיד בנה 'בית שער' לחצר שלו שמחמת כן גם כשהעניים היו צועקים מאחורי הדלת של החצר בעל הבית שבפנים לא שמע, ולכן אליהו הנביא הפסיק לבוא אצלו. הרי שצריך לשמוע את הדפיקה של העני, ובכך שאני בחדר הפנימי אינני שומע את הדפיקה בדלת.

הבן שליט"א תמה ושאל: אבל גם אם אבא ישמע, סוף כל סוף אבא לא יכול לקום לפתוח את הדלת?!

"ראשית כל, עלי לשמוע. ולפעמים קורה שאני יכול לפתוח את הדלת, ואפתח, ואם לא, אז אני באמת אנוס ולא יכול. אבל צריך לשמוע שיש עני מאחורי הדלת" – הייתה התשובה.

דברים חשובים כאלו וכיוצא בהן, ביקש מהילדים, כי דומה הדבר לעוגת הדבש של רבי זלמן מוולאזין.

הגבאים בבית הכנסת 'נחלת משה' מספרים. מידי שבוע הרב עלה לתורה שלישי, וביום ראשון שלמחרת שילם בקביעות את הסכום הקבוע "בעבור שיתן" ועל דבר זה היה מטריח לפעמים את הבן להביא את הכסף לגבאים, כי יש בכך צורך מצוה, – חלילה לא לשכוח ולחטוא בנדירים ונדבות.

כשבוע וחצי לפני הסתלקותו, הוציא מכיסו מאתיים דולר ואמר לבנו שימסור את הסכום לגבאים. הבן התפלא מדוע כזה סכום גדול? "שמא שכחתי פעם או יותר במשך כל השנים ששימשתי כרב והתפללתי בביהכ"נ, ושמא נותר לי חוב לבית הכנסת" – השיב. הבן מסר את הכסף לגבאים שהיו תמחים על נוסח הדברים שנאמרו מפי הרב.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

איתם - שיהיה להם אוכל, אלא כדי שתהיה אפשרות לתת להם מכה נוספת - מכת ארבה...

מכה שהיא מוקש

לפני מכת ארבה הגיעו החרטומים לפרעה ואמרו לו: "עד מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את האנשים".

מדוע הם נזכרו כעת לבכות לפני פרעה? הרי כבר זמן רב הם מקבלים מכות ואינם מדברים מילה, והנה מגיעה ההתראה על מכת ארבה והם צועקים לפרעה "עד מתי יהיה לנו למוקש... הטרם תדע כי אבדה מצרים". איזה מוקש? וכי הארבה היה אחרת משאר המכות?

ההסבר פשוט: כל מכה היתה כואבת ומצערת בשעת המכה. דם היה שבוע ימים או שלושה שבועות [לחד מאן דאמר], אחר כך - גמרנו. כך היה גם בצפרדע - "ותבאש הארץ" ו...הסתיימה המכה. וכן במכות הבאות - כינים, ערוב, דב, שחין. אבל ארבה זו צרה חדשה ונוראה: בעת המכה עצמה אין יסורים קשים, אבל בסיומה של המכה מתים ברעב. והם זעקו: פרעה! זו מכה שהיא מוקש, מניחים כעת מוקש - ואחר כך הוא ממית כי אין מה לאכול! ואכן פרעה קרא למשה ולאהרן, ניסה את מזלו לדבר איתם, אך בסופו של דבר התרגז. "ויגרש אותם מאת פני פרעה" והארבה הגיע - "ויעל הארבה על כל ארץ מצרים".

המון העם שבמצרים, התחילו להבין את מצבם הקשה. הם ביקשו לעשות את מה שנאמר (בפיושים, על היהודים) שכאשר הקב"ה חלילה מביא מכה "ממכה עצמה מתקן רסיה". הם חשבו, אולי נעשה מהמכה עצמה רסיה. אין כבר מה לאכול, לא חיסה, לא מאכל אדם ולא מאכל בהמה, אבל יש 'ארבה' ככל שמעוניינים, איזה שפע, בכל ימות השנה כזה זן של ארבה עולה בחנות הון רב, כי כידוע, ארבה הוא מאכל טעים. שבעה ימים אספו לתוך חביות, קופסאות, מלחו אותם - עשו מהם הערינג, וקיוו שבכך ישרדו עד סוף הצרות. ששון ושמחה יש אוכל. א'מחיה!.. תגיד כמה אספת? שמונים? תשעים? אח...בשלב, אני כבר אספתי מאה ארבעים וחמשה... - אנשים נשים וסף אגרו ארבה במרץ רב. הסתיימה המכה.

רוח סערה העיפה את הארבה מחוץ לגבולות מצרים "ויהפוך ה' רוח ים חזק מאד וישא את הארבה" הם יצאו לחצרות לפתוח. הוא פתח את החבית הראשונה, ואין, "יש לי טעות" חשב לעצמו, פתח את השנייה, שלישית, רביעית חמישית. אין כלום... מה קורה פה? הנחתי ומלאתי עד פי החבית? "ציחקתי". תעבוד, תעבוד, אבל בסוף גורנישט... "לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים". רש"י הקדוש: "אף מן המלוחים".

ויצא בחרי אף - סטרו ויצא

"שחקתי" נוסף בפרשתנו:

עד ההתראה של מכת ארבה, משה ואהרן התנהגו בדרך ארץ כלפי פרעה. לדוגמא, פרעה ביקש כמה פעמים ממשה רבינו ע"ה שיתפלל, והוא שמע בקולו, התפלל. מדוע התייחס לבקשתו בכבוד ראש? בפשטות הסיבה כדי לקדש שם שמים, להראות שאם משה רבינו מתפלל המכה הולכת.

אולם שמעתי הסבר נוסף. הקב"ה ציוה למשה שכאשר יבוא לפני פרעה "מלך מצרים" - שינהג בו בכבוד, כמבואר בחז"ל ומובא ברש"י, היתה לו מצוה להתנהג אליו בכבוד, לכן כאשר הוא בקש להתפלל - עשה כבקשתו וקיים בכך מצוה דאורייתא לנהוג בו בכבוד.

ממכת ברד, הכבוד כלפי פחת במדת מה. מכאן ואילך משה רבינו לא זלזל בו לחלוטין (עיי' סנהדרין צ"א ע"א), אבל כבר לא התנהג כלפי כבעבר.

מה היה?

מתחילת בואם של משה ואהרן לפני פרעה בפרשת שמות, הם בקשו ממנו שישלח את בני ישראל, והזכירו אותו והתריעו, והוא לא תקף אותם, לא צעק לא העניש, בקושי דיבר. אין לשכוח שהעומד לפניו היה דמות מבוקשת מאד במצרים וכי עליו נאמר "ויצילני מחרב פרעה", "ויברח משה מעם פרעה", הנה, יש לך אותו לידך, תעשה משהו! תהרוג אותו, תכלא אותו, תצעק עליו! לא. פרעה לא היה יכול לעשות מאומה. ומה הפלא שלא היה יכול? הוא

"אשר התעללתי" - אשר שחקתי

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרֹעֶה כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבֹן וְאֶת לֵב עַבְדִּי לְמַעַן שְׁתִּי אֶתִּי אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ. וְלִמְעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בְּנֵךְ וּבִן בְּנֵךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֶתִּי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בָּם וַיִּדְעֶתָם כִּי אֲנִי ה' (א-ב)

מדה כנגד מדה

מה הכוונה "את אשר התעללתי"?

פירש רש"י: "התעללתי" - שחקתי, כמו 'כי התעללתי בך'.

מה הענין של "שחקתי"? הלא המצרים קיבלו את המכות כי הקב"ה הבטיח "דן אנכי" - הגיעו להם המכות, ומדוע חסר היה לחצוק בהם? נבאר בסיעתא דשמיא.

אחרי מכת ערוב אומר משה רבינו לפרעה: "רק אל יוסף פרעה התל בנו" מה הכוונה "התל"? לחצוק מאיתנו. כי פרעה הבטיח ששולח אותם, כן שולח לא שולח, - עשה מהם צחוק. אם כך, ה' שילם לו מדה כנגד מדה - "שחקתי". בכל המכות שקיבלו מצרים אפשר להבחין ולראות כי העונש ניתן בדקדוק - מדה כנגד מדה.

רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל מצביע על מדה כנגד מדה גם במכת בכורות. נאמר שם: "והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים אשר כמוה לא נהיתה וכמוהו לא תוסיף" (א, ו). שואל רבי יחזקאל: "צעקה גדולה" זו לשם מה? איזה צורך היה בצעקה מלבד מות הבכורים? והוא מבאר, שהמצרים הלא לקחו את התניעות מבתי היהודים מזרועותיהן של האימהות ומידיהם של האבות, וצעקות אנושות עלו באותם ימים מבתי ישראל! התשלום על אותן צעקות היה במכת בכורות - "צעקה גדולה בכל ארץ מצרים", מדה כנגד מדה.

וכן גם כאן אומרת התורה שהקב"ה שיחק בהם מחמת ההיתול והצחוק של פרעה. אתה היתלת - יהתלו בך, "את אשר התעללתי במצרים"

הצחוק במכת ברד ארבה ובכורות

התורה מעוניינת שנתבונן ונבין מה הצחוק שה' עשה איתם מכאן ואילך, כי הרי נאמר מפורש "למען תספר באוזני בן ובן בך את אשר התעללתי". בפשטות אפשר לומר, שזה עצמו ש"אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו" ולא היתה לו יכולת לשלח, זה הצחוק.

נתאר לעצמנו שבאים לאדם משותק שאינו יכול לזוז ממקומו ואומרים לו: "תפסע, תלך, אם לא - תקבל מכות".

"מכות?!" - תמה הלה - "רצונך להכות תן מכות, אבל מה אתה אומר לי ללכת, זה לא שייך, וכי אתה עושה ממני צחוק?"

כך ממש היה עם פרעה: מתריעים בו תשלח והוא כבר לא יכול. מזהירים מתריעים והוא משותק - וכי אתם עושים צחוק? כן - **התעללתי במצרים - שחקתי**.

אולם יש בפרשתנו אופנים נוספים של "התעללתי".

במכת ברד ה' שבר למצרים את כל העצים, האילנות, כל העשב, הכל.

רבינו של עולם, דגים אין, הם מתו במכת דם הראשונה. בשר - אין מעת שהכיתה בהם ממת דבר. כל הבהמות מתו. רוצים לכל הפחות להיות צמחוניים? באה עליהם מכת ברד שברה את העצים, אין פירות, אין ירקות. אבל מה? "והחיטה והכוסמת לא נוכו כי אפילות המה" ומובא ברש"י ובמדרש, שפלאי פלאות נעשו להם. הלחם, שהוא המאכל החשוב ביותר של האדם, לא התרסק מהברד בניסי ניסים.

כאשר הסתיימה המכה - ויש מחלוקת בגמרא אם כל מכה היתה שלושה שבועות [וההתראה שבוע] או רק שבוע אחד - יצאו המצריים החוצה לעשות סיבוב באויר תחת כיפת השמים, וגילו שיש אוכל. ברד נורא נפל על מצרים, אבל עדיין נשארו להם חיטים כוסמין ושעורים. שמחה גדולה היתה להם - עד השמים. והנה, מגיעה אחר כך מכת הארבה וגם האוכל הזה חוסל. נשארו עם כלום. ואז הם הבינו, כי החיטה והכוסמת שנשארו בשדות לא היו כדי להיטיב

ראה שמתרחשים כאן דברים נגד הטבע. הם נכנסים מתי שרוצים, ולהיכן שחפצים. מעוניינים לפגוש אותו בנילוס - מגיעים אליו, בארמון המלוכה - נכנסים אליו, בפתחי ההיכלות עומדים שומרים, שוטרים, חיות רעות, דובים, נמרים, אריות, והם בפנים. ריבונו של עולם, איך הם נכנסו? התייצבו לפניו: אנחנו פה ובאנו בדבר ה' - שלח את עם ישראל, ואם לא תשלח, ה' אמר שתקבל מכות, ירביצו לך... פרעה הגדול לא מוציא מילה מהפה, הוא התעקש שלא להוציא את ישראל, אבל לא החציץ, לא התרים ופחד לתקוף. במכת ארבה לפתע פרעה נהיה גיבור גדול: "ויגרש אותם" - "לכו מכאן" הוא צעק.

אחרי זה, במכת חושך, הוא נהיה גיבור גדול עוד יותר ומהיר את משה: "השָׁמֶר לָךְ אֶל תִּסֹּף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְיוֹם רִאֲתָךְ פָּנַי תָּמוּת" (י. סח.). איום ברצח... עוד פעם אחת - אתה מת! משהו לא ברור, אם אתה יכול, תהרוג אותו עכשיו... לא, אם תבוא עוד פעם אחת...

רבותי, אנו לומדים תמיד יחד את הפרשיות של יציאת מצרים במטרה אחת שאומרים אותה בעת הנחת תפילין, לדעת כי "לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו".

כאשר פרעה הזהיר את משה רבינו ע"ה ואמר לו "כי ביום ראותך פני תמות" - מיד הודיע לו משה על מכת בכורות. ובסיום הדיבור הממושך עם פרעה [חמשה פסוקים...] "ויצא מעם פרעה בחרי אף" (יא. ח.). מדוע יצא בחרי אף? - מסביר רש"י: "על שאמר לו אל תוסף ראות פני", חוצפה; אני בא בדבר ה' ואתה אומר לי אל תוסף ראות פני?!

יתירה מזו אמרו חז"ל (בבבס קב ע"א): "ויצא מעם פרעה בחרי אף, אמר ריש לקיש: סטורו ויצא". עד עכשיו קיבל מכות אבל לא בפרצוף. כעת קיבל מדיו של משה רבנו פראסק בפנים...

זה הרי מעשה נורא! פרעה, תקרא למשטרה! תזמין את השב"כ... לא! "שחקתי".

מחפש את משה ואהרן בשכונות היהודים

בעת מכת בכורות היתה צעקה גדולה בארץ מצרים ופרעה רץ לחפש את משה ואהרן. "ויקם פרעה לילה הוא ועבדיו וכל עמו", פרעה בגפו יצא לחפשם והיה שואל: "משה היכן הוא? אהרן היכן הוא?"

ראשית כל נתבונן להיכן הוא רץ. הרי עם ישראל התגוררו בארץ גושן, והוא דר בעיר המלוכה. נעשה חשבון קטן: חז"ל אומרים כי ארץ מצרים היתה ארבע מאות פרסה. כל פרסה - ארבע מילין, אלף שש מאות מיל זה אלפים אמה, מאתיים קילומטר. גושן היתה באמצע מצרים (כך מובא בתורה יומת) ועיר המלוכה היתה בתחילת מצרים. זאת אומרת שהמרחק מפרעה עד גושן היה מאתיים פרסאות - שמונה

מאות מילין, שמונה מאות קילומטר. מבני ברק עד אילת אין שמונה מאות קילומטר, אולי ארבע מאות. - פעמיים מכאן ועד אילת. אם כן צריכים להבין, איך באמת "יירדו כל עבדיך אלה אלי"? הליקופטר לא היה, גם ג'יפ לא היה. היה סוס, גמלים, הנסיעה לוקחת כמה ימים, באמצע הלילה פרעה רץ לגושן למשה ואהרן והתינוקות משטים בו, איך זה היה?

זו קושיה טובה. אבל אנחנו לא צריכים הרבה לעמול בה כי הרמב"ם מסביר. הרמב"ם אומר שבאותו לילה - ליל הסדר - משה ואהרן לנו בעיר המלוכה, בה הקריבו ואכלו את קרבן הפסח. הם לא חזרו לגושן כדי שיתקיים "יירדו כל עבדיך אלה אלי". צריך לדעת, אומר הרמב"ם, כי גם בעיר המלוכה היו שכונות של יהודים. "ותמלא הארץ אותם" - כל ארץ מצרים. בגושן היה עיקר משכנם, אבל גם בעיר המלוכה התגוררו יהודים, ומשה ואהרן התאכסנו באותו לילה גדול של הקרבת קרבן פסח בשכונות של היהודים וכשפרעה הגיע התינוקות שיטו בו.

האמת, שבשעה שפרעה רץ לחפש את משה - אסור היה ליהודים לצאת מהבית, אבל מהחלונות - התינוקות שאלו את פרעה להיכן אתה רץ? והוא השיב: היכן משה? מי ראה את אהרן?

אה... משה ואהרן, תלך עד סוף הרחוב, אחרי זה תפנה שמאלה הבית החמישי, תשמע טוב, הבית החמישי בכניסה הראשונה - שם גרים משה ואהרן. הוא רץ לשם כל עוד נשמחו, דופק בדלת - משה, אהרן!

איזה משה, איזה אהרן? כאן זה משפחת שחורי. נהיה לו שחור בלב. הולך הלאה.

מפורש בחז"ל שכן היו התינוקות משטים בו, אומרים לו ללכת ולא היה ולא נברא.

ה"אור החיים" הקדוש מדייק בפסוק: "ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדולה במצרים כי אין בית אשר אין שם מן ויקרא למשה ולהאָהרן לילה" מדוע פעמיים לילה?

והוא מבאר, כי כאשר שיטו בו התינוקות העלה בדעתו מחשבה, שכנראה משה רבינו ואהרן ע"ה נתנו פקודה שלא יגלו את מקומם, כי הם מפחדים

ממנו, שהרי הזהיר אותו "ביום ראותך פני תמות" וודאי פחדים שמא יהרוג אותם... לכן צעק: "ויקרא למשה ואהרן לילה" אני אמרתי "ביום ראותך פני תמות" כעת לא יום, כעת לילה, אין לכם מה לפחד!

הוא איים "ביום ראותך פני תמות" - והנה עתה הוא רץ ומחפש לראותם. איזה התעללתי זה, אה, אה - אמירדיקע זאך.

לאחד אור ולשני חושך

לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלִכְל כָּנִי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר כְּמוֹ שִׁבְתָּם (י. כג)

רבי ברוך בנעט זצ"ל היה תלמיד חבר של ה"חתם סופר". היה לו בביתו חדר ששימש כבית מדרש. שם למד עם התלמידים וענה תשובות.

כל יום ששי, לפני שבת, הרעבעצין היתה מכינה בחדר של בית המדרש נרות גדולים שיאירו שם בחדר כל הלילה. הנרות עליהם בירכה דלקו בחדר שבו אכלו, ובבית מדרש היו נרות נוספים, אותם הדליק השמש.

פעם בליל שבת ישב רבי ברוך עם משפחתו לסעודת שבת. כשנגמרה הסעודה נכנס לחדר ללמוד. כעבור מספר שניות יצא משם וקרא: "רעבעצין, שכתנו להדליק נרות בבית המדרש!" צרה שכו! חושך!

"כיצד יתכן הדבר", תמנה הרבנית, "והלא אני במיוחד נכנסתי לפני שבת לחדר וראיתי שיש נרות והכל בסדר. איך יכול להיות שחושך?"

היא נכנסת פנימה ורואה שהחדר מואר. בכל ארבעת הצדדים יש אור! נבהלה הרבנית: "מה קורה פה? למה הרב אומר שאין אור? הלא החדר מואר כולו!"

"היכן יש אור?" שאל הרב, והרבנית משיבה לעומתו: "בוא תראה".

הוא נכנס שוב לחדר ושואל: "היכן האור? הרי חושך מצרים כאן, לא רואים כלום!"...

פחד גדול אחז ברבנית נכנסה לפחד: שמא בעלה הרב התעוור, אבל הרי הוא ישב בשולחן והכל היה בסדר... נכנסה להיסטריה.

ראה הרב שהיא כל כך מבוהלת, פנה אליה ואמר: "רעבעצין הרגע, תיכף נברר את הענין".

שאל את השמש: "מתי הדלקת את הנרות, בזמן או אחרי הזמן?"

השמש הודה על האמת: "באמת איחרתי, אבל זה היה זמן שעדיין מותר להדליק, בשווע שיעוד היה יום".

אמר הרב בנעט: "דע לך שכשהדלקת את הנרות היה זה מאוחר מדי, והנך צריך כפרה על חילול השבת. וזו הסיבה שאיני רואה את האור, כי כל דבר שנעשה לא על פי דין - איני רואהו!"

ללמדנו, כי אפשר שלאחד יהיה אור ולשני חושך. הכל תלוי במדרגתו!

החסד עם היהודי גרם שגם המצרי ישאל

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרַיִם כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וְשִׁמְלֹת (יב. ה)

פירש רש"י: "עשו כדבר משה - שאמר להם במצרים (לעל יא. ב) 'וישאלו איש מאת רעהו'".

ולכאורה, מה הוא מחדש בדברים אלו? הרי זה מה שכתוב ומה בא רש"י הקדוש להוסיף בפירושו?

אומר הגאון מוילנא, פלאי פלאים ממש:

משה רבינו אומר לכלל ישראל בשם הקב"ה שישאלו "איש מאת רעהו" כלי כסף וכלי זהב. הלאות ייקרא "רעהו"? המצרי הזה הוא חבר של הישראלי? אלא, אומר הגאון, מה שנאמר "דבר נא באוני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף..." - אין הכוונה שאת הכלים ישאל היהודי מהמצרי אלא מחברו היהודי! "רעהו" אכן הכוונה ליהודי ולא למצרי!

שכן, אם רוצים היהודים שהגוי ישאל להם את כליו - קודם עליהם לעשות חסד האחד עם השני. מעשי החסד הללו יביאו שפע של חסד לעולם וכך גם המצרי ישאל ליהודי.

ואכן, "ובני ישראל עשו כדבר משה" - "שאמר להם במצרים 'וישאלו איש מאת רעהו'" - מהחבר היהודי, וזה הביא ל"ישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב" - מעשי החסד הביאו להשפעה של נתינה.

מתורת רבינו המשגיח הגה"צ ר' אליעזר גינזבורג זצוק"ל

עניני יציאת מצרים לקראת פרשיית השוכב"ם

מתוך הגדה של פסח "מוסילות חכמה ומוסר" שתראה אור בס"ד לקראת חג הפסח הבעל"ט

הנהגת אני ולא אחר ביציאת מצרים

אני ולא אחר

ביציאת מצרים היתה הנהגה מיוחדת, של 'אני ה', אני הוא ולא אחר, כמו שדרשו בהגדה על הפסוק, ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, אני ולא מלאך. והכיתי כל בכור בארץ מצרים, אני ולא שרף. ובכל אלחי מצרים אנשה שפטים, אני ולא השליח. אני ה', אני הוא ולא אחר. והיינו שהיציאה היתה על ידי הבורא יתברך בכבודו ובעצמו.

אין לנו אפשרות להבין מה המיוחד בבחינה הזו, מאחר שגם אם היציאה היתה על ידי מלאך שרף או שליח, זה היה מעשה ה', שהרי כל מה שנעשה בבריאה הוא מהבורא יתברך, אך עם כל זה יש לנו להכיר בזה שהנהגה זו היא הנהגה מיוחדת של בחינה גבוהה יותר, והציור הקרוב בזה הוא כמו החילוק בין מי שמכה על ידי שליח, על ידי אבן, על ידי מקל, או בעצמו ממש. כאשר נחשוב על זה, ואפילו מעט כפי מה שאנחנו יכולים להשיג בזה, זה יחזק בנו את ההכרה בגודל ההטבה שה' הטיב עמנו ביציאת מצרים, וכשנודה בכרכת המזון על שהקדוש ברוך הוא הוציא אותנו מארץ מצרים, נקבל יותר טעם להכיר על מה אנחנו מודים.

בספרים מצינו כמה טעמים, מפני מה היה צורך בהנהגה זו ביציאת מצרים.

לבטל כל מצרים

יש שביארו, שהנהגה זו הוצרכה כדי לבטל את הכח של מצרים. וענין זה נתבאר בכמה אופנים.

יש שכתבו, שהוא מחמת שהמצרים עבדו למזל טלה, וכיון שהוא ראש המזלות, אין מי שיכול להתגבר עליו מלבד הבורא יתברך בכבודו ובעצמו.

ויש שכתבו, שהוא מחמת ביטול הכח של הש"ך של מצרים, שהיה שר גדול מכל שרי העמים, ורק הבורא יתברך בכבודו ובעצמו היה יכול לבטל את כוחו. ויש מי שהוסיף, שזה נרמז במה שנאמר במכת בכורות, שמת גם הבכור אשר אחר הרחיים (שמות יא ה), שזה רומז לש"ך של מצרים שהוא הבכור בשרי מעלה, והוא נקרא 'אחר הרחיים' מחמת שהוא נמצא תחת הרקיע ששוחקים בו מזון לצדיקים.

ויש שכתבו, שהוא מחמת מעלתה של מצרים, שהיא האומה הסמוכה לישראל במעלתה, כמו שאמרו שמצרים הוא מלשון מיצרים שהיא מצרנית לישראל, והיא גבוהה מכל האומות, ולכך לא היה אפשר להתגבר עליה על ידי מלאך או שאר הכוחות.

להצלת בני ישראל

יש שביארו, שהנהגה זו הוצרכה מפני שלא היו בני ישראל ראויים להנצל, לולי שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו הצילם. וענין זה נתבאר בכמה אופנים.

יש שכתבו, שהיה נצרך לזה הנהגת היחוד להציל גם את מי שאינו ראוי, והנהגה זו אין לשום מלאך בלתי לה' לבדו.

ויש שכתבו, שהוא מחמת שההצלה היתה מכה התורה שהם עתידים לקבל, ודבר זה אינו יכול להעשות אלא על ידי הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, כי רק הוא יודע העתידות. ואחרים כתבו שהוא מחמת שבסתר לבם היו בני ישראל שלמים עמו יתברך, וכל הטאם והסרונם היה רק מחמת שהמצרים הסיתו והדיחו אותם, ובזה אין מי שיכול להכיר מלבד הבורא יתברך, שהוא בוחן לב וחוקר כליות.

למכת בכורות

יש שביארו, שהנהגה זו הוצרכה למכת בכורות. ונאמרו בזה כמה אופנים.

יש שכתבו, שהוא משום שבמכה זו נעשו שני דברים הפכיים, שנתבטל כח הבכורה במיתת בכורי מצרים, ונתחזק כח הבכורה אצל בכורי ישראל לשמרם מן המיתה. ודבר זה אין בכח שום מלאך או בריה לעשות, אלא רק הקדוש ברוך הוא שהוא כל יכול, הוא מורישי ומעשיר משפיל ומרומם, כמו שנאמר, מחצתי ואני ארפא (דברים לב לט).

ויש שכתבו, שהוא מפני שבמכת בכורות שינה הקדוש ברוך הוא את סדרי המלאכים לבטל את הכוחות שבבריאה, ולכך הוצרך שיעשה דבר זה על ידי הבורא יתברך בעצמו, כי אין מלאך יכול לשנות סדרי מלאך כמוהו.

ויש שכתבו, שמכה זו נעשתה על ידי הבורא בכבודו ובעצמו, כדי להמית את הבכורים שאינם ידועים, וכמו שאמרו חז"ל, שהבחין הקדוש ברוך הוא במצרים בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור (ב"מ סא), שזה אי אפשר למלאך או לשרף לעשות (עין תורת חיים פנהדרין צד).

להראות חביבות ה'

יש שביארו, שהנהגה זו היתה כדי להראות חביבות ה' לישראל. ונאמרו כמה בחינות.

יש שכתבו שגילוי החביבות היה במה שראו שישראל אינם מונחגים על ידי המלאכים, ולא על ידי השרפים ושליחים, אלא רק על ידי הבורא יתברך בכבודו ובעצמו, כמו שנאמר, ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר.

ויש שכתבו שגילוי החביבות היה במה שראו שהבורא יתברך נכנס בכיכול למצרים שהוא מקום טומאה וזוהמא כדי להציל את בני ישראל, ויש מי שהוסיף בזה שהמלאכים השרפים והשליחים לא היו יכולים להכנס למצרים, מחמת ריבוי הטומאה והזוהמא, והבורא טהור, שלח ידיו במקום טמא מאהבתי לעמו.

ויש שכתבו בפשיטות, שתכלית הנהגה זו היה לחיזוק האמונה בבני ישראל, שכזה ראו בראיה חושית איך שהבורא מנהיג את כל הבריאה, ובידו לבטל את כל הכוחות, ולהוציא את עמו ממצרים ביד רמה.

הטעם שהוצרכו לשמירה מהמשחית

ומכל מקום אף שהיתה הנהגה של 'אני ד', אני הוא ולא אחר', ומכת בכורות היתה על ידי הבורא יתברך בכבודו ובעצמו, עם כל זה נצטוו בני ישראל לתת את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות להצילם מהמשחית, כמו שנאמר, וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות, ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנזק. ונאמרו בזה כמה ביאורים.

יש שכתבו, שהוא כדי להציל את בני ישראל מהמשחית הכללי שממית תמיד את האנשים בהגיע זמנם למות, ובלילה הזה לא היה לו כח לפגוע במי שנתן את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואף אם הגיע זמנו למות, לא היה המשחית יכול להמיתו.

ויש שביארו שאף במכת בכורות היה חלק שנעשה על ידי המשחית. ונאמרו בזה כמה אופנים.

יש שכתבו, שהבכורים שהיו צריכים הבחנה בין טיפה לטיפה, לא היה המשחית יכול להרגם, ולכן נהרגו על ידי הבורא יתברך בכבודו ובעצמו, וכמו שאמרו חז"ל שהבחין הקדוש ברוך הוא במצרים בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור, אבל הבכורים הידועים נהרגו על ידי המשחית. ולכן הוצרכו לדם על המשקוף ועל שתי המזוזות, להגן על הבכורים הידועים שבבני ישראל, שלא ימותו על ידי המשחית.

ויש מי שכתב, שהבכורים שהיו בבתי המצרים מתו על ידי המשחית, ולא ירד הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו אלא בשביל הבכורים שהיו מתחבאים בבתי בני ישראל, ולכן היו צריכים לתת דם על המשקוף של אותם הבתים, כדי שלא יכנס לשם המשחית וישחית גם את בני ישראל.

ויש מי שכתב עוד, שמלבד מיתת הבכורים שהיתה על ידי הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, היתה מגיפת מוות במצרים באותו הלילה על ידי המשחית, והוצרכו לתת את הדם על המשקוף והמזוזות, כדי שלא ימותו במגיפה.

ויש מי שכתב, שבאמת לא היה משחית במצרים כלל באותו הלילה, ומה שנאמר, ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם, הכוונה להשחתה שהשחית הקדוש ברוך הוא במצרים, שכיון שירד הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו לנגוף את מצרים, היו ישראל צריכים זכויות גדולות יותר כדי להציל, ולכן נצטוו לתת את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות, שתעמוד להם זכות זו בעשיית רצונו יתברך, להגן עליהם מההשחתה הבאה למצרים באותו הלילה על ידי הבורא יתברך בכבודו ובעצמו.

ובחגגת גבורת א"ל ביאר ענין זה על פי מעשה שהיה, והקדים לבאר, שמה שדרשו 'אני ה' ולא אחר', אין הכוונה לומר שלא נעשה הדבר על ידי המשחיתים, אלא לומר שכביכול יצא ה' יתברך בעצמו במכה זו, והיה כשר הצבא היוצא עם צבאו למלחמה, שנקראת המלחמה על שמו. והביא מעשה שהיה בעיר אחת שהעלימו הרבה מהם, וכשנתגלה הדבר למלכות, מינו שר פקיד לצאת עם שוטרים רבים לחפש אחר הסחורה הגנובה, אנשי העיר ששמעו על כך ידעו שאותו הפקיד מקבל שוחד, הלכו

וישידו אותו וביקשו ממנו שידאג להצילם, מה עשה אותו פקיד, צויה להם שבכל מקום שיש סחורה שהוכרחה מן המכס יניחו אותה בשק בפתח החנות, וכשיבואו השוטרים לבדוק החנות החיא, יבוא הוא עמהם וישב על אותו השק ויניח עליו את בגדיו, ואז בודאי לא יקימו אותו השוטרים כדי לבדוק את השק שתחתיו, וכך ינצל השק ההוא מבדיקת השוטרים.

ועל פי מעשה זה ביאר את ענין הצלת בני ישראל מהמשחיתים, שמפני שבאותו הלילה הסתובבו המשחיתים בארץ מצרים, והיו יכולים להזיק גם את בני ישראל, צויה ה' לבני ישראל שיתנו את הדם על המשקוף ושתי המזוזות, ולא יצאו איש מפתח ביתו, שאז כשיסתובבו המשחיתים יעמוד הבורא כביכול על הפתחים שבהם הדם, וכך לא יוכלו המשחיתים להכנס באותם הבתים, וינצלו בני ישראל מן הפורענות. וסיים שם שזה ביאור נכון ואמיתי, וציין לדברי המדרש שאמרו על הפסוק, ופסח ה' על הפתח, כביכול עמד בפתח ודוחה המשחית שלא יגוף את ישראל.

ההתבוננות באלו הביאורים, תחזק בנו את ההכרה בהטבה הגדולה שהטיב ה' יתברך לבני ישראל ביציאתם מצרים.

היציאה ברכוש גדול

איתא בגמרא, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה, בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק ועבדו וענו אתם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. אמרו לו ולואי שנצא בעצמנו, משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים, והיו אומרים לו בני אדם מוציאים אותך למחר מבית האסורין ונותנין לך ממון הרבה, ואומר להם בבקשה מכם הוציאוני היום ואיני מבקש כלום.

מלשון הגמרא נראה שלולי שיאמר אותו צדיק וכו' לא היו זוכים לביות מצרים, וצריך ביאור, שכיון שאמר ה' לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, היה ראוי שתקיים אמירה זו אף מבלי החיש שיאמר אותו צדיק וכו'. ומבארים בשם הגר"א שבאמת גמר הגלות היה בקריעת ים סוף, ואז זכו לביות הים, ובה נתיקמה הבטחה, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, אלא שכדי שלא יאמר אותו צדיק וכו', מאחר שזה נראה כאילו הם יוצאים ממצרים מבלי רכוש גדול, לפיכך נתן להם הקדוש ברוך הוא רכוש נוסף של ביות מצרים.

ויש מבארים שכיון שעדיין לא נשלמה הגלות שהרי יצאו בחפזו לפני הזמן, לכך היה ראוי שלא יקבלו כלל את הרכוש גדול, וזכו לזה רק כדי שלא יאמר אותו צדיק וכו'. וזה המשל שהמשילו חז"ל למי שהיה בבית האסורים, שגם שם הוציאוהו טרם זמנו.

וכתב, רב סעדיה גאון בספרו האמונות והדעות (פרק ה), שיש לנו להקיש מיציאת מצרים לגאולה העתידה, שביציאת מצרים הוכטחנו מאתו יתברך, שידין את לוחצינו ומעבידינו ושיתן לנו רכוש גדול בלבד, והוא מה שנאמר, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, וכבר ראו עינינו מה שעשה לנו, מקריעת ים סוף והמון והשלו ומעמד הר סיני ועמידת השמש והדומה לזה. על אחת כמה וכמה בגאולה העתידה, שהוכטחנו בדברים גדולים ועצומים של טובה והצלחה וגדולה ונצח וכבוד, כמו שנוכח הרבה בדברי הנביאים, בודאי שהוא עתיד לעשות לנו כפלים על מה שיעדנו, וזהו שנאמר, כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

מענה ע"י הרבנים

054-84-833-20

לקבלת הגליון במייל

A83320@GMAIL.COM

פתח העירוב

גליון שבועי להלכות עירובין האקטואליות בזמנינו, הנוגעות לכל אדם.
מסודר על סדר המשנה ברורה. מותאם להספק של לומדי הדף היומי בהלכה

פתיחה להלכות עירובין המצויות בזמנינו

אדם מקפיד על המאכלים שיהיו בכשרות טובה ולא בכשרות מינימלית, כך גם בעירוב צריך ללמוד להקפיד על כשרות טובה, להסתמך רק על הרבנים שסומך עליהם משאר דברים, ולא להסתפק במה שאומרים שאם יש רב בשוב מסתמא יש עירוב, כי בהרבה מקרים זה בדרגת כשרות נמוכה מאוד, עקב הקשיים הטכניים וכדומה.

גם אל האנשים שאינם מטלטלים בכל מקום, יש הרבה דברים בלימוד ההלכות.

1. יש דברים שאינם נראים כמעשה טלטול, אבל יש בהם טלטול מדברנן ולפעמים גם מדאורייתא, ודוגמאות אלו יבוארו בהמשך, כגון להרים עלון מהרחוב ולהניחו על הגדר, להושיב ילד על הספסל. ליחה שהצטברה בפה, ועוד.

2. יש מקומות שנראה לאנשים שאין איסור לטלטל בהם. כגון כאשר נמצאים בישוב בדירת קרקע עם מרפסת פתוחה, מדשאה עם ערסל, ואינה מוקפת בגדרות. נראה שהמרפסת היא הבית בעצמו, ובדשא עצמו אם לא מוציאים מהבית, רק להזיז כסא או להרים ילד קטן, אינו נראה כטלטול. אבל כיון שהחצר אינה מוקפת בגדרות כשרות, אסור להעביר בהם יותר מארבע אמות, שהם כשני מטר בלבד!

כמו כן יש מקומות נוספים, כמו בתי חולים, בתי מלון, אולמות מחולקים, שאנשים לא שמים לב שגם בתוך הבנין, בפרוזדורים, צריך לעשות עירוב.

3. יש מקומות שאפשר לעשות עירוב ולהתיר את הטלטול ללא חשש. כגון בבנין עצמו, כדי להביא דבר מהשכנים, או להוציא את המפתח לנעול את הדלת. וכן כשנמצאים בבית הארחה עם כמה משפחות, צריכים לקחת את התינוקות לחדר האוכל, אבל אם יש משפחה שאוכלת בנפרד, צריכים לדעת איך לעשות בעצמינו "עירוב חצרות" כדין, ולא שיהיה סתם אסור, דבר שלא יעמדו בו.

בכל אחד ממקרים אלו, אדם חייב להיות בקי בהלכות היטב, כדי לדעת כיצד להתנהג. להלן נביא מקרים רבים, שנוגעים למקום שאין בו עירוב, או שלא רוצים לסמוך על העירוב. אמנם בתוך העירוב המהודר הם מותרים, אבל כאמור יש הרבה מקרים שכל אדם נמצא מחוץ לעירוב המהודר, ואז צריך לנהוג על פי הלכות אלו.

סימן שמ"ה

לאחר מכן - **חדר המדרגות**: דינו תלוי אם הוא סגור גם בכניסה, או שהלובי פתוח, ללא סגירה כלשהי בצד של הכניסה. השלב הבא - **החצר**: תלוי אם יש לחצר גדרות כהלכה, גבוהות י' טפחים. ושיעורם, לפי שיעור הגר"ח נאה - 80 ס"מ, לפי שיעור חזו"א כ - 98 ס"מ.

השלב הבא - **הרחוב**: אם הוא מוקף מחיצות ע"י העירוב, הכולל גדרות עם צורת הפתח כבכבישים ובשבילים, ובכל המקומות שחסר בגדרות, ועם הפרטים הבאים שנלמד, אז הוא נעשה

כאשר ניגשים ללמוד הלכות עירובין, ראוי לציין שרבים מהלומדים סוברים שאין בלימוד עירובין דברים הנוגעים למעשה אל כל אדם פרטי, אלא רק לעוסקים בשטח בעשיית העירובים. יש אנשים שמטלטלים מפני סומכים על האחראי, ומחמת זה נראה כי ההלכות אינן נוגעות אליהם. ויש אנשים שאינם מטלטלים בכל מקום ואפילו כשיש עירוב, מפני החששות המצויות בכשרות העירובים, מחמת זה נראה להם שההלכות אינן נוגעות להם.

אבל לשני סוגי האנשים יש הרבה מה ללמוד כאן בהלכות עירובין.

לגבי האנשים שסומכים על האחראי ומטלטלים, יש לציין שלש נקודות חשובות, שבלי ידיעת ההלכות אפשר בקלות להיכשל ח"ו. והלימוד של הלכות עירובין, מלמד כיצד להיזהר בהם כדין.

1. בכל עירוב יש **גבול** שבו מסתיים העירוב, ולפעמים הגבול נמצא קרוב לבתים. כגון בעיר מודיעין עילית, מצוי שיש ישיבות בקצה העיר שאינם כלולים בעירוב, וכן יש רחובות באמצע בניה, שהכביש סלול והבנינים עם ציפוי אבן ואדם מרגיש שהם חלק בלתי נפרד מהעיר, אבל עד האיכלוס הם מחוץ לעירוב. אנשים שלא עיריניים לבדוק היכן מסתיים העירוב, יוצאים עם עגלות וחפצים ומטיילים במקומות אלו, בזמן שהטלטול שם אסור ממש. כמו"כ בכל הערים והישובים, יש בקצוות מקומות שאנשים הולכים בהם, והם מחוץ לעירוב.

2. בזמן הזה יש **הרבה ישובים שאין בהם עירוב**, למרות שגרים בהם משפחות שומרי שבת. יש מקומות שעדיין לא נעשה עירוב, ויש הרבה מקומות שהיה עירוב אך הוא נפסל ולא תקנו אותו, מפני שאין תקציב, או שאין מספיק דרישה מהתושבים, ויש הרבה מקומות שעשו עירוב אבל הוא נעשה שלא כהלכה.

במוקד העירוב מגיעות מידי שבוע שאלות מכמה אנשים שנסעו למקומות כאלו, וצריכים לדעת מה עושים כשהעירוב אינו תקין. מה אסור לטלטל, והיכן אסור לטלטל.

וכל שכן לאנשים שנוסעים לחו"ל, שיש הרבה מקומות שאין בהם עירוב כלל, ואנשים שהורגלו לטלטל, סבורים בטעות שמותר להם גם בכזה מקום, ללא עירוב.

3. בכל נושא של כשרות, יש **דרגות בכשרות**. יש כשרות מהודרות, יש כשרה, ויש מפוקפקת. קשה לתת כללים בזה, אבל כמו שכל

סעיף א. ארבע רשויות לשבת. פרטיהם מבוארים בהמשך סימן זה כדלהלן. 1. רשות היחיד - מסעיף ב' עד ו'. 2. רשות הרבים - מסעיף ז' עד י"ג. 3. כרמלית - מסעיף י"ד ד י"ח. 4. מקום פטור - מסעיף י"ט עד כ'.

מהי "רשות היחיד" בזמנינו

סעיף ב. איזהו רשות היחיד, מקום המוקף מחיצות. הדוגמה הפשוטה לרשות היחיד, זה **הבית**, שיש לו קירות מכל ארבעת הצדדים.

לרשות היחיד. וזו מטרת עשיית העירובים בזמנינו - להפוך את הרחובות לרשות היחיד, ע"י שמקיפים אותם במחיצות. מעבר לכך יש עוד הרבה אופנים, שכאשר לא מסתמכים על העירוב, והרחוב אינו "רשות היחיד", יש הרבה מקומות ברחוב שהם "רשות היחיד", וממילא אסור לטלטל מהם לשאר הרחוב. לדוגמה: **א** **פח אשפה, צפרדע, או טמון**, הוא מקום המוקף מחיצות גבוהות ו' טפחים, ואסור להשליך לתוכו דבר, כשהרחוב אינו רשות היחיד. **ב** **מתקן משחקים בגינה**, במתקנים הגדולים ובמגלשות, יש כעין חדר קטן שגבהו ו' טפחים ורחבו ד' על ד' טפחים, והוא מוקף בכעין קירות של המתקן, ודינו כרשות היחיד. וא"כ כאשר מרים ילד קטן אל תוך המתקן, הרי מעביר מהגינה שהיא כרמלית [כשאינו סומך על העירוב], אל מתקן שהוא רשות היחיד. ולפי"ז יש לדון באריכות על כל מתקן, האם דינו כרשות היחיד.

להרים עלון של דברי תורה או ילד על גדר

סעיף ג. כתלים המקיפים רשות היחיד. מצוי שאדם רואה **עלון של דברי תורה מוטל ברחוב**, ובמחשבה ראשונה מרימו ומניחו על הגדר הקרובה, תוך ד' אמות למקום שהרים. [כמ"ש לקמן (סי' שמ"ט) שמותר לטלטל פעם אחת פחות מד' אמות ברה"ר]. אבל לפי האמור בסעיף זה, אם הגדר משמשת חלק מהיקף של חצר שהיא רשות היחיד, הרי גם השטח של הגדר הוא רה"ר, ונמצא מטלטל מהרחוב שהוא כרמלית או רה"ר, לגדר שהיא רה"ר. וכאשר יש בעובי הגדר ד' [במשך ד'] טפחים, הרי היא רשות היחיד מצד עצמה, גם כאשר אינה משמשת להיקף של רה"ר. לכן צריך לחשוב איך להרימו בלי לעשות הוצאה וטלטול. כמ"כ כאשר **ילד מבקש שירימו אותו על הגדר**, לשבת עליה או ללכת עליה, בדרך כלל אם לא מטלטל יותר מד' אמות מותר אפילו ברשות הרבים, אבל במקרה כזה שהגדר גבוהה ו' טפחים [והיא משמשת להיקף רה"ר], יש איסור להעביר מהרחוב שהוא כרמלית ורה"ר, לגדר שהיא רה"ר.

ונפק"מ גם להיפך, כאשר החצר מוקפת כהלכה ומותר לטלטל בתוכה, האם מותר גם להניח על גבי הגדר. הנה לפי האמור כאן נחשבת הגדר כחלק מרה"ר, ומותר להניח על גבה. [אך יזהר שלא יהיה באופן שיכול ליפול לחוץ, ע"י לקמן סימן ש"ג ס"ג].

דין חורים בכתלים בזמנינו

סעיף ד. חורים שבכתלי רה"ר. בזמנינו לא מצוי חורים בקירות, בפרט לא שמשמשים בהם, אבל יש לדון בדבר מצוי שמשחקים בחצר בכדור והכדור עף ונתקע בתוך גדר חיה מאילנות ושיחים המקיפים את החצר. מה דין חלל שבתוך הגדר בכה"ג, האם יש לדון אותו כחורי רה"ר, מפני שהחלל בין הענפים ממשיך עד תוך החצר. או שמא דינו כחורים הפתוחים גם לרה"ר שהביא המשנ"ב (סק"ו) מחלוקת בפוסקים אם דינם כרה"ר, ויהיה אסור להכניס את הכדור לחצר.

עוד יש להסתפק בעצם דין חורים כאשר אין דרך להשתמש בהם כלל. ואין הכוונה לחור הראוי לתשמיש רק שאותו אדם לא נצרך לו, דבזה ודאי הוי כרה"ר. אלא השאלה בדבר שאינו עומד לתשמיש לרוב העולם, כמו האוירים שכן ענפי גדר חיה, דאפשר שאינם משתייכים לרה"ר וק"ו שלא לרה"ר, ויהיה דינם כמקום פטור. וצ"ע כעת.

השתמשות על הסורג שבחלון, ועל המנוע של המזגן בחוץ

דין חורי רה"ר שייך גם במושגים של דורנו בדברים אחרים, כגון חלונות שיש בהם סורגים בולטים לחוץ [סורג עם בטן], הרי שטח זה אין בו תנאי רשות היחיד, שאין בו ד' על ד' טפחים בגובה ו', אלא שהוא נידון כחורי רה"ר. דבר זה פשוט לכולנו שהוא מותר, ומקורו מהדין המוזכר בסעיף זה.

כמ"כ כשיש מנוע של מזגן המחובר לקיר הבנין מבחוץ, והדרך להתקינו קרוב לחלון כדי שתהיה גישה קלה אליו, ובני הבית מנצלים את הדבר להניח עליו חפצים. אם הוא סמוך בתוך ג' טפחים לחלון, דינו כחורי רה"ר ומותר להניח עליו אע"פ שאין לו מחיצות, [אבל ע"י לקמן (סימן ש"ג ס"ג) איזה כלים מותר להניח עליו]. ואם רחוק יותר מג' טפחים אינו כחורי רה"ר, ולדעת השו"ע הוי כרמלית.

בכל אלו יש לדון כאשר מדובר בקומת קרקע והסורג והמזגן עומדים בתוך ו' טפחים לרשות הרבים, האם דינו כחורי רה"ר הפתוחים לרשות הרבים.

השלכת אשפה לפח המיטלטל

סעיף ו. כלי גבוה עשרה הוי רה"ר. דין זה נפק"מ למעשה בפחי האשפחה הציבוריים המצויים בזמנינו בבנינים [עגלות ירוקות], שגובהן ו' ורוחבן ד' על ד' טפחים, הרי תוכן ועל גבן רשות היחיד, אע"פ שהם מיטלטלים ודינם ככלים. והנה כלפי מי שסומך על העירוב, גם סביבות הפח הוי רה"ר ואין שייך איסור הוצאה כלל. אלא החשש הוא למי שאינו סומך על העירוב, או במקום שאין עירוב כהלכה, וא"כ סביבות הפח הוי רה"ר או כרמלית, וההכנסה לתוך הפח [אפילו בפחות מד' אמות] הוי הכנסה לרה"ר. ואמנם בדרך כלל בלאו הכי כשאין עירוב כשר אינו יכול לטלטל את הדבר עד מקום הפח, ומנין יהיה לו לידו חפץ שמעונין לזרוקו לפח. אך מצוי שילד [שסומך על העירוב] הביא שקית לזרוק לפח, ואינו מסתדר בעצמו. הרי לפי האמור, לא ניתן לעזור לו כאשר הפח בכרמלית, או חצר שאינה מוקפת כהלכה שדינה ככרמלית, כיון שנמצא שהוא מטלטל מכרמלית לרה"ר. וכל שכן בפח העומד ברחוב ש"א שהוא רשות הרבים, וא"כ הוא מטלטל מרה"ר לרה"ר. [וה"ה לפח צפרדע, או פח טמון].

יש לציין לשים לב גם לדיני מוקצה, שיהיה באופן שמותר לטלטל את השקית עם האשפה, כי אם אין בה דבר הראוי לשימוש הרי היא מוקצה מחמת גופו, וגם אם בבית היה לה דין גרף של רעי, אבל למטה בחצר שלא משתמשים בה לכא' אין היתר לתת לאדם אחר להרים אותה לפח.

להרים בקבוק או מוצץ שנפל מהעגלה

כתב המשנ"ב (ס"ק ט"ז) שכלי שאינו גבוה עשרה אין לו דין כרמלית, דאין כרמלית בכלים, [אינם חולקים רשות לעצמם], אלא הם בטלים למקום שעומדים שם, לכן כלי שגובהו ג' טפחים ומונח ברשות הרבים, המניח עליו כמניח ברה"ר, ואם מונח בכרמלית דינו ככרמלית. נפק"מ בדין זה לתינוק היושב בעגלה במקום שיש עירוב שבני המשפחה סומכים עליו לתת לקטנים לטלטל, והגדולים מחמירים, והתינוק קפץ מהעגלה וצריכים להושיבו, או שזרק את הבקבוק והמוצץ וצריכים להרים מהקרקע אל העגלה. האם יש איסור להעביר מהרחוב שיש אומרים שדינו כרשות הרבים, אל העגלה שגבוהה ג' טפחים ורחבה ד' על ד' לפי דברי המשנ"ב כאן, תמיד העגלה שווה לרשות שעומדת בה, אם היא ברה"ר, גם היא כרה"ר, ומותר להרים אל העגלה, אם לא מעביר יותר מד' אמות.

עוד יש לדון האם העגלות של הילדים הם רשות היחיד. הנה המציאות היא שהמושב ברוב העגלות נמוך מ' טפחים. אך גם במקומות שהמושב גבוה ו' טפחים מהקרקע, מ"מ אין לעגלה מחיצות מהצדדים, אלא המושב באויר על כמה ברזלים בודדים, לכן אין דינה כרה"ר, אלא כמקום פטור, וי"א שדינה ככרמלית (ע"י שו"ע סעיף ט"ז, ומשנ"ב ס"ק ס"ו).

מגוון דרכים ללימוד ההלכות מבית "מוקד העירוב"	חוברת "פתח העירוב" סיכום שו"ע ומשנ"ב בתוספת הסברים והערות	מצגת ייחודית להבנת ארבע רשויות וצורת העשייה בזמנינו	שיעורים יומיים בטלפון ב"קול הלשון" הלכות אקטואליות על סדר המשנ"ב מפי הרב משה אנגלרד שליט"א	עלונים "תיקוני עירובין" "שואל ומשיב"

והיו לאות על ידכה - הלכות והליכות תפילין ממזן החזון איש

כשהיה יוצא לדרך אף למקום קרוב נטל עמו טליתו ותפיליו. עיין מ"ב סי' ק"י סק"כ והובא בסוף ס' טעמא דקרא.

הגאון ר' שאול קוסובסקי זצ"ל שאל לרבינו כיצד הדין כשהוא לבוש בתפילין ובא אליו אחד לעשות חוזה וכדומה אם יפשוט לפני זה את התפילין והשיב לו שאפילו אם הוא בלי תפילין כדאי ללבוש את התפילין לפני עריכת החוזה כי לערוך חוזה בתפילין שזוהי פרנסתו הוא היתר גמור ועוד מקיים באותה שעה הרבה מצוות עשה. (ספר מבקשי השלימות עמ' ש"א)

הרב יעקב יהודה פלק שאל לעניין ריבוע של תפילין כשהתיתורא והבית כל אחד לכשעצמו מרובע אלא שאין ריבוע הבית עומד בשוה כנגד ריבוע התיתורא אלא עקום קצת והכשירו רבינו. ואמנם בספר עמק ברכה דיני תפילין עמ' ב"ו מביא רבי אריה פומרנציק זצ"ל והגאון בעל חזון איש אמר לי דאם נבוא להכשיר בזה אז אין ליתן לזה שיעור ונצטרך לומר שאפילו אם הוא עומד עקום לגמרי זווית ריבוע הבית נגד אמצע התיתורא גם כן כשר וזה ודאי דאין להכשיר כיון שהיא צורה אחרת לגמרי מכפי צורת התפילין המקובלת אצלנו ועל כן אין להכשיר גם בעקום קצת ובעיני ריבוע נגד ריבוע דוקא בדקדוק.

שמענו מהרב יעקב יהודה פלק פעם אחת כשהלך בטיול היומי שלו נגשתי אליו והראיתי לו את התפילין שלי הדבר היה נוגע גם לדיני ממונות אמרתי לו אני הזמנתי תפילין מהודרות ביותר ונדמה לי שהריבוע אינו בדיוק גמור אמנם לעין זה נראה בסדר אבל כשמודדים רואים שאין זה בדיוק גמור ואמר זה בסדר אמרתי אבל אני הזמנתי תפילין מהודרות' ושלמתי מחיר טוב וזה אינו כל כך מהודר רבינו הסתכל על הריבוע ואמר שזה בסדר כשראה שאני מהסס הוסיף ואמר זה התפילין שמשה רבינו כתב בתורה שצריך ללכת ומה אתם רוצים.

בספר קסת הסופר כ"ג ב' כתב שיש לדקדק להשחיר גם החודים דהיינו מקום החתך הרב יעקב יהודה פלק שאל לרבינו בענין זה והשיב שאין מקום לחומרא זו דאיתא בברוך שאמר שהיו משחירין העור ואחר כך חותכין אותו לרצועות ומוכח שבצדדים אין חיוב וכן העולם נוהג.

הנ"ל הגיע אל רבינו עם מזוזה ואמר יש לי שאלה על הכתב לא זכור אם היה ספק על הפסק או על חיבור בתחילה לא רצה רבינו להסתכל אך אחר כך הסכים והביט בה מספר בעל המעשה הכנסתי ידי לכיס הוצאתי זכוכית מגדלת ואמרתי הנה זכוכית מגדלת ואז הגיב ואמר איזו בעל הבית היא הזכוכית מגדלת ולא רצה בשום אופן להשתמש בה.

שיעור עיסה להפרשת חלה הנהיגו גדולי ההוראה בדורות שלפנינו להפריש חלה בברכה על חמשה פונט וחצי של מדינת רוסיא דהיינו קמח שני קילו ורביע ס' שיעורין של תורה שיעורי המצוות סק"כ רבי דוד צבי הילמן שאל לרבינו הרי בכל רוסיא הפרישו חלה משלוש פונט והשיב בהאי לישנא פלוני ופלוני שהיו להם תפילין יפים היה להם כוס גדול ופלוני ופלוני שלא היו להם תפילין יפים היה להם כוס קטן.

מספר הג"ר ישראל יעקובזון שליט"א התפילין שקניתי באנגליה יצא עליהם ערעור שמוצאם במפעל מפוקפק בתל

כשהזמין לעצמו תפילין חדשות דרש וחקר אם הסופר נמנע מלהדביק את התיתורא בדבק מכיון שאם מדביקים **קודם** שיתפרנו בגידיו יש ספק בעיקר המצוה הוא עצמו היה מהדר והורה שלא ידביקו גם לאחר התפירה ע"י בחזו"א או"ח סי' י"א סק"י.

כשהגיע תור עיבוד הרצועות של התפילין שצריכות עשייה לשמה טרח למצוא אפשרות להכין את הרצועות במו ידיו ולעשות בהם כל ההידורים שמצא לנכון תיאור מלא על כך נמצא במכתבו אל מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל מיום י"ב תשרי תש"ג שמח אני לבשרם כי עלתה בידי למצוא מי שהתרצה לתת לי האפשרות לעבד עור הרצועות כפי חפצנו היינו לעשות בעצמי את כל העבודות עד גמרו והטלתי בעצמי בשרי ראשונה באמירת פה לשם רצועות של תפילין' וכבר החלפתי בעצמי לבור השני הוא בור הסיד ושהה שם ערך ה' ימים ועכשיו הועבר לבור שלישי ג"כ על ידי ועוד יצטרך חליפת מקומות בבור השני כבר נפל השיער ואחרי הוציאם העור ממנו גררו אותו מצד הבשר לנקותו מדלדולי בשר וקרומין דבר זה צריך אומן ואי אפשר לעשותו ע"י הדיוט חפצתי לעמוד עליו ולצוותו לומר לשמה אבל עשה זאת קודם בואי אבל נראה שאין דבר זה בכלל עיבוד והרי כשחולקין לקלף ודוכסוסטו' אין חילוק זה בכלל העיבוד וה"נ בהאי גרירה שאין גרירה זו גורמת עיבוד כלל בהנשאר ואין זה צורך להכשר הרצועות אף אם יש בה משום סילוק חציצה אם דלדולי הבשר חוצצין קוב"א ח"ב סי' קל"ד.

מספר הרב שלמה לורנץ היה זה בתקופה שהיה לי בית חרושת לעורות יום אחד פנה אלי רבינו ואמר ברצוני להיות פועל אצלך האם הדבר אפשרי לא הבנתי למה הוא מתכוון ושאלתי מה פירושה של הבקשה והסביר לי, ברצוני לעשות בעצמי את הרצועות לתפילין שלי רצועות לשמן ויודע אני שהדבר יפריע את העבודה הסדירה בבית החרושת וברצוני לשאול אם תוכל לדאוג לכך שאני בעצמי אעשה את כל העבודה כמובן שהסכמתי בשמחה שאלתי אותו הרי אפשר שהוא יכוון והפועלים יעשו את המלאכה ולמה הוא רוצה לעשות עבודה קשה זו בעצמו דווקא והשיב לי שכך הוא רוצה לעשות את כל העבודה לבד וכך במשך ג' שבועות הגיע רבינו מדי בוקר ובכדי שלא לגרום להפרעה גדולה הקפיד להופיע מיד עם הפתיחה ובמו ידיו עשה את כל העבודה.

מספר הרב בנימין זאב דויטש ז"ל פעם אחת לאחר תפילת שחרית בגבעת רוקח בעת יציאתי מביהמ"ד נפלו לי התפילין לא זכור לי אם נפלו עם התיק או בלי התיק חזרתי לבית המדרש ושאלתי לרבינו כדת מה לעשות בנוגע לתענית ונתינת צדקה ואמר לי תביא לי את התפילין הבאתי לו וביקש שאפתח אותם פתחתי ראה את הפרשיות ואמר נו הי"ד של הצדיקי"ם הפוכים שאלתי פסול והשיב מאות אלפי יהודים מניחים תפילין אלו אינני הולך לפוסלם אבל אתם תזמינו תפילין אחרות וכך עשיתי.

פעם אחת נתקע עם תפיליו שבראשו בקיר ונשתפשף החוד לא איבד את רוחו הניח דיו במקום הריבוע וכשנתייבש לקח סכין ושייף עד שנהיה מרובע (מהגרש"ז אולמן)

אביב ולא היו הוכחות ברורות על כך ואמר לי רבינו צריך לברר אם אינם מחללי שבת שאלתי פעמיים אבל אין אפשרות לברר ושוב ענה צריכים לברר כשראה שלא הבנתי את התשובה אמר אם אי אפשר לברר אסור להשתמש בתפילין.

אמר שאין צורך למדוד התפילין במיקרומטר אלא לפי ראות העין וכשנשאל על הפרש של חצי מילימטר אמר זה הרבה מאד מי שלא רואה זאת אינו יודע לראות מהנ"ל

בן תורה שאלו על תפיליו אם צריך הוא להחליפם מכתב האר"י ז"ל לכתב בית יוסף שאלו רבינו מה אביך והלה ענה מעדת החסידים אם כן אמר רבינו אינך צריך להחליפם (מהר"ר צבי הבר שליט"א)

הג"ר אברהם ארלנגר שליט"א שאלו כשהיה דעתו לשוב לחו"ל איך לנהוג בהנחת תפילין בחול המועד שהרי במקום שיצא משם נהגו כולם להניח תפילין והשיב רבינו שלא להניח וכשנשאל הא הוי חומרי מקום שיצא משם השיב זה במנהגים אבל בהלכה כיון דקיימא לן שאין צריך להניח א"צ להניח. וכן הוא בספרו ברכת אברהם פסחים נ"א א' ועיין בס' משנת תפילין בירור הלכה סי' לא.

הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל שאל אודות שינוי הצבע באותיות הפרשיות של התפילין האם זה נחשב עדיין כמראה דיו כיון שהכתב נחלש ולאחר שהתבונן בפרשיות אמר רבינו שזה כשר והוסיף שאם ישאלו אותו בשמים למה הכשיר יאמר שזה נראה לעיניים שחור לאחר זמן הוסיף החזו"א אבל הרי זה תפילין וכלומר בכל זאת הרי המדובר במצות תפילין ואז הלך השואל וקנה חדשות.

נשאל על מי שנולד לו שיתוק בידו הימנית על איזה יד עליו להניח תפילין והשיב שיניח על שמאלו שמאל כל אדם ואחד מבני ביתו יסייעו לקשור לו את התפילין (רבי אברהם מנחם גלנטי זצ"ל בס' חסד אברהם מנחם עמ' י"ג)

נתן לפלוני את תפיליו ואמר לו שיכול לתקן את הקשר ואין צריך לחשוש לאבני נזר (מהגר"ח קניבסקי שליט"א)

סיפר הר"ר אברהם חיים ראטה שפעם ביקר עם רבי אהרן קצנבלויגן ז"ל אצל החזו"א ר' אהרן שכח את טליתו ותפיליו בביתו של החזו"א ורצה לשוב לבית הזהירו החזו"א מצוואת רבי יהודה החסיד בעניין זה ולא נתן לו לחזור לבית אלא הוא בעצמו הביא לו את הטו"ת. (ספר שמירת הגוף והנפש מילואים עמ' תת"ג)

סיפר לי הג"ר שמריהו גריינימן זצ"ל שאירע שתפיליו נפסלו ואמר לו החזו"א שמונחין אצלו תפילין של אביו ז"ל ויניחם שאלו ר' שמריהו הרי זה זמן רב שלא השתמשו בהם וצריך לבדקם וענה לו שא"צ לבדוק כל שאין ריעותא מיוחדת.

מספר הג"ר יוסף סלר שליט"א קבלתי תפילין ממה שהיה במרתף בשואה ועלתה בעיה בנוגע לריבוע התפילין הריבוע לא היה נראה ישר וחלק שאלתי לחזו"א ואמר לי שאין זה כשר ושלחני לסופר אחד בת"א שיסדרם לי לאחר שקבלתי את התפילין מהסופר עדיין לא נחה דעתי והיה נראה שעדיין אין זה ישר במדויק שוב סרתי לחזו"א בדק את התפילין בניחותא נטל נייר ובדק את ריבוע התפילין ואמר לי לא ניתנה תורה למלאכי השרת שאלתי אם התפילין כשרות לכתחילה והשיב בחיוב בנימוק הנ"ל.

בישיבת בית יוסף בבני ברק ראה החזו"א בחור שהיו רצועות תפיליו על הרצפה ורץ מקצה ביהמ"ד ר' להרים לו את הרצועות עדות הרה"ח ר' פינחס שטיגליץ ז"ל מחיפה תפילין דר"ח שנפלר על הרצפה רח"ל מספר הר"ר זאב קיבל שליט"א באתי לשאול את החזו"א היות ותפילין דר"ת שלי נפלו על הרצפה רח"ל כדת מה לעשות הוא התעניין במה אני עוסק וכשעניתי שלומד אני בכולל אמר תשלשל מעות לקופת צדקה ולא להתענות שלא לבטל תורה כשאמרת לי לו שהמדובר הוא רק בתפילין דרבינו תם הגיב בתקיפות מה וכי בתפילין של רבינו תם יש פחות קדושה מרש"י.

שח הגה"צ רבי חיים ברים זצ"ל דכירנא שעמדתי פעם לפני מרן החזו"א זצ"ל ואחד תינה לפניו צערו והתנצל על שאינו מרגיש שום תענוג בעת קיום המצוות ענהו החזו"א ואמר לו סאיז כדאי צו מאכען די גאנצע וועג כדאי לעשות את כל הדרך לבוא לזה העולם ולהתיישר ביסורים במשך שמונים שנה וכל זאת כדי לזכות להניח תפילין פעם אחת בימי חייו.

מעיד הג"ר משה שטרנבוך שליט"א בענין איך להתנהג בתפילין בכתובת הפרשיות בפתוחות וסתומות כהט"ז והגר"א או כהרמב"ם והגר"ז אני שאלתי בעצמי פי הגאון בעל חזו"א זצ"ל ואמר לי תעשה כהרמב"ם להניח ט' אותיות גדולות בתחילת והיה' והבאתי לו לראות פרשיות תפילין שעשויות כהט"ז בפחות מט' ווין בסוף שמע וכן בוהיה ומדד ומצא שמכוון ושמח ואמר שכשרים אבל ראיתי שרצונו שיהגו כשיטת הרמב"ם שבדרך הט"ז עלול ליכשל (ס' תשובות והנהגות ח"א אר"ח סי' ל"ט)

כתב לנו הג"ר ישראל רוזנברג שליט"א נכנסתי למרן החזו"א זצ"ל לשאול אודות פרשה של תפילין שלאחר בדיקת הסופר נתעורר לו ספק באחת האותיות ואמר לי אתה צריך להחליף הפרשיות בגלל האות צ' שאינה כתובה כהלכה היות וידעתי שמרן ז"ל פוסל אות צ' כשהיו"ד שלה הפוכה חזרתי ושאלתי וחוץ מהצ' האם הכל כשר ושוב השיב צריך להחליף הפרשיות והנה תוך כדי דיבור נכנס לחדרו רבה של זכרון מאיר הגר"ש הלוי וואזנר זצ"ל כמובן התחלתי לצאת מן החדר כשהפרשיות עדיין בידו של מרן החזו"א והנה החזו"א מראה את הפרשיות להגר"ש וואזנר ושואל אותו מה דעתו בזה ואמר לו הגר"ש שראה בתשובות חתם סופר שמביא כי רבו הגאון ר' נתן אדלר זצ"ל כתב כן את האות צ' ביו"ד הפוכה.

היה זה מחזה נורא לראות איך האדימו פניו של החזו"א תפס כסא מטבח ללא משענת העמידו ליד ארון הספרים וקפץ עליו כנער והוריד ספר תשובות חת"ס שהיה במדף העליון דפדף בדפיו וביקש מהגר"ש וואזנר שיראה לו היכן הדברים כתובים הגר"ש פשפש ולא מצא והחזיר לי את הפרשיות בלא אומר ודברים והלכתי לדרכי מוסיף בעל המעשה לאחר כמה ימים הייתי בביתו של הגר"ש וואזנר ואמר לי כשעמדתי בביתו של מרן החזו"א הייתי נרעש ונפחד ולא מצאתי מקום דברי החת"ס הנ"ל אך כשבאתי לביתי מצאתי הדברים וכבר הודעתי הדבר למרן החזו"א ואוסיף בזה עוד דלאחר זמן פגשתי את הגה"צ רבי דוד פינקל זצ"ל וספרתי לו הדברים ואמר לי שכבר יש התיחסות בספרו של החזו"א אודות דברי החת"ס עיין חזו"א אר"ח סי' ט' סק"ו. (כ"ז מס' מעשה איש ז' ח)

תמצית חייו המופלאה של הגאון הגדול

רבי שלמה זלמן אולמן זצ"ל

רבה של משכנות יעקב ב"ב,

ודיין בבית דינא רבא דב"ב

עבד ה' - עבד לעבדי ה'

ערשו - רבותיו.

הורתו ולידתו בקדושה של מורנו הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אולמן זצ"ל בגרוסוורדין (אורדיה בשמה כיום) בשנת תרפ"ז, לאביו הגאון רבי ישראל הי"ד (ועל שמו קרא את שם בנו הגדול), אביו היה ראש הקהל דגוסוורדין, והיה גאון עצום והיה מתכתב הרבה עם הגאון הרוגוצ'ובר זצ"ל. את עיקר תורתו בשנות בחרותו ינק מרבו המובהק רבי חיים יהודה הלוי זצ"ל (לימים קרא שם בנו השני על שמו בו ראה כרבו שהעמידו בדרכי הלימוד). רבו, רבי חיים יהודה הלוי - נולד ברומניה, משם גלה למקום תורה בישיבת מיר המעטירה ונמנה באותם ימים כאחד מהאריות שבחבורה, שם קיבל תורה מראש הישיבה רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל. בשבתו תחכמוני בישיבת מיר למד בחברותא עם הגאון הנודע רבי אפרים בורדיאנסקי זצ"ל. רבינו זצ"ל סיפר כי פעם בעת לימודו עם הגאון רבי אפרים, היה זה לאחר שבועיים ששהה רב יחיים יהודה בישיבת מיר, דפק רבי אליעזר יהודה זצ"ל על החלון ורמז לו 'אפרים לצאת, וכשיצא אמר לו ר' אליעזר יהודה שיש לו שאלה על 'הרומענישער', דהלא הוא צדיק, אז איך זה ש'גנב' שטיקל תורה שלך. ופרש לפני רבי אפרים את החידוש שהשמיע באזניו רבי חיים יהודה, ענהו רבי אפרים כי השטיקל הזה באמת של ר' חיים יהודה הוא ולא שלו, כששמע זאת רבי ליזער יהודה עמד נפעם ומשתומם, איך זה שבתוך כשבועיים ימים כבר קלט הגאון רבי חיים יהודה את שיטת הלימוד הליטאית.

לאחר לימודיו במיר הייתה לו תכנית לפתוח ישיבה קטנה בגרוסוורדין של חמש שנים כשיטת הישיבה של מרן הגאון רבי אלחנן ווסרמן בברנוביץ, ובה להנחיל את שיטת הלימוד אותה ינק בישיבת מיר, שיטת לימוד שעדיין לא הייתה מקובלת באזור זה. אלא שאז החלה המלחמה העולמית ורבי חיים יהודה גלה לגטו יחד עם רבים מאנשי העיר. עם המשך פעילותו להרבצת התורה ועבודת ה' שלו בתוככי הגטו, נשאל פעם ע"י אחד מתלמידיו ששה עמו בגטו, מה עם תכניתו על הקמת הישיבה אשר איוותה נפשו להקים, ענה רבי חיים יהודה: 'עתה מיעדים לנו משמים תפקיד אחר, תפקיד של לקדש שם שמים, ולמסור את נפשינו לקב"ה', מרבו זה זכה רבינו לינוק את עיקר דרך לימודו באותם שנים, וכל ימיו דמותו העילאית עמדה מול עיניו, לא פעם מנה רבינו את זה שלא פגש את רבו בגטו כאחד מהניסים שעמדו לו להנצל מן המלחמה, משום שבריא לו שאילו היה פוגשו לא היה פורש היימנו.

לאחר פרידתו מרבו המובהק כשהלה גלה לגטו, למד רבינו זצ"ל תורה אצל רב ודיין העיר גרוסוורדין ה"ה הגאון רבי פנחס צמטמבויס זצ"ל, שיטת הלימוד של רבי פנחס הייתה לימוד סוגיא בעומק גדול במשך כמה חדשים, זכה אז ללמוד אצלו סוגיית פתח פתוח בכתובות, וסוגיית בריא ושמא, ועוד סוגיות, כשכל סוגיא הקיפוה במשך זמן רב, ורק אז עברו לסוגיא אחרת.

רבי פנחס זצ"ל הובא לכהן ברבנות העיר ע"י זקנו של רבינו הגאון רבי שלמה זלמן אולמן שעל שמו נקרא רבינו זצ"ל, ואף היה לו חברותא עמו, לאחר פטירת הגרש"ז אולמן למד עם רבי פנחס אבי רבינו הגאון רבי ישראל זצ"ל, ורבינו היה הדור השלישי שלמד עם רבי פנחס זצ"ל. רבי פנחס היה חותנו של מי שכיהן לימים כגאב"ד ירושלים הגאון בעל ה'מנחת יצחק' רבי יצחק יעקב וויס זצ"ל. רבינו סיפר כי זוכר את אשת נעוריו של הגאון בעל המנחת יצחק שהייתה אשה חולנית מאד ובעלת גיבנת נוראה, ואף פעם לא הבין למה הרב וויס שהיה גאון ועילוי בעל שיעור קומה לקח כזה שידוך, [סיפר שהיא הייתה חולנית כל כך וכשילדה אמו את אחיו הגאון רבי שלו' זצ"ל (בל"ג בעומר תר"צ) עזבה אותה המילדת באמצע בכדי לילד את אשת הרב וויס שהייתה חולנית והייתה בסכנה גדולה]. לימים נודע סוד השידוך הזה, וכך היה מעשה: בעת שנסעו הרב וויס עם הוריו לקראת השידוך וראו את המדוברת וחוליה הגדול רצתה אמו של הרב וויס לחזור לעירם כלעומת שבאו, אלא שהרב וויס שלא רצה לבייש את המדוברת התעקש לקיים את השידוך וכך יצא שידוך זה לפועל. רבינו סיפר שהרב וויס לא הפסיד מוויתור זה, לאחר תשעה חדשים נולד לו בנו יחידו מאותה אישה, ושוב לא ילדה עוד, ומי יודע אמר רבינו זצ"ל אם לא מכח אותו וויתור נולד לו בנו יחידו.

רבינו סיפר כי שמע מרבו רבי פנחס צימטמבויס זצ"ל שהוא היחיד בעולם שזכה לקבל סמיכה לרבנות ממרן בעל הבית הלוי, וכך היה מעשה: רבי פנחס היה קרוב משפחה לאשת הבית הלוי מזיווג שלישי, כשרצה רבי פנחס לקבל סמיכה להוראה היה אך טבעי שיפנה להגאון בעל הבית הלוי קרוב משפחתו, לשם כך בא לעירו של הבית הלוי, והתארח בביתו, לאחר יומיים בהם שהה בביתו, אמר לו הבית הלוי: 'ממך הרי אי אפשר להתפטר כי מחמת הקורבה לא אוכל לגרשך מביתי, אם כן אין לי ברירה ואתן לך סמיכה', אלא שהבית הלוי התנה זאת בכך שידע לענות על ג' שאלות שישאל אותו, אך אמר לו הבית הלוי: אתה חושב שאשאל אותך מדין המובא בפרי מגדים? לא כן, אלא אם תדע להביא מקורות לשאלות שאשאלך מש"ס וראשונים אתן לך סמיכה, וכך הווה ששאלו הבית הלוי ג' שאלות, ורבי פנחס זצ"ל הביא את מקורם, הא' היה בעבודת הקודש להרשב"א בעירובין. השני היה בהלכות חול המועד. והשלישי מבעלי הנפש להראב"ד בהלכות נדה, אלו היו רבותיו מהם ינק את יסודותיו בימי נעוריו. לימים כשהיה פעם בנו שליט"א אצל הגר"מ הלוי סאלאוויציק זצ"ל וסיפר לו את הנ"ל, אמר לו הגר"מ הלוי כי כששהה מרן הגרי"ז הלוי זצ"ל בבני ברק שלח החזו"א את רבינו זצ"ל לבקרו בכדי לכבדו, וכששאלו הגרי"ז על מוצאו, ואמר לו רבינו שהוא מגרוסורדין אמר הגרי"ז 'נו שם הרי היה הרב רבי פנחס', ואמר רבי מאיר עכשיו אני מבין מהיכן זכה רבי פנחס אצלנו לכזאת הערכה.

עם התגברות המלחמה ולאחר פטירתו של הגאון רבי פנחס זצ"ל שנעקד על קידוש ה' בידי הנאצים האוורים, נלקח גם רבינו למחנה הריכוז בברגן בלזן שם שהה במשך חצי שנה. קשה לתאר בכתב את זוועת אותה גלות תחת הנאצים, אך רבינו זצ"ל ונפשו האצילית הוסיף קושי על קושיו, בכך שהמלחמה גרמה לפעמים לאיבוד צלם אנוש. וכך סיפר: את הלחם שהיה הרבה נסורת עם קצת קמח היו צריכים לחלק לשנים עשר איש לככר, בן דורנו לא יבין את ערך יקרתו של האוצר המסולא מפז ששמו 'לחם' באותם ימים, וכך היה חלוקת האוצר בין הקבוצה, מכיון שהלחם אינו מהוקצע קשה היה לחלקו בדיוק שווה, כאן תפס מקומם של המהנדסים מתוך יושבי המחנה, שהיו מחלקים את הלחם לפי חכמתם, בכאב הפטיר רבינו 'כי גם לאחר שהנוהג היה אז שכל אחד מחל לחבירו אם הגיעו מחלקו, עדיין הייתה קפידה זה על זה' - זו הייתה טרגדיה מבחינתו, איבוד הצלם אנוש שגרמה המלחמה הזו.

הצלתו מהתופת.

נס הצלתו מהתופת הנאצית הוא סיפור בפני עצמו, לא על איש בעל לב מרגיש כרבינו ידלגו פרטים אפי' זניחים לכאן' בשרשרת ההצלה, כמי שחי את ה' אלוקיו עמו בכל ימיו, ידע לשים לב לכל פרט ופרט בסיפור ההצלה ולהכיר בטובתו של המקום ב"ה על גודל הגילוי לו זכה בתוך חשכת הגלות הנוראה ההיא, הסיפור כולו נדרש לגליון בפני עצמו, אך שוב היה זה רבינו בענוותנותו שביקד את עיקר הצלתו לא זכותו ולא בזכות בית אבותיו, אלא בזכותו של גאון ישראל מרן הגר"ח מבריסק זיע"א, וכך היה מספר: כנער שגדל ברומניה שהייתה עדיין רחוקה משיטת הלימוד הישיבתית שהלכה ופשטה בתפוצות ישראל והעמידה את דור התורה של ימינו, היה זה רבו רבי חיים יהודה הלוי זצ"ל שנתחנך בכבשונה של מיר כמו שסופר לעיל, ועמו הכין את דרשת בר המצוה שלו, שסובבה סביב חידוש מחידושי של מרן הגר"ח מבריסק זיע"א, אנשי המקום שלא הורגלו בסגנון לימוד כגון דא עמדו נפעמים לנוכח ה'תורה חדשה' שנפרשה לעיניהם בבהירות והבנת העניינים, בין הנוכחים בסעודת הבר מצוה היה גם יהודי מתושבי בודפאסט שהיה קרוב משפחה והגיע לבר מצוה, אותו יהודי היה לימים האחראי על שיבוץ הניצלים ברכבת קסטנר המפורסמת, על פי דרך הטבע לא היה לנער צעיר כרבינו זכות להיות בין הניצולים, אלא שאותו אחראי שדרשת הבר מצוה של רבינו הותירה בו רושם עז, צרפו על אף גילו הצעיר לרכבת ההצלה.

מגיאי ההריגה, נשלחו הפליטים ברכבת קסטנר לשווייץ, מקום שהותיר הקב"ה לפליטה לעמו בתוך אירופה רווית הדם והדמעות, הפליטים הגיעו לשווייץ בערום ובחוסר כל, ורובם היו במצב של חולי ותת תזונה נוראי, אנשי הקהילה היהודית בשווייץ דאגו להביא לפליטים אוכל משביע ושמן להחיות נפשם של האומללים שעדיין לא עיכלו את גודל הנס ויציאתם מאפילה לאור גדול, אך גם בפתח הצלה זו לא שינה רבינו ממנהגיו כמלא נימא, וכפי עדויות הניצולים משם לא נגע במאכלים שהוגשו לפניו, אפי' שהיו אלו כשרים והובאו ע"י הקהילה החרדית, לא איש כרבינו יותר בקלות על חומרותיו ודקדוק ההלכה לו היה רגיל, ולא אכל מאוכל שאינו יודע מקורו ורמת כשרותו עד שבייר הדבר הייטב, ויהי הדבר לפלא, איך בחור צעיר הבא בגפו, לא זע כמלא נימא מהליכותיו בקודש. לאחר שנים התברר שהיו אלו רק הזרעים למהפכה הגדולה שחולל בה רבינו שנים לאחר מכן, כמו שיסופר בהמשך.

ארץ ישראל

חיפה

מגלות שווייץ הראשונה של רבינו, זכה לעלות לחונן עפר ארה"ק, עלייתו הייתה בעליה בלתי ליגאלית תחת אפם של שליטי הארץ דאז הגויים האנגלים, שמנעו בכל דרך עלייתם של יהודים לארץ, כשנתפסו ע"י חיילי הממלכה האנגלית נשלחו אחר כבוד למחנה הפליטים שבעתלית, גם שם שמר רבינו על חזותו וצורת בן התורה שבו, ובגפו עמד מול נסיונות התקופה, גם שם לא חת מפני איש והתהלך בגאון עם ה' אלוקיו ולא נסחף בזרם הכפירה ששטף אז את תושבי הארץ, לאחר שפוצצו הציונים אנשי ההגנה את המחנה, נלקח על ידם לחיפה, ושוכן בבית משפחה אשר על אף שהדליקו נרות לפני שבת, שמירתה הייתה רחוקה מהם מאד, נפשו ועדינותו ויראת ה' שבערה בו כתנור אש, לא עמדו בראותו כבלע את הקודש, ומיד לאחר השבת עזב את חיפה בזעזוע, ואף קיבל על עצמו לא לשבות בעיר זו לעולם, וכך נהג עד סוף ימיו.

כמה נכון להסמך למעשה זה את אשר היה מרגלא בפומיה ממה ששמע ממורו ורבו הגאון הצדיק רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל בעל המכתב מאליהו, על דברי הגמרא (סוטה ב.) למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה, לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, והתמיה עולה מאליה, לאחר שראה ניוולה של סוטה זו וכל מעשה הקנאות שנעשו בה, למה לו עוד להזיר עצמו

מן היין, אלא לומר לך שהתעוררות שאין עמה עשייה, ולקחת דבר למעשה, אינה מותרת שום רושם, כך הסביר מרן הרב דסלר מה שאין נשאר אצלנו רושם מרוממותו של יום הכיפורים וכו', תובנה זו אותה שמע מרבו זצ"ל הייתה לפניו למורה דרך בחייו, כך נהג גם ב'גלות חיפה' עוד קודם ששמע כן מרבו לימים הרב דסלר זצ"ל. אגב בדרשת שבת תשובה היה מעורר בד"כ גם על נקודה זו, להפוך כל התעוררות למעשה, ולא להשאר רק בגדר 'רואה סוטה בקלקולה'.

בני ברק- מתדבק בגדולי תורתה

מחיפה עלה לבני ברק שם גילה את דודו הר"ר משה שרייבר זצ"ל בן אחר בן למרנא בעל החתם סופר זיע"א רבי משה שרייבר פרס עליו את חסותו, ודאג לכל מחסורו, כאב לבן ממש. רבי משה שלחו לשיבת פוניבז' שם דבר ברבו ראש הישיבה הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל, בנו הגר"ד שליט"א סיפר כי זוכר תקופות בהם רבינו היה משוחח בלימוד עם אביו הגר"ד במשך רוב שעות אחר הצהריים, עד שכבר הייתה על רבינו זצ"ל תערומת מצד תלמידים אחרים, וכי רק שלמה זלמן הוא תלמיד? בשיבת פוניבז' היה לאחר מן האריות, ואך מהרה נהפך לפוסק של הישיבה, כך סיפר מרן הגר"ד לנדו שליט"א שהיה אז מתלמידי הישיבה, שכל שאלה בהלכה הופנתה לבחור שלמה זלמן אולמן. גם מרן המשגיח הגרא"א דסלר זצ"ל שקרבו בעבודות אהבה, סמך עליו בכל ענייני ההלכה, רבינו גם היה מהדר מאד בד' מינים, והמשגיח הגרא"א דסלר זצ"ל היה בא בכל יום מימי חוה"מ לביתו של רבינו זצ"ל ליטול את הד' מינים שלו.

בתקופת לימודו בשיבת פוניבז' בבני ברק התקרב לרבינו מרן החזו"א זיע"א שאף החזיר לו חיבה יתירה וקרבו בעבודות אהבה, פעם בעידנא דחדוותא שאל את מרן החזו"א זיע"א אם הוא אינו מפריעו בשאלותיו, ענה לו מרן זיע"א כי בכל פעם שהוא רואה את הצל הגבוה שלו קרב, הוא נהיה שמח. [מרן החזו"א זיע"א הקפיד מאד שלא לישן לבדו בבית, ובכל לילה היה בא לישן אצלו הגאון הגדול רבי שלמה מרדכי ברמן זצ"ל, בלילות בהם לא היה יכול לבא היה החזו"א שולח לקרא לרבינו זצ"ל, התחקותו אחר הנהגותיו של מרן החזו"א חרטו בעט ברזל בדפוסי חייו, ורבים מהם עלו על הכתב בספר מעשה איש, רבינו סיפר כי החזו"א היה ישן בערך שעתיים בכל לילה]

הוסמך להוראה ע"י מרן החזו"א

באותם הימים למד בחברותא עם מרן פוסה"ד הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א השי"ת ישלח דברו וירפאהו, פעם בעוסקם במסכתא בבא בתרא קרא אותם אליו מרן החזו"א ואמר להם 'אתם צריכים להיות מורי הוראה בישראל' ממחר תתחילו ללמוד יו"ד, ומפעם לפעם תבואו לדבר איתי. החזו"א אף הציע לו לא אחת רבנויות בערים השונות, בין השאר בחיפה, ובפרדס חנה [לאחר פטירתו של הרב דיסקין זצ"ל] לימים כשקרא לו מרן הגרנ"ק שליט"א לשמש כדיין בבית דינו הגדול שבבני ברק, דחה זאת הגרש"ז בעדינות נפשו בטענה שלא הוסמך להוראה, רק כשמרן הגרנ"ק טען בפניו כי הצעותיו של החזו"א לרבנות בכמה ערים הם הם הסמיכה, נאות ליטול עליו עול הדיינות. ואמר הגרנ"ק שליט"א שהחזו"א אמר כן לאביו הגאון רבי נחום מאיר, שיש לו סמיכה מרבי חיים עוזר, שהרי הוא הציע לו רבנות.

סיפר כי באחד מימי השישי קרא לו מרן החזו"א זיע"א וסיפר לו שהיה אצלו מפקד ההגנה באזור בני ברק והודיעו כי יש מידע שהערבים יכנסו לבני ברק בליל שבת לתקוף את יושביה, וכיון שביתו של החזו"א שכן אז בקצה העיר, בקש אותו מפקד ממרן החזו"א שלמען שלומו ובטחונו, יסגור את ביתו ויכנס לשבות בתוך העיר. אך החזו"א לא חשש מכך, אבל אמר לרבינו- הנה אדם זה (מפקד ההגנה) בא לעשות עימי טובה ולהזהיר אותי מהסכנה, וממילא אסור לזלזל בו, כי אדם שעשה לך טובה אסור לזלזל בו, אלא שאם אכנס לעיר ואסגור את ביתי בשבת עלול להיות

פחד ופאניקה בציבור, לכן ביקש מרן החזו"א מרבינו שאמנם הוא יכנס לעיר כבקשת המפקד ההוא, ורבינו ישאר בביתו של החזו"א לישן שם ולפתוח את הבית עבור המשכימים לתפילה, ואמר שגם הוא יבא לתפילה לשם, והחזו"א אף הכין לו מפתח בחגורה שיוכל לטלטלו מבני ברק לבית החזו"א, וכך הווה. לימים סיפר רבינו כי מעולם לא הייתה לו שינה כל כך שלווה, כמו אותו לילה בביתו של מרן החזו"א. למעשה במנחה של שבת באו שוב מההגנה והזהירו מפני הסכנה גם בלילה הבא, או אז אמר מרן החזו"א כי לאחר שראה אותו מפקד שלא זלזלתי בדבריו בלילה הראשון, שוב אין צורך לשמוע לדבריו, וחזר לביתו במוצאי שבת ללון שם.

כשנולדה בתו הבכורה שתחי' בשנת תשי"ב - שנת השמיטה, בא לפני מרן החזו"א לשאול מה תוכל הרבנית שתחי' לאכול בבית החולים, וענהו החזו"א כי בשר וודאי שלא תוכל, אבל על ירקות כיון שאין ברירה תוכל לאכול. אך לא איש כרבינו יסתפק בדיעבד, ושוב שאל אם לא עדיף שתאכל מרק שאין זה אלא טעם כעיקר והוא קייל טפי, ונימוקו עמו, הרי עתה עברנו כל כך הרבה ניסים עם הלידה, האם אין ראוי להחמיר בזה קצת יותר? חייך מרן החזו"א וענהו - 'אנחנו לא עושים כלום הכל זה רק השתדלות, והשתדלות זה אמנם חוב, אך 'שלעך גיצעלט איז אויך גיצעלט' [תשלום גרוע הוא גם תשלום], היינו שכל אחד מחייב בהשתדלותו כפי דרגתו, והמשיל לו בציור מבהיל, שחילונית הפותח חנותו בשבת כי חושב שאם לא יפתח חנותו לא יהיה לו כסף, ואם לא יהיה לו כסף לא יכול אח"כ לקנות תרופות לילדו החולה, הרי שבדרגה הנמוכה שלו, זה כמעט לימוד זכות'.

עוד מעניין ההשתדלות אמר לו פעם מרן החזו"א זיע"א לאחר שאמר לו שהרבנים בירושלים אומרים שלהצביע בבחירות זה התדבקות ברשעים, ענה לו מרן זיע"א 'ויאבק איש עמו' הפירוש שיעקב אבינו ע"ה נתחבר עם המלאך בכדי להפילו, גם אנו מתחברים עמהם בכדי להפילם. שוב שאלו רבינו א"כ למה הרב לא הולך להצביע, ענה לו מרן החזו"א אני יודע שזה לא מעלה ולא מוריד, זה כמו 'פוסבול' [כדורגל], אבל אתה חייב ללכת להצביע, שההשתדלות המחוייבת היא לפי דרגתו של כל אחד ואחד.

הוא היה אומר: החזו"א דאג מאד להכניס לציבור עקב מצב הרבנות בארץ ישראל ששאלות הלכתיות צריכות להתברר אצל התלמידי חכמים שבדור, ולאו דוקא ע"י רבנים, כמו שהיה בכל השנים. באותם ימים עלתה שאלה ברבנות הראשית אם ליבא לארץ בשר מזן פרה הנקרא 'ג'אבו', והרה"ר דאז הר' הרצוג שלח שאלה זו לכל רבני הערים בארץ ישראל שיחוו דעתם אם יש לאסור זאת עפ"י דעת הש"ך שאין אוכלים בשר אלא במסורת או לא. החזו"א שדבר השאלה הגיעה אליו, שלח לראש ישיבת פוניבז' דאז מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל שיכריע בשאלה, והגרש"ר כתב בעניין זה מערכה מופלאה, ושלחה אל מרן החזו"א שקילס דבריו עד למאד, כשהגיעה התשובה למרן החזו"א שלחה אל הר' הרצוג שזו ההכרעה לאיסור בנידון הנ"ל, ואז שלחו לחזו"א מהרבנות שכבר יש להם חוות דעת מהרה"ר בעניין ואין צריך עוד 'חוות דעת', החזו"א שחשש מאד מיבוא הבשר הנ"ל, הודיע להם שאם יביאו לארץ מהג'אבו הרי שהוא יפרסם דעתו שיש לאסור הבשר הזה, ובאמת נמנעו מליבא בשר זה לארץ. לפני כמה שנים התעוררה שאלה זו שוב על הבהמות הנשחטות באמריקה הדרומית וישבו על מדוכה זו גדולי הפוסקים ותלמידי החכמים, ומרן הגרנ"ק שליט"א שלח אל הגרש"ז לשמוע איך היה הפרטים בדיוק עם מרן החזו"א, והכריע על פיו.

הוא היה אומר: שהאווירה שהייתה סביב מרן החזו"א תמיד הייתה - שמורה הוראה שפוסק נגד 'פרי מגדים' כי לא ראה אותו, זה לא בסדר. אבל אם יש לו סברה ישירה תמיד ימצא פרי חדש כמותו. אבל מי שלומד הלכה שלא בעומק הסברות תמיד יחשוב שמצא פרי מגדים אע"פ שאין לזה קשר לעניין!

גלות שוויץ השניה

בעודו אברך צעיר סמוך ונראה לפטירתו של מורו ורבו רבינו החזו"א זיע"א לקתה בתו שתחי' בשיתוק ילדים 'פוליו' ל"ע, ונאלץ שוב לגלות אל שוויץ לצורך בריאותה, שם שהה כעשרה חדשים לבדו עם ביתו, סיפר שבאותם חדשים לא הספיק ללמוד הרבה כמו שהייתה שאיפתו וחשק נפשו, ותמיד חזר שלא נשבר כי חיזק אצלו את הידיעה שזה רצון ה' ממנו באותה העת. בבואו לשם מצא מדבר שממה רוחני כמעט, ויהודים יראים ללא מנהל ומנווט, ומכח אשר ינק מרבותיו זיע"א התמסר בין שלל טרדותיו להעמיד בסיס איתן לצמיחת יהודים יראים ושלמים בשוויץ, כשלמטרה זו לימד את צעירי הצאן דשם, והחדיר בהם יראת שמים והנהגות נכונות, חפץ ה' הצליח בידו, ובתקופה קצרה זו חולל מהפך של ממש בקרב רבים מבני המקום שהקימו בתים של תורה והפכו לתלמידי חכמים, עד היום כשישים שנים לאחר מכן, עדיין תמונתו מתנוססת בבתים רבים מבני המקום הרואים בו, את המלאך שנשלח משמים להאיר להם בחשכה.

גם בתקופת שהותו בגלות השניה בשוויץ, מה שהנחה אותו בכל עת הוא דקדוק ההלכה ועשיית רצון ה' באופן המוחלט ללא חת וללא מורא, מנהג המקום אז היה שלא הלכו עם הטלית ברחובה של עיר כדי שלא להיות לצנינים בעיני הערלים, כך גם היו מחביאים את הד' מינים בלכתם ברה"ר, אך לא איש כהגרש"ז יוכל לשאת זאת, וללא חת צעד בגאון כשהוא מעוטף בטלית ותפילין, וכן נשא את הד' מינים בחג הסוכות לגאון ולתפארת ברחובות העיר, על אף התערומת שהייתה עליו מצד כמה מבני המקום, שלא הורגלו בכגון דא. לימים משרתת ביתו של ראש הקהל דשם, מבנות המקום הערלים, חזרה מבית תיפלתה באחד מימי הראשון, וספרה כי הכומר של התיפלה דיבר על מה שהם מתביישים בדתם, ולמה אינם לומדים מאותו יהודי שהולך בגאון עם יהדותו, ושמו עם האלוקים שלו, ומיני אז שינתה הקהילה פניה גם בדבר הזה.

הרבצת תורה והוראה בישראל

חזרתו לארץ ישראל לאחר תקופת שוויץ הייתה עבורו שנים של ישיבה בשלווה, בהם התמסר כל כולו להרבצת תורה ולימודה, אין עט אשר ביכולתה לתאר את נהרת פניו כשדבר על שנים אלו בהם ישב ולמד שעות רבות ארבע וחמש שעות ברציפות ועמידה, כשכל כולו אחוז שרעפי תורה. באותה תקופה הרביץ תורה בישיבת 'חוג חת"ס' בבני ברק והעמיד מאות תלמידים (אחד מהם הוא מי שלימים נהיה חתנו הגאון רבי אברהם יצחק הכהן רובין שליט"א - רב קהילות בני התורה ברחובות וחבר בד"ץ שארית ישראל) עד היום ישנם רמ"ם רבים בישיבות החסידיות שהם תלמידיו מאותם ימים. על שקיעותו המופלאה באותם ימי שלוה סופר כי מנהגו היה לילך ברחובה של עיר כשעיניו ולבו בתוך ספר פתוח שהיה נגד עניו, באחד הימים חצה כביש ועבר תאונה, אך בעומק עיונו לא חש בכאביו והמשיך בדרכו למסור את השיעור, רק לאחר השיעור כשתכפו הכאבים התפנה לבית החולים שם נתברר שהיו לו כמה שברים ברגלו. פעם אמר שמאז קיבל על עצמו שלא ללכת בכביש עם ספר פתוח.

התמסרותו והשקעתו בתלמידים הייתה שם דבר, תלמידיו נקשרו אליו בקשרי אהבה, וינקו ממנו תורה ויראת שמים טהורה. מרגלא בפומיה שמגידי שיעורים תפקידם לבנות את התלמידים גם לאופן שיתגלגל ברבות הימים שלא ישארו בתחומי בית המדרש כל ימי חייהם, וציין ישיבה אחת שרואים על תלמידיה שהם מחונכים ליראת שמים גם למצבים כאלו, וזה על פי מעשה שהיה באחד מבניה של אותה ישיבה שכבר לא היה בין כותלי בית המדרש ויצא לעבוד, שבא לפניו עם שאלה על הצום לפני יום הכיפורים, וכשפסק לו רבינו כי אסור לו לצום, פרץ הלה בבכי, ולא נרגע עד שהסביר לו רבינו בנועם כי אותו הקב"ה שציווה לצום מצווה אותו שלא לצום כעת. רבינו ציין

כי יראת שמים כזו נובעת מכך שהוא חניך של ישיבה פלונית שיודעת להחדיר לתלמידיה יראת שמים אמיתית.

בימי השבעה סיפר תלמיד אחד שלמד אצלו לפני חמישים שנה, וכך סיפר: באתי ללמוד ב'חוג' מחיפה הרחוקה, הייתי מאד מגמגם, לאחר השיעור הראשון צלצל רבינו לאבי ואמר לו אתה יודע שבנך מגמגם? אמר לו האב אכן ידעתי את מכאובי אך אין בידי להועיל, אמר לו רבינו כי עתה פתחו שיטה חדשה בבית החולים שבתל השומר שמלמדת להתמודד עם הגמגום, ענהו האב כי עקב כך שהוא מתגורר בחיפה אין באפשרותו ליסוע מיד עם בנו לטיפול ארוך יום ביומו לתל השומר, אמר לו רבינו שידאג להסדיר את התשלום והנצרך עבור הטיפול, והוא כבר ילווה את הבחור לתל השומר, וכך הווה מספר אותו אברך, במשך חצי שנה! לאחר מנחה בזמן הפסקת הצהריים, היה נוסע איתי לתל השומר וחוזר מיד לסדר שני בישיבה, לאחר תקופה אמרתי לרבינו שאני כבר בקיא בדרך ואין צורך שילוויני בכל יום עד לתל השומר, אך רבינו מיאן בזה ואמר לו 'מין קינד בחור לא נוסע לבד לתל השומר'. וכך נמשך ההסדר הזה במשך חצי שנה של הטיפול.

עוד סיפר תלמיד אחד, בימים שלאחר מלחמת ששת הימים, בא בחור אחד לישיבה והתפאר בפני חבריו שנסע לעיר העתיקה בירושלים וקנה שעון אצל הערבים, אך הצליח לקחת ממהם בחוסר שימת ליבם, חמשה שעונים, כשהגיע הדבר לאזניו קרא לי, והוכחני על המעשה כי גזל עכו"ם אסור ואף מחוייבים בהשבה, אך הוא לא שלח אותי לבד אלא הלך עמי לגן וורשה משם לקחנו אוטובוס לרמלה, ומשם עד לירושלים לתחנה מרכזית, ומשם צעדנו רגלית עד העיר העתיקה, וחוזר חלילה, בכדי להשיב את הגזילה. כך החדיר בתלמידיו יראת שמים ודקדוק הלכה ללא פשרות, אך בד בבד גם דאג לליך עמי כדי להנעים ולהמתיק את דיני התורה ולא להיפך.

רבה של משכנות יעקב

פרק חדש בחייו היה עם הכתרתו למרא דאתרא של שכונת משכנות יעקב בבני ברק ע"י מרן הגרא"מ שך זצ"ל, רבות ידובר עוד על אופן הנהגתו עם בני הקהילה הקדושה, אשר היה להם כאב רחום, ונשא משא העם על כתפיו, ובכל צרתם לו צר, ובשמחתם רחב לבו, לימינו בעבודת הקודש עמדה במסירות מופלאה אשתו הרבנית שתח' יחד הטמיעו בשכונה זו יסודות לגידול תלמידי חכמים, ואחוזה ומסירות מופלאה בין תושבי השיכון. כשנתמנה לכהן ברבנות שלח לו הגאון רבי שריה דבילצקי זצ"ל העתק מספר תנא דבי אליהו שכשהוציאו את רבי עקיבא להריגה קיבל שהיה זה בעוון שבאה אליו אשה לדון והמתנה לו עד שיגמור עיסוקו, כל ימיו הייתה תנא דבי אליהו זה מול עיניו, ומני אז מעולם לא נתן לאדם להמתין עם שאלתו, בכל מצב ובכל זמן היה לבו פתוח כאולם לשמוע צרכי הפרט והכלל, להורות את המעשה אשר יעשון. לאחר פטירתו ממלא מקום אביו הוא בנו הגדול רבי ישראל שליט"א.

שמענו מבנו הגאון רבי חיים יהודה שליט"א ממרביצי התורה שבירושלים, על מעשה שהיה באחד שיצא חייב בדינו אצלו, וצלצל אליו והטרידו בצעקות ודיבורים שלא ראויים אף לפשוטי עם, והגרש"ז עמד ושמע דבריו בנחת בטלפון עד שגמר להוציא את כעסו, וכשנשאל ע"י בנו אח"כ למה לא סגר את הטלפון? אמר לו 'לא כך עונים את המועקות', כשליהודי כואב צריך לשמוע אותו גם אם אינו צודק, אי אפשר לסגור עליו את הטלפון'.

עוד מעשה שהיה עם יהודי שרדף אותו עד חרמה, ואף הוציא עליו פאשקווילים נוראים (שמרן הגרא"ל שטיינמן זיע"א ראה אותם הזדעזע מאד, והתבטא עליו בצורה נוראה) לאחר כעשרים שנה חלה אותו אדם, ובא לבקש את מחילתו, ומיני אז נהפך הגרש"ז אליו והיה לאחד מידידיו ממש, ודאג לו כמי שלא חטא נגדו מעולם. לימים נשאל על כך ע"י אחד מבני המשפחה, וענה, אנחנו עשינו עבירות, וכשמבקשים סליחה מהקב"ה הוא סולח ומוחק את החטאים.

רב אחד שהוזמן לסדר קידושין לבני זוג שאינם מדקדקים במצוות בעיר 'עתלית', והתעוררה שם שאלה גדולה על הקידושין, שאם היו מחמירים איתם היה בזה שאלה גדולה של יחוד, אותו רב צלצל אל הגרש"ז כדת מה לעשות איתם, ענהו הגרש"ז תגיד להם שהתורה היא תורת חיים ולא תמיד קל לקיים את הוראות התורה, אבל כשעושים רצון ה' זוכים ולא מפסידים. וכך עשה וחזר להם על דבריו וקבלו. למעשה זכו אותו זוג לחבוק בן לאחר תשעה חדשים, ומיני אז כבר שנים עשר שנים שאין להם עוד בנים.

בשנת תשע"ו באו אליו 70 תלמידים משיבת מתמידים בירושלים לקבל ברכה לקראת חג השבועות, עברו לפניו, ורבינו תפס את ידו של הראשון ואמר לו 'נראה שאתה לומד טוב, אבל דע לך שיש ילדים שקשה להם, וצריך לעשות איתם חסד וללמוד איתם, ומי שעושה חסד, הקב"ה עושה איתו חסד'. וכך אמר לשני, וכך לשלישי, ולרביעי, עד האחרון שבהם, שבעים ילדים, וכלשבסוף נתמוטט באפיסת כוחות, וכשנשאל למה לא אמר כן לכולם יחד, אמר שאלו דברים שכל ילד צריך לשמוע! מי שהביא את אותם תלמידים לרבינו מספר היום כי אותם תלמידים הלומדים כיום בישיבות הקטנות שבירושלים מצטיינים במידה ניכרת במידה זו של שימת לב לחלשים ותורת חסד.

משוש חייו כאמור היה הלימוד ברצף ובעומק העיון, גם בליל שבועות בשנות השמונים המאוחרות לחייו ישב כצעיר ונמרץ כל הלילה בבית המדרש דמשכנות יעקב והגה בתורה ללא הפסק, תושבי השכונה מספרים שהיה בוושה באותו ליל שבועות לקום להכין קפה או תה, אם הרב בגילו המופלג יושב ברציפות כזו בגילו המופלג, מה נענה אנו אבתריה.

מרגלא בפומיה על דברי הגמרא (סוכה נב.) שלעתיד לבא הקב"ה מביא את היצר הרע ושוחטו, וצדיקים בוכים ורשעים בוכים, צדיקים נדמה להם כהר, ובוכים, איך יכלנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכים ואומרים איך לא יכלנו לכבוש את חוט השערה הזה, ורגיל היה לבאר בזה, שרשעים תמיד הם כלאחר מעשה שהרי עיקר העבירה היא בהרהור עבירה, ומשכך תמיד הם בחרטות על מעשיהם, אבל הצדיקים תמיד הם כקודם המעשה ואז הנסיון הוא קשה מאד. חייב מצוות בכל כוחו ומאודו, ופעם החליף את התפילין לתפילין אחרים שנוסף בהם איזה הידור, והוציא על זה ממון רב. פעם בנו שליט"א קנה לו מצוות ראשית הגז, אמר לו רבינו שעל מצוה לא שייך לשלם בכסף אלא במצוה אחרת, ובתמורה נתן לו ציצית יקרות מאד שהיו שוות פי כמה מהראשית הגז.

למופת היו תפילותיו שהיו כמונה מעות, בכל הזמנים והתקופות, גם בזמני חולשתו התאמן באופן מופלא ותפילתו הייתה כמונה מעות ועומד לפני המלך. אמר שברמב"ם (תשובה פ"ה ה"ב) מבואר שכל אחד יכול להיות צדיק כמשה רבינו ורשע כירעם בן נבט, ובשלמא רשע כירעם אפשר להבין, אבל איך אפשר להיות צדיק כמשה רבינו, והביאור הוא דהנה בתורה מוגדר משה רבינו כ'עבד ה'', זה הייתה מהותו, וכך מעמידה התורה הק' את משה רבינו, ולזה כל אחד יכול להגיע, עבד פירושו שכל כולו לעשות רצון קונו, ברור שיש עבד שתפקידו גדול יותר, ויש עבד שתפקידו קטן יותר, אבל העבדות שבשניהם שווה, והוא שכל כולו לדעת בכל זמן מה רצון ה' ממנו. ואמר גם שעבד הוא מי שאין לו שום דאגות, הכל מוטל על רבו לפרנסו, ושאר צרכים, וכך צריך להיות עבד נאמן לה'. - זה היה הגרש"ז צ"ל וזה תמצית מסכת חייו המופלאה - עבדות עבדות.

השאייר אחריו זרע ברח' ה', אשתו הרבנית שתח'ל. בניו: רבי ישראל שליט"א - ממלא מקום אביו בשכונת משכנות יעקב ב"ב. בנו רבי חיים יהודה מרביץ תורה בישיבת ברכת אריה - ירושלים. חתנו הגדול רבי אברהם יצחק הכהן רובין - רב דקהילות בני התורה רחובות, דיין בב"ד ב"ב וחבר בד"ץ שארית ישראל. חתנו הרב משה קורנבלט מחשובי התלמידי חכמים ומרביצי התורה בחסידות לעלוב. חתנו רבי יחזקאל דוד אוסטרין - ראש הכולל באופקים. חתנו רבי אלחנן ברלין - ראש כולל ביהמ"ד תפילה למשה ירושלים. חתנו רבי יעקב סטפנסקי - ראש ישיבת תורה בתפארתה.

דברי זכרון לעילוי נשמת זקני הגרש"ז אולמן זצוק"ל

זרע ישראל, וחובתנו להעמיד שאכן יהיו אף ראויים להיכלל בכלל 'בני אברהם יצחק ויעקב', והוא חיוב כלפי אבות האומה שמעמידים אנו להם זרע הגון וישר, והאופן היחיד רק אם נידבק אנו באבותינו ואבותינו דבקים באבותיהם, ובכך נוכל בס"ד אף אנו להמשיך אצל דורתנו להיותם המשיך ראוי להאבות.

דביקות אא"ז באבותיו זיע"א

ואכן אצל זקנינו זצ"ל ראו בחוש היאך חשובה אצלו המשכיות הדורות הקודמים, וראה בזה חיוב להנחיל לנו - צאצאי, את מורשת אבותיו מרנן הגרע"א והחת"ס והיריעות שלמה והכתב סופר ועוד זכותם יגן עלינו, וכמו שהיה אומר שזכות אבות אינו סיבה לגאווה אלא מחייב שאבותינו יוכלו להתגאות בנו, ולמפלוא היה בעיני שאף בזמנים הקשים שהחל לא לזכור כל כך, אבל גזע אבותינו הקדו' היה ברור אצלו, ופעם בערב חג השבועות הובהל לבית החולים והיה במצב קשה מאוד, והיתי לבקר ביום טוב בבוקר, והיה כל גופו רועד והיה זה מבהיל, ואעפ"כ כשהתחיל לדבר (מתוך עירפול) היה על מרן החת"ס, [וגם על רצונו שדודינו הג"ר ישראל שליט"א ימלא את מקומו]. וכך היה בסעודות שבת שזכינו לאכול שם כסדר בימי הנערות שהיה מרגלא בפומיה לספר מעשיות מכל זקנינו זצ"ל, ומשאר רבותיו,

הקשר המיוחד עם רבותיו מצידו, וחביבותו בעיניהם

וגם כלפי רבותיו מעתיקי השמועה זיע"א היה היחס כן, שקיבל מהם בכל כוחו, וכל ימי חי התנהג בהתבטלות כלפיהם, הן רבו מחוץ לארץ הגאון רבי חיים יהודה זצ"ל (ששמעתי פעם מאא"ז שהיה לו נס שלא ידע היכן נמצא רבו עד שנרצח הי"ד, משום שאם היה יודע היה הולך אליו ולא היה זז ממנו, ורחמ"ל), והן רבותיו בארץ ישראל בישיבת פוניבז', כמרן הגר"ד פוברסקי זיע"א שכל ימי חייו התנהג כלפיו בביטול והיה דואג לו למצות [ולד' מינים], ושמעתי ממור"ר מרן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א שאביו מרן הגר"ד היה בא לדבר בלימוד אחה"צ עם בני הישיבה, אבל בפועל לא הספיק הרבה כיון שמאז שבא לישיבה היה אא"ז עומד אצלו ומקשה את קושיותיו עד שעבר הזמן, ואא"ז א"ל על עצמו שבימי נערותו

בעזה"ת אכתוב בזה רסיסי התעוררויות לזכר אא"ז הגאון זצ"ל, עם סיום השנה והתקרבות יום פקידתו ט' לירח שבט, למען יהיה נוכח עינינו דמותו והנהגותיו, ולבל ימושו מזכרוננו, בעז"ה.

מעלת הדביקות באבותינו, וההליכה בדרכיהם

איננו בסדור (לאחר קריאת שמע של שחרית) אמת ויציב ונכון וכו' ודבריו חיים וקיימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים, על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך. ומבואר בזה שהקיום והחוזק והתוקף של מצוות ה' עלינו שורשם באבותינו, וכפי כמה שהיו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים על אבותינו, כך הוא מושרש 'עלינו', וכך אם נתמיד ונמשיך באותה ההנהגה ואותו היחס, נוכל להמשיך אותו גם 'על בנינו', ומכוחנו ומכוח אבותינו יוכלו בנינו שלנו להתמיד ולהמשיך להשפיע כן 'על דורותינו', מבואר איפה שכלל ישראל מהוה שלשלת רצופה ואחידה של כל הדורות, והיסוד הגדול בזה כדברי הגרא"א דסלר זצ"ל שהמושג של 'זכות אבות' בעומק הוא 'זכות שזיכנו האבות את עצמן והורישו לנו מעלות מזוקקות', ואף כל הכח של כלל ישראל והברית עם הבורא עולם, הכל בכח האבות הקדושים שהם סמל השלימות, ואנו בכח חיבורנו אליהם זוכים לקיים את הקשר הנשגב עם הבורא, למרות שמצינו אנו איננו בשלימות להחיל ברית עם הבורא עולם, ואף הגאולה העתידה בב"א תהא הכל בכח 'זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם', והנה הדברים אמורים לא רק ביחס לאבות האומה, אברהם יצחק ויעקב, אלא כל דור מהוה המשיך מדור קודם, וכמו שכתוב בתהילים (קאפיטל עח) 'אבותינו סיפרו לנו, לא נכחד מבניהם, לדור אחרון מספרים תהלות ה', ... אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם, למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם', ומבואר שכל הקבלה הנמשכת הכל כשרשרת שכל דור מעביר לדור הבא, את אשר קיבל הוא מהדורות שקדמו לו.

ומסיים 'ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך', ונראה שבא להוסיף בזה עוד ענין עמוק, אשר מטיל עלינו חיוב עצום להידבק בדרכי אבותינו, 'מורשה קהילות יעקב', שכאשר זוכים אנו ב"ה לצאצאים ולהמשיך הדורות, עיקר ההגדרה שאנו מעמידים כאן זרע נוסף לאבותינו, לאברהם יצחק ויעקב,

הנהגתו בימי חייו, למרות הנסיונות השונים

ובהמשך ימי חייו [אשר יש לציין, שלכאורה בשנים המעולות ביותר היה נמצא בימי מצוק וצרה, הן בשנות נערותו שהיו ימי המלחמה, וגם בבואו ארצה כיתום מאב, ומחוסר כל, היפך מה שהורגל בילדותו בבית עשירים, ואח"כ בשנות השלושים היה צריך להיות בחוץ לארץ, הרחק מרבותיו ורעיו, ועם כל זה לא פגם בו, והוסיף בהנהגותיו ולימודיו כאשר היה בימי הטובה], היה בשלימות תורתו, ויראתו, ודקדוק ההלכה, והטבתו,

הרכבת תורתו והשקיעות בלימודה

בהרכבת התורה בישיבת חוג חת"ס - מחנה אברהם, שהרביץ שם תורה מעל עשרים שנה, והעמיד מאות רבות של בעלי תורה מופלגים שיצאו משיבה זו, ומסירת התורה שלו היתה תורת חסד כאב רחמיא וכמו שמספרים תלמידיו על גודל ההתמסרות שהיתה לו, ושמעתי מאמור"ר שליט"א (שהיה מראשוני תלמידי אא"ז זצ"ל) שבשנים אלו לא שמע ממנו דבר זולתי תורה, והיה מסור כולו לתמידיו, ואח"כ בעלותו על כס ההוראה בשכונת משכנות יעקב וביושבו על מדין בבי"ד ב"ב בראשות ידידו מרן הגר"ק שליט"א לרפ"ש, וכל ימיו היה לומד עם חברותו, ובריכוז רב, [וכעין דוגמא מה ששמעתי בזמנו שלמד עם חברותא בביכ"ס בעלז ברחוב בן יעקב ותוך כדי התחילו להתפלל שם, והוצרך לעמוד בלימודו, וכך המשיך ללמוד בעמידה, ואף לאחר שנסתיימה התפילה מחמת ריכוזו שלא שם לב לסיומה]. וכך היה עד סוף ימיו שהיה לפניו ספר ולא מש ממנו במאמץ רב [ולמרות חולשתו ומחלתו, והיה חוזר שוב ושוב, עד שלי כצעיר היה קשה להתרכז זמן רב כל כך במאמץ], ולפלא שאף בסוף ימיו היו ליד מיטתו תמיד ספרים, ואף ספרים עיוניים (כמו תשובות הגרע"א או ספרי הגר"י ענגיל, לדוגמא), וכל זה לאחר הרגלו לשקיעות בלימוד כל ימיו.

דקדוק ההלכה ויראת חטא

ודקדוק ההלכה כפי שקיבל מרבו מרן החזו"א זלה"ה, ולא מש ממנו כל ימי חייו, ומכבר בימי בחרותו בישיבת פוניבז' היה מתנהג כהוראות מרן זלה"ה, והקפדה רבה על עירוב ועל גנרטור, [וכפי שמסר נפשו בישיבה לקיום הוראות מרן בענין איסור השימוש בחשמל בשב"ק], ואף בימים שלא היו מקררים תקינים בשבת ויו"ט, והיה זמן שראש

היה דבק במרן הגר"ד כמו שבימי זקנותו היה דבק בו ומסור - תלמידו הנאמן הגרי"מ שליט"א, ואכן גם כשעבר זמן מסירת השיעור של מרן הגר"ד והיה צריך ללמוד תורה אצל מרן הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל לא רצה אא"ז לעזוב את רבו מרן הגר"ד, וביקש מהגר"ד שירשהו להשתתף בשיעוריו, ואכן הרשהו למרות שהיה נגד המקובל אז, ונראה בעקבות דביקותו המיוחדת בו, [ואמר לי אא"ז זצ"ל שלאחר כן נתחרט על שלא זכה לשמש את מרן הגר"ש שהיה אב ראשי הישיבות בדורינו] וכן היה כלפי רבו מרן הגר"א דסלר זצ"ל שהיה מברר אצלו עד תום את כל יסודותיו שהיו כידוע דברים נשגבים, ולא היה 'מוותר' לו עד שיתברר, כפי ששמעתי מאא"ז זצ"ל שהוסיף שלכן זכה לחביבות אצל רבו הגדול, ואף קבע עימו ועם רעו מרן פוסה"ד הגר"נ קרליץ שליט"א לרפ"ש ללמוד רמב"ן על התורה. וכך היה אצל מרנא רבינו הגדול בעל החזו"א זלה"ה שדבק בו אא"ז זצ"ל עד תום, וכנודע כמה וכמה הוראות שמסר מרן החזו"א לאא"ז זצ"ל וממנו נתפשט בעולם, (והיה מנהג אא"ז זצ"ל בכל השנים לדבר ברבים ולמסור הנהגותיו בשבת הקודמת ליום הזכרון - טו חשון, ופעם התבטאתי בהתפעלות לפני אא"ז שמרן החזו"א הרי הוא כמלאך בעינינו, ואינו במושגי אדם, והשיב לי על אתר שאינו כן, ואדרבה לו היה מרן זלה"ה מלאך לא היה בזה גדולה אמיתית, רק זה גופא היתה מעלתו שהיה אדם והתרומם לדרגתו הגבוהה), ואף רבותיו השיבו לו אהבה אחת אפיים, הן מרן הגר"ד זצ"ל שהיה אא"ז אהוב אצלו עד לאחת, [וכשנולד אחי (הרד"ד שיחי') והיה הברית בעשרת ימי תשובה שהיו ימים מקודשים למאוד אצל מרן הגר"ד זצ"ל, עם כל זה נאות ליסע לרחובות לשמש כסנדק, עקב חביבות אא"ז אצלו], ומרבו הגר"א דסלר שהתבטא לפני פטירתו ממש, שאם היה אא"ז היה נמצא לידו לא היה המצב מסוכן, ומרן החזו"א שלח אצלו כמה פעמים מקומות של מינוי רבנות וחפץ שאא"ז יטול על עצמו את עולם, ואף כשאא"ז התלונן לפניו על חוסר מומחיותו הורה לו שאין לו לחשוש, וכבר בבחרותו כשלמד עם רעו מרן הגר"נ שליט"א מסכתא מנחות הורה להם מרן זיע"א להפסיק וללמוד מסכת חולין שנוגעת למעשה יותר, כיון שהם מעותדים לשמש כמורה הוראה בישראל, והדברים ארוכים וידועים.

השנה סמוך לשבת וג' ימים בלי מקרר תקין, ועד שהאוכל נתקלקל ולא היה ליתן בסעודה שלישית של שב"ק, ואף שהיה אורח, וכל זה כעמידתו על משמר ההלכה, וכך אנו כנכדים זכינו לראות את תקיפותו בהלכה, ובזכרוני שהיו מסובים אצלו בשבת כמה משפחות, ושכחו לפתוח מספר בקבוקים לפני שבת, והיה נכד אחד שפתח על דעת עצמו, ואמר שהוא סובר כדעת המקילים בענין, וכשאמרו זאת לפני אא"ז צ"ל התבטא על כך בתקיפות רבה ובכעס, שלא יתכן לעשות כן, וכ"ז מחמת ירא החטא. ופעם שאלתיו על הרמת סנטר מתקפל בשבת, אם מותר בשבת להגביה את המדף, ואמר לי שסבור שמותר, אך כיון שבנו דודי הגר"ח שליט"א סבור להחמיר נמנע הוא בשבת מכך. ואף בענייני העירוב השכונתי בקהילתו היה מעורב כסדר, ותמיד בערב שב"ק היה מתעסק בהצבת העירוב כדן, ולא חס על כבודו בסחיבת עצים והחפצים הנצרכים לתיקון העירוב. ובהיותי בישב"ק ספרתי לפניו שיש נערים הנודרים ומדירים את חבריהם, והורה את אשר הורה, והוסיף שבעצם צריך להכות ('לתת סטירה' כלשונו) למי שנודר נדרים בזה"ז, מחמת הזלזול שנוהג בענין חמור זה. ופעם בהתאחרי אצלו בשב"ק בשנים האחרונות, והיה עם תחילת השבת נפילה מסוימת, ועזרתי לו להתאושש קצת מזה, וישב על כסא בחדרו ופניו מודאגות, וסברתי שהיה זה מחמת החשש על נפילתו, אך כאשר נכנס אח"כ נכדו המסור הרה"ג רמ"א אוסטרן שליט"א אמר אא"ז לפניו שחושש הוא על שעבר על איזה איסור תוך כדי התעסקותו בנפילה, והרה"ג הנ"ל עודדו שאין זה איסור ברור, ושיש מתירים, ואא"ז שמע והתעודד ותיכף יצא עימו לתפילת מעריב, והבנתי על מה היה חששו ופחדו. ולפני שנים היה אדם גברא אלימא שתבע את דיני ביה"ד לפני ערכאות, והזמינו את אא"ז לדיון, והנה שם הכלל שהנתבע בסיפורו צריך לעמוד 'לכבוד השופטים', ואא"ז צ"ל לא רצה להורות ח"ו שום ענין של כבוד, ועל כן עמד כל הזמן שהיו שם במשפט, למרות היותו מעל גיל גבורות, וכ"ז מחמת חשש הוראת כבוד אסור.

תקיפות עם ענווה

ואכן למרות שאא"ז צ"ל התנהג כלפי בני הקהילה ומשפחתו בפשטות עצומה, עם כ"ז בכל הנוגע לעניינים שראה לנחוץ לשמור עליהם, עמד על המשמר בכל התוקף, ויש בזה דבר מפליא היאך שבבת אחת יתכנו שני מידות קוטביות כל כך, והיה זה הן בהנהגת קהילתו והן ביושבו על מדין, והיה זה מכח תכונת השירות שהיתה בו, שלא לסבול

השנה סמוך לשבת וג' ימים בלי מקרר תקין, ועד שהאוכל נתקלקל ולא היה ליתן בסעודה שלישית של שב"ק, ואף שהיה אורח, וכל זה כעמידתו על משמר ההלכה, וכך אנו כנכדים זכינו לראות את תקיפותו בהלכה, ובזכרוני שהיו מסובים אצלו בשבת כמה משפחות, ושכחו לפתוח מספר בקבוקים לפני שבת, והיה נכד אחד שפתח על דעת עצמו, ואמר שהוא סובר כדעת המקילים בענין, וכשאמרו זאת לפני אא"ז צ"ל התבטא על כך בתקיפות רבה ובכעס, שלא יתכן לעשות כן, וכ"ז מחמת ירא החטא. ופעם שאלתיו על הרמת סנטר מתקפל בשבת, אם מותר בשבת להגביה את המדף, ואמר לי שסבור שמותר, אך כיון שבנו דודי הגר"ח שליט"א סבור להחמיר נמנע הוא בשבת מכך. ואף בענייני העירוב השכונתי בקהילתו היה מעורב כסדר, ותמיד בערב שב"ק היה מתעסק בהצבת העירוב כדן, ולא חס על כבודו בסחיבת עצים והחפצים הנצרכים לתיקון העירוב. ובהיותי בישב"ק ספרתי לפניו שיש נערים הנודרים ומדירים את חבריהם, והורה את אשר הורה, והוסיף שבעצם צריך להכות ('לתת סטירה' כלשונו) למי שנודר נדרים בזה"ז, מחמת הזלזול שנוהג בענין חמור זה. ופעם בהתאחרי אצלו בשב"ק בשנים האחרונות, והיה עם תחילת השבת נפילה מסוימת, ועזרתי לו להתאושש קצת מזה, וישב על כסא בחדרו ופניו מודאגות, וסברתי שהיה זה מחמת החשש על נפילתו, אך כאשר נכנס אח"כ נכדו המסור הרה"ג רמ"א אוסטרן שליט"א אמר אא"ז לפניו שחושש הוא על שעבר על איזה איסור תוך כדי התעסקותו בנפילה, והרה"ג הנ"ל עודדו שאין זה איסור ברור, ושיש מתירים, ואא"ז שמע והתעודד ותיכף יצא עימו לתפילת מעריב, והבנתי על מה היה חששו ופחדו. ולפני שנים היה אדם גברא אלימא שתבע את דיני ביה"ד לפני ערכאות, והזמינו את אא"ז לדיון, והנה שם הכלל שהנתבע בסיפורו צריך לעמוד 'לכבוד השופטים', ואא"ז צ"ל לא רצה להורות ח"ו שום ענין של כבוד, ועל כן עמד כל הזמן שהיו שם במשפט, למרות היותו מעל גיל גבורות, וכ"ז מחמת חשש הוראת כבוד אסור.

חסדים, הטבות, ופשטות

וענין הטבות שהיה מופלא בו כל ימיו, וודאי שאינו יודעים ולו מעט שבמעט, וכבר בצעירותו היה דואג להגאון המופלא רבי יוסף דינקליס, לכל ענייני רפואתו, וכך כל ימיו היה דואג הם לבני הישיבה, הן בימי שבתו כרב מסור הדואג בכל לב ובכל כח לבני הקהילה, לכל ענייניהן, [והיה מסור לבני התורה

דביקות בבורא ועסק המצוות

דביקותו בבורא, אף שלא היה אדם חיצוני המגלה את ליבו והשגותיו, אבל בשעת התפילה וקריאת שמע היו רואים זאת בחוש, וכן בשעת זמירות השבת שהיורואים את דביקותו פניו היו משלוהבות בשעתו, גם כשהיה מדבר בשמחות וכינוסים דברי מוסר והתעוררות היה מפליא היאך הדברים יוצאים מן הלב, ופניו היו מביעים את שייכותו לדברים, ואזכיר דבר אחד שהיה מדבר בפרשיות אלו שמתפעלים על פרעה שהקשה את לבו, והיאך התעלם מדברים ברורים כל כך, והרי רואה בחוש את מכות הבורא, ויכלתו, והיאך 'לא שת לבו גם לזאת' (כלשון התורה), והרי למשוגע ייחשב, אך באמת יש לתמוה עלינו כן בימי אלול ימי הדין, וכולנו יודעים שימים אלו מסוגלים וקובעים את כל עתידנו, ואיך ממשיכים אנו בשלווה ובהרגלנו, בלי לפחד מהדין והמשפט החורף את כל מצבינו, ועל כרחיך ייסד בזה שהקב"ה טבע בעולמו אפשרות של התעלמות מדברים חושיים, וכל שלא נעבוד על זה באופן מיוחד לא יעזור לנו מה שענינו רואות, ובשמחות של נכדים היה מדבר הרבה על הענין של 'כשרונות' שאין לבעליהם לסמוך על הכשרונות בלבד, אלא להבין שהכשרונות הם 'כלים' לעבודת ה', ואדרבה עליו יש חובה מרובה לנצלם, ואל"כ יתבע, ועכ"פ בכל עת דברי התעוררות היו פניו וכל גופו 'אומרים' את הדברים, ודבריו שיצאו מן הלב נכנסו ללב. ואכן כל עסק המצוות היו אצלו בחביבות מיוחדת, וכסדר ראו את העסק בתפילין והעסק בציצית, ובפרט במצוות זמניות, וכגון בחביבות גדולה. [ואף שישנה משנה שנה את מקום ההדלקה, כאשר היה נוכח שאם ידליק במקום אחר אולי יראו יותר טוב, ויהא בזה יותר הידור].

זריזות

עוד יש לדבר ולהתחזק מזריזותו של אא"ז זלה"ה שכל מעשיו היו בזריזות רבה, וכמעט שלא היה 'הולך' אלא תמיד היה 'רץ' וכך היה עד גיל שיבה, וכך גם התנהג בכל ענייניו, להסמיק מעשה להחלטתו תיכף, ובזכרוננו שפעם היה הגר"ש אידלשטיין שליט"א חולה, ורצה אא"ז לילך לבקרו, [כאשר היה גר בשכונת עימו, ודירתו היתה בקומה גבוהה], והלך לבקרו ולא פתחו לו וחזר כלעומת שבא, ושאלתיו אם ילך אחר כך שוב לבקרו, [והיה זה בשבת שאין מעליות], והשיב לי בחיוב, והוסיף בנימת זלזול 'וכי אני עצלן', והיה בזה משמעות שרואה בעצלות את הדבר המאוס ביותר, ואכן זו היתה משנתו בכל ימי חייו.

דבר עוול, [ובישובו שבעה על אחיו הגר"ש אולמן זצ"ל חזר הרבה על מה שאמרה בתו הצעירה של זקנינו מרן החת"ס זיע"א כשבח על אביה 'הרב היה אדם ישר' והאריך שלא הרבתה בתוארים, אלא אמרה רק את העיקר היסודי שהכל מושרש בו, להיות אדם ישר, ומה נעים הדברים לאומרן], והיה מרבה להוכיחנו על עניני הנהגת דרך ארץ, וכל זה מאהבה נסתרת, ופעם סיפר בעצמו שישב בדין תורה על עניני שכנים והנתבע היה ת"ח גדול (שאא"ז לא הכירו באופן אישי, ואילו אנו הכרנוהו כאדם מיוחד), ואא"ז הכריע לחובתו, שאינו זכאי על פי דין תורה, וסיפר אא"ז שצ"ל שאחר כך העיר לו שבתורת תלמיד חכם אינו מהראוי כלל להתדיין על דברים שכאלו, ולפי דרגתו היה צריך להסכים תיכף עם שכינו, והוכחתו זו היתה מאהבת האמת, וישרותו.

התבטלות לפני גדולי ישראל

יש להוסיף בענין זה את התבטלותו וכניעתו לפני גדולי ישראל, ובעבר הציעו לו רבנות במקום מסוים ונתייעץ במרן הגרא"מ זצ"ל והורה לו שלא לקחתה, והיה לו עגמת נפש מרובה, אך קיבל זאת כהוראה מוחלטת, ואכן לאחר זמן מרן הגרא"מ זלה"ה גמל לו במנויו בקהילתו המפוארת משכנות יעקב, גם כלפי מרן הגרא"ל זלה"ה התבטל אא"ז זצ"ל וקיבל את הנהגתו, והיה רבות מתייעץ הימנו, ומעשה שהיה בשכונתו שרחמ"ל נתרבו חוליים ופגעים, וקבעו לעשות עצרת חיזוק אשר אא"ז ידבר שם, וקודם לזה הלך אא"ז למרן הגרא"ל לשאלו על מה ידבר ויחזק, וא"ל מרן הגרא"ל שאינו יודע ואינו נביא על מה אירעו הצרות, רחמ"ל, אך אא"ז זצ"ל לא הרפה, ואמר למרן זלה"ה שהקב"ה ודאי לא עושה צרות בלי צורך להתחזק, וממילא מוכרח שיהא אפשר לנו לדעת על מה נעשה הרעה הזו, וא"כ הדבר מסור ביד גדול הדור שיורה בדבר, ושמע כן מרן וקיבל, ואכן הורהו שיתחזקו בבין אדם לחבירו, (כן סיפר לי אא"ז לאחר מעשה), ובכללות שמעתי מאא"ז על גודל פקחותו של מרן זלה"ה, ואמר לי על עסקן מסוים שרואה שהוא פיקח בכך שמתיעץ כסדר עם מרן זלה"ה המופלג בפקחותו, והנה אא"ז זצ"ל קיבל תורה בנערותו וילדותו במשך תקופה קצרה ממרן זלה"ה במדינת שוין, שהוריו של אא"ז נסעו להרים למנוחה, ואא"ז מיאן ליסע עימם ורצה ללמוד תורה, וסידרו לו הוריו שילמד במדינת שוין במונטריי בשיבה שם, ואכן שם שימש מרן זלה"ה בבחורותו כמגיד שיעור, ואא"ז קיבל ממנו תורה, ואא"ז וכן מרן זלה"ה זכרו זאת כל ימי חייהם.

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

ביהכנ"ס מנין אברכים רח' גבע
25 054-8452828 (ויס)
ישיבת עטרת מתתיהו
054-8479928 (סעידוב)

יוצם
ישיבת נר זרח

עולה
גבעת המורה

פתח תקוה
גני הדר

בבתי הכנסת:
אוהל אברהם
מקוה בעש"ט

מרכז העיר
אבי עזרי

ישיבת לומז'ה
יש"ק אור ישראל

כפר אברהם
כולל אוהל רחל
050-4187771

צפת
בביהכנ"ס אוהל דב רח' האחד עשר
ישיבת צפת רח' האר"י

קריית גת
ביהמ"ד קרעטשניף

קריית מלאכי
כולל שעל יד הישיבה

קריית שמונה
052-7136824

ראשון לציון
שדה חמד

ישיבת עטרת שלמה

רחובות
050-4101805

ישיבת מאור התלמוד
כולל בר שאול

לב לאחים

ירוסים
גבעה א'
052-7606491

ישיבת כפר חסידים
053-3136168

דרכי דב
גבעה ב'
כולל נר ישראל בית יצחק

052-7183722
בביהכנ"ס שבת אחים

גבעה ג'
052-7171992 (פרקש)

בנה ביתך
בביהכנ"ס היכל משה

חל אביב
מלון דבורה

שפירא
מכולת רחל רח' ר' ישראל סלנט

053-5515612 15
תל ציון
052-7626880 (משפ')

ישובה

הפרח
08-9924520

ישיבת תפרח-תושיה

ניתן להשיג בבתי החולים:

- בלינסון-שניידר
- מעייני הישועה
- כרמל
- הדסה-הר הצופים
- הדסה-עין כרם
- מעייני הישועה
- סורוקה
- רוטשילד
- רמב"ם
- תל השומר

רוממה
בית כנסת חניכי הישיבות

רמות א'
054-8408719 (גולדשטוף)

בבתי הכנסת:
משכן שרגא

רמות ג'
שערי תבונה

בבתי הכנסת:
חניכי הישיבות צא"י

רמות פולין
ביהכנ"ס אוהל יוסף

רמת שלמה
ביהכנ"ס המרכזי

שערי חסד
054-8498969 (קירט)

כפר סבא
בביהכנ"ס ע"ש הצדיקים

כרמיאל
הקהילה הדרומית

בביהכנ"ס כרם מיכאל

שכונת המייסדים
ישיבת רנה של תורה

בביהכנ"ס תורה ותפילה

מודיעין עילית
בכוללים:

עטרת שלמה,

ישכר באוהליך, הר"ן

כתר תורה הרב אברמוב

פוניבז'

בית אבא

מגדל עוז

חפציבה
ישיבת כנסת יצחק

בביהכנ"ס המרכזי

נאות הפסגה
בביהכנ"ס המרכזי

קריית ספר
בבתי הכנסת:

אוהל יוסף מאיר

חזון דוד

פונוביז'

קול תורה

קצות החושן

שיח יצחק

שיר ושבה

ברכפלד
ישיבת מיר

בבתי הכנסת:
אוהל תורה

חניכי הישיבות רשב"י

ישועות דוד

גריין פארק
ביהכנ"ס בני הישיבות

גבעה הדרומית
בית תפילה

מירון
כולל של הרב אבוחצירא

מצפה רמון
אצל ידידיו ר' איבגני

בוגוסלבסקי הי"ו

נס ציונה
כולל אור תורת שלום רח'

סוקולוב 18

נצרת עלית
הר יונה
בביהכנ"ס המרכזי

נתיבות
בביהכנ"ס 054-8454356

(טרבלס)

ישיבת שחר שכר

נתיניה
רמת אפרים
052-7664668

יבנאל
ביהכנ"ס מעין גנים

ייקנעם
יחד שבטי ישראל

מדרשה לב לאחים

יסודות
ביהכנ"ס המרכזי

ידושים
ביהכנ"ס המרכזי

052-7627788 (מיכאל)

ירושלים
בית וגן
02-6449498 (שעיו)

הפיסגה 46

ישיבת קול יעקב

בבתי הכנסת:
אמשינוב

מנין אברכים

בית ישראל
ישיבת מיר (בבנין המרכזי)

גאולה
חנות גל פז (מלכי ישראל)

גבעת שאול
בבתי הכנסת:

יחי ראובן

אוהל יונתן בכולל ישכר

באוהליך

ברכת יוסף

גוש 80
ביהכנ"ס בראשות הגאון ר'

דן סגל שליט"א

גילה
ביהכנ"ס חזון נחום

052-7653820

גני גאולה
בביהכנ"ס נחלת עקיבא,

בשטיבלך

הר נוף
בבתי הכנסת:

אמרי שפר

קהילת בני תורה

כנסת
054-8429113 (גרוס)

מטרסדורף
ישיבת בית שמואל

בביהכנ"ס היכל שמואל

נוה יעקב
052-7677676 (לוי)

בבתי הכנסת:
חניכי הישיבות מרכז

תורה ותפילה

שערי תורה

סורוצקין
בבתי הכנסת:

אהבת תורה

באר שמואל

היכל שמואל

סנהדריה
ביהכנ"ס פאג"י

סנהדריה המורחבת
בבתי הכנסת:

עזרת תורה

ויזניץ (מאור חיים)

עזרת תורה
בית הכנסת בית ישראל

קטמון
ישיבת יד אהרון

קריית יובל
בבתי הכנסת:

אוהל אבשלום רח' רובינשטיין

שיח ישראל רח' זנמיל

רובע היהודי
ישיבת אש התורה

כולל צלזל של היכל

חניכי הישיבות רח' רמב"ם

יד אהרון

לדרמן

משכנות יעקב

נאות יוסף

שבת אחים

שיח תפילה רח' קה"י

שם אבותי

תפארת נחמן

בכוללים:
בית הלל

ברסלב

חזון איש

ישכר באוהליך רח' סורוצקין

נחלת משה

עטרת שלמה (צעירים)

פוניבז' (אוהל קדושים)

אצל הנציגים בישיבות:
אורחות תורה

אהבת אהרון

בית מדרש עליון

גאון יעקב

קרלין

תפארת ציון

מרכז
חנות גל פז-ר"ע 88

חנות שאבעס חזו"א 49

פרדס כץ
במקוה

בבתי הכנסת:
מנין אברכים (אבוחצירא 9)

אילת השחר

קריית הרצוג
בביהכנ"ס זיו יהודה

כרם גפן ישראל

י"ת שאן
בביהכנ"ס חנוך לנער רח' הרב

עובדיה יוסף 054-8443873

בתי ים
באבוב

כולל בית יעקב

כולל היכל התורה

בביהכנ"ס היכל הקודש רח'

ויצמן 65 053-5515612

חורצילה
שכונת נווה עמל
בביהכנ"ס חפץ חיים רח' כצנלסון

זכרון יעקב
בבתי הכנסת:
חזון איש

מסילת ישרים

חולון
תל גבורים
כולל עטרת חכמים רח' החי"ם 5

חיפה
נוה שאנן
ישיבת נחלת הלויים

בביהכנ"ס מקלט רח' פול

פינת מנדלה

הדר
ישיבת תפארת ישראל

04-8699455 (חסידים)

בביהכנ"ס צא"י

בצפון
בביהכנ"ס קדושי השואה

כולל איילת השחר

בבריה
קריית שמואל
שטיבלך (רח' ורנו)

נוף כנרת פוריה
בביהכנ"ס המרכזי רח' הרב

אלישיב 7

טלז סטון
02-5335545 (כל בו אלן)

אופקים
052-7635246 (סמיד)

בבתי הכנסת:
קיווי

שיויתי

נחלת שמשון
אצל הבחור חיים טיטלבוים

אור עקיבא
בבתי הכנסת:
עץ חיים

מרכז התורה

אלעד
אצל הנציגים בישיבות:
בני ראובן

כנסת יחזקאל

תורה בתפארתה

תורת חסד

בבתי הכנסת:
דרך החיים

זכור לאברהם (הר"ן)

מאור שרגא

אחיעזר

דגל התורה

אשדוד
רובע ג' - קריית חרדים
054-8454846 (וינגרטון)

רובע ד'
052-7668323 (מונק)

רובע ט'
077-7656779 (בלומנטל)

אשקלון
050-4181543 (לוי)

באר שבע
052-7628911 (היקלי)

ב"ת שמש
קריה
02-9910398 (פינקלשטיין)

בביהכנ"ס
שערי תורה

ישיבת אור לישרים

רמה ג'
ביהכנ"ס אהבת תורה

02-9920797

יפה נוף
054-8488951 (וקסלר)

רמה א'
בבתי הכנסת:
כולל עטרת שלמה

ביהכנ"ס לב אליהו

יבנה
באר אברהם רח' מדבורג

הר"ן רח' זוהילה

גבעה B
בבתי הכנסת:
דרכי תורה רח' דרכי איש

טוב דעת רח' פנים מאירים

י"ת דגן
אצל ידידיו ר' יוסף מוצרי הי"ו

בית חלקיה
050-4156578 (מן)

ישיבת שערי שמועות

בני ברק
שכון ג'/יהודה הנשיא
053-3145900 (גולדשטוף)

בבתי הכנסת:
אוהל תמר

אשכנז רח' יעל

בית אריה רח' גרוסברד פינת

כעל התניא

בית הכנסת הגדול

דברי שיר

הליגמן

המרכזי - רמת אלחנן

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

בִּרְכַּה מְרַבָּה בְּבִירָה

בסייעתא דשמיא הפציע בשמי העולם התורני,
הספר המיוחד והמופלא לבית היהודי, אשר כמעט לא בא עד הנה כבושם הזה

עמוּדִיָּה שִׁבְעָה כללי הנהגת הבית

אשר תורגמו ונערכו ביד אומן
מתוך שיעורי הדרכה לחתנים שנאמרו ע"י
הגאון האדיר
רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

מראשי ישיבת
"הגאון מטשעבין - כוכב מיעקב"

מחיר מיוחד לרגל ההוצאה לאור:
45 ₪ [במקום 55 ₪]

רב מכר
ספר מומלץ
בכל בית !!!

את הספר ניתן להשיג:

בני ברק | בית המו"ל - אביי ורבא 4 ב' 03-5780134 | אוריתא - רח' ירושלים 10 (פינת ר"ע) | סאטמאר - קדושת יו"ט 7 | מאור החיים - בן
יעקב 7 | מרכז הספרים - הרב שך 2 | ירושלים | ספרים וינקעל - עלי הכהן 15 | ספרי הישיבה - בית ישראל 1 | גירסא - זכרון משה | וולדמן
- ביהמ"ד בעלזא | אלעד | יהודה הנשיא 67 דירה 5 0548461618 | ביתר | פורגס - יעקב מוצפי 25 דירה 9 02-5804311